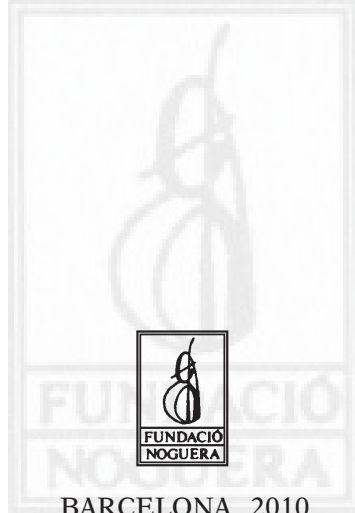

FUNDACIÓ NOGUERA

ESTUDIS, 55

LA MITJANA NOBLESA CATALANA
A LA DARRERIA DE
L'ETAPA FORAL

Estudi i edició a cura de
MIQUEL ÀNGEL MARTÍNEZ RODRÍGUEZ

BARCELONA, 2010

© Miquel Àngel Martínez Rodríguez, 2010

Edita: Pagès Editors, S L

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

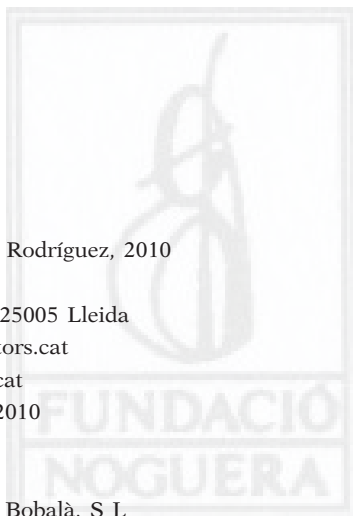
www.pageseditors.cat

Primera edició: maig de 2010

ISBN: 978-84-9779-965-2

Dipòsit legal: L-543-2010

Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S L

ÍNDIX

ABREVIACIONS	9
INTRODUCCIÓ	11

UNS LLINATGES QUE CAL TENIR EN COMPTE

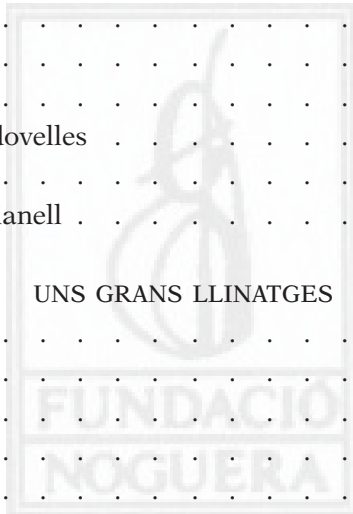
Els Agulló	15
Els Alentorn	22
Els Alemany	27

UNA MIRÍADA DE NISSAGUES AL SERVEI DE LA JUSTÍCIA REIAL

Els Potau	33
Els Amigant	38
Els Magarola	41
Els Olsina	44
Els Càncer	45
Els Cortiada	47
Els Taverner	49
Els Calderó Masdovelles	50
Els Aguirre	52
Els Montaner Solanell	53

UNS GRANS LLINATGES

Els Ninot	57
Els Copons	62
Els Meca	78
Els Xammar	87
Els Salbà	103

Els Descatllar	120
Els Marimon	136

L'ARRIBADA DEL SET-CENTS O LA PROJECCIÓ D'UN ESPLET DE NISSAGUES

Els Montserrat i els Camporrells.	149
Els Prous	150
Els Portell	150
Els Güell	150
Els Aparici	151
Els Alòs	151
Els Feliu i Sisternes.	152
Els Tudó	153
Els Martínez Pons	153
Els Codina	153
Els Rubí.	154

LA CONSOLIDACIÓ D'UNA NOBLESA LLEIDATANA EN EL NOU CONTEXT BORBÒNIC

Els Moixó	157
Els Maranyosa.	158
Els Borràs	162
Conclusions	163
Bibliografia.	167

*A la memòria dels meus pares,
Àngel i Àngela.*

ABREVIACIONS

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
CA	Consell d'Aragó
AGS	Arxiu General de Simancas
AHN	Arxiu Històric Nacional
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
BC	Biblioteca de Catalunya
doc.	document
núm.	número
s/núm.	sense número

INTRODUCCIÓ

Aquest llibre no pretèn en absolut ser un estudi definitiu sobre aquest grup social tan cabdal en la nostra societat catalana de l'època moderna. Farien falta molts anys de recerca continuada per assolir aquest objectiu. Pretenc interrelacionar, i espero haver-ho aconseguit, aquella recerca ja coneguda amb noves dades qualitatives que ens ajudin a conèixer-la millor.

El terme “mitjana noblesa” no és fàcil de definir, ja que la comunitat científica ha tendit a analitzar especialment l'alta o la petita noblesa a casa nostra. Nosaltrem hem preferit interpretar aquest terme en sentit ampli, la qual cosa no és sempre fàcil. El fet que no hi hagi hagut una gran recerca sobre la noblesa catalana no ha estat fruit de la deixadesa, sinó de la dificultat que implica estudiar aquest grup social no sempre fàcil de definir més enllà, com ja he esmentat, de la titulada.¹ Fet que s'agreuja quan pretenem dur a terme una anàlisi comparativa amb la societat castellana que, com l'europea, no tenia un equivalent a la categoria nobiliària de noble, la qual engloba majoritàriament la nostra mitjana noblesa.² Per tant, estudiar-la al Principat implica pres-

1. AMELANG, J., *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*, Ariel, Barcelona, 1986, p. 63. Cal tenir també present el seu article, sobre aquest mateix tema, “A note to a marriage contracts as a source for the social history of early modern Barcelona”, *Revista Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, vol. 8, 1980, pp. 237-244. No deixa de ser curiós com el professor James S. Amelang també troba difícil de definir acuradament la noblesa no titulada, car hi ha unes categories nobiliàries que no faciliten una ràpida ubicació, penso per exemple en les de noble i donzell.

2. Hi ha tot un seguit d'estudis que ens assabenten del pes específic de les categories nobiliàries que podríem englobar dins la nostra noblesa mitjana. Sobre el procés d'ennobliment català, pot ser útil esmentar *Memoria de los títulos que su majestad ha concedido en el Principado de Catalunya desde 1680 hasta 1692*. Vegeu Arxiu de la Corona d'Aragó (=ACA), Consell d'Aragó (=CA), *Diversorum*, núms. 5937, 189-197 i ACA, CA,

tar una especial atenció a un tret molt definidor de l'estructura social catalana de l'Antic Règim. Però és precisament aquest inevitable repte el que fa més interessant la meua tasca.

Els estudis recents en l'àmbit de la història familiar són bàsicament deutors dels avenços de la historiografia social. La influència de l'antropologia social i de la demografia històrica³ han estat, sens dubte, rellevants, però el nostre interès rau en el fet de constatar el significatiu augment d'estudis sobre la família que ens permeten d'aprofundir en els nostres coneixements sobre les relacions entre parentiu i poder. Aquestes vinculacions ens donen unes dades inèdites a l'hora d'avaluar la naturalesa de l'absolutisme i la seva dinàmica social.⁴ L'abundant investigació de Pere Molas⁵ i altres investigadors d'àmbit hispànic ens marquen el camí que cal seguir. Tots aquests coneixements acumulats durant les darreres dècades, sens dubte, m'han ajudat a concebre un llibre que ajudi a conèixer millor un grup social tan rellevant en la història del nostre país.

Després de la guerra dels Segadors, la societat catalana hagué de normalitzar, al més ràpidament possible, no sols la seva vida institu-

l·lig. 340. Dades que queden molt completades amb els estudis de FLUVIÀ i ESCORSA, A. DE, *Repertori de grandeses, títols i incorporacions nobiliàries de Catalunya*, Institut d'Estudis Nobiliaris Catalans-Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès, 1998.

3. Un bon marc general el podeu trobar a "Famille et Société", *Annales Economie Sociétés Civilisations*, número monogràfic, 27, 1972; DELILLE, G., "La historia de la familia en Italia: trabajos recientes y problemas metodológicos", a CHACÓN JIMÉNEZ, F. (ed.), *Familia y Sociedad en la Europa Mediterránea. Siglos XV-XIX*, Universidad de Murcia, Murcia, 1987, pp. 263-278. CHACÓN JIMÉNEZ, F.; MARTÍNEZ LÓPEZ, J., "La historia de la familia en España durante la Edad Moderna. Notas para una reflexión metodológica", a CHACÓN JIMÉNEZ, F. (ed.), *Historia social de la Familia en España*, Alicante, 1990, pp. 31-46. També hem de tenir molt en compte BURGUIÈRE, A. et al., *Historia de la familia*, Madrid, 1988, 2 vols. CASEY, J., *Historia de la familia*, Madrid, 1990. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A.; PÉREZ SAMPER, M. A., "Familias catalanas en las instituciones de la España moderna", a CASTELLANO, J. L., DEDIEU, J. P. i LÓPEZ-CORDÓN CORTEZO, M. V. (eds.), *La pluma, la mitra y la espada. Estudios de Historia Institucional en la Edad Moderna*, Marcial Pons, Madrid, 2000. També és útil recordar algun estudi que s'ha portat a terme en l'àmbit local al Principat, vegeu OLIVA i RICÓS, B., *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*, ed. Caixa Laietana, Mataró, 2002.

4. REINHARD, W. (ed.), *Power Elites and State Building*, Clarendon Press, Oxford, 1996; FARGAS PEÑARROCHA, M. A., *Familia i Poder a Catalunya, 1516-1621. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997.

5. MOLAS RIBALTA, P., *Familia i política al segle XVI català*, Rafel Dalmau, Barcelona, 1990; "El factor familiar en la audiència borbònica de València", *Obradoiro de Historia Moderna*, 2, 1993, pp. 107-126; "Magistrados foráneos en la Valencia borbònica", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, CXII, 2, 1995, pp. 265-332; GIMÉNEZ LÓPEZ, E., "El factor familiar en el *curso honorum* de los magistrados españoles del siglo XVIII", a *Familia y poder. Sistemas de reproducción social en España (siglos XVI-XVIII)*, Universidad de Murcia, Murcia, 1995, pp. 139-164.

cional sinó també la quotidiana. En aquest marc, la relació entre els grups socials dirigents catalans —especialment la noblesa— i la Corona assolí una dinàmica força interessant. Centrant-nos en el tema que ens afecta, cal que recordem que en els anys 1677 i 1678 es concediren més que mai títols nobiliaris. Fou precisament Joan d'Àustria qui esperonà aquesta inflació de títols per premiar la fidelitat d'aquells individus que destacaven al servei de la monarquia hispànica. Carles II també va iniciar la formació sistemàtica d'una noblesa catalana, va beneficiar la burgesia capdavantera d'un territori que fins aquell moment mancava de títols i que equilibrava la migració de l'antiga aristocràcia amb títols a Madrid. El període de 1670 a 1691 va ser quan es concediren més títols a Catalunya. En aquest sentit, la recerca que recentment ha dut a terme Diana Torres ens palesa amb un gràfic molt interessant aquest fenomen.⁶

6. TORRES TAMBORERO, D., *La família Descatllar i el marquesat de Basora al llarg del segle XVII*, treball de recerca presentat pel DEA, Barcelona, 2006, pp. 13-14.

UNS LLINATGES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Tota la informació de què disposem d'aquests llinatges ens confirma que ens trobem davant d'extenses nissagues familiars al servei de la Corona espanyola. El servei militar n'és una de les pedres angulars, tal com consta a la documentació.

ELS AGULLÓ

La família Agulló és un exemple, com tantes altres famílies, d'aquesta aposta pel servei continuat a la monarquia hispànica. Miquel d'Agulló i de Pinós és potser un dels personatges més rellevants del cinc-cents català. Continuà amb força l'enlairament social que iniciaren els seus ascendents més immediats, car Felip II li atorgà la condició de noble el 1586 i participà, junt amb altres parents directes seus, en les primeres Corts de Felip IV el 1626. El seu pare, Miquel d'Agulló i de Gilabert aleshores donzell, ja participà a les Corts generals de Montsó el 1563. Però el seu avi també havia participat en les de l'emperador el 1528, en canvi no tenim cap notícia de la presència familiar a les primeres Corts celebrades per Carles I a Barcelona tot just a l'inici del seu regnat.

Com ja hem esmentat, les Corts de 1626 foren les que aplegaren més membres d'aquesta nissaga. Dos fills de Miquel d'Agulló hi van participar, em refereixo a Joan i Francesc d'Agulló i de Jossa. I fins i tot un fill d'aquest darrer, Miquel d'Agulló i de Rocabertí, també hi fou present. Aquesta llarga trajectòria culmina amb el protagonisme inqüestionable de Josep d'Agulló i de Pinós, noble ascendit a marquès de Gironella per Felip V el 1702, tot just després d'haver participat en les Corts de 1701-1702 del nou monarca borbònic. Protagonisme compartit pel seu fill, també present en aquestes Corts, Francesc d'Agulló i de Çagarriga.¹

1. Vegeu MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*, Hidalguía, Madrid, vol. 1, Madrid, 1983, p. 130.

Josep d'Agulló i de Pinós realitzà una carrera professional estrictament militar. És una trajectòria de forta implicació en els constants enfrontaments amb França que ompliren tota la centúria.² Va recórrer pràcticament tota la gradació militar de l'època. En 1669 fou nomenat capità de cavalleria de l'exèrcit de Catalunya. Uns quatre anys més tard ja el trobem exercint el càrrec de mestre de camp del terç de Barcelona. Al començament dels anys noranta, quan era governador militar de la Seu d'Urgell, va haver d'experimentar una dolorosa derrota davant dels francesos que conqueriren la plaça. Inevitablement, atesa la rellevància del seu càrrec, esdevingué presoner de guerra un temps. Aquest fet l'afavorí per poder aspirar, un cop alliberat, a càrrecs més importants en aquella mateixa dècada. Al voltant de 1697 ja era tinent general de l'exèrcit i quan ja havia obtingut el títol de marquès de Gironella fou governador i capità general de Ceuta.³ Quan va esclatar el conflicte successori, fou un declarat filipista i abandonà Barcelona acompanyant el virrei Francisco Velasco. Fruit d'aquesta decidida implicació li concediren 1.411 lliures sobre les salines d'Alacant per rescabalar-lo de l'enderrament salarial que patia.⁴

Estem, doncs, davant d'un personatge amb una activitat constant, la qual cosa explica que el seu protagonisme en els avatars del país fou cada cop més gran. Quan es produí el famós setge de Barcelona el 1697, el nostre personatge ja gaudia d'un càrrec important com hem acabat de comentar. La seguretat de la Ciutat Comtal era un tema prioritari a mitjan juliol de 1697, justament quan el diputat militar era presoner de guerra. La preocupació de la Generalitat era compartida pel virrei Francisco de Velasco, el qual comunica precisament a la Diputació que està prenent totes aquelles mesures imprescindibles per defensar la ciutat amb la col·laboració, entre altres personatges, de Josep d'Agulló i Pinós. Les mesures són les següents:

Lo que vuestra senyoria me expresa en su carta de veynte y cinco, sobre reforsar la guarnicion de Barcelona, lo tengo tan presente que demás de los nuevecientos hombres que con poca diferencia compondrá la gente que desembarcó en los Alfaques he mandado passar a aquella plassa quatrocientos infantes del quartel que gobierna don Joseph de Agulló, y doscientos hombres escogidos de las plaças de Berga y de Cardona, dejándolas casi sin guarnición y expuesta la montanya a ser imbedida de los enemigos, assegu-

2. Per bé que la visió se centra en els esdeveniments a partir de 1697, crec que és útil l'obra de TORRAS RIBÉ, J. M., *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Rafael Dalmau, col·lecció Bofarull, núm. 4, Barcelona, 1999.

3. Arxiu General de Simancas, (=AGS), Estado, lib. 438.

4. *Ibidem*.

rando a vuestra senyoria ocupa enteramente toda mi atencion y desbelo la defensa de Barcelona, con la importancia de tan grandes compañías, a la qual se aplican quãntos medios caen a la humana posibilidad.⁵

Però la col·laboració de Josep d'Agulló no sols és requerida per fer front als perills militars com a reputat militar que era, sinó que en altres esdeveniments destacables també es demana la seva implicació. El 1700, amb motiu de la recuperació temporal de la salut del darrer Àustria, la Diputació del General proposà la creació d'una comissió o Novena en la terminologia de l'època. Aquesta Novena estava integrada per destacats representants dels tres estaments catalans, pel que fa al militar el formaven Josep d'Agulló, Josep de Pinós i Felip de Ferran. Entre tots es veuen obligats a fer una celebració festiva perquè el monarca havia recuperat la salut que no minvi perillosament les reserves financeres de la Diputació. Finalment, tots van estar d'acord amb la proposta del doctor Domingo Fogueras, que aconsellava no ser menys que la resta de regnes de la monarquia pel que fa a l'esmentada celebració.

La Novena finalment adopta aquest criteri de moderada celebració festiva, per bé que "si bé en lo dit capítol dos de las Corts MDXCIX no està expressat lo cas de confirmada millora del rey, continuació de ella y restauració de la prístina salud, emperò, en dit cap y està disposat que los senyors deputedats y oydors puyan gastar las pecúnias del General per casos de alegria, que lo present o sia no pot dubtar-se (...) no n-i pot aver de major en la present conjuntura". És a dir, al final el que compta per a la classe política catalana és que la recuperació de Carles II pugui afavorir la posició de Catalunya en vista de la incertesa que planteja la seva mort sense successió. El Principat, com veurem tot seguit, s'inclina per aquesta despesa, bo i afirmant que "si ara lo aguessen de fer és cert en restaria mencionat est assumpte, si se fa la contextura de dit capítol se veu amb evidència ser-hi compresos los presents casos en quant la expressió dels dits tres casos exclouhen los presents sino que sols són demostratius de casos de alegria". La reflexió és, doncs, profunda i acurada, sospesant els pros i els contres de prendre aquesta decisió; el càlcul és alt, ja que Catalunya no vol quedar marginada de les expectatives que crea aquesta situació, la qual tindrà una durada limitada, com sabem molt bé, però aleshores la incertesa aconsellava aquesta decisió. I Josep d'Agulló i de Pinós, com tants altres nobles, tingué un protagonisme actiu en aquesta proposta que finalment s'aprovà.

5. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1689-1701*, Generalitat de Catalunya, vol. IX, Barcelona, 2005, p. 807.

Malauradament per als dirigents catalans, els esdeveniments es descabdellaven amb molt rapidesa i l'òbit del monarca acabà d'abocar la classe dirigent catalana a donar una resposta ràpida a les disposicions testamentàries del darrer Àustria. La mateixa Novena que va haver de donar resposta a les hipotètiques celebracions d'alegria per la "recuperació" de Carles II, ara ha de cercar una resposta unitària en vista del canvi dinàstic inevitable; la comissió o Novena rep l'encàrrec de pronunciar-se sobre tres temes palpitants, com veurem tot seguit:

lo primer en lo tocant a la successió de la universal monarquia per lo senyor duch de Anjou, segons la disposició que sa magestat és servit fer en lo modo del govern contravenia a alguna disposició, capítol o acte de Cort, privilegio o altrament. Tercio, si lo orde que la reyna, nostra senyora, y junta de govern, donava és que lo excel·lentíssim senyor príncep de Darmestad continuàs en los càrrechs de virrey y capità general contravenia al disposat per generals constitucions, capítols y actes de Cort, privilegis o altrament. Y finalment feya véurer si en la testamentària disposició del rey, nostre senyor, hi havia cosa que contravingue a ditas generals constitucions.

Tots aquests dubtes implicaven que les diferents institucions catalanes sol·licitessin al seu personal especialitzat tota mena d'informes. Els assessors i l'advocat fiscal de la Diputació també havien de donar llur parer i, fins i tot, la mateixa Novena considera que és millor delegar en unes poques persones i el nostre personatge, Josep d'Agulló i de Pinós, torna a ser escollit, junt amb Josep Catà i Bertran, ciutadà honrat de Barcelona.

Amb el nou monarca, Josep d'Agulló i de Pinós obtingué encara més protagonisme. Felip V, el 1701, agraeix el desencís de la Diputació perquè el seu representant, Josep d'Agulló i de Pinós, no va poder visitar-lo,

poniendose a mis reales pies [es refereix a Josep d'Agulló] en nombre de essa provincia, y representarme los negocios que ocurren al presente en ella. Y habiendo considerado la materia y todo lo demás que referís en vuestras representaciones, he resuelto en orden a la primera daros las gracias que merece vuestro amor y fidelidad por la puntualidad y gusto con que pasásteis a deliberar se recibiesse el juramento en Lerida al conde de Palma, lo que tendré presente para favoreceros en lo que ocurriere de vuestra conbeniencia, y en la segunda, que mira ha averse embarasado su viage al general de artilleria don Joseph de Agulló y Pinós no se le embaraze al venir a esta corte a ponerse a mis reales pies.

Poca cosa més hem d'afegir al que hem acabat de transcriure, tan sols la constatació de la creixent projecció del nostre personatge i del seu llinatge, que s'accentuarà quan s'acabi el conflicte successori.

Al cap de poc temps d'aquest primer intent no reeixit de visitar el monarca, ben aviat es va concretar una nova ambaixada. A finals d'abril de 1701, al mateix temps que el príncep de Darmstadt, fins feia poc lloctinent general del Principat, envia un *bitllet* a la Diputació del General en què s'acomia de les autoritats catalanes expressant "mi reconocimiento y gratitud por los tant repetidos favores que he debido a vuestra señoría en todo el tiempo que he vivido en este Principado, los quales tendré muy presentes en qualquier parage que me hallare para emplearme siempre en que fuere del servicio de vuestra señoría", Josep d'Agulló i de Pinós presenta la documentació requerida que ens demostra que finalment pogué visitar el monarca.

El secretari i escrivà de la Diputació és l'encarregat de confegir una relació de despeses extraordinàries a càrrec d'aquesta institució per fer front a les despeses de l'ambaixada del nostre personatge que "prenen suma de cent noranta-nou dobles y quinse reals de belló, feta als XXIII de abril del corent any y firmada per dit Agulló y don Joan Pensana, agent del General, com més llargament de dita relació és de vèurer". Quantitat que si bé oferí un protagonisme rellevant al personatge més important de la nissaga Agulló Pinós, tampoc evità que es veiés al bell mig de problemes, com el dels allotjaments, que en les centúries precedents havien provocat fortes convulsions polítiques a casa nostra.

A mitjan juliol de 1701, la típica tensió dels allotjaments tornà a palesar-se quan la Diputació envià una carta al monarca en què se'n queixava. Josep d'Agulló i de Pinós, en la seva condició de general d'artilleria, fou l'encarregat d'organitzar-los.

passa a poner en la alta consideracion de vuestra magestat con la carta adjunta algunos de los motivos que le presissen a hazer este reverente y humilde representación a fin de que vuestra magestat por su real justificación y clemencia se sirve de atenderlos y repararlos. Siendo, señor, el común concepto de los hombres la guerra el más perjudicial ofensivo mal de quanto se padecen y habiendo sido freqüentado teatro Cathaluña por repetidos continuados años, según le consta a vuestra magestad, de la más viva y sangrienta que se ha visto en algunos siglos, fácil es de comprehender, enbuelta esta provincia en todo aquel género de miserias y calamidades, que son conseqüencias (...) de tan horroso principio y que por esta causa han de estar como verdadera y lestimosamente se experimenta asolados muchos de sus pueblos. Empobrecida la nobleza, menoscabados los averes públicos y casi aniquiladas las haziendas de los particulares.

Reflexions que, sens dubte, havien d'incomodar d'una manera o una altra Josep d'Agulló i de Pinós; fet que mai evità la seva forta implicació en la defensa de la política reial.

Per bé que no tenim gaires dades que ens assabentin de la projecció social del nostre personatge, hem pogut accedir a diversos documents notariaus que ens permeten precisar les connexions familiars i socials de la nissaga a l'època que estudiem. El matrimoni de Josep d'Agulló i de Pinós amb Francesca Çagarriga fou la continuació de la política d'enlairament social de la família. La seva futura esposa era filla de Ramon de Çagarriga i d'Argensola, cavaller de Calatrava que residia a Barcelona i que en el moment de la seva defunció era governador de l'illa de Santa Marta. Les condicions establertes en les capitulacions matrimonials tenen un matís propi sobretot pel que fa al dot que havia d'aportar Francesca Çagarriga, que com que els seus pares ja havien mort en el moment de signar les esmentades capitulacions, fa constar el conflicte amb els tutors establerts pels seus pares.

Els tutors, Benet d'Olmera Bianya i de Cruïlles, Josep Galceran de Pinós i Carles de Llupià, es veieren obligats, atesa la sentència judicial del doctor Diego Ferrer, de la Reial Audiència de Catalunya, a

pagar e o dotar, á, dita dona Francisca la quantitat de dotze mil lliures, ab los interessos del dia del contracte del matrimoni, Los quals, ab la mateixa sentència foren liquidats fins, a setze de maig prop passat en la quantitat de Mil sinccentas vuytanta set lliures, y deu sous (...) inseguint lo tenor de dita sentència donaran a dita Dona francisca de una part Las ditas 1587 ll per los interesos de ditas 12000 Y de altra part las ditas 148 ll per los interesos de las ditas 2000 lliures. Y de altra part los interesos que hauran descorregut desde el dia de 7 de Maig de 1670 fins lo dia que Juraran los Capitols de las 12000 ll y de las 2000 ll de las Caixas y vestits, ab pacte que morin dita Dona franca. ab fills que arriben a edad de fer testament puga disposar de totas las 12000 ll y dotals, y morint sens ells q^o no arriben a edad de fer Testament puga tant solament disposar de 4000 ll Y lo dit Don Josep de Agullo li fara de escreix 3000 ll Y lo demes tornara a dits Pubils si viuran. Y sino a sos hereus.⁶

La resta de les clàusules s'insereixen dins del que era habitual en les disposicions d'aquest grup social tan representatiu de la realitat catalana.

Dades que podem millorar perquè se n'ha conservat el testament⁷ on consta una informació detallada dels marmessors que nomenà. Més

6. Per a un millor aprofundiment, podeu consultar tot el document notarial a AHPB, not. Ramon Vilana Perlas, *Tercer llibre de capítols matrimonials, 1670-1673*: capítol matrimonial, sense data, f. 91.

7. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, (=AHPB), not. Juan Francisco Ver-neda, *Liber primus testamentorum, 1590-1706*: testament (04-04-1702), f. 184v.

enllà del cercle familiar més íntim, integrat per la seva dona Francesca d'Agulló i Çagarriga i dels seus dos fills Francesc i Manel d'Agulló Pinós i de Çagarriga, trobem Joan de Llupià, governador de Catalunya, i Joan de Jossa i Agulló. L'ur presència palesa, per bé que hi podia haver una relació de parentiu, sense cap mena de dubte, l'amplitud de la seva projecció social com ja hem comprovat anteriorment. A més a més, no hem de menysprear la presència d'altres familiars menys directes, però també rellevants. Em refereixo a la seva tia Maria de Pinós i de Rocabertí i als seus nebots Jeroni de Rocabertí, marquès d'Argensola, i Maria de Rocabertí i Llupià.

Com en altres casos, l'elecció de sepultura seguí les pautes establertes per la major part de la noblesa mitjana de l'època, car tria l'església parroquial de Gironella; tot seguit afegeix que si la mort el sorprèn fora del Principat que l'enterrin on "(...) hi haura convent de sant Francesch vull sie enterrat en la Iglesia de dit Convent (...)". La preocupació social, per bé que no apareix gaire detallada, tampoc podia faltar, i tan sols decideix atorgar un llegat a l'Hospital General de la Santa Creu i al dels Infants orfes de Barcelona; no porta a terme cap altra disposició atípica i nomena hereu universal el seu fill gran Francesc d'Agulló de Pinós i de Çagarriga.

Així doncs, Francesc d'Agulló de Pinós i de Çagarriga era el personatge que havia de continuar amb força la projecció del llinatge vers el segle XVIII. Sabem pel seu testament⁸ que la seva xarxa de relacions personals, com en el cas del seu pare, tingué un pes definitiu a l'hora de nomenar els preceptius marmessors. Més enllà de la presència dels pares i de la dona, Maria Francesca d'Agulló i de Çagarriga, constatem la inclusió del germà, Manel d'Agulló i de Çagarriga, aleshores tresorer de la catedral barcelonina. Tot seguit, confià força en un segon cercle de familiars integrat primerament pels sogres, els comtes de Creixell i un cosí i alhora cunyat, Francesc de Çagarriga. Al testament altres ties seves, com ara Marcela de Vera i Maria de Pinós i de Rocabertí. També hi consten parents que pertanyen al llinatge dels Llupià, concretament Manel de Llupià i Joan de Llupià i Agulló, els marquesos d'Argensola, cosins seus, i Joan de Jossa i d'Agulló, també cosí. Pel que fa a les disposicions testamentàries de tipus social no s'aparta de les disposicions que en el seu moment va preveure el pare. Pel que fa al lloc d'enterrament, que s'hauria de fer a l'església parroquial de Gironella com ja havia previst el seu progenitor, s'insereix dins la mentalitat nobiliària predominant a l'època.

8. AHPB, not. Juan Francisco Verneda, *Liber secundus testamentorum, 1694-1707*: testament i codicil (04-01-1703), f. 99-102.

També hi ha famílies que, si bé no ens han deixat tanta informació sobre llur pes social en la societat catalana de la darrereria de l'etapa foral, es mereixen que les tinguem en compte. Els Alentorn i els Alemany són un clar exponent del que acabem d'afirmar.

ELS ALENTORN

Pel que fa als Alentorn, des del cinc-cents, quan van participar en les diferents convocatòries a Corts que en tenim notícia.⁹ Tenim dades de la presència d'Onofre d'Alentorn i de Meca, senyor de Seró, la Doncell, Rialp, Jossa, Subirà i Tarrós, a les Corts de 1528. El seu fill, Onofre d'Alentorn i d'Oms, que ostentà els mateixos títols que el pare, fou un personatge amb una forta presència institucional. Destacà a les primeres Corts de Felip II. A les Corts de Montsó de 1564, el monarca li concedí la dignitat de noble i també fou habilitat per participar a les Corts de 1585. Reforçà la seva influència quan fou nomenat diputat militar i protector del braç militar. Al segle XVI, Jeroni d'Alentorn i de Botella,¹⁰ membre de l'esmentada nissaga, participa a les úniques Corts de Felip III, celebrades en 1599.

Els seus descendents directes van prendre part en els principals esdeveniments socials i polítics de Catalunya al llarg del segle XVII, abans i després de l'esclat de la guerra dels Segadors. Els germans Dídac i Felip d'Alentorn i de Salbà, fills d'Alexandre d'Alentorn i de Botella, participaren en les explosives Corts de 1626. I un fill d'aquest darrer, Onofre d'Alentorn i de Mir, intervingué en el conegut Parlament de 1653.¹¹

Les Corts que marcaren la fi de l'època foral, tant les de 1701 com les de 1705, comptaren amb la presència de bastants membres d'aquesta nissaga. Per bé que els Alentorn no apareixen ni a la llista de famílies austriacistes ni a les de filipistes elaborada per Joaquim Albareda,¹² creiem que optaren —com a mínim alguns dels membres més rellevants de la nissaga— per la causa de l'arxiduc. Sabem segur que dos fills d'Onofre d'Alentorn, Onofre i Valerià d'Alentorn i de Bullfarines, foren habilitats per intervenir en les Corts de 1701-1702. En les de 1701-1702

9. Dades que hem extret de MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, op. cit., vol. I, pp. 133-134.

10. El pes dels Alentorn en la política del cinc-cents el podeu constatar a PÉREZ LATRE, M., *Entre el rei i la terra. El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Eumo editorial, Barcelona, 2003, pp. 151, 249 i 279.

11. El significat d'aquesta reunió per a la política catalana un cop va acabar la guerra dels Segadors a SÁNCHEZ MARCOS, F., "El Parlamento de Cataluña de 1653", a *Actes de les Corts a Catalunya*, ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, pp. 182-189.

12. ALBAREDA SALVADO, J., *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Fundació la Caixa-Vicens Vives, Barcelona, 1993, pp. 335-339.

i 1705-1706 hi va prendre part Miquel d'Alentorn Olim de Pinós i de Rocabertí. Era fill de Josep Galcerà de Pinós i de Perapertusa, senyor de Santa Maria de Barberà. Fou aquest personatge el que aconseguí de l'arxiduc, a les Corts de 1705-1706, el títol de marquès d'Alentorn; el seu fill, Josep Galcerà d'Alentorn Olim de Pinós i de Sacirera, en la seva condició de noble, va participar en la important Junta de Braços de 1713. De Miquel d'Alentorn Olim de Pinós i de Rocabertí tenim unes breus referències, no del tot segures, sobre possibles càrrecs i honors rebuts. Sembla que a l'agost de 1707 va pretendre esdevenir gentilhome de la Reial Cambra¹³ i que pels volts de 1750 fou comanador de la comanda de Sancho Pérez de l'orde de Santiago.¹⁴ Referències molt superficials que en un futur hauríem de precisar, però suara les esmentem com un camí a seguir per conèixer millor la trajectòria d'aquest personatge rellevant de la nissaga dels Alentorn.

La seva projecció social, com en tots els casos que estudiem, la podem analitzar amb més precisió si consultem amb detall els capítols matrimonials i els testaments d'aquesta família. En els capítols matrimonials de Valerià d'Alentorn ja podem copsar quina és la política familiar adoptada per consolidar el patrimoni familiar. Gràcies a aquesta acta notarial, sabem que Valerià d'Alentorn té intenció de casar-se amb Maria Clara de Ricart, filla d'un conegut mercader barceloní. El seu pare, Onofre d'Alentorn i de Bullfarines, explicita en l'esmentada acta notarial que nomena el seu fill, Valerià d'Alentorn, hereu universal, però li imposa unes condicions, que d'altra banda són recurrents, dins de la societat catalana de l'època. En aquest sentit

se reserva i es rete major y usufructuari de tots Los bens, drets donats durant lo temps de sa vida natural y volent que en cas sobrevisques al dit sr. Don onofre delentorn, La sra dona Paula delentorn muller sua essent voluntat de dits Srs conjugues sdevenidors passe Lo dit usdefruyt en favor de dita Sra dona Paula delentorn Y quant no aparagues be acada una de les parts viure y habitar junts en tal cas Lo dit sr don onofre delentorn assenyala ara per les hores Cent lliures de renda annual durant La vida natural de dita Sra dona Paula Las quals se li hagen de donar y pagar tot anys adames de la dot y drets que tindra sobre la heretat y bens de dit sr don onofre son marit.¹⁵

Aquestes no eren les úniques condicions establertes pel pare de Valerià d'Alentorn sinó que l'obliga a proveir les necessitats dels parents

13. L'hem trobat al Archivo Histórico Nacional (=AHN), Estat, lligall núm. 8686.

14. Arxiu Històric Nacional (=AHN), OM, LIB. 163.

15. Vegeu AHPB, not. Bartomeu Plea, *Liber secundus capitulorum matrimonialium*, 1654-1664: capítol matrimonial (26-1-1659), f. 169.

immediats. També preveu que l'altre fill que té, Onofre, rebí la rellevant suma de dues mil lliures barceloneses i disposa que si mor amb fills

puga disposar y fer asas voluntats de totas Lasa ditas dos milia lliures morint empero sens tal Infant, o, Infants pugue dispopsar y fer a sas voluntats de mil lliures tant solament. Y las restants mil lliures tornen y pervinguen al dit don onofre major Si a las hores viura y sino viura al dit don valeria delentorn son fill Si se esdevindra Lo cas quedit onofre menor arribara a edat de vint y sinch anys sens casar que en tal cas Li sian donadas Las ditas dos milia lliures, sino fos que dit don onofre menor servís a sa magd servira consignantLi per est efecte Lo censal de preu dos milia lliures y pencio cent lliures que dit sr. Onofre major reb quiscun any sobre la baronia de Rialp.

La capacitat econòmica de la família Ricart esdevé important gràcies a l'aportació econòmica que fa l'àvia materna de la núvia, la qual ens permet conèixer les seves principals fonts de finançament. Pràcticament, l'esmentada aportació es fonamenta en les rendes que produeixen una sèrie de censals establerts per la família al llarg del temps. Així doncs, l'àvia, a causa de la mort dels pares de la núvia, li atorga

mil siscentes quaranta vuyt lliures a ella degudes per la ciutat de barz^a per quatre pencions cessades en los anys 1655, 1656, 1657 y 1658 de aquell censal de pencio 415 ll. Que li fa La ciutat de Barza (...) Item dos centes lliures a ella degudas per dita ciutat de Barz^a per quatre pencions cessadas en Los mateixos anys de aquell censal pencio 50 ll. Que reb sobre dita ciutat de barz^a. Item Cent y vint y sis lliures per sis pencions degudas del del any 1653 fins 1658 inclusive de aquell censal pencio 21 lliures que reb quiscun any sobre dita ciutat de Barza. Item quatrecentes nou lliures deu sous que son nou pencions degudas des del any 1650 fins 1658 inclusive de aquell censal pencio 45 lliures que Li fa quiscun any y presta adita Sra marianna Pasqual Don Battista Planella y altres.

El Consell de Cent no és l'única institució que es va finançar amb el capital de la família, el Comú de Sant Boi de Llobregat li ha de pagar una pensió de cinquanta lliures per un censal que havia contret. La família també concedí crèdits a destacats membres de la noblesa catalana d'aleshores. El donzell Manel Guiamet i Lladó, domiciliat a Barcelona, devia cent seixanta lliures "(...) per quatre pencions cessades desde l'any 1655 fins Lo any 1658 Inclusive de aquell Censal pencio de 35 lliures que quiscun any Li fa y presta tal xicota viuda de Lliissa demunt(...)". En unes circumstàncies similars es troba el baró de Sant Vicenç, que ha de fer front al deute de cent vuitanta lliures des de 1650

fins a 1658 "(...) de aquell Censal pencio vint lliures que quiscun any li fa y presta (...) per una pessa de terra que avuy La posseheix Benet mas de Sta. Coloma de Servello (...)".¹⁶ Condicions prou generoses per part de l'àvia materna, però en una altra clàusula posterior estableix que tot el capital que li deuen les dues institucions públiques esmentades més les mil lliures que li dona en efectiu revertiran en ella en cas de defunció de la néta sense descendència. Si mor l'àvia revertiran en l'hereu que haurà nomenat en el seu testament. Aquestes disposicions, que s'emmarquen dins les pràctiques habituals de la noblesa catalana, ens han permès copsar el reforçament econòmic d'ambdues famílies en pactar aquesta unió.

Més dades sobre la capacitat econòmica de la família i de la seva projecció social les trobem en la disposició testamentària d'un dels membres més destacats de la nissaga: el noble Onofre d'Alentorn i Mir.¹⁷ Curiosament, en el seu testament no constatem, a l'hora de nomenar marmessors, unes intenses relacions socials. Hi ha la connexió amb la família Pinós, però no hem trobat més informació vinculada a les relacions socials d'aquest personatge. La predilecció per l'església de Santa Catharina forma part de l'habitual esquema mental de la noblesa catalana, car fou una màrtir especialment venerada a Barcelona.

El llegat espiritual té un pes considerable i permet escatir amb més detall la religiositat de l'estament nobiliari català. Així doncs, ordena que

sien celebrades per la mia anima Sis centas missas quem han de celebrar los Pares del monestir de Sta. Catharina per la Celebracio de les quals y en paga de vuit lliuras a bon compte dels gastos de la mia Sepultura los he donat un censal de preu Cent y vint lliuras y pensio Sis lliuras quem feya y prestave quiscun any Joachim fontana apotechari. Item la Iglesia de St. Francisco de Paula Sinquanta missas de caritat Sinc sous (...) Item Cent missas en las Iglesias que voldran dits Senyors mos marmessors.

Amb el llegat espiritual sempre hi ha un llegat social, per bé que aquest darrer té un pes econòmic en el conjunt de les distintes clàusules testamentàries molt inferior. L'Hospital General, d'una banda, i el dels Infants Orfes i el de la Misericòrdia, amb un assignació molt més inferior que el primer, de l'altra, acaparen l'atenció del nostre personatge.

La preocupació pel benestar dels cabalers no és genys menyspreable. Aquest fet explica que moltes vegades el testament esdevé un instrument jurídic pensat per matisar o ratificar decisions preses en

16. *Ibidem*.

17. AHPB, not. Bartomeu Plea, *Primus liber testamentorum, 1645-1566*: testament (11-03-1660), f. 270.

determinades capitulacions matrimonials. Pel que fa al seu altre fill, Onofre d'Alentorn i de Bullfarines, li atorga dues mil cinc-centes lliures

ço es les dos milia lliuras per tantas men reservi per ell en los Capítols matrimonials de dit don Valeria mon fill y les restants Sinc Centas lliuras de aquellas dos mil lliuras quem reservei per fer testament en dits Capítols matrimonials en la donacio que fui adit don valeria fill meu y vull que en paga de dos milia lliuras li Sie assignat y consignat com ab lo pnt li asigno y con signo lo Censal de preu dos milia lliuras y pencio Cent lliuras que rebo sobre los ben s de Casa deLentorn les quals dos mil y Sic Centas lliuras li Sien donadas quant contractara matrimoni o aconseguera la edat de vint y Sinch anys.

Majoria d'edat que implicava que acabava l'obligació establerta pel pare de mantenir-lo i pagar-li els estudis. Clàusules que més d'un cop s'ampliaven en vista de la possibilitat que esdevingués eclesiàstic; destí molt probable per a la resta de fills. En aquest cas estableix que "(...) Si acas Sera que dit don Honofre se fara Sacerdot o, obtindra alguna dignitat que lo hereu meu baix scrit hi hauré de pagar lo cost de las Bullas rellevant lo dit cos en usdefruit dit don Honofre de sa vida natural tant solament y Si se fa religios vull que gose tots los dies de sa vida de ditas Cent lliuras de dit Censal".

La preocupació pel benestar de les filles, per bé que subordinades a la situació dels fills, també es fa evident amb claredat al llarg del testament. Reservà en els capítols matrimonials signats pel seu fill Valerià d'Alentorn, hereu universal seu, una respectable quantitat de diners. Així doncs, ordena que

sien donadas y pagadas a dona Iignes ma filla atorgada religiosa en lo monestir de las minimas de esta Ciutat lo die que professara Mil lliuras ab les quals Se compregan las trescentas lliuras de la Causa pia de Montanyans Les quals trescentas lliuras Sinos podan cobrar de dita Causa pia les hage de pagar lo hereu meu baix escrit y fins que sera profesa vull Se li donen quiscun any per la despesa Sinquanta lliuras conforme jo les hi pago pregant amon hereu hi assistesca ab un vestit cada any en las quals mil lliuras Si compregan las Sincentas lliuras que dita dona francisca sa mare li dexa en Son testament. Item a dona victoria y dona Joana fillas mias atorgadas en lo monestir de Montsion vull que les sien donadas quiscun any trenta lliuras de venda aquiscuna de ellas per Sa despesa durant sa vida natural ab les quals Si compregna lo llegat per dita dona francisca muller mia dellas fet en son testament y vull que lo die de la professio Sels done una escudella de plata una Cullera y unas forquillas de plata novell

empero que ab las ditas trenta lliuras annuals Se compregan aquellas doscentas lliuras que dexa y llega a una de ditas dos fillas mias La Senyora dona victoria de Gelabert y delentorn en Son ultim testament ni aquellas deu lliuras annuals los te donadas dit don valeria fill meu per la commutacio de un patronat (...) Les quals quatra Centas lliuras han de servir per pagar la entrada de dit monestir de ditas fillas mias pregant encaridament adit don valeria fill y hereu meu baixescrit Los done quiscun any fins en Sinquanta lliuras pera que puguen comodament pasar sa vida.

Totes aquestes disposicions, que en les darreres línies hem detallat, ens permeten conèixer a fons les estratègies del llinatge dels Alentorn alhora que aprofundim en llur esquema mental. Aspectes fonamentals per poder escatir a fons les circumstàncies de la projecció social de la família.

ELS ALEMANY

També fou rellevant dins la mitjana noblesa catalana el llinatge dels Alemany, que estigué integrat per vàries branques.¹⁸ Sabem que Joan Jeroni d'Alemany, un personatge cabdal dels Alemany de Barcelona car inicià amb el seu pare, el botiguer de teles Jeroni Alemany, el procés d'enlairament social de la família, fou un destacat mercader de Llotja que assolí la dignitat de cavaller. A la darrerria de 1629, va formar part pròpiament de la noblesa i l'abril de 1634 va obtenir la dignitat de noble, pròpia de la mitjana noblesa catalana. Va participar en la convulsa política catalana abans de l'esclat de la guerra dels Segadors, ja que va assistir a les primeres Corts inacabades de 1626 i fou habilitat per les que el comte-duc va preveure pel 1640 a Montblanc, per bé que no es van celebrar. La presència de Joan Jeroni d'Alemany en la vida política catalana no es limità a aquestes dècades cabdals, sinó que també es va fer evident en la convocatòria del Parlament de 1653, un dels objectius primordials del qual era reconduir cap a una certa normalitat la política catalana després de la capitulació de Barcelona l'11 d'octubre de 1652. El seu fill, el noble Francesc d'Alemany i de Forés, però sobretot el seu nét, Josep d'Alemany i de Navel, tingueren també un protagonisme destacat en els darrers temps dels Àustria; especialment el nét, que assistí a les Corts de 1701-1702 i a les de l'arxiduc de 1705-1706 a l'inici del conflicte. A més, va intervenir a la Junta de Braços de 1713, la participació del qual és encara més rellevant pel

18. Hem deslligat d'aquest llinatge la branca dels Alemany Descatllar per la seva especial vinculació, com es podrà comprovar quan parlarem dels Descatllar, amb els Descatllar de Besora.

que fa al seu alt grau de compromís amb la causa de l'arxiduc. En aquesta darrera Junta de Braços també hi estigué present el besnét de Joan Jeroni d'Alemaný, Francesc d'Alemaný i de Magarola.

La branca dels Alemaný d'Alemaný, procedents de Girona, tingué una incidència molt més reduïda que la resta de branques del llinatge. La seva presència es limità, pel que sabem, a les conflictives Corts de 1626. Lluís Joan Benet d'Alemaný Alemaný i de Bas i el seu fill, Guerau d'Alemaný Alemaný i de Reart, foren els únics individus de la família que hi assistiren. I tots ells eren descendents de Benet d'Alemaný Alemaný, donzell de Girona. Cap d'ells ostentava la condició de noble del Principat, la categoria més específica de la noblesa mitjana catalana, si bé l'esmentat Benet d'Alemaný Alemaný com que gaudia de la dignitat de donzell pertanyia a la darrera categoria de la noblesa. En canvi, el seu fill i el seu nét no passaren, pel que sabem fins ara, de la dignitat de cavaller, pròpia de la petita noblesa catalana.

Els Alemaný de Bellpuig possiblement van ser la branca més activa. Jaume d'Alemaný de Bellpuig i de Cartellà, senyor de Bellpuig i de Tortellà, és el primer referent que tenim ara per ara d'aquesta família. El seu fill, Francesc d'Alemaný de Bellpuig i de Çagarriga, era donzell de Bellpuig i fou l'únic membre de la nissaga que va prendre part a les úniques Corts de Felip III al Principat, les de 1599.¹⁹ Els seus fills, Josep i Carles d'Alemaný de Bellpuig i de Çagarriga, i el seu nét, Jacint d'Alemaný de Bellpuig i Joan, tingueren el típic protagonisme a les corts de 1626, i en el cas de Carles d'Alemaný de Bellpuig i de Çagarriga fou habilitat per les que el comte-duc havia previst celebrar a Montblanc el 1640. A les de 1626 i 1632 de començaments del setcents, i tant a les de 1701-1702 com a les de 1705-1706, hi assistí un membre *afagit* a la branca, però que no és descendent directe dels individus esmentats anteriorment. Em refereixo a Carles d'Alemaný i de Bellpuig, òlim de Ros, fill de Josep de Ros i de Reig i nét de Joan de Ros i de Giginta, que esdevingué noble el juliol de 1618.

Si deixem de banda els Alemaný Descatllar, ja no queda cap més branca rellevant, potser hem de recordar els Alemaný de Montpalau, amb poca transcendència car el seu membre més conegut, Bernat d'Alemaný de Montpalau, òlim de Bellpuig, sols estigué present a les Corts de 1626. Fou un cavaller, natural d'Olot, i, per tant, no tenia la dignitat pròpia de la mitjana noblesa catalana. Es casà amb Maria Àngela de Montpalau, senyora d'Argelaguer. Un enllaç que pressuposava un seriós intent per millorar la seva posició social.

19. Aquestes Corts ha estat estudiades per BELENGUER CEBRIÀ, E., "La legislació político-judicial de les Corts de 1599 a Catalunya", *Pedralbes*, 7, 1987, pp. 9-28.

La nissaga dels Alemany tingué no sols una projecció notable dins la societat catalana, sinó que també tingueren un paper polític digne de ressenyar. La seva presència activa en l'àmbit polític i social obeeix lògicament a motius distints, però en tots els casos mereix una atenció detallada.

A començaments de la dècada dels setanta, un membre molt conegut de la família, Josep d'Alemany i de Bellpuig, fou detingut a Barcelona juntament amb Josep Martí. Els van dur fora de la ciutat amb la pretensió d'obligar-los a abandonar el Principat. Com passava sovint, tant la detenció com el trasllat van provocar immediatament un conflicte competencial, o en terminologia de l'època, una presumpta contrafacció del sistema legal català vigent per part del virrei, responsable de l'esmentada ordre.

La seva mare, Maria Àngela d'Alemany i de Bellpuig, denuncià aquesta presumpta irregularitat amb una particular insistència, i recal·cava el fet que s'havien endut el seu fill de Barcelona a través del portal de l'Àngel escortat per un nombre important de soldats de cavalleria. Expulsió del Principat que, com molt bé recorda la mare de Josep d'Alemany i de Bellpuig a l'estament militar de Catalunya, atempta contra l'ordre legal vigent perquè "segons la constitució 3, títol «De acusacions», en lo segon volum de las Constitucions, dits fets són obrats sens instància de par; segonament, perquè la captura de dit Josep de Alamany se-s feta més ha de dos mesos de mandato del excel·lentíssim llochinent, y axí no avent-se-li publicat la enquesta dins 30 dias, en contra no menos ab la constitució 5, títol «De acusacions»".

Es tracta d'una defensa ben assessorada des de la perspectiva legal que incideix, de moment, en totes aquelles infraccions pretesament comeses pels representants de la Corona. La mare de Josep d'Alemany i de Bellpuig també posa un especial èmfasi en el fet que el marc legal aleshores vigent sols permet aquesta acció d'expulsió del Principat a un oficial reial, i en aquest cas Maria Àngela d'Alemany i de Bellpuig recorda que "dita extracció (...) es feta, no per official real per lo qual se puga exercir jurisdicció en Cathalunya, lo que en contra ab las constitucions que parlan «Que novells officials no sien creats»".

La mare del nostre personatge continua insistint en la necessitat de donar una resposta enèrgica a aquesta situació. Recorda que el seu fill roman detingut a la presó del castell d'Hostalric; i més enllà de les contrafaccions que segons ella s'han comès, insisteix en la necessitat que, al seu criteri, tenen els assessors de la Diputació de superar els possibles desacords existents entre ells. I recorda, segons el seu parer, la naturalesa exacta de la seva detenció car afirma que

los procehiments fets contra dit don Joseph no són criminals sinó en forsa de regalia de poder represaliar lo primer, perquè en ser

criminal ells mateixos ho demostran y los fets de represalias sens dubte són criminals y la regalia de represaliar, parlant sempre ab lo degut honor, no proseheix contra lo vassall y habitant en terras del princep que judica y fa las represalias, segons comú sentir dels doctors sens controvèrsia, per las rahons y fonaments que aquells al·legan; y així, no tenint lloch la dita regalia és clar lo literal y regular de las constitucions, privilegis y pragmàticas que asisteixen a la defensa de dit don Josep.²⁰

Com que la seva mare està convençuda que els assessors de la Diputació estan plenament decidits a mantenir l'ordre legal del Principat, creu que no hi haurà finalment cap inconvenient a l'hora de facilitar el protagonisme de la mare en la defensa del seu fill. Aquestes dificultats cal inserir-les en les contínues disputes jurisdiccionals que afaïçonen la vida política del Principat al llarg de l'època moderna.

Totes les famílies amb una projecció rellevant en la societat de l'Antic Règim han de fer front a una àmplia varietat de reptes. A voltes, la necessitat de clarificar la capacitat econòmica comportava conflictes de pes que implicaven, d'una manera o una altra, fins i tot la Diputació del General. Això succeí al voltant dels béns de Guerau d'Alemaný d'Alemaný, personatge de la nissaga que ja fou rellevant a la primera meitat del segle XVII. Tant Eulàlia d'Alemaný i de Bru com Maria Massó i d'Alemaný, hereva de l'esmentat Guerau d'Alemaný i d'Alemaný, es veieren en la imperiosa necessitat de clarificar llur implicació en un censal. Per donar una resposta definitiva a aquest embolic és fonamental la figura d'Erasme de Lana i Fontanet, donzell i racional de la Diputació. El racional de la Diputació del General clarifica la situació quan precisa que

dit censal fou y possehí dit don Grau Alemaný de Alemaný. Y encara que segons dit llibre de Válués trienni 1671, foli 228, se troba continuat altre de las fianzas de dit don Enrrich de Alemaný, ohydor eclesiàstic que fou en lo trienni 1635, lo qual Alemaný reste à dèurer la dalt quantitat; però per quant segons dit capbreu y foli consta dit don Grau ésser tant solament usufructuari, de aquí és no poder estar obligat dit censal; y per ço, no-s trau res enfora.²¹

Requeriment que pretèn de totes totes reconduir una situació incòmoda que implica ambdues dames, però que afectava especialment

20. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1656-1674*, vol. VII, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2002, pp. 1537-1538.

21. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1647-1689*, Generalitat de Catalunya, vol. VIII, Barcelona, 2003, p. 1798.

l'esmentada Eulàlia d'Alemaný i de Bru, vídua de Gerard d'Alemaný d'Alemaný que dotà la seva filla amb aquest polèmic censal.²²

Si la necessitat de clarificar el patrimoni nobiliari absorbeix l'atenció de destacades famílies de la noblesa catalana, les denúncies de tipus polític, com les hipotètiques contrafaccions comeses per determinats oficials reials al Principat, també provocaven enfrontaments amb aquella noblesa de la terra,²³ com és el cas d'un personatge destacat de la branca dels Alemaný de Bellpuig, concretament de Josep d'Alemaný de Bellpuig i de Çagarriga.

Ell i la seva mare, Maria Àngela d'Alemaný, mantingueren un greu enfrontament amb Manel de Llupià, governador aleshores del Principat, quan decidiren presentar una suplicació de contrafacció contra ell l'abril de 1686. Es queixen, entre altres coses, de la lentitud de resposta del governador; en aquest sentit el dietari ens informa que “se li féu entendre que per tota la Semana Santa se donaria memorial en dret per part de dit respectable governador; lo qual nos donà; y digué se donaria la sammana de Pasqua, tanpoch no-s donà; se digué se donarie lo dimars de la semmana següent, tanpoch donà fins divendres pròxim passat”.

L'actitud dilatòria de Manel de Llupià agreujà la tensió, la qual cosa féu que aquests destacats representants de la branca dels Alemaný de Bellpuig pressionessin la Diputació perquè els advocats d'aquesta

22. “(...) Die vigesima mensis junii anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, Barchinone. Nos, dompna Eulaia Alemaný et Bru, vidua relicta nobilis domini Geraldí Alemaný de Alemaný, quondam, Gerunde et Barchinone populati, tam nomine meo propio quam etiam uti tenentaria et usufructuaria pro dote, sponsalítio et aliis juribus et creditis meis de universa hereditate et bonis que fuerunt dicti nobilis viri mei, vigore constitutiones hac nostra, et dompna Maria Masso et Alemaný, vidua relicta nobilis dompni Ambrosii Massa de Lisana, Barchinone populati, dictorum nobilium dominorum conjugum filia, uti proprietaria de universa hereditate et bonis dicti nobilis dompni Geraldí Alemaný de Alemaný, eius patris, dictis respective nominibus gratis, et cetera. Constituhimus et ordinamus procuratorem nostrum et alterius nostrum insolidum certum, et cetera. Ita quod, et cetera. Vos magnificum Josephum Camps, utriusque juris doctorem, civem Barchinone, presentem, ad videlicet pro nobis et nomine nostris dictis respective nominibus inter alia in manu et posse admodum illustrium dominorum deputatorum Generalis Cathalonie juramenta quecunque vobis dicto magnifico procuratori nostro constituto prestandum nos nec alteram nostram non habere neque scire quecunque instrumenta, tam instrumenta creationum censualium quam alias facientia, pro quibuscunque censualibus per dictos admodum illustres dominos deputatos nobis et alteri nostrum luhitis et luhendis, et pro inde quecunque cum illis videlicet pactis, pactionibus et promissionibus et alia opportuna et necessaria ratione dictorum juramentorum prestationis vobis benevisa faciendum et firmandum seu fieri faciendum, instandum et requirendum. Et demum, et cetera. Promittimus dictis respective nominibus predicta habere rattum, et cetera, et non revocare, et cetera. Actum, et cetera (...).”

23. SERRA I PUIG, E., “Els Guimerà: una noblesa de la terra”, *Recerques*, 23, III.

institució s'impliquessin en la deliberació de contrafacció; motiu pel qual no dubten a recordar tot aquell marc legislatiu que, al seu criteri, els afavoreix. Així doncs, "suplican a vostra senyoria que en observança dels capítols de Cort catorse, llibre dels Quatre Senyals, y del capítol sinch de las Cortes del any 1599 per lo redrès del General y de la casa de la Deputació y de las constitucions del llibre 1, títol 16, pàgina 44, «De observar constitucions», y de altres capítols de Cort, constitucions, pragmàticas, drets, usos y costums y observança de aquells subseguida". Manel de Llupià no trigà a defensar-se en vista de la decidida actitud de Josep d'Alemanya i de la seva mare. El governador entregà a la Diputació un escrit en què es defensava de les acusacions fetes contra ell i conclouïa que no havia comès cap infracció de l'ordre legal vigent.

Atesa la creixent complexitat que anava assolint el tema, la Diputació aconsellà que s'intentés arribar a un acord amb el rei, car

no té dupte que lo dit medi extrajudicial de haver acudit als reals peus de sa magestat, que Déu guarde, y no té dupte que lo dit medi extrajudicial deu produhir los mateixos effectes que si vostra senyoria se fos valgut del medi judicial, que en aquest cas, pendent indecís lo indici de la contrafacció, no se hauria pogut fer la declaracio en la causa que insinuan los supplicante, per oposar-se indirectament als mèrits de la contrafacció, u també, que primer la Real Audiència no hagués declarat sobre dita causa de contrafacció, axí que pendent la consultació de sa magestat sobre aquest negoci, implica a son rela animo que se hage pogut fer dita declaració en esta Real Audiencia, per estar suspès tot lo negoci principal y dependents per lo medi extrajudicial a vostra senyoria permès per constitucions de Catalunya, lo qual deu obrar los mateixos effectes de suspensió fins que sa magestat haurà declarat son real ànimo.²⁴

D'aquesta manera, la Diputació pretén de totes totes acabar amb el contenciós, incòmode per a aquesta institució, que manté aquesta destacada família nobiliària amb un alt oficial reial del Principat.

24. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 869.

UNA MIRÍADA DE NISSAGUES AL SERVEI DE LA JUSTÍCIA REIAL

ELS POTAU

La família Potau també respon a aquests paranys propis de la nostra noblesa mitjana catalana. Un dels seus membres més importants, el doctor Jaume de Potau i Moles, ens assabenta del dilatat servei a l'exèrcit dut a terme pel seu pare, Antoni de Potau, que serví des de soldat ras fins a capità de cavalleria en molts conflictes bèl·lics “desde las de fuente Pavia y Salssas como es notorio y perdido su hacienda durante las Alteraciones (...) como buen vasallo y murio continuandolo con este puesto en el exercito de Estremadura poco antes de concluirse la Paz con Portugal”. Servei que no es limita al progenitor, sinó que també un germà seu s'implicà en la guerra dels Segadors, i assolí el grau de capità de cavalleria; esdevingué veguer de Vilafranca del Penedès.¹

Cal recordar que el seu pare, Antoni de Potau, va gaudir d'un gran protagonisme a la revolta de 1640 i que fou nomenat governador de Cardona.

persiguiendo los micaletes y Ladrones, de los quales prendio y ajusticio algunos que inquietaban la tierra, y fortifico algunos castillos y Los abastezio, y en el de Solsona hizo algunas disposiciones muy combenientes a su recuperacion, como consta por

1. Pel que fa al llinatge dels Potau, ACA, CA, lligall 224, doc. núm. 16. Memorial del doctor Jaume Potau i Moles. Dades que es completen a ACA, CA, lligall 553, s/núm. Sobre Pau Ignasi Potau i Dalmases, comte de Vallcabra, Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (=AHPB), not. Ignacio Plana Fontana, *Manual novè*, 1782, ff. 347-381. Antón de Potau Molas y de Ferrero, donzell, AHPB, not. Ramon Vilana Perlas, *Sisè llibre de capítols matrimonials, 1681-1689*: capítol matrimonial (07.02.1683), f. 81. Cristòfol de Potau, noble, AHPB, not. Francisco Llauder, *Primus liber capitulorum matrimonialium, 1663-1675*: capítol matrimonial (01.02.1674), f. 501.

ordenes de su Alteza el Sr. Dn. Juan, y por cartas de su secretario Ariespachoga; y tambien por muchas cartas del Gobernador de Catalunya D. Gabriel de Lupian; Y del Gobernador General de La Artilleria D. Baltasar de Rojas y Pantoja; Y finalmente por otras muchas cartas de los cavos del exercito y de los ministros de aquel Principado.²

Totes aquestes qualitats queden realçades per la seva pròpia trajectòria. Serví el monarca com a assessor de la Batllia, la qual cosa li permeté accedir posteriorment a la Reial Audiència com a jutge de cort. L'elecció del doctor Jaume de Potau i Moles com a jutge de cort fou ràpida i sense problemes. La seva condició d'assessor més antic de la Batllia li facilità les coses. De totes maneres, les tres sales de la Reial Audiència no comptaren amb ell; però com que llur opinió era la menys influent no fou un obstacle insalvable. El virrei, en canvi, s'inclinà claríssimament per l'esmentat candidat. El Consell d'Aragó reforçà la seva posició quan considerà que sols havien de figurar a la seva terna els assessors de la Batllia. Com que el doctor Jaume de Potau i Moles era el que feia més temps que hi era, el Consell el votà. És significatiu que tant el virrei com el Consell coincidissin en la seva persona. Aquestes circumstàncies, d'una manera o una altra, afavoriren que el nostre personatge aconseguís la plaça de jutge de cort.³

La consulta que li permeté accedir a la sala del regent fou pràcticament de tràmit, si bé hem de matisar que el magistrat Bonaventura de Tristany estava, en teoria, més ben situat que no pas ell perquè fos l'escollit aquesta vegada. De totes maneres, el doctor Jaume de Potau i Moles sempre va ser ben vist pel virrei i pel Consell d'Aragó, si bé les tres sales no el van incloure en la seva relació de candidats, ja que preferien el doctor Josep Pastor i Mora, que encapçalà la proposta.⁴

2. ACA, CA, Llig. 553. Memorial del doctor Jaume de Potau i Moles.

3. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, pp. 181-182. Les fonts originals les podeu trobar a ACA, CA, lligall 226, doc. núm. 10. Consulta efectuada el 21 de febrer de 1673. Hi ha un duplicat de la consulta a AHN, Consells suprimits, lib. 1887-E, f. 168r. El seu nomenament es recull a ACA, Reg. officialium, núm. 25 (1678-1689), 16 de desembre de 1678, f. 36. També la Diputació del General es fa ressò del seu nomenament quan fa constar als dietaris que "(...) Dilluns, a XII. [mes de juny] En aquest die és estat presentat un real privilegi de jutge de cort de la Real Audiencia despidit a favor del doctor Jaime de Potau i Moles datat en Madrit a 26 del mes de abril del corrent any 1673, lo qual per orde de ses senyories és estat regonegut per los magnífichs assessors y advocat fiscal ordinari de la present casa y vist venir en deguda forma de cancellaria despidit com en registre de privilegis y juraments en officials reals (...)". *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VII, p. 668.

4. ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 115. Consulta efectuada el 16 de novembre de 1680. Per al seu nomenament, ACA, Reg. Officialium, núm. 25 (1678-1689), 16 de desembre de 1678, p. 36. La Diputació del General ressenyà aquest nomenament afir-

La seva projecció social, com hem pogut comprovar, fou significativa. Va tenir un fill, Antoni de Potau i de Ferreró, amb una llarga trajectòria professional. Aconseguí la categoria de noble del Principat, fou capità de cavalleria i conseller del Consell d'Hisenda, un dels més importants de la monarquia hispànica.⁵

En una mateixa línia d'argumentació se situa el doctor Cristòfol de Potau i de Sarreal, noble del Principat, que esmenta el servei militar prestat pel seu pare, Josep de Potau, membre de la Batllia de Catalunya,

en todo el tpo. de las turbaciones de aquel Principado particularmente en la ciudad de Tarragona siendo la causa total que la dha ciudad prestase la debida obediencia al Marqs de los Velez entonces Capitan Genl del Rl exercito de VMagd y aver asistido con toda fineça en los dos sitios de aquella Ciud de tarragona servido el oficio de Auditor General en ella y despues desterrado con muger y hijos en Valencia y finalmente haver muerto en Servicio de V Magd en el dho Conso de la Vaylia General haviendo dejado muger y quatro hijos con pocissimas comodidades.⁶

Mèrits familiars que el seu fill, Cristòfol de Potau i de Sarreal, reforça amb la seva pròpia trajectòria personal i professional, ja que participà en moltes oposicions a càtedres i també va haver de fer front a cinc anys de Lectures i “varias Presidencias de actos y años de Abogado”, a més va exercir com a jutge a la Reial Audiència del Principat. Qualitat professional i lleialtat a la Corona són, com en tants altres casos, els principals arguments emprats per justificar l'enlairament professional i, per tant, social del nostre personatge.

El seu ingrés com a jutge de cort, per bé que s'emmarca dins el que es podria esperar en aquest tipus de nomenaments, presenta certs aspectes que mereixen ser descartats. Tot i que la consulta no

mant que “(...) En aquest mateix die [dimecres, XXVI de març] és estat presentat en lo consistori de ses senyories un real privilegi de sa magestat, Déu lo guarde, en deguda forma de Cancelleria despedit, dat en Madrid als 16 de janer pròxim passat de mil sis-cents vuitanta-hu, ab lo qual sa magestat és servit provehir la plassa de jutje de cort de la Real Audiencia Criminal del present principat de Catalunya, per promoció del doctor Jaime de Potau y Molas a altre plaça del civil de dita Real Audiencia, en la sala del senyor regent a favor del doctor don Cristòphol de Potau, lo qual real privilegi per orde de ses senyories és (...) comès als magnífichs assessors y advocat fiscal del General y present casa de la Deputació per a que vessen y regoneguessen si venia ab tots los requirits necessaris (...)”. *Dieteris de la Generalitat de Catalunya*, vol. VIII (1674-1689), Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2003, p. 472.

5. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. II, pp. 48-49.

6. Vegeu també ACA, CA, lligall 224, doc. núm. 16. Cristòfol de Potau, noble, AHPB, not. Francisco Llauder, *Primus liber capitulorum matrimonialium, 1663-1675*: capítol matrimonial (01.02.1674), f. 501.

ens aporta proves concloents, entre altres coses perquè la pròpia naturalesa d'aquesta font ho fa impossible, intuïm que aquesta provisió del Consell d'Aragó no va influir en l'ànim reial. En aquest cas, com en molts altres, el virrei de torn i el Consell d'Aragó no coincidiren en les seves propostes, si bé hem de reconèixer que el virrei no ataca cap dels juristes proposats per les tres sales de la Reial Audiència. En canvi, sí que va haver-hi coincidència entre la proposta efectuada per les tres sales citades i la del Consell, ja que ambdues situaren el doctor Cristòfol de Potau i Sarreal en el lloc preferent.

Totes aquestes reflexions sobre la hipotètica influència del Consell d'Aragó en el nomenament del doctor Cristòfol de Potau es basen en el fet que la seva candidatura només fou —deixant de banda l'esmentada proposta de les tres sales normalment poc coincident amb el resultat final— defensada pel Consell d'Aragó. El virrei el va incloure al darrer lloc de la seva però d'una forma més aviat poc entusiasta, perquè afirmà tot seguit que esmentava la seva persona davant la inevitable necessitat d'haver de completar la tradicional terna en aquests casos, sense deixar de tenir en compte, això sí, els seus mèrits professionals. Preferia el doctor Vicenç Sabater, aleshores assessor de la Batllia catalana, que no havia sol·licitat formalment aquesta plaça vacant. Aquest candidat fou explícitament rebutjat pel Consell d'Aragó al·legant que no havia sol·licitat la plaça, la qual cosa no implicava cap menyspreu a les seves qualitats com a jurista, com molt bé ressaltà el propi Consell. Fins i tot arribà a afirmar que les seves grans qualitats en feien aconsellable la permanència a la vacant d'assessor de la Batllia catalana, si bé es comprometia a tenir-lo en compte en futures consultes.

El que és realment curiós és que el Consell es basà en la valoració del virrei per justificar que situava el doctor Cristòfol de Potau i Sarreal al primer lloc seguit dels doctors Bernardí de Puig i Francesc Guitart, els quals no entraven, com acabem de comprovar, en els plans del virrei.⁷

Durant el curt període de temps que exercí com a jutge penal va haver de fer front a tota una sèrie de problemes lligats a les seves noves responsabilitats. Va comprometre's, seguint les instruccions del duc de Bourbonville, en la pacificació de la Pobra de Lillet, entre altres tasques. I fins i tot emprengué altres accions amb risc de la seva vida. La seva tasca positiva en tots aquests àmbits li comportà l'accés a la sala del canceller.⁸

7. ACA, CA, llig. 225, doc. núm. 109. Consulta efectuada el 19 de desembre de 1680.

8. Activitats que esmentà uns anys més tard i que consten a ACA, CA, llig. 224, doc. núm. 24. Consulta efectuada el 29 d'agost de 1695.

No hi havia cap relació directament proporcional entre el temps invertit per accedir a la Reial Audiència, en aquest cas com a jutge penal, i els possibles ascensos posteriors a aquest nomenament.

Els doctors Cristòfol de Potau i de Sarreal i Rafel de Nabona, que trigaren anys a poder formar part de l'esmentada institució, foren promocionats amb molta rapidesa. Al doctor Potau de Sarreal el nomenaren oïdor de la sala del canceller al cap d'un any d'haver aconseguit una plaça de jutge de cort, i gairebé un mes abans del seu nomenament és esmentat en una consulta per proveir una vacant d'oïdor a la sala del regent. Malgrat que era el jutge de cort amb menys antiguitat, gaudí del suport del virrei, que el proposà en segon lloc, i del Consell, que el situà al final de la seva terna. Fins i tot surt en el vot particular del regent Joan Baptista Pastor. Les seves expectatives, com acabem de constatar, eren immillorables. El seu nom fins i tot apareix, per bé que sense èxit, en dues consultes elaborades el març i el juny de 1691 per proveir una vacant de regent la cancelleria i d'advocat fiscal patrimonial, respectivament.⁹

Cristòfol de Potau i d'Oller era senyor de Sarra i de Cabra. Fill de Josep de Potau, assessor de la Batllia de Catalunya, s'implicà molt durant el conflicte dels Segadors, amb la defensa de la presència de la monarquia hispànica a Tarragona. Fou catedràtic de la Universitat de Barcelona i accedí a la Reial Audiència de Catalunya a la darrerria de 1680.¹⁰ Durant el curt període de temps en què exercí com a jutge penal s'implicà, seguint les instruccions del virrei duc de Bourbonville, en la pacificació de la Pobla de Lillet. Comportament que facilità un any més tard el seu ascens judicial. Ens ha llegat una obra titulada *Articulis juris...decisionibus regii senatus intextis, ac variis constitutionibus Cathaloniae penitus illustratis*, publicada el 1660.

Com tants altres membres de la noblesa catalana s'implicà en la defensa del Principat en vista dels atacs francesos. Així doncs, a la darrerria del sis-cents va estar present en determinades zones conflictives del Principat, per exemple al Port dels Alfacs de Tortosa i en el setge francès de Girona, on va invertir-hi catorze mil rals. Uns anys abans d'iniciar-se la guerra de Successió, encara sota el regnat de Carles II, intentà infructuosament accedir al Consell d'Aragó. Fins i tot va arribar a presentar un memorial el 1695 per aconseguir la futura d'una regència de l'esmentat Consell. El marquès de Caztañaga fins i

9. La seva trajectòria a la Reial Audiència catalana es recull a ACA, CA, llig. 225, doc. núm. 116; llig. 225, doc. núm. 113; llig. 226, doc. núm. 57; llig. 225, doc. núm. 74.

10. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, dades sobre aquest personatge al capítol quart.

tot va escriure una carta a favor de les seves aspiracions. Pretensions que xocaren amb la decidida actitud en contra del Consell d'Aragó, que des de feia molt de temps era contrari a la concessió de futures. Va tenir un protagonisme indiscutible en la defensa de la causa austriacista. Les autoritats catalanes ja coneixien les seves preferències en aquells moments decisius per a la monarquia hispànica. Felip V intentà atreure'l a la seva causa amb la concessió en 1703 del títol de comte de Vallcabra, però continuà donant suport a l'arxiduc. El seu fill Josep Faust de Potau aconseguí el títol de marquès en mans d'aquest darrer el 1706. En un context cada cop més tens optà per la defensa del Consell de Cent atesa la pretensió del virrei Velasco d'acabar amb el caràcter secret de les seves deliberacions. Per aquest motiu fou requerit a Madrid per donar explicacions de la seva actitud i tot seguit fou desterrat a Pamplona on morí.¹¹

ELS AMIGANT

La família Amigant també aconseguí la dignitat de noble en aquesta darrera època de l'etapa foral. Pere d'Amigant i de Ferrer, conegut jurista i actiu servidor de la Corona, progressà professionalment gràcies als serveis prestats pel seu pare Josep d'Amigant i Carreres i pel seu oncle Francesc d'Amigant. El pare podia vantar-se d'haver prestat innombrables serveis a la Corona. Xavier Padrós¹² ens comenta que s'implicà en els setges de Leocata i Salses i que, fins i tot, rebutjà formar part de la sala tercera de la Reial Audiència sota l'obediència de França. D'altra banda, s'implicà en la rebel·lió antifrancesa de 1645, motiu pel qual fou executat pels francesos. Aquests mèrits facilitaren molt la carrera de Pere d'Amigant. El seu oncle, Francesc d'Amigant, canonge de la Seu de Barcelona i rector de la Universitat Literària, es va comprometre a fons, com el seu germà, en la lluita contra el francès¹³ i fins i tot col·laborà més tard amb el virrei, el marquès d'Olias i de Mortara, i amb Joan Josep d'Àustria, entre altres personatges importants de l'època.

11. Per a un seguiment d'aquest membre destacat del llinatge Potau, vegeu ACA, CA, lligall 225, núm. 109. Consulta efectuada el 19 de desembre de 1680. Del mateix lligall el núm. 113. Consulta efectuada el 24 de desembre de 1681. Més dades també a ACA, CA, lligall 219, doc. núm. 34. Consulta efectuada el 22-29 d'agost de 1695. Dades complementàries a ACA, CA, lligall 224, doc. núm. 24. Consulta efectuada el 29 d'agost de 1695.

12. PADRÓS I CASTILLON, X., "Poder i institucions: Pere d'Amigant, magistrat de la Reial Audiència de Catalunya (1645-1706)", *Actes del Primer congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1984, pp. 199-205.

13. *Ibidem*.

Tampoc hem d'oblidar que el nostre magistrat, Pere d'Amigant i Ferrer, fou un rellevant assessor de la Capitania i, més tard, assessor de la Batllia catalana. Adquirí més experiència quan actuà d'advocat dels presoners pobres de la Inquisició. No fou escollit per exercir cap càrrec en l'àmbit eclesiàstic.¹⁴

Les connexions familiars, tot just esmentades, li permeteren aconseguir ràpidament el vistiplau reial per integrar-se a la Reial Audiència. Obtingué aquest nomenament en un moment en què estaven vacants les tres places de jutge de cort; fet que es donava poques vegades. Per tot això ens és molt més complicat precisar exactament els suports de què va gaudir, ja que les tres vacants es consultaren simultàniament. De fet, fou elegit per a la darrera i, com pot passar a vegades, comptà durant el procés de consulta amb pocs suports explícits. Les tres sales de la Reial Audiència efectuaren una terna única per a totes aquestes vacants i no el van incloure. Més problemàtica fou la decisió del virrei, que no va incloure'l en cap de les tres ternes que elaborà. El doctor Pere d'Amigant és l'únic, dels tres candidats escollits, a qui li succeeix això. Sols el Consell d'Aragó l'inclou a totes les seves propostes, augmentant les seves expectatives progressivament. Així doncs, aparegué en darrer lloc a la primera provisió i va obtenir la segona posició a la següent; finalment encapçalà la terna a la darrera, la qual cosa hagué d'influir en l'ànim reial per concedir-li el càrrec.¹⁵

Molt especials foren les circumstàncies que envoltaren l'ascens del doctor Pere d'Amigant a la sala tercera de la Reial Audiència del Principat, ja que no va passar per cap de les dues sales civils tal com era habitual. Fou un fet excepcional. Tot i això, a causa de la crisi que visqué la Reial Audiència el 1689, va haver de deixar aquesta sala i passar a la del canceller. Pocs juristes experimentaren aquesta contrarietat en el seu *cursus honorum*. En els cinc anys que transcorren entre el nomenament de jutge penal i el d'oïdor d'aquesta sala participà en tres consultes. Dues s'efectuaren de forma simultània per proveir una vacant a la sala del regent i una altra a la del canceller. No quedà mal situat, ni de bon tros, en aquesta doble convocatòria. Tan sols les tres

14. *Ibidem*.

15. Els avatars inicials d'aquest personatge es poden consultar amb més detall a ACA, CA, llig. 226, doc. núm. 9. Consulta efectuada el 20 de juny de 1670. El Dietari de la Diputació del General conté l'acta del seu nomenament de jutge de cort, bo i afirmant que " Dilluns, a XV [de setembre de 1670] (...) en aquest mateix dia fou presentat en lo consistori de ses senyories un privilegi real de jutge de cort despedit a favor del doctor Pere de Amigant, despedit en deguda forma de Cancellaria, dat en Madrit a 20 de agost del corrent any 1670, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VII, p. 362.

sales de la Reial Audiència el van excloure de llurs propostes. Per a la vacant de la sala del regent, el virrei el col·locà a la segona posició i el Consell d'Aragó, si bé afirma que adopta el mateix criteri, efectua una sèrie de canvis i el situa al capdavant per a la vacant de la sala del canceller.

Al cap de nou mesos d'haver estat implicat en aquesta doble consulta, en va tenir lloc una altra per a la sala del canceller. Les tres sales de la Reial Audiència, com ja havia succeït abans, tornaren a ignorar-lo. Aquesta vegada, però, fou pitjor perquè no es limitaren a la rutinària terna, sinó que redactaren una llarga llista de candidats. Per tant, en rebutjaren de ple la presència. El propi Consell que li havia atorgat una posició privilegiada feia poc temps, ara no l'inclou; actitud, per tant, totalment oposada. En canvi, la terna del virrei el col·loca al capdavant argumentant que és el jutge de cort amb més antiguitat. Una cosa atípica, si bé la decisió reial està en teoria sempre per sobre de qualsevol circumstància, fou la seva elecció d'oïdor d'aquesta sala. Ni les tres sales, ni el virrei pensaven que fos adient esmentar-lo en les seves propostes. Aleshores encara era el jutge de cort amb més antiguitat, però aquest fet no havia de catapultar-lo a aquesta sala tan ràpidament, com ja s'ha esmentat. Sembla que els mèrits del seu germà, Josep d'Amigant, pesaren i molt per facilitar-ne el nomenament inesperat si fem cas de la pràctica habitual.¹⁶

El virregnat del duc de Villahermosa complicà la trajectòria professional del doctor Pere d'Amigant i Ferrer. Fins aleshores la seva carrera havia estat plàcida i en aquells anys havia afegit al seu càrrec d'oïdor de la sala tercera el d'advocat fiscal. Però el virrei decidí que abandonés la sala tercera per passar tot seguit a la del canceller. Els motius professionals no eren al darrere d'aquesta decisió, sinó que fou una mesura política en el context de l'esmentada revolta dels Gorretes. Però les contrarietats per al doctor Pere d'Amigant no s'acabaren aquí, sinó que el duc de Villahermosa l'obligava a sortir de Barcelona i a anar a Solsona, la qual cosa implicava, a la pràctica, un desterrament. Afortunadament el Consell d'Aragó decidí renovar la decisió del virrei, d'aquesta manera restituïa el doctor Pere d'Amigant a la seva plaça d'oïdor de la sala del canceller. El doctor Pere d'Amigant va adoptar

16. La participació de Pere d'Amigant en una mateixa convocatòria de dues places vacants de les sales civils de la Reial Audiència es constata a ACA, CA, llig. 225, doc. núm. 121. Consulta efectuada el 30 de març de 1672. Aquella en què participà a finals del mateix any es recull a ACA, CA, llig. 226, doc. núm. 11. Consulta efectuada el 6 de desembre de 1672. El seu accés a la sala tercera a ACA, CA, llig. 226, doc. núm. 7. Consulta efectuada el 18 de juliol de 1675.

una decisió en vista dels esdeveniments que descabdellaren la guerra de Successió des d'aquesta reconeguda sala.¹⁷

Hem de destacar el matrimoni de Pere d'Amigant amb Francesca Malla, una germana seva es casà amb Plàcid de Copons i d'Esquerrer, magistrat que optà per la causa austriacista i que s'implicà molt en la defensa dels interessos de l'arxiduc. Com que Pere d'Amigant no va tenir descendència directa, va tenir un paper rellevant en les relacions familiars el seu germà, Josep. Aquest va ocupar càrrecs importants atès que fou nomenat diputat militar i mestre major de la Ceca. Es casà amb Teresa Olsina i va tenir tres fills. Francesc Ignasi d'Amigant i Olsina fou nomenat hereu universal del seu oncle, Pere d'Amigant. Hereu que va contraure matrimoni amb Maria Farnés. El seu germà, Josep d'Amigant i Olsina, fou prevere i canonge de la Seu de Girona. I, d'altra banda, la seva germana Ignàsia d'Amigant i d'Olsina emparentà amb els Magarola quan firmà capítols matrimonials amb Vicenç de Magarola i Descatllar.¹⁸

ELS MAGAROLA

La destacada família Magarola ens reforça el perfil ja esbossat quan hem parlat dels Potau; però hi hem d'afegir, atesa la seva major rellevància, un servei més ampli a l'administració reial a Catalunya. El noble Jeroni de Magarola, oïdor de la sala tercera de la Reial Audiència catalana, explica en el corresponent memorial les dramàtiques circumstàncies que li tocà viure al seu fill i hereu, Magí de Magarola, que fou degollat al convent dels caputxins de Granollers pels revoltats en 1640. Per bé que menys dramàtiques, no són menyspreables les dificultats que patí el seu pare Miquel Joan de Magarola, reconegut magistrat amb una llarga trajectòria a la Reial Audiència del Principat. Jeroni de Magarola es va haver d'exiliar el mateix any que fou assassinat el seu fill.

Miquel Joan de Magarola nasqué a Esparreguera, fou nomenat ciutadà honorat de Barcelona el 1613, conseller segon del Consell de Cent deu anys més tard i, després d'exercir l'ofici d'oïdor a la Reial Audiència catalana, accedí a l'ofici de regent del Consell d'Aragó.¹⁹ L'oncle de Jeroni de Magarola, Francesc Joan de Magarola i Femades,

17. Aquesta intrincada situació ha estat estudiada per PADRÓS I CASTILLON, X., "Poder i institucions...", pp. 153-157.

18. Més enllà de les dades que ens proporciona la comunicació de Xavier Padrós, vegeu AHPB, not. José Creus, *Llibre primer de testaments, 1692-1705*: testament: 11-03-1705, f. 50r.

19. ACA, CA, llig. 553, s/núm. Memorial del doctor Jeroni de Magarola.

presenta una trajectòria important; entre altres càrrecs, sabem que ocupà una plaça d'assessor de la Batllia i que fou fiscal de l'Audiència de Mallorca.²⁰ Era germà de Magí de Magarola, executat durant els disturbis de 1640.

No hi havia cap raó perquè Jeroni de Magarola depengués únicament de la llarga vinculació del seu llinatge a la Corona per ascendir en l'administració reial. Ell mateix, malgrat l'obvi suport que li representava pertànyer a un llinatge tan rellevant, tenia una àmplia experiència en la gestió dels allotjaments de tropes i el reclutament de soldats per a l'exèrcit reial. Activitats que dóna a conèixer detalladament quan afirma que

ha treinta años que sirve a V. Mgd. en la Real Auda. de Catta. (...) otros tres que havia servido en la Baylia Gral. de Abogado fiscal dando entera satisfaccion de lo que en todo este tiempo se le ha encargado por los Virreyes y Capitanes Grales. en ocasiones de levas de donativos disturbios entre Paysanos y Soldados persecucion de delinquentes en la Provincia cuidada de los valuartes de Barcelona el año de 84 quando la armada francesa se puso delante de ella y del sustento de los artilleros y en parte de sus medios propios muy a satisfacion del Governador D. Joseph de Borja y Lanzol que (...) de orden del Virrey marques de Leganes fue al campo de tarragona.

En aquest territori s'ocupà de l'allotjament de les tropes i de fer front a les típiques crisis de subsistència provocades, per exemple, per la llagosta.²¹

Col·laborà en la consecució de tots aquells proveïments imprescindibles per garantir la supervivència de la cavalleria, motiu pel qual es dirigí en 1693 al Camp de Tarragona i a l'Urgell per fer arribar blat a Barcelona que aleshores travessava una situació difícil. Va dur a terme una feina rellevant per a la Ciutat Comtal que estava sotmesa a un setge dur per part dels francesos. Tasca que també desenvolupà al Vallès i a la plana de Vic.

Tota aquesta experiència fou compatible amb una llarga trajectòria, plena d'esdeveniments en el si de la Reial Audiència. Accedí a l'alt tribunal català des d'una assessoria de la Batllia. Des del primer

20. *Ibidem.*

21. ACA, CA, lligall 224. Memorial del Dr. Jeroni de Magarola. Consulta efectuada el 22 d'abril de 1700. Altres dades vitals del personatge es poden trobar a AHPB, not. Pedro Pablo Vives, *Llibre sisé capítol matrimonial, 1656-1665*: capítol matrimonial (14-11-1659), f. 307a. Del seu segon matrimoni, cal cercar les dades a AHPB, not. Ramon Vilana Perlas, *Quart llibre capítols matrimonials, 1677-1681*: capítol matrimonial (25-07-1677), f. 38a.

moment que ocupà l'esmentada assessoria ja fou candidat a magistrat, si bé no fou nomenat jutge de cort fins al cap d'uns tres anys i mig. La primera participació de Jeroni de Magarola en una consulta per proveir una vacant de la sala del regent data de finals d'agost de 1666. Ningú realment influent li donà suport, sols la terna de les tres sales de la Reial Audiència. Quatre mesos més tard participà en una consulta de jutge de cort, amb el mateix resultat. Va haver d'esperar quatre anys, fins a mitjan dècada dels setanta, per canviar la seva sort. Malgrat que al maig d'aquest any tornà a fracassar per a una plaça de la mateixa sala del regent en què es repetiren les mateixes circumstàncies que en les consultes prèvies, les seves expectatives canviaren quan al juny de 1670 la Corona li atorgà una plaça, de les tres que estaven vacants, de jutge de cort. El Consell d'Aragó i el virrei foren el seu principal suport, car el proposaren per al primer lloc de llurs ternes.²²

Per al propi Jeroni de Magarola fou molt fàcil abandonar les responsabilitats pròpies dels jutges de cort i integrar-se a la sala del regent. Aquest desig esdevingué un fet al cap d'un any i mig sense haver de participar prèviament en cap altra consulta. El procés, rutinàriament previst, fou còmode i comptà amb els suports necessaris perquè Jeroni de Magarola aconseguís la plaça. El virrei i el Consell d'Aragó, que adoptà la terna del primer, el situaren al capdavant de llurs preferències. Millor impossible. Sols les tres sales de la Reial Audiència l'ignoraren. I per bé que el regent Josep de Boixadors també va votar, el seu vot no fou gaire perjudicial per als interessos del nostre personatge perquè el proposà en segon lloc. Finalment, la decisió reial confirmà l'opinió favorable expressada pels prohoms més influents.²³

El doctor Jeroni de Magarola fou un dels magistrats que va haver de tenir més paciència per accedir finalment a la tercera sala. Trigà quasi quinze anys a formar-ne part, la qual cosa no comportà, evidentment en el seu cas, que es veiés implicat en una multitud de consultes. Només tres i totes per a oïdor de l'esmentada sala abans d'accedir-hi, ingrés que es portà a terme en unes circumstàncies poc

22. Pel que fa al seu nomenament com a assessor de la Batllia, ACA, Reg. Officialium, núm. 21 (1665-1678), 15 de desembre de 1666, f. 17. Els seus intents frustrats per accedir inicialment a la sala del regent es reflecteixen a ACA, CA, llig. 553, s/núm. Consulta efectuada el 31 d'agost de 1666 i en el mateix lligall en una altra consulta efectuada el 9 de maig de 1670. Per al primer intent d'accedir a una plaça penal, vegeu ACA, CA, llig. 553, s/núm. Consulta efectuada el 23 de desembre de 1666. Les circumstàncies que envoltaren el seu nomenament de jutge de cort a ACA, CA, llig. 226, doc. núm. 9. Consulta efectuada el 20 de juny de 1670.

23. El seu ingrés a la sala del regent a ACA, CA, llig. 225, doc. núm. 121. Consulta efectuada el 30 de març de 1672. La seva designació esdevingué oficial a ACA, Reg. Officialium, núm. 21 (1665-1678), 18 de maig de 1672, f. 178.

habituals. El seu ascens va tenir lloc, finalment, a la darrerria de 1686 quan es pactà una solució poc habitual en aquesta alta institució judicial, l'intercanvi de places entre el doctor Miquel de Calderó, futur regent la cancelleria, i ell mateix.²⁴

La tradicional vinculació del llinatge Magarola a la Corona havia de donar bons fruits, com ara el nomenament del seu fill, Josep de Margarola i Gualbes, com a conseller de Barcelona fins que morí el 1692.²⁵

ELS OLSINA

A voltes, haver romàs en un càrrec durant la guerra dels Segadors implicava serioses dificultats de promoció, car no responia al model de col·laboració amb la monarquia d'una part de la noblesa catalana, sobretot de la no titulada,²⁶ la qual en termes generals se sentia especialment vinculada a la Corona. Això succeí al doctor Bernat d'Olsina i Vilallonga, donzell i fill de Miquel Francesc d'Olzina i de Pedrola, que es queixa dels constants atacs dels seus rivals per ascendir dins l'alt tribunal judicial català pel fet d'haver exercit el càrrec d'advocat reial de pobres durant la guerra. Afortunadament l'avalen Joan d'Àustria i el marquès d'Olias i de Mortara, amb tot va haver de maldar per demostrar la seva lleialtat al monarca espanyol. En aquest sentit argumenta amb vehemència que

el año de 1642 mes de enero, con peligro de la vida rehusó ir con los juristas, que con bandera fueron al Portal de San Antonio, contra el Real exercito. Pudiese tomar informe del Capitan, que oy vive en Barcelona, cuio nombre es el D. Narciso peralta, i otros oficiales; con el mismo peligro, el año de 1643. estando preso en las carcelas publicas, en servicio de su Magd. D. Diego de vilanova, paraque pudiesse ir ala Corte ha librar a D. Pedro, i D. Antonio de aragon, salio publica fiança, como consta de los libros de la Diputacion.²⁷

Aquesta col·laboració amb Felip IV es veié reforçada, segons la mateixa argumentació del donzell Bernat d'Olzina i Vilallonga, quan rebutjà el seguït de propostes que li plantejà la Diputació en un any tan

24. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, pp. 257-258.

25. És encara molt més detallat un altre memorial seu que es troba també a ACA, CA, lligall 553, s/núm.

26. Una acurada anàlisi del capteniment de la noblesa catalana de la terra, el podeu trobar a SERRA I PUIG, E., "Els Guimerà...", pp. 19-20, 28 i 35.

27. ACA, CA, lligall núm. 552, doc. núm. 5. Memorial del Dr. Bernat d'Olsina.

cabdal com el 1652, mentre servia el monarca a Figueres. I fins i tot s'esforçà per demostrar que aquesta lleialtat a la monarquia hispànica va ser anterior a aquestes dades finals de la contesa, bo i afirmant que el fet d'haver exercit d'advocat de pobres durant l'enfrontament bèl·lic fou positiu pels interessos espanyols, sobretot quan afirma que

es prueba manifiesta del acierto de la Real exception, i meritos especiales del sugeto, por emplearse el oficio de abogado de Pobres, todo en la piedad. Y en tiempo de las turbaciones, era de mas precioso empleo: porque los leales perseguidos de la tirania, no tenian otro abogado, amparo, Defensa, consuelo, que el destinado por oficio.²⁸

ELS CÀNCER

Per bé que la família Càncer tingué un especial protagonisme a la societat catalana gràcies al famós jurista Jaume de Càncer,²⁹ tampoc hem de menystenir el paper rellevant que els seus descendents més immediats tingueren a casa nostra en les dècades posteriors a la capitulació de Barcelona el 1652. El doctor Francesc de Càncer, nét i hereu de l'esmentat jurista, s'implicà molt en l'administració reial del Principat. Exercí d'advocat a la Reial Audiència i en altres tribunals destacats del mateix territori. Fins i tot arribà a servir durant onze anys com a advocat fiscal de l'Euditoria General de l'exèrcit sense rebre cap mena de retribució econòmica. Responsabilitat que va simultaniejar amb l'ofici de jutge de reclams.³⁰ La seva activitat militar va concloure

28. *Ibidem*. Per a una millor contextualització del rerefons familiar del Dr. Bernat d'Olsina, aneu a AHPB, not. Jaime Sayós (major), *Liber secundus testamentorum*, 1659-1668: testament: 1664, f. 64.

29. Sobre aquest jurista de prestigi europeu, vegeu AHPB, not. Francisco Jutge, *Quart llibre de capítols matrimonials*, 1623-1626: capítol matrimonial amb Madalena Ninot, vídua de Joan Forn (24-06-1623), ff. 37 i 39. En un memorial del seu besnét, Josep de Càncer i de Pratsenjulià, trobem una curta però sucosa relació dels seus mèrits quan afirma que "su Bisaguero el Dr. Jayme de Cancer cavallero de la Ciudad de Barbastro Reyno de Aragon que vino a domiciliarse en Barna procuró siempre señalarse en el cumplimiento de las leyes de buen vasallo, eternizó su nombre con los libros de varias resoluciones de Derecho que compuso, y aviendo salido a luz se cumple ya una centuria, son tenidos en el mayor aprecio de todos los Senados de la Europa, como es notorio". Relació extreta d'ACA, CA, lligall 224, doc. núm. 22. Memorial redactat el 14 de desembre de 1695. Si hom està interessat a tenir dades del seu pare, es poden trobar a AHPB, not. Francisco Pons, *Llibre segon testaments*, 1626-1636: testament (23-12-1627), f. 41.

30. El seu nomenament de jutge de reclams es recull a ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 114. Consulta efectuada el 27 de març de 1676. No va trobar cap tipus de problema per desenvolupar aquest ofici perquè fou proposat per al primer lloc tant pel virrei com pel Consell d'Aragó.

el 1660, un cop signat el tractat dels Pirineus. A partir d'aquesta data va reprendre els estudis i es graduà en dret.

Aquests antecedents, però especialment els mèrits contrets pel seu avi “que con sus escritos ilustro tanto la facultad de la Iurisprudencia en toda la Europa” i el seu oncle, el famós regent Jaume Mir, són el trampolí ideal per accedir com a jurista a l'alt tribunal judicial català que també tenia competències, mitjançant la sala tercera, en les tasques de govern del territori.³¹ Desig que es materialitzà el 1682 quan accedí a la Reial Audiència en qualitat de jutge de cort.³²

Josep de Càncer i de Pratsenjulià, fill del doctor Francesc de Càncer, maldà també per obrir-se camí a la darrereria del sis-cents. Doctor en ambdós drets, exercí amb habilitat el càrrec d'assessor de la Diputació i ocupà un lloc prominent en l'exèrcit de la Corona al Principat. Tenia, d'altra banda, una gran experiència com a advocat a la Reial Audiència catalana on exercí durant nou anys. Les seves àmplies connexions, realment dignes de valorar, expliquen que fins i tot fos considerat un lletrat de confiança per la mateixa Diputació del General on completà la seva experiència professional amb l'ofici d'assessor de diputats, substituint l'abat electe de Camprodon, Baltasar de Montaner. Vinculació que va mantenir posteriorment quan assolí un destacat protagonisme en la lluita contra la presència dels francesos a Catalunya, malgrat els consells en contra de la seva família.

La sintonia que tenia amb els diputats explica que seguint llurs instruccions

escribio el papel impresso que se publico alentando a los naturales de aquel Pays a tomar las armas contra franceses de que se experimentaron los efectos en la vigorosa resistencia que contra ellos exequaron los pueblos aun mas indefensos= aviendo servido a VMagd en todos los (...) passados, y en particular en el bombardeo que exeqtò la armada francesa en Barcelona el año de 91. No bastaron las representaciones de su Madre a persuadirle que aun para acompañarla saliese fuera de la dicha ciudad, y por no faltar un instante a lo que se ofrecia del servicio de VMagd. se siguió que sobresaltada dicha su madre de un accidente ocasionado

31. Disposem d'una informació variada sobre aquest jurista. Per a una informació més precisa, vegeu ACA, CA, lligall 224, núm. 16. També tenim a l'abast un memorial semblant a ACA, CA, lligall 552, doc. núm. 5/43. Finalment tenim constància d'un altre memorial a ACA, CA, lligall 226, doc. núm. 48.

32. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya...* op. cit., vegeu especialment el capítol sisè dedicat a aquesta sala peculiar del Principat i no compartida per cap altra Audiència de la monarquia hispànica.

segun concordaron los medicos del horror de aquella inhumanidad francesa murio a pocas horas en la Iglesia de San Juan de la dicha ciudad y en los contratiempos de la campanya passada de 94, quando se juzgava amenazada Barna. fuel e suplicante de los que permanecieron con fija resolucion de derramar su sangre en servicio de V.Magd y defensa de la patria.³³

Fins i tot no dubta, com és lògic ateses les circumstàncies històriques, a esmentar els destacats serveis del seu pare i de l'avi, la qual cosa no li garantí un especial salt endavant en les seves aspiracions. Sembla, doncs, que el llinatge dels Càncer tenia cada cop més dificultats per consolidar la seva presència en l'àmbit polític català a les acaballes del règim foral.³⁴ Ja queda lluny aquella època on un membre destacat de la nissaga tingué una projecció realment inèdita, car assolí un indiscutible prestigi europeu.

ELS CORTIADA

Dins la noblesa catalana, i experimentant un clar procés d'enlairament social, ens trobem amb la família Cortiada. D'una banda tenim Rafel de Cortiada, baró de Maldà i de Maldanell i que detenia l'ofici de correu major del Principat. Heretà el seu actual estatus del seu pare, Jaume de Cortiada. Aquest personatge, segons argumenta el seu fill, fou un dels principals artífexs de la capitulació de Barcelona l'11 d'octubre de 1652. Els serveis a la Corona foren, segons el seu fill, reconeguts per les personalitats més influents de l'època a casa nostra. Rafel de Cortiada no es cansa d'esmentar que el seu progenitor

33. ACA, CA, lligall 224, doc. núm. 22. També sabem que va contraure matrimoni amb Raimunda de Bellver i de Coll, filla d'un conegut ciutadà honrat de Barcelona. AHPB, not. José Brossa, *Manual de capítulos matrimoniales, 1688-1742*: capítol matrimonial (20-11-1697), sense numeració. Disposem, d'altra banda, del testament del seu germà, novici del monestir de Ripoll, fra Joan de Càncer i de Pratsen julià a AHPB, not. José Brossa, *Manual de testamentos, 1681-1705*: testament (04-10-1698), sense numeració.

34. De la família Càncer també podeu trobar dades dels seus personatges rellevants. Deixant de banda, atès que ja l'hem esmentat, el famós jurista Jaume de Càncer, podeu trobar interessants dades del noble Didac de Càncer a AHPB, not. Antico Servat (major), *Capítols matrimoniales i concòrdies, 1626-1630*: capítol matrimonial (30-10-1630), ff. 758 i 762. Un altre personatge important de la nissaga seria el donzell i també doctor en drets Gaspar de Càncer, del qual sabem que va testar a AHPB, not. Francisco Caselles, *Manual de testamentos, 1620-1631*: testament (22-03-1627), ff. 190 i 193. Per aprofundir en els orígens familiars dels Càncer, cal tenir en compte les dades de Jaume de Càncer, infantó d'Aragó i doctor en ambdós drets, AHPB, not. Francisco Pons, *Llibre segon de testaments, 1626-1636*: testament (23-12-1627), f. 41. També va tenir una rellevant notorietat Jaume de Càncer i Comelles, donzell i doctor, el seu testament és a AHPB, not. Francesc Reverter, *Llibre de testaments de 1644-1680*: testament (30-05-1648), f. 6r-v.

se ofrecio de su Rl servicio con el mas ardiente celo y desinterres que se puede esperar del mas afecto y leal vasallo de VM. como lo publica la notoriedad y lo aseguran los papeles originales que tiene de S.A. el Sor. Don Juan y Repetidas representaciones que hizo a V.M para que se dignase de premiar tan singulares servicios hechos a costa de su Patrimonio y Riesgo de la vida continuandolo con tal ferbor que merecio que todos los virreyes lugarthenientes de V.M. en aquel Principado que sucedieron hasta su muerte continuasen las mismas Suplicas y Representaciones a V.M. por los Servicios expeciales que hacia en tpo de cada uno no pudiendo pasar en silencio haver sido don Jaime su Padre el pral mobil para la Rendizion de Barzelona.

Com no podia ser d'una altra manera aquest protagonisme provocà en els francesos una actitud obertament hostil que afectà no sols el seu patrimoni familiar; ja que no només es van cremar les propietats que tenia a Palamós i a Girona, sinó que també va haver de pagar una quantitat important de diners per rescatar la seva germana que havia estat segrestada pels francesos. Tampoc dubtà, malgrat tots aquests inconvenients, a implicar-se en la defensa de la Ciutat Comtal ateses les contínues agressions franceses. I, en aquest sentit,

en el año de 78 estava a la vista de Barcelona la Armada de Francia se metio con 100 hombres en Monjui para su defensa que sustento a su costa y obligado V.M. de tan repetidos serviciosw mando a Dn Geronimo de Eguia su escribano le escriviese de su horden como lo hizo en 13 y 31 de Mayo de 1678 para que manifestare el animo para poder VMagd remunerarlos en cuio intermedio fallecio dejando su casa con grandes empeños contraidsos por servir a V.Magd. de que se le estan deviendo sumas considerables del Suplicante (...) como tambien lo acreditan las Representaciones que han hecho a V. Mag. los demas lugarthenientes de V. Magd en aquel Principado hazta el presente.

Malgrat aquestes dificultats, la família Cortiada continuà fidel a la monarquia, com ho palesen els continus enfrontaments amb el país veí a la dècada dels anys vuitanta. Jaume de Cortiada combinà l'aportació econòmica amb la defensa activa de Barcelona des de Montjuïc. Aquestes col·laboracions de la família Cortiada no foren les úniques que prestà, sinó que com que detenia l'ofici de correu major de Catalunya se li demanà expressament que garantís una mínima eficàcia d'aquest servei, la qual cosa agreujà encara més la despesa econòmica com molt bé afirma el seu fill, Rafel de Cortiada.

La presència dels Cortiada en la nostra societat s'enriquí per la via de la toga amb l'aportació del doctor Miquel de Cortiada. Es doc-

torà en dret a l'Estudi General de Lleida on exercí de catedràtic de dret romà. De la seva carrera professional cal destacar que actuà de fiscal patrimonial de la Reial Audiència de Sardenya, posteriorment es traslladà a la Reial Audiència de Catalunya on fou un dels magistrats amb més antiguitat. Fou nomenat oïdor de la sala del regent i advocat fiscal patrimonial d'aquesta.³⁵ Durant més de vint anys exercí d'oïdor i semblava que la seva promoció trigaria a arribar. Al llarg de tots aquests anys assentà les bases perquè fos considerat un magistrat rellevant de la seva època, ja que va escriure dues obres que enriquiren la literatura jurídica de l'època. En primer lloc, és autor de *Decisiones cancellarii et Sacri Regni Senatus Cathaloniae*, escrita entre 1661 i 1665. Obra important per al coneixement de la legislació dels estats que integraven la Corona d'Aragó i, no ho oblidem, per al dret canònic. Llibre que el 1692 fou reeditat a Lió i posteriorment a Venècia el 1727. El 1671, pocs anys abans que es reactivés la seva carrera jurídica, va escriure el seu conegut *Alegado* en defensa del patronat reial en una disputa contra l'abat de Bellpuig de les Avellanes.³⁶

ELS TAVERNER

Els Taverner gaudiren d'un rellevant protagonisme en la societat catalana i són el típic exemple d'una noblesa mitjana amb una forta implicació en la societat catalana. En aquesta nissaga destaca especialment Miquel Joan de Taverner i Rubí.³⁷ Fill de Miquel Joan de Taverner i de Montornés, donzell, i de Madrona Rubí.³⁸ Era nebot de Ramon Rubí i de Marimon, destacat personatge de la reial Audiència catalana i, posteriorment, regent del Consell d'Aragó, la qual cosa possibilità la carrera professional de Miquel Joan de Taverner i Rubí. La seva família establí una estreta amistat amb el virrei comte de Santa Coloma. Tenia familiars propers en càrrecs eclesiàstics rellevants. El seu germà, Felip de Taverner i Rubí, i el seu nebot, Josep de Taverner i d'Ardena, eren canonges de la catedral de Barcelona. Fèlix de Taverner i d'Ardena, un altre nebot seu, era monjo benedictí i obrer del monestir de Sant Cugat del Vallès. Mentre que el seu hereu i també nebot, Miquel Joan

35. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, p. 99.

36. Més dades a ACA, CA, lligall 226, doc. núm. 23. Consulta efectuada el 28 de novembre de 1673 i ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 95. Consulta efectuada el 16 de juny de 1681. Sobre la seva activitat pública, vegeu també *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VII, p. 705.

37. ACA, CA, lligall 252, doc. núm. 10. Memorial, datat a San Lorenzo de El Escorial, 22 d'octubre de 1676.

38. Sobre la trajectòria dels Taverner, vegeu MOLAS RIBALTA, P., *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*, Eumo, Barcelona-Vic, 2004, p. 117.

d'Ardena i Darnius, òlim de Taverner de Montornés i Ribot Aragón i de Aybar, aleshores comte de Darnius i mestre de camp de la infanteria espanyola, també tingué un paper rellevant.³⁹

Exercí d'ardiaca major i de canonge de Tarragona. Malauradament desconeixem les circumstàncies de la seva elecció, ja que no s'ha conservat, o no hem pogut trobar, les consultes posteriors al nomenament del seu antecessor en el càrrec de canceller del Principat. De totes maneres, va tenir, a diferència d'altres cancellers, una trajectòria professional dins de la Reial Audiència. El juny de 1670 aconseguí la plaça de jutge de cort penal per accedir, al juliol de 1681, a la sala del canceller, aleshores el jutge penal més antic. Optà sense èxit i més d'una vegada, abans de ser nomenat canceller,⁴⁰ a una plaça d'òidor de la sala tercera de la Reial Audiència catalana. El 1699 fou nomenat bisbe de Girona i durant la guerra de Successió fou un notori filipista, s'exilià a Perpinyà fins que en 1711 va tornar al seu país, on gaudí del favor reial. El 1717 reuní un concili provincial a Girona. El 1720 fou nomenat arquebisbe de Tarragona, però no va arribar a exercir el nou càrrec perquè havia contret una malaltia a Girona, on morí poc temps després.

ELS CALDERÓ MASDOVELLES

La família Calderó Masdovelles gaudí d'un prestigi i d'una projecció social innegables. Miquel de Calderó i de Masdovelles fou, potser, de tots els membres rellevants de la seva família el personatge que destacà en aquest context final de l'època foral catalana. Fill il·lustre d'Alella. Fou catedràtic de vespres de la Universitat de Barcelona i aconseguí ser un jurista i un eclesiàstic de renom. S'ennoblí com tants altres magistrats. Primer assolí la dignitat de cavaller i el 1685 la de noble del Principat. Abans d'accedir a la Reial Audiència detenia diversos càrrecs rellevants. Va pertànyer a un grup significatiu de jutges que exerciren oficis vinculats a l'àmbit militar de l'administració virregnal. Va estar al capdavant d'una assessoria de la Capitania General i fins i tot en fou nomenat advocat fiscal. Apareix com a advocat de la província tarraconense i com un consistorial de l'ofici de la Santa Inquisició.⁴¹ Cap dels regents la cancelleria de la segona meitat del segle XVII va tenir una trajectòria tan dilatada i variada com ell.⁴²

39. AHPB, not. Josep Mas, *Testaments (1680-1722)*: testament (16.02.1698), f. 147.

40. ACA, Reg. Oficialium, núm. 25 (1678-1689), 23 de juliol de 1689, f. 331.

41. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, p. 208.

42. ACA, CA, lligall 226, doc. núm. 31.

Hem de ressaltar la seva dilatada activitat professional, la qual destacà especialment pel seu dur enfrontament amb la Inquisició que no dubtà a excomunicar-lo per la seva ferma actitud. Durant la guerra de Successió, pel seu decidit suport a l'arxiduc Carles, fou nomenat, paradoxes del destí, primer inquisidor i regent honorari del Consell d'Aragó. Publicà *Sacri regii criminales concilii Cathaloniae decisiones* en tres volums. Tot plegat confirmava la seva rellevància al Principat.

Per fer-nos una idea adequada del personatge, l'activitat com a jurista l'hem de compatibilitzar amb la seva constant implicació en l'aprovisionament de l'exèrcit i en el reclutament de les tropes imprescindibles per la defensa dels interessos de la Corona. Entre 1674 i començaments de la dècada dels noranta participà fins a "diez campañas, con la frecuente ocupacion de todo genero de assistencias del Real Exercito".⁴³ En 1691 afegí a aquestes responsabilitats la de tesorero de l'exèrcit reial. Càrrec realment rellevant, car representava fer front a les necessitats econòmiques dels soldats i a la correcta distribució de les casernes; tasca ingent que va compatibilitzar amb les seves responsabilitats com a regent la cancelleria.

Així doncs, al llarg del temps assolí un pes rellevant en la política reial al Principat. Ell mateix ens recorda que

en el Año de 84 llegando à la Ciudad de Barcelona los Tercios de Granada, y Costa, con suma estrechez, les subvino de Donativos particulares, embiando de otra parte cien Doblones à los Soldados, del mismo Tercio, que estavan en Hostalrique, que le subministro el obispo de Barcelona. Y en el mismo Año, aviendose aquartelado, sin asistencia de Granos, que governava por su General el Marquês de Leganês, la assistió con lo que le subministraron de Donativos el Cabildo, y Ciudad de Vique, à cuyo fin interpuso sus eficazes officios, introduziendo de otra parte, sin gasto de la Real Hazienda, mil Quarteras de Trigo, en ocasion de precisa urgencia, en el castillo de Berga.⁴⁴

Aquesta ingent activitat la combinà amb altres tasques encomanades pel virrei de torn. Hem de recordar l'encàrrec que el virrei duc de Villahermosa li va fer a mitjan març de 1690 per acabar de reconduir els aldarulls, aleshores encara rellevants en determinats indrets del Principat, generats per la revolta dels gorretes.

Posteriorment continuà implicant-se en nombroses tasques d'auxili de l'exèrcit, car el període sempre va estar curull d'una gran activitat

43. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, pp. 99-100.

44. *Ibidem*.

bèl·lica. Compromís que no ens hauria de fer oblidar el seu protagonisme, com altres membres de la noblesa catalana haurien pogut tenir en circumstàncies semblants, en destacats afers eclesiàstics de la nostra terra. El virrei duc de Medina Sidonia li demanà que assistís al concili provincial de Tarragona on s'havia de tractar sobre els principals ingressos de la monarquia a Catalunya, és a dir, el subsidi i l'excusado entre altres aspectes rellevants per al monarca. Gràcies a la seva constant activitat, el nostre personatge aconseguí que el seu llinatge mantingués un clar predomini en aquell context català. Disortadament, quan es va acabar la guerra de Successió els Borbons el destituïren i li confiscaren tots els béns.

ELS AGUIRRE

Per la seva destacada activitat en el si de la societat catalana, incloem el reconegut llinatge dels Aguirre. El membre destacat d'aquesta família fou el prominent doctor Domènec Aguirre, col·laborador de l'arxiduc a casa nostra durant el conflicte bèl·lic i posteriorment a Viena. Exercí d'advocat durant vint anys a la Reial Audiència catalana. Participà en diferents oposicions a càtedres. També fou subrogat assessor de la Diputació del General i del Consell de Cent. Assolí una notable experiència quan esdevingué auditor general de l'exèrcit. La seva brillant trajectòria professional al servei de la Corona no era una novetat familiar. El seu pare, Francesc Aguirre, ja destacà per la seva fidelitat a Felip IV durant la guerra dels Segadors, raó per la qual patí la confiscació dels béns.

Accedí a la Reial Audiència quan va aconseguir una plaça de jutge de cort a començaments de 1694. A partir d'aquest moment continuà el seu ascens a l'alt tribunal de justícia català.⁴⁵ La seva identificació amb la causa de l'arxiduc durant la guerra de Successió acabà amb qualsevol possibilitat d'exercir la seva professió sota el regnat de Felip V. El 1705 ja col·laborava amb l'administració de l'arxiduc Carles d'Àustria. Fou membre de la Junta de València, de la de Guerra, regent d'Aragó i fins i tot formà part del Consell assessor de la reina Elisabet; abandonà el Principat el 1713 quan les principals potències europees ja havien decidit la sort del seu candidat.

Sempre fou un estret col·laborador de l'arxiduc, aleshores emperador d'Alemanya. S'instal·là a Nàpols i fou president del Consell de Santa

45. ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 79. Consulta efectuada el 19 de gener de 1694. Vegeu també, pel que fa a la seva trajectòria professional, ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 70. Consulta efectuada el 4 de març de 1698.

Clara i lloctinent de la *Sommaria* fins que fou promocionat al Consell Suprem d'Espanya a Viena. Posteriorment fou regent de Sardènia i en 1717 passà a ser regent a Nàpols. Fins i tot arribà a ser degà de l'esmentat Consell. En 1718 aconseguí la dignitat de comte, fet normalment inusual dins el seu grup social. És autor del *Tractatus de tacita onerum & conditionum repetitione: quo tacita repetitio ab aequivoco conjecturalis repetitionis vindicatur & earum respective substantiae & regulae scribat... cui ejusdem auctoritas Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae*, publicat a Viena per Wolfgang Schwendimann el 1702. La segona edició es va imprimir a Venècia, Vicolaum Pezzana, el 1723.

També va escriure una altra obra, realment notòria, titulada *Tratado histórico-legal del Real Palacio Antiguo y su quarto nuevo de la Exana. Ciudad de Barcelona y de los Officios de sus Alcaldes o Concejales, en que a más de sus derechos y prerrogativas, se trata de la Ciudad de Barcelona y sus Príncipes... que para la utilidad de sus sucesores en el officio de Alcalde del real Palacio de Barcelona*, obra que publicà també a Viena Wolfgang Schwendimann el 1725.⁴⁶ Tant la seva obra com la seva trajectòria són molt rellevants. Ambdues comparables a la d'altres insignes austriacistes exiliats.⁴⁷

ELS MONTANER SOLANELL

La família Montaner Solanell, com molt bé afirma Pere Molas,⁴⁸ és un altre exemple molt il·lustratiu d'un llinatge de juristes ennoblits que assoliren la dignitat de noble. Destaca la personalitat de Pere Montaner i Solanell, regent la tresoreria. Morales Roca⁴⁹ ens assabenta que l'avi de Pere Montaner havia aconseguit el grau de cavaller el 1600 i que el seu pare havia estat nomenat fiscal de l'Audiència. El nostre personatge s'implicà molt en la defensa dels privilegis de Barcelona un cop superada la capitulació de la Ciutat Comtat i, en aquesta mateixa línia, el 1664 va dur a terme una important ambaixada davant Felip IV on defensà la recuperació d'alguns privilegis de la ciutat, en 1669 aconseguí la condició de noble. Per bé que Josep de Montfar⁵⁰

46. MOLAS RIBALTA, P., "Magistrats catalans a la Itàlia espanyola", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna. Actes IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, núm. 18, vol. II, 1998, pp. 219-220.

47. Per aprofundir més en aquesta problemàtica, consulteu l'obra de LLUCH, E., *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Eumo, Barcelona-Vic, 2000.

48. MOLAS RIBALTA, P., *Catalunya i la Casa d'Àustria*, Curial, Barcelona, 1996, p. 71.

49. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, p. 318.

50. Dada que sabem gràcies a MOLAS RIBALTA, P., *Catalunya...*, p. 71.

expressa en el seu conegut *Dietari* admiració per aquest personatge, això no ens ha de fer oblidar els problemes que va tenir en l'exercici d'aquest complicat càrrec de regent la tresoreria.

Tenim constància que el jurista Llorenç Mateu, en la coneguda visita que dugué a terme al Principat el 1677, detectà un captivament sospitos de Pere Montaner a l'hora de gestionar dos encàrrecs que va rebre mentre detenia aquest esmentat ofici. En concret, va voler conèixer amb detall el seu comportament quan recaptà els dos terços provincials que li entregaren les ciutats catalanes i el servei que va rebre per al manteniment de les fortificacions catalanes seguint l'encàrrec que li feren els virreis marquès de Castelrodrigo i el duc d'Osuna, que prorrogà tres anys més la seva gestió.

Pel que fa a la gestió esmentada dels dos terços provincials, tant ell com els altres membres designats per a aquesta recaptació, em refereixo a Francesc Bernardo de Pons, aleshores canceller de Catalunya, Manel de Llupià, governador, i Narcís Descatllar, se sentiren especialment incòmodes per l'actitud del visitador, Llorenç Mateu. Sobretot quan aquest darrer personatge demanà a Pere de Montaner, car ell era el responsable directe en la seva condició de regent la tresoreria, les explicacions pertinents. Ell mateix en una exposició molt interessant que dirigeix al monarca per defensar-se de les acusacions del visitador ens diu que

embió ha dezir Don Lorenço Mateu al suplicante por Felix Rouira Alguasil de la Visita, acompañado del Procurador Fiscal, y Escriuano de ella, que entregasse un libro mayor, y papeles concernientes à los dichos dos Tercios Prouinciales, à que respondió el suplicante que no era de la profesion de su persona tener tal libro, y que los papeles concernientes à dichos dos Tercios, y Donatiuo, que originales los auia entregado el Cancellor al Principe de Parma, siendo Lugar-Tiniente de V. Magestad en presencia del Governador de Catalunya, y del suplicante.

La intel·ligència i la implicació d'altres personatges rellevants del Principat que pertanyien al mateix grup social de Pere de Montaner, li serviren per poder estructurar una defensa, atesa la greu acusació de Llorenç Mateu, força ben pensada i amb possibilitats de reeixir.

No deixa de ser sorprenent que Pere de Montaner afirmés que per curiositat havia copiat pel seu compte tota aquesta comptabilitat, i afegia que "tambien estava notado en ellos, todo lo que los colectores avian remitido á la junta, y las quantidades que auian pagado los Lugares de la Vegueria de Barcelona. Y que dichas copias era lo que podia entregar. De esta respuesta hizo el suplicante que se hiziesse aucto, para que constasse de ella, y se hallará en el Dietario, ó Registro de

la Visita".⁵¹ La reacció del visitador posà en entredit la reputació de la família Muntaner, car ordenà ràpidament l'arrest del regent la tresoreria malgrat, i aquesta fou una argumentació intel·ligent del personatge, que ell no era oficial ni estava sotmès a aquesta inspecció. A més a més, l'acció de Llorenç Mateu contravenia, segons el seu parer, els furs i les Constitucions del Principat, la qual cosa semblava reforçar la seva posició davant la monarquia, peça clau en tot aquest procés obert.

L'actitud decidida de Pere Montaner contribuí força a la seva defensa, sobretot es basà en el fet que li havia entregat voluntàriament tota la informació que tenia a l'abast. Deixant de banda la sinceritat de les seves argumentacions, el seu plantejament era correcte per poder sobreviure a aquella situació. I no dubtà a anar més enllà en la seva defensa quan afirmà que

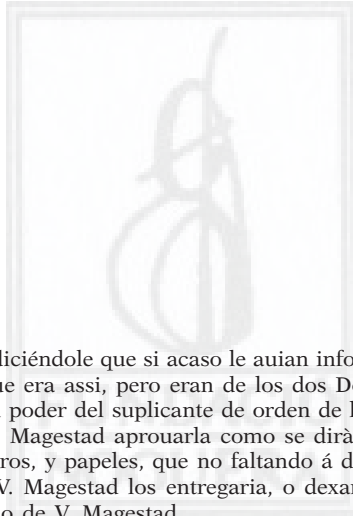
Este procedimiento fuè muy ruydoso en Barcelona (...) Y el hazer tales demostraciones por lo mismo que el suplicante le ofreció, se empeçò ha creher, que el animo de Don Lorenço era molestar al suplicante. Y esto fuè grande en el modo, y en la substancia. Y aunque dixesse Don lorenço que los papeles, ò quadernos que el suplicante ofreció, no eran los que el pedía, bien pudiera verlos primero, y sino se satisfacía con ellos, para las aueriguaciones que procuraua, pudiera tener algun genero de disculpa Don Lorenço, en lo irregular de sus procedimientos. Y para manifestarlo mas como si el suplicante ocultasse los papeles que tenía , repitiò Don Lorenço otra instancia, y fuè con mandato el día 29. del mismo mes de Iulio, en que mandaua al suplicante que por todo aquel dia entregasse à Pedro Martyr Ferrer Escriuano mayor, y Secretario de la Visita, el Libro original de dichos Tercios, y que de no azerlo se lleuaria al suplicante al Castillo de Hostalrrique, consta de dicho mandato en el registro de la Visita.

Si la accions referida del dia 25. fuè tan perjudicial, esta del día 29, fuè peor, porque no solo era contra las Generales Constituciones, y Capítulos de Corte de Catalunya, sino de Priuilegios particulares de Ciudad de Barcelona.⁵²

51. Biblioteca de Catalunya (=BC), Fullets Bonsoms, núm. 2462. "Exposició del Dr. Pere de Montaner al Rei demanant justícia als agravis que li han estat inferits pel D. Llorenç Mateu, visitador...". Any 1677.

52. Per aprofundir més en tot aquest incidient vegeu BC, Fullets Bonsoms, *op. cit.* De totes maneres, voldria recordar que tot aquest esdeveniment s'explica minuciosament a l'escrit que presenta de defensa. Prepara una defensa molt acurada quan afirma que "(...) Viendole el suplicante con tan repetidos grauamenes, acordó el suplicante si Don Lorenço se hallaria con pocas, ó confusas noticias, de que tuiesses algunos libros, y papeles, y con esta atendencia, en esta misma respuesta que le escriuió el suplicante á

Aquestes dificultats viscudes pel nostre personatge les superà intel·ligentment, de manera que va concloure les seves responsabilitats com a regent la tresoreria i, alhora, va mantenir el prestigi del seu llinatge dins la societat catalana.

Don Lorenço, le preuino diciéndole que si acaso le auian informado de que el suplicante tenia Libros, y papeles que era assi, pero eran de los dos Donativos de las fortificaciones, los quales estauan en poder del suplicante de orden de los Lugares-Tinientes de V. Magestad que se sirvió V. Magestad aprouarla como se dirà. Pero que si Don Lorenço necesitaua de dichos Libros, y papeles, que no faltando á dicha Real orden, y á las de los Lugares-Tinientes de V. Magestad los entregaria, o dexaria de ver de la suerte que fuesse para mayor seruicio de V. Magestad.

UNS GRANS LLINATGES

ELS NINOT

Els Ninot també foren una família destacada al si de la noblesa catalana al llarg de l'edat moderna, i, evidentment, en el període que ara estudiem.¹ Per bé que mai es van desconnectar de Santa Coloma de Queralt, iniciaren un fort procés d'enlairament social al llarg dels segles XVI i XVII. La mateixa documentació que s'ha conservat ens as-sabenta que

visqueren en dit Mas² los antipasats, fins que Andreu Ninot Balle que fou de la Vila y comptat de Sta. Coloma sen devalla a viurer en dita Vila y en ella morí(...)Després Joan Ninot major, fill de dit Andreu als 20 de octubre 1620 se'n ana a viurer ab tota la Casa en la ciutat de Barcelona, ahont morí; sibe son cos fonch aportat a la Sepultura de son Pare en Sta. Coloma: y encaraq. la major part del any estaven en Barcelona, pero als stius habitaven dos o tres mesos en la Casa tenien en Sta. Coloma.³

No tenim notícies que els Ninot haguessin tingut cap paper decisiu en els diferents esdeveniments de la història catalana moderna. Els orígens d'aquest llinatge estan vinculats a la pagesia, al mas familiar. És a partir del mercader Andreu Ninot, que aconseguí ser nomenat batlle i burgès de Santa Coloma de Queralt, que s'inicia un canvi en la projecció pública d'aquesta família. A partir d'aleshores els seus

1. Arxiu Històric Nacional de Catalunya (=AHC), Llinatge Moixó, 256, 2.1.1. Sobre aquesta nissaga he publicat un article a la revista *Recull*.

2. Vegeu el meu article titulat "La projecció social dels Ninot", *Recull. Revista de la Baixa Segarra*, vol. 4, 1996, pp. 89-97. Més dades a SEGURA I VALLS, J., *Història de Santa Coloma de Queralt*, 3a ed., Santa Coloma de Queralt, 1984, pp. 389-391.

3. AHC, Llinatge Moixó, 256, *op. cit.*

descendents s'orientaren vers el servei a la monarquia i buscaren amb afany l'ennobliment. El fill d'Andreu Ninot, Joan Ninot i Burgunyó, fou nomenat ciutadà honrat de Barcelona, mentre que el seu fill, Joan Ninot i Verdera, aconseguí com el seu pare la condició de ciutadà honrat. Els descendents de Joan Ninot i Verdera, Josep de Ninot i Nuet, capità d'infanteria, i Magí Àngel de Ninot i de Negrell, fill i nét respectivament, assoliren la dignitat de noble, màxima categoria nobiliària de la família.⁴

Veiem, doncs, com el procés d'ennobliment dels Ninot assolí el punt àlgid durant el regnat de Carles II. Ara bé, caldria escatir si aquesta evolució es correspon amb una presència més destacada en els esdeveniments que visqué Catalunya en aquesta època. Els estudis fets fins avui i les fonts que hem consultat no són partidaris d'aquesta possibilitat. Sabem que alguns membres de la família, quan va esclatar la guerra dels Segadors, optaren per fugir del Principat, per tant s'identificaren amb la monarquia. Jordi Vidal diu que Magí Ninot i Esperança Ninot s'exiliaren l'any 1643, però no tenim informació de les causes que precipitaren la decisió.⁵ En canvi, Magí Àngel de Ninot i de Negrell participà tant en les Corts celebrades l'any 1701 —poc després de ser proclamat Felip V rei d'Espanya— com en les posteriors de 1705, en ple conflicte bèl·lic.

Un personatge de la nissaga que gaudí d'una projecció clarament destacada respecte als restants membres de la família fou el doctor Josep Ninot i Verdera. Estudià a Barcelona i a Osca i aconseguí els títols de doctor en filosofia i també en dret canònic i civil. A la *Gran Enciclopèdia Catalana* atribueixen a aquest personatge un tractat anònim en castellà, imprès a Saragossa l'any 1668, sobre la *Calificación que merecen los delitos de herética pravidad en los reinos españoles*.⁶ La seva carrera eclesiàstica és meritòria i força ràpida, ja que en 1651 fou nomenat vicari general del bisbat de Barcelona. Quatre anys més tard, l'inquisidor general, Diego de Arce Reynoso, li concedí el nomenament de promotor fiscal de la Inquisició de Catalunya, designació acompanyada amb una ordre de Felip IV segons la qual el sou corresponent al càrrec s'extragués dels béns confiscats als catalans que se sublevaren durant la guerra dels Segadors.⁷ Al cap de poc, concretament l'any 1659,

4. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. II, p. 8.

5. VIDAL PLA, J., *Guerra dels Segadors i crisi social*, Edicions 62, núm. 186, Barcelona, 1984. Vegeu, concretament, l'apèndix documental.

6. *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 10, p. 540.

7. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2851.2.

no sols fou designat inquisidor del Principat,⁸ sinó que també assolí la plaça de jutge auditor de la Rota per la Corona d'Aragó.⁹

Les capacitats que demostrà en un lloc que posava especialment a prova les relacions entre la monarquia i el papat li possibilitaren accedir, a causa de la seva provada fidelitat a la Corona, al bisbat de Girona (1664).¹⁰ Dos anys més tard ens consta que també era jutge delegat del Breu Apostòlic (1666).¹¹ L'any següent la seva trajectòria culminaria amb el nomenament de bisbe de Lleida.

Gràcies a investigacions recents, hem pogut conèixer alguns aspectes relatius a la seva personalitat. Alfred Agustí ens explica que malgrat la seva procedència catalana, sembla que la llengua amb què s'acostumava a expressar era la castellana. Afirmació molt suggeridora, però caldria conèixer amb més detall aquesta qüestió per poder escatir, amb molta més profunditat, l'actitud del personatge pel que fa a la realitat catalana de l'època.¹²

Aquest mateix personatge, amb motiu del seu viatge de Roma a Girona per prendre possessió del nou càrrec episcopal, passà per Barcelona i fou complimentat per una representació del Consell de Cent. L'esdeveniment apareix ressenyat al *Dietari* de la institució:

[juliol] (...) Diumenge a XII de dit tenint entes los molt illustres senyors consellers que lo illustre y reverent senyor don [Joseph] Ninot, elet bisbe de Gerona, era arribat en la present ciutat, venint de Roma, pera residir a son bisbat, lo qual posava prop la plassa de Sant Jaume, al canto del Call, li enviaren perso dos cavallers per anarli a donar la benvinguda a esta ciutat, los quals arribats en dit palasio foren rebuts per dit senyor bisbe ab tots aquells cumpliments (...) se pot esperar...¹³

La via eclesiàstica va continuar sent per a altres membres de la família el *modus vivendi* escollit. Ens consta, en aquest sentit, que Josep Ninot i Negrell, fill de Josep de Ninot i Nuet, professà com a monjo benedictí de Sant Pere de Rodes l'any 1701¹⁴ i fou nomenat coadjutor

8. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2851.4.

9. AHC, Llinatge Moixó, 256 2851.3.

10. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2581.6.

11. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2581.7.

12. Agustí, A., *Llengua i església a la Lleida del XVI al XVIII*, Estudi General, Lleida, 1995, p. 197.

13. Manual de Novells Ardits, vol. XVII, 1658-1667, Barcelona, 1922, pp. 368-369. En el mateix volum, el personatge és esmentat dos cops més, però les referències detallen simples relacions protocol·làries.

14. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2852.1.

del monestir esmentat vuit anys més tard.¹⁵ Opció religiosa que també fou seguida per determinades filles de la família, que professaven, pel que sabem, al convent dels Àngels o al de Santa Elisabet.

Molt suggeridora és l'actitud presa per Joan de Ninot i de Negrell, que participà, l'any 1711,¹⁶ en la guerra de Successió amb el grau d'alferes de la reial guàrdia catalana d'infanteria. A la documentació consta que al cap d'uns anys de la guerra de Successió un tal Joan Ninot (creiem que és el mateix personatge) és autoritzat pel nunci a rebre els ordes sagrats a Viena. A l'esmentada ciutat austríaca s'explicita que Joan de Ninot i de Negrell, que consta com a cavaller de Catalunya, rebé el presbiterat l'any 1737 i fou nomenat capellà de l'Hospital Espanyol de Viena el mateix any.¹⁷

El compromís d'aquesta nissaga amb les circumstàncies que va viure Catalunya durant la guerra de Successió no s'exhaurí en aquest personatge, sinó que coneixem força bé l'actitud decidida d'un altre membre de la família, Magí de Ninot, en la defensa de Barcelona. Sabem que Magí de Ninot destacà, juntament amb altres personatges, com a capità de la Coronela en moments dramàtics, quan Barcelona patí els primers assalts de les tropes borbòniques. La seva actitud de resistència aferrissada li comportà la mort mentre defensava el baluard del Portal Nou, el 12 d'agost de 1714.¹⁸ Poc després de la guerra de Successió, la nissaga Ninot s'incorpora, mitjançant el matrimoni de M. Eulàlia Ninot, filla de Magí Àngel de Ninot, amb Francesc de Moixó i de Francolí, a la casa Moixó. Fruit de la unió va néixer Francesc de Moixó i de Ninot, que fou un membre rellevant de la família tal com ha demostrat Pere Molas.¹⁹

En tots els testaments que tenim de la família²⁰ s'indica l'elecció de sepultura, factor clau tant per mesurar la religiositat com per conèixer la posició social. L'esment, però, no és detallat ni extens. En altres l'elecció és molt més exacta. La pràctica totalitat dels testaments que hem pogut recollir de la família institueixen aniversaris o misses a més de les clàusules que es limiten a la simple disposició de misses en record del traspassat.

15. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2852.3.

16. AHC, Llinatge Moixó, 256, 272.1.

17. AHC, Llinatge Moixó, 256, 2853.1.

18. ALBERTÍ, S., *L'Onze de setembre*, Albertí Editor, Barcelona, 1964, pp. 160, 267 i 432.

19. MOLAS RIBALTA, P., "Al servei de la monarquia: els Moixó de Cervera", *Urtx. Revista cultural de l'Urgell*, núm. 5, 1993, p. 170.

20. Tots els testaments de la família han estat catalogats dins d'una mateixa signatura. Per tant, no n'especificarem cap de les referències extretes. Tots obeeixen, doncs, a la següent catalogació: AHC, Llinatge Moixó, 256, 2.2.8.

Ara bé, totes aquestes disposicions esmentades es complementen amb una altra fundació de

perpetus aniversaris celebrados en la parrochial iglesia de la pnt vila ço es de la manera se acostume de selebrar en la pnt iglesia y aquestos sien celebrats lo hu la semana de nadal y la altra la semana de Pasqua y la altra la semana de sinquagesma y la altra la semana de nostra S^a de Agost y deix per los dits quatre aniversaris de mon dits la caritat se acostuma de donar per semblants aniversaris en la pnt iglesia.

Aquestes disposicions, semblants a les existents en altres testaments, a vegades experimenten petites variacions que creiem que cal ressenyar. La variant més comuna seria, per exemple, l'especificació de les quantitats assignades:

Item deix a llaor y gloria de nte Sor Deu Jesuchrist en exaltatio del Sm Sacrament del Altar tres perpetuos aniversaris quiscun any selebradors en la Iglesia major de dita vila de Sta. Coloma en lo altar de la capella de Sta. Creu hont estare enterrat (...) y per la charitat dels quals dexe Dotse lliures bars. Perquiscun ab tot seran trenta sis lliures y si mes y haura menester sia fet compliment per dits tres aniversaris. Les quals sian donades a la Rt. Comunitat y ells les smerssen en lloch tuto y segur.

Més enllà de les mesures encaminades a aconseguir el benestar espiritual dels testamentaris i de llurs familiars, també es redacten una sèrie de clàusules que denoten una inquietud social. Pràcticament en tots els casos aquestes decisions es dirigeixen al col·lectiu menys afavorit, però malgrat aquesta coincidència, sí que crec interessant de fer constar quines institucions són les escollides per fer realitat aquests desitjos. Cap a mitjan segle xvii, Joan Ninot, ciutadà honrat de Barcelona, disposa que sigui el comú de Santa Coloma de Queralt qui administri les seves disposicions quan estableix que

Item vull y man que de mos bens sian preses Doscentes lliures barc. (...) sian smerssades acenssals aconeguda dels srs. de Jurats y concell de divuyt de la vila de Sta. Coloma de queralt qui pera vuy son y peravant seran y la pensio (...) hagen de rebrer dits jurats y aquella hagen de dar la meytat ha nadal y la altra a Pasqua de resureccio als pobres mes necessitats de dita vila.

Joan Ninot i Verdera, fill de l'esmentat Joan Ninot, també preveu aquest tipus de disposicions, però les canalitza a través de dos hospitals: "al Hospital de Santa Magdalena de la present vila de Santa Coloma vint y sinch lliures per amor dels pobres de Jesuchrist una volt tant solament (...) al Hospital General de la Santa Creu de Barcelona vint

y sinch lliures per amor dels pobres de Jesuchrist". El seu germà, el doctor Josep Ninot, en qualitat de bisbe de Lleida decideix també esmerçar una quantitat per aquest concepte a Lleida com és lògic: "al Hospital General dels pobres llaïchs de la pnt ciutat de Leyda (...) cent lliures moneda de ardots."

L'Hospital de la Santa Creu de Barcelona també rep unes quantitats d'altres membres de la família. Les disposicions testamentàries de Josep Ninot, Coloma Nuet, vídua de l'esmentat Joan Ninot, i d'altres dues representants destacades de la nissaga, Caterina Negrell, muller de Josep Ninot, i Maria Àngela Ninot, vídua de Joan Vilamajor, se situen en la mateixa línia. Si bé en el darrer cas també destina unes quantitats a altres institucions: "Item als pobres del hospital de la Misericordia sinch lliures. Item als pobres malalts del hospital de la vila de Sta. Coloma de Queralt trenta lliures". Quantitats que en tots els casos representen una part molt petita del potencial econòmic, força considerable, de la família. La sensibilitat social, doncs, tenia uns límits clarament establerts.

ELS COPONS

Els Copons²¹ són un altre llinatge de renom, ja des de la baixa edat mitjana, i que experimentaran un enlairament social espectacular al llarg dels segles moderns. Les tensions sociopolítiques del Principat tampoc els seran alienes. Com molts altres llinatges de la noblesa catalana, les diferents branques de la casa Copons participaren en les successives corts convocades durant la centúria. En les primeres celebrades a Barcelona el 1519, destaquen tres personatges pertanyents a tres branques del llinatge. D'una banda, tenim Jaume de Copons i de Calders, donzell de la Manresana, fill de Pere Ramon de Copons i de Messina que participà en les corts celebrades també a la Ciutat Comtal el 1431 i nét del fundador d'aquesta branca, Hug de Copons. L'avi accedí a aquest títol en casar-se amb Elionor de Messina i Destorrent, filla gran de Joan Messina, senyor de la Manresana.²²

Els altres dos personatges d'aquesta esmentada convocatòria de corts, Joan de Copons i de Bardají i Berenguer de Copons i de Vilafranca, tenen en comú que llurs avis paterns eren germans, si bé

21. Tinc un treball sobre aquest llinatge per a tota l'edat moderna. He introduït algun retoc a l'original. Vegeu MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., "Linaje y poder en la Cataluña foral: la actividad política de los Copons", *Cuadernos de Historia Moderna*, vol. 22, 1999, pp. 11-31.

22. LAZERME, Ph., *La noblesa catalana*, París, 1975, tom I, p. 335.

ambdós ja pertanyen a branques distintes del llinatge. Però mentre el primer no representa sinó un esgraó dels Copons de Bollidor; el segon, Berenguer de Copons, fou el fundador de la branca dels senyors de Malmercat. El seu germà, Jordi-Joan de Copons, fou el continuador del títol de senyor de Llor.²³ Les següents corts de 1528 comptaren amb la participació de l'esmentat Jordi-Joan de Copons i de Vilafranca i del seu fill Gaspar de Copons i de Boix, que continuà la branca mencionada dels senyors de Llor. Aquest s'alià, per via matrimonial, amb la influent família dels Peguera, senyors de Torrelles de Foix a la comarca del Penedès. Un altre fill, Hug de Copons i de Boix, fou cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem com molts altres membres del llinatge.²⁴

Les convocatòries successives a la segona meitat del cinc-cents comptaren amb la col·laboració de diversos individus que no van tenir tanta rellevància com alguns dels que formaren part de les celebrades a la primera meitat del segle, a excepció potser de Felip de Copons i de Malet de la branca recent, però que tindrà la seva transcendència, dels Copons de Puig-roig i Salamó. Personatge que més endavant serà objecte d'una major atenció. Convé recordar que els descendents de la unió dels senyors del Llor amb la casa Peguera participaren en les Corts de 1563 i de 1599.²⁵

Els Copons del Bollidor comptaven amb Jaume de Copons, veguer de Vilafranca del Penedès, en les esmentades corts de 1563. El seu fill, Joan de Copons, va participar en les de 1585. Els Copons de la Manresana comptaren amb la presència de Joan Carles de Copons i de Copons el 1563 i amb la del seu fill, Joan Francesc de Copons i

23. LAZERME, Ph., *La noblesa...*, vol. I, p. 336. També trobareu informació a MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados en Cortes...*, vol. I, p. 202. Aquest personatge ja apareix esmentat com un dels molts nobles que van contribuir a la creixent importància de la ciutat de Cervera. Vegeu, d'altra banda, DURAN I SAMPERE, A., *Llibre de Cervera*, Barcelona, 1977, p. 394.

24. LAZERME, Ph., *La noblesa...*, vol. I, p. 336. Sobre l'orde de Sant Joan de Jerusalem, ALÒS I DE DOU, J. M., *Índice y Extracto de las pruebas de los caballeros y señoras del hábito de San Juan en el gran Priorato de Cataluña*, Barcelona, 1925, p. 50. Hi ha problemes per identificar correctament el nombre d'individus en qüestió. Lazerme ja ha cridat l'atenció sobre aquest problema.

25. A les corts de Montsó de 1563 participà Lluís Dalmau de Copons i de Peguera, senyor del Llor. En les celebrades sota el regnat de Felip III apareixen els seus fills Dalmau i Lluís de Copons i de Ribelles. Vegeu MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, p. 202. Onofre de Copons i de Peguera, germà de Lluís Dalmau de Copons, assolí el grau de comanador de l'orde de Sant Joan de Jerusalem a Susterris entre 1593 i 1599. Després va detenir el mateix càrrec a Mallorca el 1606, fou nomenat dos anys més tard comanador a Granyena. ALÒS, J. M., *Índice y Extracto de las pruebas de los caballeros...*, p. 51.

de Calders, també senyor de la Manresana, en les transcendents de 1599.²⁶ Un fill d'aquest últim, anomenat Hug de Copons i d'Aymeric, fou nomenat cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem.²⁷

El protagonisme d'aquest llinatge no sols fou rellevant en les diverses convocatòries de corts, com succeí en la següent centúria, sinó que la seva presència en altres institucions del govern de la Catalunya moderna fou destacada. A la Diputació del General, i no només en aquesta institució, van trobar la desitjada projecció política. Es ressenya, en el trienni de 1551, mossèn Onofre de Copons, diputat eclesiàstic i canonge de Tarragona.²⁸ En el trienni de 1554-1557 apareix Dalmau de Copons, de la vegueria de Tàrrrega i senyor del Bollidor, com a diputat de la Generalitat. Aquest és descendent de Joan de Copons i d'Alentorn, senyor de Copons, Durban, Balsareny i Albanell. Es casà en segones núpcies amb Àngela de Guimerà. La branca dels Copons del Bollidor procedeix precisament d'ell, com la dels senyors d'Espilles i la dels marquesos de la Torre de Moya.²⁹

El maig de 1557 també ens consta que Galcerà de Copons, donzell, prestà jurament com a oïdor de comptes militar de la Diputació del General per la defunció de l'ocupant anterior, Antich Senesplana.³⁰ Però si deixem de banda les referències purament institucionals que afectaren el nostre llinatge, observarem que la seva implicació en els esdeveniments d'aquesta centúria palesa que les crisis polítiques de 1588-1593³¹ i la de 1640 tenien arrels llunyanes i que ni el regnat de Carles V ni l'etapa política anterior a l'anomenat viratge de 1568 van ser una bassa d'oli.

En bona part de les vicissituds d'aquest període es constata la forta personalitat de Lluís de Copons, advocat fiscal de la Generalitat.³²

26. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, pp. 202-203.

27. ALÒS, J. M., *Índice y Extracto de las pruebas de los caballeros...*, p. 51.

28. SANS I TRAVÉ, J. M.; BALLART I MASSOL, G., "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius", *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, vol. VIII, 1980, p. 87. Es conserva el seu testament a AHPB, not. Juan Vilar, *Quart liber testamentorum* (31-1-1552), f. 127.

29. LAZERME, Ph., *La noblesa...*, vol. I, p. 335.

30. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1539-1578*, vol. II, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. II, pp. 51 i 63.

31. Una bona anàlisi de les complicades circumstàncies de l'època a ARRIETA, J., "La disputa en torno a la jurisdicción real en Catalunya (1585-1640): de la acumulació de la tensió a la explosió bèlica", *Pedralbes*, 15, 1995, pp. 34-35.

32. Pot ser útil l'aclariment que sobre aquest càrrec porta a terme PALOS PEÑARROYA, J. L., *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Eumo, Barcelona-Vic, 1997, p. 201. Tenim alguna referència de Lluís de Copons com a canceller a MOLAS RIBALTA, P., *Catalunya...*, p. 111. Personatge que ocupà el càrrec d'inquisidor de Sevilla abans d'accedir al càrrec esmentat de canceller el juliol de 1591. Vegeu ACA, Cancelleria, reg. núm. 4319, p. 187.

Aquest va haver de fer front a diferents problemes que afectaven els interessos de la Diputació del General, per exemple en el tema dels proveïments. Tema aquest que requeria, com tants d'altres, una col·laboració amb els servidors de la Corona que malauradament estava farcida de recels. Fets tan preocupants com la creixent manca de blat no es lliuraven de la malfiança com ho demostra la reunió entre els assessors de la Diputació, Miquel de Boxadors, mossèn Miquel d'Oms, Josep Oliver i de Boteller i el mateix Lluís de Copons amb el virrei i el seu consell. Desconfiança mútua que observarem com es repeteix en tants altres temes en què sovint tenen protagonisme membres de la família que estudiem.

Els problemes de la Diputació del General amb la Inquisició foren també un altre camp d'acció de Lluís de Copons en la seva qualitat de fiscal del General. Les picabaralles entre les dues institucions foren estridents a partir de la concòrdia i la cèdula reial de 1568. Les tensions anaren augmentant progressivament fins arribar al punt culminant el dia 19 de juliol de 1569 quan el lloctinent Hurtado de Mendoza havia manat empresonar els diputats i els oïdors de comptes del Principat, és a dir el govern de la Generalitat, acusant-los d'heretgia.

Però més enllà d'aquest fet, òbviament rellevant, les dificultats continuaren essent importants com ens ho palesa la presència el novembre d'aquest mateix any d'uns ambaixadors de la Generalitat a Roma, entre els quals destaca el nostre personatge, que informen a la Diputació dels memorials enviats pel fiscal de la General Inquisició a Sa Santedat i als cardenals sobre el contenciós entre *la Suprema* i el govern de l'esmentada Generalitat. També s'afegeix que després misser Lluís de Copons fou l'encarregat de llegir el memorial que de Roma els ambaixadors de la Diputació havien tramès als esmentats senyors diputats, el document fou llegit en aquelles circumstàncies en català.³³ No oblidem que en tota aquesta problemàtica hi havia latent la resistència a la pressió fiscal de l'Excusado —la gràcia pontificia al rei sobre els delmes per poder continuar la guerra contra els infidels— que havia servit per reforçar la política fiscal de la Corona.³⁴

Els conflictes polítics al llarg de tota aquesta centúria no s'acaben amb els ja esmentats, sinó que aspectes tan importants com el no-reconeixement del dret a portar pedrenyal, tan valorat per les classes dirigents del Principat, fou objecte de controvèrsia entre la Diputació i els representants de la monarquia, la Corona hi va intervenir en

33. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. II, pp. 301-302.

34. SERRA PUIG, E., "1640: una revolució política. La implicació de les institucions", SERRA PUIG, E. et al., *La revolució catalana de 1640*, Crítica, Barcelona, 1991, pp. 7-8.

favor d'aquests darrers. Tota aquesta problemàtica es reproduïx amb força també a la centúria següent quan s'expliciten en el *Dietari* de la Generalitat una sèrie de queixes contra la justícia, els militars (les pragmàtiques dels pedrenyals) i simultàniament l'omnipresència de la lloctinença. I, evidentment, amb un altre membre del nostre llinatge, Lluís de Copons arcedià de Ribagorça, desenvolupant un paper destacat en tota aquesta problemàtica com ens ho demostra el següent document:

Agosto 1577. Dimarts, a VI

A los venerables, nobles y amados nuestros los deputados del nuestro Principado de Cathalunya.

El rey.

Diputados. Luis de Copons, arcediano de Ribagorça, Jayme Salbà y Miguel d'Oms, vuestros agentes (...) Y quanto a las violencias y agravios que en el segundo capítulo dellas pretendéis que se han hecho por Pedro Rodríguez de las Varillas, lugarteniente de nuestro capitán general en los condados de Rossellón y Cerdanya, por haver hecho publicar un pregón mandando (...) con imposición e penas, para que ninguna persona de qualquier estado y condición que sea no pueda entrar en la nuestra fidelíssima villa de Perpinyán con arbut o perdernal cargado o armado de rueda o con mecha (...) no vemos, ni hay causa, porque podais pretender el dicho agravio.³⁵

L'assumpte de l'Excusado, que ja l'hem relacionat amb els continuats conflictes entre la Inquisició i la Generalitat, obligà a mobilitzar moltes energies per part de les autoritats d'aquesta última. El juny de 1572, Lluís de Copons, abat del priorat canonical de Sant Pere dels Arquells, participà en una de les reunions preparatòries de l'estratègia que calia seguir per fer front al problema creat per l'Excusado. Tenim notícies que en aquells moments es decidí, d'una banda, el nomenament de l'esmentat Lluís de Copons, advocat fiscal del General i en el seu moment canceller del Principat, junt amb Guerau de Queralt i Enric Terré de Picalquers perquè viatgessin a Roma amb la finalitat d'entrevistar-se amb Sa Santedat. I, de l'altra, es designà el canonge Dara, mossèn Thomas Pujades i mossèn Onofre de Vilaseca, burgès de Perpinyà, perquè s'entrevistessin amb el rei.³⁶

35. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. II, p. 534.

36. *Ibidem*, p. 391.

La casuística de les tensions entre la Diputació i la Corona és variada. Aquestes es manifesten, com ja hem pogut comprovar, en circumstàncies distintes. Les celebracions a corts no foren òbviament alienes a aquesta dinàmica. Felip de Copons i Joan Francesc de Copons, senyor de la Manresana, es veieren implicats en la convocatòria dels membres dels tres estaments que eren a Barcelona per fer front a l'omissió d'unes disposicions aprovades a les corts de Montsó de 1585. Les omissions denunciades són molt significatives, destaquen les que feien referència al Sant Ofici, a la Capitania General i a les capbreuacions, entre altres.³⁷

La col·laboració existí, evidentment, en altres moments. Així doncs, uns anys més tard trobem reflectit al dietari de Frederic Despalau³⁸ la participació de Copons de la Manresana, juntament amb Galcerà Armengol, Ramon d'Oms i Galcerà de Senmenat, seguint les ordres del duc de Feria, virrei aleshores, per aturar la presència francesa a Perpinyà l'agost de 1597. Situació que simplement hem d'emmarcar dins de les contínues lluites bèl·liques entre les dues monarquies.

En 1598, Copons de la Manresana es veié, com tants altres membres de l'estament militar, implicat en el dilema de si s'acceptava la decisió del nou monarca, que encara no havia jurat les lleis del Principat, de prorrogar en el càrrec de virrei de Catalunya el duc de Feria, que com que havia mantingut enfrontaments jurisdiccionals amb la Diputació del General havia provocat la lògica desconfiança del màxim organisme polític català. Els diputats xocaren amb la decidida voluntat de l'esmentat duc de Feria de jurar sense tenir en compte totes les dilacions que li plantejaven tant la Generalitat com el Consell de Cent. Aquests, ens diu Ernest Belenguier,³⁹ arribaren finalment a la conclusió de la conveniència d'acceptar la situació plantejada pel nou monarca i procediren al privilegi amb les excepcions particulars perquè no fes jurisprudència.

Felip de Copons i de Malet també es veié implicat, per la seva destacada posició en el si de l'esmentat estament militar, en un de tants

37. Una exposició didàctica del paper i funcionament de les corts valencianes a ELLIOTT, J., *La revolta catalana, 1598-1640*, Crítica, Barcelona, 1989, pp. 6 i 41-42. Llegiu el que ha escrit GARCÍA CÁRCCEL, R., *Historia de Cataluña, siglos XVI-XVII*, vol. I, Barcelona, 1985, pp. 324-336. Sobre la problemàtica de les impressions de la celebració de corts a Montsó el 1585, vegeu *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1578-1611*, vol. III, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1996, pp. 161-162.

38. SIMÓN TARRÉS, A., *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del Cinc-cents*, Barcelona, 1991, p. 141.

39. BELENGUER CEBRIÀ, E., "La Generalitat en la cruïlla dels conflictes jurisdiccionals (1578-1611)", pròleg al *Dietari de la Generalitat de Catalunya...*, vol. III, pp. XXVI-XXVII.

conflictives que enfrontava la Diputació amb el Consell de Cent. Aquesta vegada el frau del sofre i el capteniment dels consellers del Consell de Cent centraren les energies del nostre personatge amb l'inconvenient afegit de la intromissió del virrei, duc de Feria, en tot aquest afer com molt bé reflecteix la documentació que hem emprat. Però malgrat aquests problemes amb el Consell de Cent les dificultats amb la Corona ocuparen un lloc predominant en l'activitat política de Felip de Copons. Així doncs, les esperances generades per les corts de 1599 aviat van provocar decepcions. Pocs anys després que s'haguessin celebrat tornem a trobar Felip de Copons, aleshores síndic i portantveu de l'estament militar, expressant el seu desacord amb el cessament d'Enric de Cardona com a governador del Principat i la seva substitució per Joan de Queralt. Fet que segons l'esmentat estament contravenia les Constitucions de Catalunya.⁴⁰

Els assumptes estrictament polítics no foren l'únic camp d'acció dels Copons, tenim constància que també tingueren un paper rellevant en la vida social del Principat. En els problemes de precedència entre la Diputació i el Consell de Cent, per exemple, destacà el paper de Carles Copons en la seva qualitat de membre de l'estament militar de la Diputació. El vessant més lúdic de les relacions socials no fou tampoc deixat de banda. Sabem que el ja esmentat Joan Carles de Copons, senyor de la Manresana i fill de Joan Odon de Copons i de Tous, s'implicà en tornejos que s'acostumaven a celebrar a la plaça del Born de Barcelona.⁴¹ D'altra banda, també trobem Copons de la Manresana formant part de la cerimònia de benvinguda del príncep cardenal Albert d'Àustria el 1595 i, tres anys més tard, participà en l'ambaixada dels tres estaments que es creà a causa del traspàs de Felip II.⁴²

A mesura que va anar transcorrent el segle XVII, la tensió política augmentà de forma sensible i quan esclatà la guerra dels Segadors, com en altres conflictes anteriors, els Copons es veieren obligats a prendre partit; i no tots els personatges més destacats del llinatge s'identificaren amb la causa de la Diputació i del Consell de Cent. Va haver-hi qui optà per Felip IV; i sols coneixem un cas que s'inclinà per l'exili del

40. *Dietari de la Generalitat de Catalunya...*, vol. III, pp. 380 i 447-448.

41. L'activitat festiva nobiliària, especialment la seva presència en uns tornejos tan destacats com els que ja se celebraven a la plaça del Born, ha estat comentada en un estudi que vaig fer fa uns anys. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., "Aproximació a l'estudi d'una família catalana als segles XVI-XVII: els Meca", *Pedralbes*, 13, 1993, p. 256. Per als problemes de precedència en els cerimonials entre la Diputació i el Consell de Cent, vegeu un altre cop *Dietari de la Generalitat de Catalunya...*, pp. 592-594.

42. SIMÓN TARRÉS, A., "cavallers i ciutadans..." pp. 119 i 155.

Principat, si bé va tenir en els anys precedents a la crisi una actitud compromesa amb la causa catalana, m'estic referint a l'esmentat Lluís de Copons, conegut eclesiàstic gironí. El 1622 encapçalà l'ambaixada de la Diputació per queixar-se de la situació que es vivia al Principat, però en arribar la crisi optà per la Corona i s'exilià.

Un personatge influent del llinatge, Felip de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit, fill de Felip de Copons i Malet senyor de Puig Roig, fou jutge de l'Audiència de Barcelona en aquest període de convulsió social i política. Destacà com un prominent partidari de la monarquia francesa i quan s'apropava la derrota catalana d'octubre de 1652 optà per establir-se al comtat del Rosselló on aplicà les directrius procedents de la monarquia francesa. Sota Lluís XIV fou conseller del Consell Sobirà del Rosselló⁴³ i més tard en fou el president. Es compenetrà de tal manera amb la Corona francesa que el seu nét, Francesc de Copons i de Reart, i el fill d'aquest, Francesc Copons i d'Oms, van detenir la presidència de l'esmentat consell.⁴⁴

És interessant també constatar la trajectòria d'alguns personatges que estigueren presents en la Junta de Braços de 1640 i en el Parlament de 1653. En alguns casos només podem constatar-ne la presència sense poder afegir cap més dada interessant a l'esmentada reunió de 1640. En aquest apartat entrarien Onofre de Copons i de Vilaplana, cavaller i senyor de Malmercat, que ja participà a les corts de 1626, i el seu germà Jaume, abat de Santa Maria de Ripoll. En canvi, Joan Francesc de Copons i de Sabater, noble i senyor de la Manresana, va estar en aquesta Junta de Braços però també al Parlament de 1653, que pretenia reconduir la relació entre la classe dirigent catalana i la Corona després d'un període traumàtic per a ambdós.⁴⁵

Els germans Jaume i Felip de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit van tenir trajectòries distintes. Mentre ja coneixem la decisió final de Felip de Copons de passar a servir el rei de França, convé saber que el seu germà participà en el Parlament de 1653 i fou canonge de la Seu d'Urgell, diputat eclesiàstic durant el trienni de 1662 i president de la

43. Entre les reflexions més interessants sobre el Consell Sobirà hem d'esmentar les de SALES, N., *Història de Catalunya. IV. Els segles de la decadència, segles XVI-XVIII*, Edicions 62, Barcelona, 1989, pp. 388-389; MARCET i JUNCOSA, A., "El Consell Sobirà del Rosselló al segle XVII", *Pedralbes*, núm. 13, 1993, vol. I, p. 153. Llegiu l'anàlisi efectuada per MOUSNIER, R., *Les institutions de la France sous la monarchie absolue*, Presses Universitaires de France, vol. II, París, 1980, pp. 257 i 318. També hem de tenir present estudis clàssics i suggeridors sobre aquesta institució, em refereixo a VIOLLET, P., *Histoire des institutions politiques et administratives de la France*, vol. III, París, 1903, pp. 349-363.

44. LAZERME, Ph., *La noblesa...*, vol. I, pp. 339-340.

45. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, pp. 203-204.

Diputació del General.⁴⁶ Ocupà la seu apostòlica de Vic entre 1665 i 1673, i en aquest darrer any fou nomenat bisbe de Lleida fins al 1680.

En els anys posteriors fou difícil trobar les persones adequades que complissin amb la normativa decretada per Felip IV perquè fossin insaculades en les principals institucions de govern. Però entre els escollits hi havia Ramon de Copons, que fou insaculat per formar part del Consell de Cent en 1656.⁴⁷ Així doncs, els Copons continuaren detenint un lloc destacat en la vida política catalana.

En l'àmbit eclesiàstic ja hem pogut comprovar la significativa presència d'aquest llinatge. Però aquesta encara s'accentuarà durant la segona meitat del segle XVII i la primera del segle XVIII. Pedro Fatjó en el seu estudi sobre els capitulars de la Seu de Barcelona⁴⁸ ja destaca la importància d'aquesta nissaga quan ens recorda que els Copons es troben entre els trenta-dos llinatges que representen nogensmenys que el cinquanta per cent dels capitulars barcelonins.

La trajectòria de Dalmau de Copons i de Grimau,⁴⁹ dels germans Antoni i, sobretot, Pere de Copons i de Copons és molt útil per conèixer alguns dels components més destacats del món eclesiàstic català del sis-cents.

Pel que fa a Dalmau de Copons i de Grimau, cal recordar que fou un canonge rellevant de la Seu barcelonina que s'implicà força en l'activitat política i social del seu temps. Fins i tot maldà perquè l'elecció de diputat eclesiàstic, el qual presidia automàticament la Diputació del General, fos competència del capítol barceloní. Circumstància que es produí quan al juliol de 1687 quedà

vacant lo lloch de diputat eclesiàstich per desansaculació de don Anton Sayol, que obtenia per lloch volant que tocà en sort a dit il·lustre Capítol, que devia sa senyoria fer nominació de subjecta de dit il·lustre Capítol per vacar per particular impediment de dit de Sayol, lo qual no podie perjudicar a dit molt il·lustre Capítol,

46. LAZERME, Ph., *La noblesa...*, vol. I, p. 338. Vegeu també SANS i TRAVÉ, J. M.; BALLART MASSOL, G., "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius", *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, VIII, 1980, p. 102.

47. SÁNCHEZ MARCOS, F., *Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los Segadores (1652-1679)*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983, pp. 75, 110 i 201.

48. FATJÓ GÓMEZ, P., "Aproximación a una élite institucional de la Cataluña moderna: los capitulares de la Seo de Barcelona en el siglo XVII", *Pedralbes*, 13, vol. II, pp. 153, 155, 160-161.

49. Més informació d'aquest personatge pertanyent a la branca Bolidor i fill de Ramon de Copons i d'Ayguaviva-Tamarit a BNC, Arxiu Moja, lligall 286: llibre de comptes de Dalmau de Copons, canonge de Barcelona 1699-1718.

com apar de dita súplica, que és assí cusida en lo llibre de Deliberacions corrent sots la present jornada.

Pretensió que no va reeixir perquè l'assessor corresponent de la Diputació considerarà que no calia "subsistir la pretenció de dit Copons, ho han fet haver per a què se servís venir a concistori, y després de arribat en ell y ohidas las rahons de dit assessor y doctors consulents, ha respost se donava per satisfet d'ellas". Malauradament pels interessos de Dalmau de Copons i de Grimau, el Capítol que s'acabà beneficiant pel sorteig fou el de Girona.

Pere de Copons i de Copons també seguí una carrera eclesiàstica molt brillant en sintonia amb els interessos de la Corona. A més de canonge de Barcelona i inquisidor apostòlic del Principat, ocupà també la seu episcopal de Girona i fou arquebisbe de Tarragona fins a la seva mort el 1753. Durant el seu episcopat a Girona publicà una obra titulada *Espiritual recreo de l'ànima per a exercitar-la a alabar i servir a Déu*. A Tarragona destacà especialment per la seva iniciativa, ja que va convocar quatre concilis provincials durant el seu mandat.⁵⁰

En aquest període finisecular destaquen dos personatges en l'àmbit judicial: Plàcid de Copons i d'Esquerrer de la branca Malmercat, el qual tindrà un paper rellevant i no precisament a favor de Felip V durant la guerra de Successió, i Josep de Copons. El primer aspirà a col·laborar amb el monarca ja que exercí l'advocacia al servei del rei. La seva inicial lleialtat a la Corona, com en tants d'altres casos, es justifica per l'actuació del seu pare, Jacint de Copons i Gay, i d'altres familiars en els quals destaca fonamentalment la contribució militar a la monarquia.⁵¹

50. Ambdós eren germans d'Agustí de Copons i de Copons, segon marquès de Moja. Gentilhome del rei i protector del braç militar. Més dades sobre aquests personatges en llurs respectius testaments, Antoni de Copons, AHPB, not. José Buenaventura Fontana, *Primum Liber testamentorum, 1745-1755*, f. 6. Pel que fa a Pere de Copons, AHPB, not. Pedro Pablo Vives, *Liber nonus testamentorum, 1635-1675*, f. 160.

51. Aquest fet queda palès en un important memorial del llinatge quan s'afirma, entre altres coses que "(...) mantenindose siempre en la obediencia de V. M. aunque a costa de su patrimonio, y hacienda, que por tenerla en las montañas de Pallás, y cerca de la Seo de Urgel, donde los franceses con tirania asolaron y destruyeron todo lo que savian era de los que se conservavan en el real dominio de V. M. padecio gran detrimento, y executando en defensa del castillo de Malmercat, propia, y hereditaria havitacion de los suyos la mas leal, y fina accion, que es ponderable; pues solo con sus vasallos resistio el sitio que le puso el enemigo de levantarle; si bien se vengó ocupandole una torre muy fuerte, que tenia en el lugar de Glorieta, patrimonio de su casa (...) Con igual fineza se portaron en servicio de V. M. sus tios Dr Miguel y Dr Thomas de Gay, que sacrificaron sus vidas peleando valerosamente en la jornada de Salsas; y no con menos valor sigue las pisadas de los suyos Don Jacinto Copons, y de Esquerrer su hermano, que en el año de 84 sirvio de voluntario en el sitio de Girona (...) y oy sirve de Alfez Coronel de Infanteria española del tercio del Conde Darnius (...)". ACA, CA, lligall 226, doc. núm. 54. Memorial del Dr. Plàcid de Copons i Esquerrer.

Es desprèn tanmateix del memorial de Josep de Copons, el seu germà, una dilatada experiència judicial. Personatge que és doctor en ambdós drets i que ha exercit com “abogado de los pobres presos del tribunal de la fee del Principado”. Fou també insaculat per formar part del Consell de Cent i va concórrer en diverses oposicions a càtedres a la Universitat de Barcelona, ocupant de forma gratuïta el càrrec d'auditor de l'artilleria de l'exèrcit. La seva aspiració, com es podria esperar de la seva activitat professional, era aconseguir una plaça de jutge, com en el cas anterior, a la Reial Audiència de Barcelona.⁵²

Abans de constatar la impossibilitat d'ascendir dins l'administració reial al Principat, la seva activitat com a professional del dret fou realment destacable. En moltes circumstàncies distintes, la seva presència fou ressenyada. Actuà, per exemple, com a testimoni de la presa de possessió de Francesc de Ballaró, monjo del monestir de Ripoll, de l'ofici de “donador de ploms”. No hi assistí personalment, sinó que envià com a procurador seu Manel de Copons.⁵³

Gaudí de protagonisme institucional més d'una vegada i, a voltes, fins i tot representà l'estament militar en un intent de coordinació en temes importants de país amb altres institucions cabdals del país, com podria ser el Consell de Cent. Això succeí al gener de 1701 quan ell i el ciutadà honrat, Felip de Quintana i Fàbregas

de part del molt il·lustre y fidelíssim bras militar, havent obtinguda hora per medi de son andador, han aportat a sas senyorias una embaxada entregant còpia de una deliberació presa per dit bras militar lo die de ahir, contenint que se conforma, en quant puga, ab la deliberació del savi Consell de Cent presa la nit de dit dia, fent-se embaixada a sa excel·lència, donant-se poder al síndich de dit bras per a fer tots aquells actes y diligències que convindrà per sa part. Y encontinent sas senyorias han ordenat a mi, secretari y scrivà major del General, cusís en lo present dietari la còpia de dita deliberació.⁵⁴

52. *Ibidem*.

53. Reproduïm pel seu interès el cerimonial de possessió, que reflecteix com s'implicava la noblesa en aquest tipus d'esdeveniments: “en senyal de la qual possessió li fonch entregat lo mollo y banch de fabricar dits ploms ab dos ganxos de ferro; ítem, un mollo de bronce per buydar ploms de (...) y ploms de baretas; ítem un mollo de ploms de guarda; ítem, altra mollo de ploms de manifest; ítem, dos motllos de ploms de mitja feinas, estisoras per tallar dits ploms, essent presents per testimonis don Plàcido Capons y don Agustí Escarrer y lo doctor Aleix Fornaguera, subrogat de escrivent extraordinari de la escrivania major de la casa de la Diputació”. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. IX, p. 179.

54. *Ibidem*, p. 1277.

Moltes més vegades, Plàcid de Copons es va veure implicat en afers molt més rellevants que aquests esdeveniments més o menys anecdòtics que hem acabat de comentar. Al juliol de 1701 va haver d'intervenir junt amb altres juristes rellevants, com el mateix Aleix de Tristany, en una denúncia feta pel síndic de Tortosa, que impugnava el resultat de l'elecció del doctor Josep Dehona com a oïdor reial de l'esmentada ciutat. L'esmentat representant de Tortosa, la segona ciutat del Principat en aquella època, denuncià amb prepotència que

lo doctor Joseph Dehona, fill y originari de la villa de Mora, baronia de Antensa, y en la ciutat de Barcelona domiciliat molts anys ha, seria estat inciculat en lo trienni pròxim passat en un lloc de oïdor real de Tortosa que vaca per renúncia de Francisco Dehona, notari, son para, qui fou inciculat com a ciutedà de Tortosa per tenir-hi lo domicili actual y habitació al temps que fou inciculat, fet que el seu fill incomplia per haver fixat la seva residència a la Ciutat Comtal. Per tant, el síndic tortosí té molt clar que la pretensió del doctor Josep Dehona infringeix el "capítol XXXIX de las Corts de l'any MDXXXIII ningú puga ser inciculat en deputat ni oïdor real sinó sols en lloch vacant de aquella ciutat, vila o lloch a hont tindrà lo domicili de habitació".

El govern de la Diputació del General no està per aquesta tasca i decideix continuà endavant el procés, bo i afirmant que

oÿts los advocats de dita exemplar y fidelíssima ciutat y oÿts també *verbo* al doctor Joseph Oriol, prevere natural de la vila de Gandesa y resident en la iglésia de la vila de Móra, y Francisco Llombart, prevere natural y resident de la mateixa iglésia, testimonis que volia ministrar dita ciutat; vist lo capítol XX del Nou Redrés, vist y attès lo demás que se havia de atténdrer y vèurer. Attès que del narrat en dita suplicació testimonis *verbo* rebuts, ni altrament no consta que lo dit doctor Joseph Dehona no tinga las qualitats requisidas per dit capítol, y trobants e inciculat tinga la intenció fundada de tenir la capecitat segons lo que disposan los capítols de Cort.⁵⁵

Per tots aquests motius, la Diputació és del parer que el procés no quedi paralitzat per aquesta denúncia i que més endavant es procedeixi a avaluar la idoneïtat o no dels candidats que responguin a aquesta problemàtica que ha preocupat tant a la Diputació. En aquesta hipotètica decisió de futur el prestigi de personatges com Plàcid de Copons hauria de tenir quelcom a dir per evitar situacions tan enutjoses que posen traves al bon govern del Principat.

55. *Ibidem*, pp. 1344-1345.

La posició dels Copons en la vida social i política catalana a cavall dels segles XVII i XVIII continua essent rellevant. El llinatge, pertanyent a la flor i nata de la noblesa catalana, s'implicà en l'esforç per aconseguir que es tornessin a celebrar a Barcelona "las justas y exercicis de armas" que havien tingut un lloc preeminent en la vida social de la noblesa barcelonina anteriorment. En aquesta reivindicació, datada el 1686, destacà la personalitat de Francesc de Copons, el llinatge del qual, juntament amb altres nissagues nobiliàries catalanes, gaudí del suport del doctor Lluís Valencià, reputat jurista a Catalunya. Demanen la col·laboració activa de la Diputació del General "contribuhint la Generalitat en lo juntador per los ensaig y parar la plaça del Born per a las festas y altres ajudas de cosa que per a la Deputació ve a ser cosa de poch gasto". L'esmentat jurista també palesa la seva satisfacció perquè la noblesa catalana no ha oblidat en temps de dificultats el *modus vivendi* que li és consubstancial.

Però més enllà de recuperar els trets definidors de la sociabilitat nobiliària, també cal recordar que l'exercici d'aquests tornejos és fonamental

per a què en ocasions de guerra viva tingan adquirit lo àbit de picar un cavall y usar las armas pròpias a sa naxensa. Y en temps de pau, ser a propòsit per al desempenyo de vostra senyoria en las vingudas dels reis nostres senyors, Déu los guarde, y altres ocasions que vostra senyoria se servesca lluhir-se ab festa particular de la nació. Y com las justas, com todas las demás funcions militars, necessiten particularment del antecedent exercici y vagen faltant las personas experimentadas en justas, axí que sols vull vihuen dos o tres cavallers que puguen ensenyar als altres, y restituhint solament vostra senyoria lo juntador, que és sols lo que se suplica, manant-hi posar tela, y en la torra del mitg, lo tablado per los que assistiran a la ensenyansa, per lo menos vostra senyoria conservarà aquest exercisi per a quant se servesca usar de ell, desterrarà lo ossi de la noblesa y la criarà ab esperit generós.⁵⁶

La guerra de Successió representarà per a totes les famílies polítiques catalanes una altra etapa difícil per a llur supervivència. L'estratègia dels diversos membres del llinatge serà distinta en la majoria de nissagues. Pel que fa als Copons, és bo tenir-ho present, aquest fet serà també rellevant.

Abans d'endinsar-nos en el capteniment d'aquestes famílies durant aquest esdeveniment, tinguem present que l'arribada al tron d'Espanya

56. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 860.

de Felip V representà per a alguns personatges rellevants, penso especialment en Agustí de Copons i de Copons de Berardo, segon marquès de Moja, una posició preeminent. Aquest, fill de Ramon de Copons i de Grimau i primer marquès de Moja,⁵⁷ fou gentilhome de cambra del rei i en 1702 lluità a favor de Felip V en territori italià. Consta, d'altra banda, com un dels fundadors de l'Acadèmia Desconfiada creada el 1700. Fou una de les institucions que aglutinà un nombre destacat d'austriacistes, per bé que entre els esmentats fundadors hi ha reconeguts filipistes.⁵⁸ Llur presència l'hauríem d'associar segurament amb les relacions matrimonials que els Copons havien establert des de feia molt de temps, com molt bé afirma James Amelang, amb els Peguera. En les seves intervencions, Agustí de Copons i de Copons de Berardo dissertà sobre el famós setge francès de 1697.⁵⁹

Si l'esmentat Agustí de Copons fou un dels personatges més destacats del llinatge que s'inclinà per Felip V, Plàcid de Copons i d'Esquerer fou el més rellevant defensor de la causa catalana. La tensió que provocà el tema de les contrafaccions,⁶⁰ amb la consegüent crisi interna a la Reial Audiència, derivà lògicament en una forta disputa entre els ministres reials i els advocats de les corts, entre els quals destacava Plàcid de Copons juntament amb Jacint Dou, Francesc Toda i Gil i Josep Minguella.⁶¹

La identificació de Plàcid de Copons amb la causa de l'arxiduc fou tan gran que van nomenar-lo conseller de l'acabat de crear Consell del Regne i tornà a ser insaculat al Consell de Cent barceloní. Al novembre de 1705 apareix com a magistrat. Uns anys més tard, el 1709 concretament, fou enviat per l'arxiduc amb diverses missions a la comarca de l'Urgell i de la Segarra. En 1710 preparà les milícies de Vic. Participà, quan Catalunya va ser evacuada pels aliats, en l'intent

57. Aquí, com en tants altres casos, constatem la dificultat d'establir una divisòria clara entre la mitjana i l'alta noblesa catalana. L'ennobliment per la seva pròpia dinàmica pretenia el màxim d'enlairament social possible. Constatació que en cap moment podem deixar de perdre de vista per comprendre la mentalitat social de la Catalunya moderna.

58. ALBAREDA SALVADOR, J., *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Fundació la Caixa-Inst. Vicens Vives, Barcelona, 1993, pp. 115-116. Sobre el context familiar i social del primer marquès de Moja, AHPB, not. José Llaurador y de Satorra, *Liber secundus testamentorum*, 1713-1743.

59. AMELANG, J., *La formació d'una classe dirigent...*, pp. 169 i 171.

60. Les contrafaccions eren actes contraris a l'ordenament legal del país comeses pels oficials reials fonamentalment. Atemptaven contra les constitucions del Principat. Vegeu FERRO, V., *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo, Vic, 1987, p. 57.

61. ALBAREDA SALVADOR, J. *Els catalans...*, p. 93.

de reduir l'aixecament dels borbònics a Vic. L'expedició fugí davant les tropes de Felip V i posteriorment li foren confiscats els béns.⁶²

Altres membres del llinatge també s'implicaren plenament amb la causa austriacista, em refereixo a Jaume de Copons i de Montfalcó, comte de Sant Martí, i a Joan de Copons i de Falcó, senyor de la Manresana, que no només havia participat en la defensa de Barcelona el 1697, sinó també en els dos darrers anys fatídics de l'enfrontament bèl·lic.⁶³ Fins i tot coneixem els detalls més anecdòtics del comportament d'ambdós personatges en el camp de batalla. Jaume de Copons i de Montfalcó va vigilar el pendó de la ciutat en plena línia de foc quan es començava a parlar de la capitulació de Barcelona. Pel que fa a Joan de Copons i de la Manresana, fou un dels components de l'illustre Braç militar que s'implicà en la lluita carrer per carrer junt amb Francesc Toda i Gil, aleshores regent la cancelleria. I també participà en la custòdia de la bandera de Santa Eulàlia amb destacats pròcers: Fiveller, Jacint Oliver, el marquès de Tamarit, etc.⁶⁴

És imprescindible destacar la clarividència de dos personatges més que actuaren en àmbits distints. Un fou Ignasi de Copons, que a la Junta de Braços de 1713 s'esforçà per la tesi de la resistència, alhora que intentava comprovar fins a quin punt els defensors de la causa borbònica volien negociar.⁶⁵ L'altra, Maria Anna de Copons, destacà com a hàbil espia a favor de la causa austriacista. Aquesta, cunyada del comte de Torre de Mata, aconseguí amagar la seva condició d'agent de la resistència i tractava amb gran familiaritat els oficials borbònics de la zona propera a Mataró, ja que residia en una localitat propera a aquesta ciutat. La seva acció evità grans problemes als partidaris de l'arxiduc.⁶⁶ En canvi, el primer i segon marquès de Moja, és a dir Francesc de Copons i de Grimau, i el seu fill Agustí de Copons i de Copons tenien previst fugir amb el virrei i altres destacats personatges com els Alòs i Francesc Ametller.⁶⁷

El capteniment del llinatge es correspon amb el seu capteniment en vista de les distintes convocatòries de corts en aquests moments decisius. Els diversos marquesos de Moja, representants en aquesta època de la branca Bollidor, sols participaren en la convocatòria a

62. VOLTES BOU, P., *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, Barcelona, 1970, vol. I, p. 79.

63. PORTA BERGADÀ, A., *La victòria catalana de 1705*, Barcelona, 1984, pp. 203-204, 291, 585-586.

64. Podem trobar una exhaustiva informació sobre aquests personatges a ALBERTI, S., *L'onze de setembre*, Barcelona, 1964, pp. 300, 337, 345 i 366.

65. *Ibidem*, p. 131.

66. *Ibidem*, p. 208.

67. PORTA BERGADÀ, A., *La victoria catalana...*, p. 559.

corts de 1701-1702 de Felip V. Els restants representants de les branques del llinatge assistiren també a les de l'arxiduc Carles III el 1705-1706. Fins i tot, alguns participaren a la Junta de Braços de 1713. Em refereixo a Antoni de Copons i d'Armengol, de la branca del Llor, i als dos representants de la Manresana: Jaume i Joan de Copons i de Falcó.⁶⁸ Aquest últim, Joan de Copons i de Falcó, sobresortí ja el 1703 quan protestà clarament al Consell de Cent contra l'actitud hostil del virrei vers la defensa dels interessos del Principat.⁶⁹ El seu grau de compromís amb la causa austriacista fou total ja que quan s'anuncià l'evacuació de Barcelona optà per romandre-hi. Formà part de la Junta de Govern creada per la ciutat el 24 de febrer de 1714. Quan entraren els borbònics, li confiscaren les propietats.⁷⁰

No cal ni tan sols comentar que els que es van comprometre amb la causa del ja emperador Carles VI, pagaren molt cara llur adhesió. L'historiador Joan Mercader, quan va estudiar les primeres accions polítiques dels vencedors, incidí en el que ja hem comentat anteriorment quan es parla del segrest de les finques i de les possessions senyoriales de personatges tan destacats com l'esmentat Copons de la Manresana i Josep Galzeran de Pinós.⁷¹ Però els Copons que s'associaren sense embuts amb Felip V gaudiren des del primer moment de la seva nova situació privilegiada. Així doncs, entre els setze administradors que encapçalaren el període d'interinitat del nou ajuntament borbònic destaca Francesc de Copons i de Grimau, marquès de Moja.⁷²

La influència política del llinatge continuà amb força durant el set-cents malgrat els avatars patits durant la guerra de Successió. L'esmentat Francesc de Copons i de Grimau, per exemple, conservà el poder senyorial abans i després de l'enfrontament bèl·lic.⁷³ Altres membres del llinatge, com Ramon Ignasi de Copons de la Manresana, gaudiren d'una gran influència en el nou Ajuntament borbònic de Barcelona. Sabem que Ramon Ignasi de Copons va participar a les corts celebrades el 1766 com a representant del consistori barceloní i de la noblesa

68. GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, M., "Les institucions catalanes durant la Guerra de Successió: les Corts de 1705-1706", tesi de llicenciatura inèdita, Barcelona, 1992, 2 vols., pp. 279, 284 i 297. Vegeu també MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, p. 203.

69. *Dietari de l'Antich Consell de Barcelona*, vol. XXIV, Barcelona, 1971, p. 75.

70. VOLTES BOU, P., *Barcelona durante el gobierno del Archiduque...*, vol. II, p. 20.

71. MERCADER RIBA, J., *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1985, pp. 166-168.

72. *Ibidem*, pp. 87-88.

73. TORRAS RIBÉ, J. M., *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Curial, Barcelona, 1983, pp. 213-214.

catalana.⁷⁴ Aquesta influència es va mantenir amb força a la darrerria del segle XVIII tant en l'àmbit espanyol com en el francès.⁷⁵ Estem, en definitiva, davant d'un llinatge que pot equiparar-se sense cap mena de dubte amb els més rellevants del Principat.

ELS MECA

Els Meca⁷⁶ foren una altra nissaga que gaudí d'un gran protagonisme forjat a la darrerria de l'edat mitjana. Suposadament residents a Barcelona des de finals del segle XV, foren els hereus de Manel de Vilaplana, prohóm de relleu a Lleida, i procedien de Montfalcó d'Agramunt.⁷⁷ De l'època de Ferran II s'ha trobat una carta reial en què es demana a un tal Lluís Meca que assisteixi a les corts generals que s'havien de celebrar l'any 1493.⁷⁸ A Barcelona residiren a la plaça del Born, on tenien la casa més important. Una pintura conservada al Museu d'Història de la ciutat ens mostra la plaça del Born i la distingida casa Meca amb un balcó protegit per una alta gelosia.⁷⁹

Del segle XVI coneixem, amb molta precisió, l'entroncament d'una branca de la família amb els Turell. Com veurem més endavant, l'hereu d'aquest matrimoni es casà amb l'hereva de la casa Clasquerí. Gràcies als capítols celebrats entre el donzell Galcerà Meca i Jerònima Turell,⁸⁰ també sabem que en els primers anys del cinc-cents sobresurt un Lluís Meca, donzell, pare de l'esmentat Galcerà, possiblement el mateix personatge que rebé la carta de Ferran II per assistir a les esmentades Corts de 1493.

D'aquest matrimoni nasqueren, almenys que sapiguem amb certesa, nou fills.⁸¹ Alguns, concretament Bernat i Frederic Meca i Turell, van ser importants per a la trajectòria familiar. A hores d'ara, no posseïm suficient informació sobre els altres germans, solament posseïm alguna dada d'Àlvar Meca, monjo del monestir de Sant Cugat del Vallès.

74. MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als consells de la monarquia (segles XVII-XVIII). Documentació notarial", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XIII, 1995, pp. 245-246.

75. ROURA AULINAS, LL., *Guerra Gran a la batalla de França*, Barcelona, 1993, p. 39.

76. Vaig escriure un article inicial de més abast cronològic, vegeu MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., "Aproximació a l'estudi d'una família catalana als segles XVI-XVII: els Meca", *Pedralbes* 13, vol. II, Barcelona, 1993, pp. 255-262.

77. PÉREZ, C.; LLADONOSA, J., *Llibre del capítol de la Confraria dels Cavallers i Gentilhomes de la ciutat de Lleida*, Ajuntament de Lleida, Lleida, 1980, p. 216.

78. ACA, AS, Inventari 18, lligall A2, doc. núm. 4 A.

79. DURAN I SANPERE, A., *Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat*, Curial, Barcelona, 1973, vol. II, pp. 255-256.

80. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 8.

81. ACA, AS, lligall A2, doc. núm. 23.

Per poder comprendre l'evolució ascendent d'aquesta família, cal que pensem que el matrimoni celebrat entre Bernat Meca, castlà de Bellver i hereu de Galcerà i Jerònima Turell, i Isabel de Clasquerí va ampliar en gran manera les relacions familiars i socials dels Meca, senyors, d'aleshores ençà, de Castellar del Vallès. Dos fills d'aquesta unió, Miquel i Galcerà Meca i de Clasquerí, confirmaren l'ascens de la nissaga. El primer, Miquel Meca i de Clasquerí, fou nomenat cavaller de l'orde de Sant Jaume i emparentà amb una dona de la família Terça.⁸² L'altre, Galcerà Meca i de Clasquerí, es casà amb Isabel Cassador; entroncament que significà un altre salt qualitatiu dels Meca.⁸³

La unió de Miquel Meca i Marianna Terça fou també molt profitosa, van destacar dos fills: Jaume i Miquel. Jaume Meca no solament assolí el grau de doctor en teologia, sinó que també fou nomenat abat del monestir de Sant Salvador de Breda i bisbe de Ripoll. Personatge que va tenir un paper important en moments molt difícils de la vida política catalana. El seu germà Miquel⁸⁴ emparentà amb la família Jordà i tingué una filla, Francesca Meca, casada amb Anton Pons, la qual fou nomenada hereva universal dels béns del seu pare.

Afortunadament, tenim una informació més abundant sobre els descendents del matrimoni entre Galcerà Meca, baró de Castellar i senyor de Ribatallada, i Isabel Cassador.⁸⁵ Estem assabentats de l'existència d'un fill d'aquest matrimoni, Frederic de Meca i Cassador, que heretà els títols del seu pare, casat amb una donzella procedent de la casa Ivorra. D'aquesta aliança van néixer tres fills,⁸⁶ dels quals coneixem, especialment, Anton Meca i d'Ivorra, pare del futur marquès de Ciutadilla. Aquest personatge, Anton Meca, es casà amb Francesca d'Homs i de Cartella, vídua de Joan d'Homs i de Sant Martí, domiciliat a la vila de Perpinyà.⁸⁷

Els altres dos germans, que ara per ara hem identificat són Guillellem⁸⁸ i Isidre Meca i d'Ivorra. El primer, fou jutge destacat de la Reial Audiència de Catalunya i va morir a Lleida, durant la guerra dels Segadors. I l'altre, Isidre Meca i d'Ivorra, obtingué el càrrec de paborde de Sant Salvador de Breda.

82. AHPB, not. Antoni J. Fita, *Tercius Liber testamentorum*: testament de Miquel Meca i de Clasquerí (07-VII-1625).

83. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 27.

84. AHPB, not. Bartolomé Plea, *Liber testamentorum*: testament de Miquel Meca i Terça (22-VI-1656).

85. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 27.

86. AHPB, not. M. Ferrer, *Primum Liber testamentorum*: testament de Frederic de Meca i Cassador (06-IV-1654).

87. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 49.

88. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 55.

Anton Meca Cassador i d'Ivorra, continuador d'aquesta branca del llinatge, va tenir, pel que sabem, tres fills: Josep, Dionísia i Maria Meca Cassador i Cartellà.⁸⁹ Les dues filles es casaren amb dos personatges significatius. Dionísia Meca Cassador es va casar amb un fill de la família Homs i de Sant Martí, nissaga amb la qual ja havia emparentat la seva mare abans d'esdevenir membre de la família Meca.⁹⁰ La seva germana Maria va contraure matrimoni amb un membre de la coneguda i influent família Xammar.⁹¹

El casament entre Josep Meca Cassador i Isabel de Cardona, filla de Jaume de Cardona i de Rocabertí, senyor del castell de Sant Mori, i de Jacinta de Cardona i de Guimerà, va representar un altre pas important en el prestigi d'aquesta família.⁹² Com ja ho havien fet en primer lloc els Cardona Rocabertí entre el 1657 i 1660, els Meca Cassador, gràcies precisament a aquest matrimoni, absorbiren el llinatge Guimerà en 1677.⁹³ Posteriorment, va obtenir de Felip V el títol de marquès de Ciutadilla (1702) i durant la guerra de Successió el títol de marquès de Meca (1707) per part de l'arxiduc.⁹⁴

Els Meca es van introduir en les principals institucions polítiques del Principat. Lluís Meca, donzell, pare de Galcerà Meca casat amb Jerònima Turell, fou també durant el trienni de 1500 oïdor de comptes de la Diputació del General.⁹⁵ Aproximadament trenta anys més tard, Galcerà Meca, donzell, segurament fill de Lluís Meca, ocupa els mateixos càrrecs que el seu predecessor a la Diputació del General.⁹⁶ Al cap de poc temps, aquest personatge participà a les corts celebrades l'any 1547.⁹⁷

89. AHPB, not. Pere Pau Vives, *Septimus Liber testamentorum*: testament d'Anton de Meca i de Cassador (25-IX-1657).

90. ACA, AS, inventari, lligall A2, doc. núm. 71.

91. AHPB, not. Pere Pau Vives, *Septimus Liber testamentorum*: testament d'Anton de Meca i de Cassador (25-IX-1657).

92. AHPB, not. Jaume Bas, *Liber Capitulum matrimonialium*: capítols matrimonials entre Josep Meca Cassador i Isabel de Cardona (13-VII-1666).

93. ACA, CA, inventari 18, lligall A5, doc. núm. A5, 291 b (9-IV-1677): "Transumpto de la adjudicació dels béns que foren de Dn. Ramon de Guimerà a favor de Dª Isabel Meca i de Cardona". Informació citada també per SERRA I PUIG, E., "Els Guimerà...", p. 16. Així doncs, el domini de Ciutadilla fou dels Guimerà fins aquesta fusió a la darrerria del sis-cents. Per ampliar aquestes dades, vegeu la *Gran Geografia comarcal de Catalunya*, vol. 9. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1983, p. 208.

94. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, p. 306.

95. SANS I TRAVÉ, J. M.; BALLART I MARSOL, C., "El catàleg de diputats i oïdors de comptes...", p. 82.

96. *Ibidem*, p. 85.

97. PALOS PEÑARROYA, J. L., *Práctica...*, II, p. 70 Del mateix autor, "Las Cortes de Catalunya durante el siglo XVI: apuntes para un estudio social del poder", *Pedralbes*, 5, 1985, pp. 97-116.

A mitjan segle, Martí Joan Meca, cavaller d'Urgell i senyor de Montfalcó, i Gaspar Meca, senyor de Vergós, són nomenats diputats durant el trienni de 1542-1545 i de 1560-1563, respectivament.⁹⁸ I com en el cas de Galcerà Meca, formen part del braç militar en algunes de les corts celebrades durant aquella centúria.⁹⁹

L'atzar ha permès que la documentació relativa a un dels membres més representatius de la nissaga s'hagi conservat en bones condicions. M'estic referint a fra Frederic Meca i Turell, germà de Bernat Meca casat amb Isabel de Clasquerí, comanador de Vilafranca del Penedès de l'orde de Sant Joan de Jerusalem l'any 1586, comissari de l'orde deu anys més tard i gran prior entre 1601 i 1602.¹⁰⁰ D'altra banda, també el trobem vinculat a la Diputació del General, ja que durant l'any 1596 fou oïdor de comptes.¹⁰¹

Però la seva activitat no es limità a una presència més o menys destacada en els llocs que va ocupar. La documentació consultada ens informa que va tenir un paper significatiu, compartit a vegades amb altres membres de la família, en alguns dels conflictes que afectaren la vida barcelonina i, en general, catalana.

Coneixem, per exemple, la seva intervenció en el conflicte que enfrontà la ciutat de Barcelona amb Tortosa segons la informació del dietari de Frederic Despalau:

A 4 de julioll 1588 vingué nova (...) com monsenyor Galseran de Navell, conseller en cap de dita ciutat, ab companyya de tres cavallés (...) Pasant per Tortosa (...) tingueren una enbaxada de part dels procuradós ho consellés de Tortosa, que no volien que entràs lo Consell ab la gramalla ni ab las insígnias consullàs dins Tortosa (...) Los cavallers qui feren offeretes són los següents (...) Federic de Meca, comanador de Vilafranca, capità de la artillaria que havia de hanar a Tortosa; don Miquell de Meca.¹⁰²

La política internacional de l'època també motivà el nostre personatge. En el context de la guerra d'Espanya amb la Coalició de Greenwich (Anglaterra, França i les Províncies Unides) es produïren

98. SANS I TRAVÉ, J. M.; BALLART I MARSOL, C., "El catàleg de diputats i oïdors de comptes...", pp. 86 i 89.

99. PALOS PEÑARROYA, J. L., *Práctica...*, vol. II, p. 70.

100. ALÓS Y DE DOU, J. M., *Índice y Extracto de las pruebas de los caballeros...*, p. 124.

101. SANS I TRAVÉ, J. M.; BALLART I MARSOL, C., "El catàleg de diputats i oïdors de comptes...", p. 94.

102. L'altre membre de la família que apareix al costat de Frederic Meca seria, amb quasi tota seguretat, Miquel de Meca i de Clasquerí, nebot seu. La publicació d'aquest dietari apareix a l'obra de SIMÓN TARRÉS, A., *Cavallers...*, p. 108.

una sèrie d'esdeveniments bèl·lics reflectits pel mateix dietari de Frederic Despalau: "Vista los diputats tan urgent nessecitat, ayuntaren les persones dels tres estaments y deliberaren socórrer la frontera ab dos mil hòmens, dels quals fou mestre de camp fra don Frederich Meca, oÿdor de comptes del General, comanador de Vilafranca de l'àbit de Sant Yuan."¹⁰³ Referència que confirma aquest paper destacat de Frederic Meca i Turell, car el fet de posseir el càrrec de mestre de camp palesa la confiança que tenia de les autoritats del Principat.

Pocs mesos abans de la seva mort, Frederic Meca i Turell, en qualitat de gran prior de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, es veié obligat a intervenir en un afer que implicà un conflicte institucional. El dietari de Jeroni Pujades es va fer ressò d'aquest problema i ens ha deixat un relat molt interessant: "Dimarts a 24 de setembre 1602 Pere Alòs, altre dels procuradors fiscals de la règia cort, dematí en lo carrer de la Bocaria prengué a don Francisco Vilalba perquè aportava pedrenyal curt, manco de quatre palms, segons la crida del virey (...) Dit dia se ajuntaren los comenadors de Sant Joan en casa del prior de Catalunya don Phederic Mecha, per lo negoci de la captura." Així doncs, la detenció de Francesc Vilalba per part de Pere Alòs —procurador fiscal de la règia cort— atès que duia armament inadequat, va provocar un enfrontament entre l'estament militar, que va prestar suport a la interpretació de l'oncle del detingut, comanador de l'orde de Sant Joan, i el virrei i l'Audiència de Catalunya.¹⁰⁴ Tensions que ens permeten de copsar el paper real que hi tenen els membres de la nostra nissaga.

A cavall dels segles XVI i XVII, el conegut dietari de Frederic Despalau continua fent esment de l'activa presència d'alguns membres de la família Meca en diversos esdeveniments socials. El creixent prestigi social de la nissaga queda un cop més reflectit en aquest esmentat dietari quan ens presenta els Meca de Castellar com a hostes.

Al després- dinar lo duc de Feria y lo cardenal anaren ab cotche al Born, cada hu ab sa família, a veure un tornex (que) fan los diputats de confraria. Veren-lo de casa de don Baltasar de Meca, fil del governador don Galceran Meca y de doña Ysabell, senyós de Clasquerí. Y per horde de la dita senyora digué don Federic Despalau, cosín yermà de dita senyora, al senyor virey que tenia horde de dita senyora per assistir alí davant Sa Excel·lència (...)

103. SIMÓN TARRÉS, A., *Cavallers...*, pp. 119 i 128-129.

104. CASAS HOMS, J. M. (ed.), *Dietari de Jeroni Pujades*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1975, vol. I, p. 206.

Y loaren los dos la csa y lloc, y lo tornex los paragué molt bé y loaren los galles y ynvençions y los torneyans. Acaba's la festa ab gran contento de tots.¹⁰⁵

Durant la primera meitat del segle XVII, la casa Meca prossegueix la línia ascendent. Un dels assistents a les corts de 1626, Miquel de Meca i Terça —fill de Miquel de Meca i de Clasquerí—, aconseguí ser nomenat receptor de la Procuració Reial de Mallorca i, per tant, un dels homes encarregats de la protecció del Reial Patrimoni.¹⁰⁶ La cooperació amb la Corona no es limità al personatge esmentat, sinó que també va continuar amb Frederic de Meca i Cassador, cosí germà de Miquel de Meca i Terça i baró de Castellar. Aquest també va assistir a les corts de 1626 i fou membre de la Reial Audiència de Catalunya.¹⁰⁷ La seva influència s'evidencia, un cop més, quan Frederic de Meca i Cassador va obtenir, gràcies a un reial privilegi de Felip IV, uns ingressos anuals de quatre-cents ducats sobre el càrrec de mestre major de la Reial Casa de la Seca de Barcelona, que exercia Ramon Xammar.¹⁰⁸

Pel que fa al Consell de Cent, sabem que en formava part un Frederic de Meca —suposem que és Frederic de Meca i Cassador— per l'estament militar els anys 1629 i 1640.¹⁰⁹ Anton Meca Cassador, personatge molt rellevant, ens ha llegat unes dades molt importants que ens atansen al veritable poder socioeconòmic del llinatge.¹¹⁰ Entre els seus deutors hi ha el duc d'Alba i conestable de Navarra que li devia d'un censal sis-cents lliures barceloneses. Altres personatges rellevants que estigueren obligats a pagar censals a la família foren Oleguer d'Erill, el baró de Sant Vicenç, Manel Magarola, ciutadà honrat i fill d'Antoni de Magarola, etc.¹¹¹ Entre les institucions eclesiàstiques hi ha el con-

105. SIMÓN TARRÉS, A., *Cavallers...*, p. 137.

106. AHPB, Bartolomé Plea, *Liber testamentorum: testament de Miquel Meca i Terça (22-VI-1656)*. Consulteu també l'interessant estat de la qüestió sobre la hisenda catalana exposat per MOLAS RIBALTA, P., "La administració de Hacienda en Cataluña en la Edad Moderna", CREMADES, C. (ed.), *Actas del I Symposium Internacional: Estado y Fiscalidad en el Antiguo Régimen*, Múrcia, 1989, p. 56.

107. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, p. 306.

108. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 58.

109. PALOS PEÑARROYA, J. L., "Práctica del poder en Cataluña (XVI-XVII)", tesi doctoral inèdita i publicada amb el títol *Catalunya a l'Imperi dels Àustria*, Pagès Editors, Lleida, 1994, p. 357.

110. AHPB, not. Pere Pau Vives, *Inventari de la Heretat y bens que foren del noble Sr. Dn Antón Meca y de Cassador*, doc. núm. 66. (10.03.1660).

111. En aquest interessant inventari se'ns descriuen aquestes esmentades vinculacions personals, entre moltes altres. Hom ha optat simplement per fer constar les que considerem més interessants, tenint en compte la projecció social dels individus implicats: "Item fa lo Condestable de navarra vuý Duch de Alba al primer de noembre pensió de Censal Cent Sinquanta lliuras, Consta en poder de onofre Bou Not. de Barna, â divuyt

vent de la Santíssima Trinitat amb cinc censals.¹¹² Les inacabables necessitats econòmiques de les corporacions locals són la causa que també estiguin presents en molts inventaris de la noblesa catalana. Així doncs, hi ha els ajuntaments de Reus i de Tortosa com a deutors d'Anton Meca i Cassador. La vila de Manresa també és inclosa en aquesta llista, havia de pagar entre censos i quèstia dues-centes seixanta-cinc lliures anuals.¹¹³ Aquesta petita mostra d'institucions i personalitats implicades en l'activitat econòmica del nostre personatge ens permet de copsar les pregones vinculacions dels membres destacats de l'estament nobiliari. I en la mesura que en el futur puguem ampliar sensiblement aquestes vinculacions, haurem aconseguit un seriós salt endavant sobre les estratègies econòmiques de la noblesa catalana als segles moderns.

Més enllà d'aquesta exitosa estratègia econòmica, Antoni de Meca i Cassador va haver de fer front a la convulsió social i política provocada per la guerra dels Segadors. Aquest conflicte obligà la noblesa catalana, i per tant també els Meca, a triar entre la fidelitat i la resistència. Entre els membres de la família que van optar per exiliar-se destaca la

de Setembre mil sinch cents sexanta vuýt; deu de pensions (...) Sis centas lliuras (...) Item fa Dn Olaguer de Eril pensio de Censal â sinch de Juliol per la Baronia del Castell de fels, Vuýtanta lliuras, apar del acte en poder de Bernat Bosca Not. de Barz^a â tretze de Noëmbre mil sinch Cents sexanta Sinch(...) Item fa lo Baró de St Vicens, â dotze de Febrer deu lliuras pensio de Censal apar ab diversas condemnacions fetas en la Rl Audiencia â relacio del Dr Mr Rafel Vilossa del Rl Concell Not. Castells (...) Item fa lo Sr Emanuel Magarola Ciutada honrat de Barcelona fill y hereu del q^o Antoni Magarola, dos lliuras deu sous de Censos per Cases al Carrer den Guitart, prop lo forn den Viladalls, consta de la Compra de dit Cens en poder de Pere Mambla Not. de Barcelona, â tres de Febrer mil sinch cents setanta.”

112. L'inventari que estem analitzant ens assabenta, pel que fa a aquest convent, de: “Item fa lo Ministre, y Convent de la Santíssima trinitat calsats, uns Censos de pensio catorse lliuras sinch sous, so es â quinse de Mars, y â quinse de setembre per Casas unidas al Convent, apar en poder de Joan esteve Mir Not. de Barcelona â onse de Mars mil sinch cents sexanta.”

113. Un terreny per explorar a fons és la vinculació econòmica entre els municipis catalans i la noblesa catalana en general i la mitjana en particular. “Item fa la Vila de Reus, pensio de Censal Sexanta una lliuras, â nou d'octubre, nos cobra sis censals, perque se diu fou lluit À Don Anton Cassador de Comptant, lo que nos podia, ni devia fer per tenir la hacienda Vinculada, lo qual vincle tingué lloch. Item fa la Ciutat de Tortosa â quinse de Desembre pensio de Censal, Vuýtanta tres lliuras sis Sous, y vuýt apar ab acte en poder de Andreu Fontana Not. de Barna À quinse de Desembre mil sinch cents sexanta set (...) Item fa la Ciutat de Manresa entre Censos, y Quistia, doscentas sexanta Sinch lliuras lo any, les quals estan consignadas al hereu de Dona Gracia de Eril, y Calvo que fou Muller de Dn Anton Cassador, y Bolea, apar en poder de Pere Pau Vives Not. de Barcelona â Vint, y tres de Janer mil, sis cents quaranta vuýt (...) Consignacio de sinch en sinch anys com apar de las Consignacions, en poder de dit Vives la ultima de las quals fonch (...) any mil sis cents quaranta nou.”

figura de Guillem Meca i d'Ivorra, fill de Frederic de Meca i Cassador i membre de la Reial Audiència de Catalunya.

Les circumstàncies que el doctor Guillem Meca va haver de viure ens ajuden a comprendre els motius del seu exili. A començaments de l'any 1640, el doctor Guillem Meca i d'Ivorra, home inexpert, acabat de nomenar, segons el professor Elliott,¹¹⁴ membre de la Reial Audiència de Catalunya i tot just arribat del conegut col·legi d'Oviedo de Salamanca, va haver de fer front al problema de l'allotjament de les tropes a la petita població de Sant Feliu de Pallerols. La decidida oposició dels habitants d'aquesta població intimidà el nostre personatge, que no adoptà unes mesures enèrgiques, imprescindibles, segons Santa Coloma, per resoldre la situació. Actitud que el mateix professor Elliott disculpa perquè creu que aquell context no ajudava precisament a trobar una sortida airosa al problema.¹¹⁵ Pocs mesos després, unes bandes armades, assabentades de l'estada del governador en funcions, Calders, i dels doctors Guillem Meca i Corts a Girona, entraren a la ciutat per atacar-los; però, afortunadament per a ells, aconseguiren fugir.¹¹⁶

Així doncs, la problemàtica generada al voltant de l'allotjament de les tropes havia forçosament d'incidir en l'ànim dels membres de la Reial Audiència de Catalunya, els quals sabien que en cas que hi haguessin disturbis —i amb això coincidim plenament amb el professor Jordi Vidal—¹¹⁷ serien atacats a causa de la seva actuació en tot aquest afer. Per raó d'aquest conjunt de circumstàncies, no és gens difícil de comprendre l'exili del nostre personatge.

Un cop exiliat, Guillem Meca i d'Ivorra va continuar essent un servidor valuós de la Corona. Fou un dels doctors de la Reial Audiència escollits, juntament amb el doctor Jacint Miravall i Martín Nieto de Trejo, superintendent de la justícia militar de l'exèrcit, per portar a bon port la reial ordre de març de 1643 que establí l'Audiència de Tarragona. I, un cop establerta, el trobem com a oïdor de la Tercera Sala.¹¹⁸ Dissortadament, la mort prematura del doctor Meca a Lleida l'any 1645 va truncar una carrera que hauria pogut ser molt brillant.¹¹⁹

Un altre membre de la nostra nissaga, Jaume Meca i Terça, fill de Miquel Meca i de Clasquerí i abat del monestir de Sant Salvador

114. ELLIOTT, J., *La revolta catalana, 1598-1640*, Crítica, segona edició, Barcelona, 1989, p. 402.

115. *Ibidem*, p. 402.

116. *Ibidem*, p. 413.

117. VIDAL I PLA, J., *Guerra...*, p. 43.

118. PADRÓS, X., "Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya en el temps de la revolta (1640-1652)", tesi de llicenciatura inèdita, Barcelona, 1985, p. 161.

119. ACA, AS, inventari 18, lligall A2, doc. núm. 55.

de Breda, també va tenir un paper rellevant durant la guerra dels Segadors, car fou una de les persones escollides arran d'una resolució de la Junta de Braços que pretenia fer front a la situació delicada en què es trobava la justícia durant aquell període.¹²⁰ Ell va ser, també, una de les persones clau quan es va celebrar el Parlament de 1653.¹²¹

La segona part del segle està marcada per la personalitat, ja coneguda, de Josep de Meca i Cassador, baró de Castellar i marquès de Ciutadilla a partir de l'any 1702, títol que obtingué per haver adquirit l'esmentat domini de Ciutadilla la seva dona Isabel de Cardona-Rocabertí i de Guimerà. Fou, durant els triennis de 1680-1683 i de 1695-1698, oïdor de comptes de la Diputació del General.¹²² Més tard, va defensar la ciutat de Barcelona durant l'atac francès de 1697.¹²³ Assistí, formant part de l'estament militar, tant a les corts de 1701-1702, convocades per Felip V, com a les de 1705-1706, presidides per l'arxiduc.¹²⁴

Durant la guerra de Successió apareix molt vinculat a la causa de l'arxiduc, com els seus fills Antoni i Ramon de Meca i Cardona. Antoni de Meca i Cardona fou tinent coronel de la Guàrdia Reial Catalana. A partir de 1712, en veure la causa perduda, tots tres van decidir retirar-se a llurs propietats de Sabadell i Castellar del Vallès.¹²⁵ Aquesta decisió no va suposar la fi de la influència de la casa Meca. Durant el segle XVIII van destacar alguns dels seus membres. El mateix Antoni de Meca i de Cardona, fill de Josep de Meca i Cassador, fou un famós botànic.¹²⁶ Un descendent d'aquest llinatge, m'estic referint a un altre Josep de Meca i Cassador, fou vocal hisendat de la definitiva Junta de Comerç de Barcelona.¹²⁷

120. *Les Corts de Pau Claris. Dietari o procés de corts de la Junta General de Braços celebrada al Palau de la Generalitat de Catalunya del 16 de setembre del 1640 a mitjan març del 1641*. Edició del text, introducció i notes de P. Basili de Rubí. Pròleg del P. Ramon Vidal, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1976, pp. 465-466.

121. SÁNCHEZ MARCOS, F., "El Parlamento de Cataluña de 1653", *Actes de les Corts a Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, pp. 182-189.

122. SANS I TRAVÉ, J. M.; BALLART I MARSOL, C., "El catàleg...", pp. 104 i 107.

123. ALIER, R., *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 9, p. 746.

124. GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, M., *Les institucions catalanes durant la Guerra de Successió...*, pp. 288 i 299. Pel que fa a les corts de 1701-1702, el marquès de Ciutadilla apareix acompanyat de Manuel Meca i Berardo. Ara per ara, desconeixem el grau exacte de parentiu entre ambdós.

125. PORTA I BERGADÀ, A., *La victòria...*, pp. 289-290. No oblideu l'article de CARRETERO ZAMORA, J. M., "Una fuente inédita sobre la Guerra de Sucesión: Memoria anónima sobre el sitio de Barcelona de 1705", *Hispania*, XL, núm. 146, Madrid, 1980, p. 650. Consulteu també ALBAREDA SALVADO, J., *Els catalans i Felip V: de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, IV Premi Internacional Jaume Vicens Vives, Vicens Vives i Fundació "La Caixa", Barcelona, 1993, pàg. 337.

126. PORTA I BERGADÀ, A., *La victoria...*, p. 435.

127. MOLAS RIBALTA, P., *Comerç i estructura social...*, p. 268.

ELS XAMMAR

El llinatge Xammar també incidí, i molt, en la societat catalana dels segles XVI i XVII i, òbviament de la darrerria de l'etapa foral del Principat. En aquest període destacà la personalitat del jurista Joan Pau Xammar i Sala.

Cal que tinguem present que als segles XVI i XVII és ben cert que Catalunya no gaudia d'una bona projecció exterior, però si ens centrem en la literatura jurídica el panorama millora força, sobretot a partir de 1599. Jaume Sobrequés ens recorda com la creació literària realça la jurisprudència, en concret les *Decisiones de la Real Audiencia*, en què destaquen Joan Pau Xammar, Pere d'Amignat, Bonaventura de Tristany i Miquel Calderó.¹²⁸ Aquests juriconsults feren una gran tasca i ens permeten aprofundir en l'estudi del dret. En aquesta línia hem de situar *De rerum judicatarum in sacro Regio Senatum Cathaloniae sub diversis definitionibus cum rationibus seu delegationibus*, publicat a Barcelona el 1657, entre d'altres.¹²⁹

En aquesta obra s'analitzen els "Assumptes jutjats en el sagrat i reial senat de Catalunya sota diverses definicions amb raonaments o —si es prefereix— amb al·legacions" elaborades per Joan Pau Xammar, on es comproven i es discuteixen selectes exemples del "doctíssim" Senat, igualment amb molts altres incisos per a una utilitat comuna dels legalistes.

No obstant això, hi hagué persones que es van dedicar a escriure aquest tipus de literatura jurídica a Catalunya; tanmateix, el nombre era reduït si ho comparem amb altres indrets com la universitat de Salamanca on destaquen Alfonso de Castro, Diego de Covarrubias, Domingo de Soto i Francisco de Vitoria.¹³⁰ L'elevat cost d'edició dels

128. SOBREQUÉS I VIDAL, S., *Història de la producció del dret català...*, op. cit.

129. Entre els comentaristes esmentats de les *Decisiones* remarquem Lluís de Peguera, autor de les cèlebres *Decisiones aureae in acto practico frequentes ex varii Sacri Regii Concilii Cathalonia conclusionibus collectae*, Barcelona, 1605-1611 i publicat a Venècia, 1608. També cal que recordem Josep Ramon, autor de *Conciliarum una cum sententiis et decisionibus Audientiae Regis Barcinonensis sive Principatibus Cathaloniae*; i el no menys remarcable Joan Pau Xammar, del qual tenim especialment informació.

130. En el llibre col·lectiu *El derecho y los juristas en Salamanca*, en memòria de Francisco Tomás y Valiente, Servei de Publicacions de la Universitat de Salamanca, Salamanca, 2004, pp. 265-309. Hi ha un capítol dedicat a les edicions de les obres de dret a Salamanca en el segle XVI i XVII de Lorenzo Ruiz Fidalgo. Hi ha un quadre amb la llista de les obres escrites, majoritàriament per autors procedents de dites universitats, i de la seva publicació. Aquesta nòmina d'autors està dividida per segles. L'autor diferencia la publicació en el cinc-cents com una producció impressionant enfosquida per un segle XVII on la impressió d'obres perd importància a Salamanca en benefici de Madrid amb un caràcter innovador. En aquest sentit, ens dirà que "La proporció

llibres jurídics, el fet que estiguessin escrits en llatí i la poca repercussió que tenien en la societat feien necessàries les subvencions públiques.

Tot i que la Universitat de Salamanca tenia un gran prestigi en el terreny de la literatura jurídica i com a indret de remarcable producció estatal, no hem d'oblidar ciutats com Bolonya i Tolosa, amb una forta població estudiantil immigrant.¹³¹

Francesc Maspons i Anglasesell, per bé que ja és un autor clàssic, també ens aporta unes dades molt interessants sobre la tradició jurídica catalana que hem de tenir molt present. Jaume Sobrequés també les té presents, car aquest personatge incorpora un seguit de reflexions molt útils sobre tota aquesta problemàtica¹³² quan afirma que:

La jurisprudència es concebia com un instrument d'orientació, com una mena de bon consell, per tal de fer justícia amb el màxim d'equitat (...) les sentències només tenien valor si constituïen costum, i que ans d'aplicar una sentència anterior calia conèixer la força de cada cas.

Aquest conjunt de reflexions porten Jaume Sobrequés a valorar especialment la figura del nostre personatge, car afirmarà que la teoria catalana sobre la jurisprudència fou condensada en el segle XVII per J. P. Xammar en el seu tractat *De officio Iudicis et Advocati*, publicat a Barcelona el 1657, en el qual es tracten diversos assumptes molt útils per a jutges i advocats. El llibre està dividit en tres parts, la primera tracta de la tasca del jutge, la segona de la tasca de l'advocat i la tercera dels assumptes comuns a les tasques del jutge i de l'advocat.

Però parlar de la literatura jurídica d'aquesta època és fer-ho de Jeroni de Jorba, el qual ens parla de la Universitat de Barcelona i del

de las ediciones de las obras del derecho en relación con la totalidad de la producción impresa es del 15% para el siglo XVI (231 ediciones de las 15.210 totales). Las imprentas salmantinas del siglo XVII adolecen de una decadencia absoluta, frente a la pujanza de las de Madrid y, para complicar la situación, tampoco su Universidad goza de la lozanía y prestigio de que gozaba el siglo anterior. El simple dato numérico de las ediciones que se producen en uno y otro siglo nos ilustran este aspecto: en el siglo XVI se llega a 231 ediciones en materia de derecho, frente a ciento veinte y tres del siglo XVII, entre las cuales no se encuentra ninguna obra básica fundamental. Si se analiza con calma el índice que figura al final de este trabajo sobre la distribución de las ediciones por años...a partir del año 1610 el número de ediciones va disminuyendo, año a año, con algunos repuntes en algún año concreto, y que en 1688 cesan absolutamente de editarse en Salamanca libros jurídicos”.

131. CUBAS MARTÍN, N., “Procedencia geográfica de los estudiantes de la Universidad de Salamanca (curso 1584/1585), *Miscelánea Alfonso IX*, Centro de Historia Universitaria, Universitat de Salamanca, 2001.

132. MASPONS I ANGLASELL, F., *L'esperit del dret Públic Català*, Barcino, Barcelona, 1963.

prestigi de què gaudeix. Una universitat que s'ha anat transformant al llarg dels segles i que tenim l'oportunitat de veure sota una visió i descripció contemporània a Jeroni Jorba, a més fa una descripció de la ciutat de Barcelona, però insisteix especialment en la institució acadèmica de la ciutat comtal: un lloc on va estudiar i va exercir de professor durant el segle XVI.

Finalmente ay una Universidad y studio General (narrando estas cosas de corrida) de la qual es Canchiller el muy illustre y Reverendissimo Señor el Obispo de Barcelona, la qual florece en todo genero de ciencias. Han salido muchos Doctores principales, en todas las artes, ciencias y facultades, en la qual se lee Grammatica, por 4 maestros principales, Rethorica uno, griego uno, Philosophia 6, arithmetica, y Cosmographia, uno, Medicina seys, Leyes y cánones, otros tantos, y la sagrada theologia 8 (...) esta subjeta inmediatamente y reconoce a los cinco consejeros de Barcelona. Esta edificada en un lugar muy alegre, dixe en la primera impressions que los salarios eran mediano, y que pluviessse a dios fuessen acrecentados por la dicha ciudad rica de nombre y de hecho, Los doctores tendrían más afficion a las letras y aquellas serian enseñadas con más hervor: empero aora sus Magnificencias les han mandado acrecentar, y los doctores, y maestros quedan muy contentos, y sin duda alguna, haran lo possible en corresponder a su obligacion y officio, considere vuestra senyoria Illustrissima los Illustres y muy Reverendos.

Anomena diferents professors que va tenir; elogiant-los per la tasca feta: "consejero vigilantíssimo, estrella de la Universidad resplandeciente, Humanissimo, esdogidissimo". Fins i tot l'autor comenta que hi ha cent trenta advocats:

de erudición y plática señalados (...) Finalmente el dicho Studio General florece en tanta manera que no hay que dessear a parís ni tolosa, Salamanca, Alcalá de Henares, Padua, Pisa, ni Bolonia, de suerte que no solamente puede estar contenta de si mesma: más aun puede embiar a otras naciones toda manera de hombres doctos, en todo genero de ciencias; y han salido y salen ordinariamente muchos con cargos para Nápoles, Serdeña, Mallorca, Valencia, y otras partes. Y por si ventura a algun curioso le parecera que esta ciudad tiene necessidad de algunas cosas (aunque raras y pocas) esta el Mar Mediterraneo cerca que fàcilmente le provehe de todo. De manera que los habitantes en ella no falta lo necessario, antes lo que es para recreo de la persona sobra.

Jeroni de Jorba i Joan Pau Xammar compartien referències a aspectes tan rellevants aleshores com els sants i al fenomen religiós

en general. Aquesta coincidència, en realitat, no solament es pot fer entre aquests dos intel·lectuals, es podria analitzar en altres autors, en la publicació de les obres dels quals apareix una imatge d'algun sant o de la ciutat. Existeixen diversos estudis sobre impressors i llurs imatges que hem de tenir molt presents, car ens ajudaran a entendre millor tota aquesta problemàtica. A partir de la descripció de Jeroni de Jorba sobre un assumpte polític ens fixem en la imatge de la descripció de santa Eulàlia, encara patrona de Barcelona.

Se abrió una cornisa y arquitrave donde salio una nube, que traya un frontal de brocado de pelo, dentro de la nube la patrona de la ciudad, cuyo nombre es Santa Olalia vestida de carmesí, y rapacejos de oro; y en la cabeça una guirnalda de flores naturales. Traya en la mano izquierda el triumpho de su gloria, y en la derecha las llaves de la ciudad doradas.

Pel que fa al doctor Joan Pau Xammar, a la portada de *Civilis doctrina de Antiquitate et religione, regimine...* apareix la imatge amb una ploma i dues fustes com a símbol del martiri.¹³³ En el primer cas era una imatge triomfant, amb un seguici d'àngels cantant a l'il·lustre rei, tal com descriu Jeroni de Jorba:

Te Philippum laudamus:

Te cives tuidominum confitentur:

Te catholicum christianorum regem max. Universa civitas veberatur:

Tibilaus,

Tibihonor,

Tibi triumphus et victoria.¹³⁴

Queda, doncs, palesa la relació entre la ciutat on va néixer i viure Joan Pau Xammar i aquesta tradició pròpia del país que es reflecteix en la imatge de la portada del llibre.

Los triumphos y grandes acontecimientos de la insigne ciudad de Barcelona a la Venida del famosissimo Phelipe rey de las Españas et C. con la entrada de los Sereníssimos principes de Bohemia.

133. AMADES, J., *Costumari català*, Edicions 62, Barcelona, 1982.

134. Del mateix llibre "te loamos / Phelipe y te confessamos / por señor / catholico y el mejor / que tiene la christiandad / po i loores / de reyes y emperadores / de memoria / reduzidos a tu gloria / sean, pues que lo has ganado / con triumpho que es colocado / a su más alta victória".

Compuesto por Balthasar del hierro. En Barcelona, en casa de Iayme Correy. Año 1564. Vendense en casa de Ioan trinxeo librero.

En el capítol segon fa una advocació de santa Eulàlia molt interessant, car aquesta és presentada quan arriba Felip a la ciutat, concretament a la porta de Sant Anton:

Civilis doctrina de Antiquitate, et religione, et Regimine, privilegiis, et Prahementiis inclytæ Civitatis Barcinonæ. DIVÆ EULALIAE VIRGINI et prothomartri ac Tutelari illus Sacra. Authore ioanne Paulo Xammar Barcinonesis domicello I.V.D. et olim Domus eiusdem Civitatis ordinatio Assessore, et in celebri Gymnasio Universitatis ipsius Primatio iuris Pontificii Interprete¹³⁵

Jeroni de Jorba, un cop feta la descripció de la Verge, comenta que Santa Eulàlia és l'encarregada simbòlicament de donar les claus de la ciutat al rei. Com ho llegim en el passatge següent:

Eulalia nutrita solo ter fumme Philippe
 Faelicem adventum, turba precaturidem.
 Te redudem accipio, cives sacra pignora regni,
 Carpe manu, pretat Barcino grata fidem.
 Is debetur honor, coelumtastatur et orbis,
 Prtege commissim pace, velensse gregem.
 Collapsus nunquam, prudenter ab heresis asta
 Eripimus, tecum religiosus eat.¹³⁶

Jeroni Jorba, en el seu llibre *Descripcion de las excellencias de la misma insigne ciudad de Barcelona*, esmenta les persones que són importants a la ciutat. Joan Pau Xammar és anomenat en un dels passatges referit a la justícia:

135. Escrit que apareix a la dedicatòria del llibre: "Doctrina civil sobre l'antiguitat, religió, règim, privilegis i preeminències de la il·lustre ciutat de Barcelona. Dedicada a la divina verge Eulàlia, primera màrtir i tutora d'aquella. N'és autor el barceloní Joan Pau Xammar, doctor en ambdós drets, temps enrera Assessor ordinari de l'esmentada Ciutat i comentarista primari de Dret pontifici en la cèlebre Acadèmia de la pròpia Universitat. En ella s'hi troben molts exemples sobre dret de la Universitat i de la Nació amb diverses decisions del Senat Reial pertot. Any 1644."

136. En l'esmentat llibre: "Eulalia natural de Barcelona / con toda esta compañía ha recibido / de tu venida un gozo tan cumplido / que no puede caber en la persona:

Y en prendas se te dan, sacre corona / las llaves deste reyno esclarecido / que la fidelidad, ya está sabida / ha días que la fama la pregona / testigos cielo y tierra se te debe / por tanto rey, con paz, o con espada / defiende lo que tes encomendado / atal rebaño nunca que se prueve / de luteranos mancha fue pegada / porque a tu religión esta pegado / Dadas al Rey las llaves la Santa y angeles se volvieren en su nuve cantando sin dexar la musica hasta lo alto de la puerta".

En referencia a S. Raimundo de Peñafuerte del qual he hecho mención en la dedicatoria, fue natural desta ciudad de Barcelona tercero maestre general de la sagrada Orden de predicadores, el qual fue compilador de las decretales Iuris, hizo una summa de casibus, constituciones ordinis fui, florecio en el año 1230.

Felipe II.

Ay tambien muchos otros magistrados, escrivanos y officiales, los quales queriendo yo contar antes me faltaria el día que la hablas. Esta ciudad es alabada por Iusticia, por la templança, por las buenas platicas, tienen muchos privilegios y guiages...

La calle de moncada, adonde tambien viven muchos senyores Illustres, la calle de los Mercaderes, la calle de la Boqueria, la calle del Governador, la clase de la Vidrieria, la calle de los Cambios viejos, la calle de Gymnas, la de los baños nuevos, la de nuestra senyora de Montserrat...

Ay tambien muchos librereros, cerca de la plaça Santiago en medio de la ciudad, y copia increíble de libros no menos que en París, Tolosa, Salamanca, en tanto que la gente forastera se admira: y acostumbra a celebrar la fiesta de San Hyeronimo, el qual tienen por patron.

Quien descriuiera el número de los Illustres Cavalleros, y ciudadanos desta insigne ciudad de Barcelona, y deste Principados y condados. Porque estos son los quales suguiendo a su rey con servicios leales Fee y diligencia muchas vezes concoscidos y porvados, en todas las ocasiones de guerra que tuvieron los Reyes de Aragon de buena menória en Sicilia, Serdeña, e Italia, y por haber fe mas aventajada en todas las jornadas, y victorias tiene tantas libertades, y recibieron diversos Privilegios y armas, por haver defendido la sancta Fee catholica, y aus patria. Cuyos mayores y antipassados fueron los que siguen. El I conde de Barcelona ...Xammar.¹³⁷

No hem d'oblidar la seva rellevant tasca de professor. Ja s'ha fet esment a la recerca d'Antonio Fernández Luzón en què s'indica que havia aconseguït una càtedra de Decretals. En unes dates properes a les Constitucions de 1629 ens assabentem del següent: "es limitaren a conservar, lo estat en que han trobada la facultat de Cànon i Lleys

137. JORBA, J., *De Descripciones de las excellencias de la misma insigne ciudad de Barcelona, Hecha por Dyonisio Hyeronimo de Iorba. Dirigida a los muy ilustres Señores consejeros en el año 1589*, pp. 5, 17, 19, 25, 28.

que és tan necessària a la República.” Amb tal finalitat, els magistrats i el Consell de Cent van disposar que es continuessin llegint sis càtedres. La major part de cànon es va concedir a Joan Pau Xammar, i la més gran de lleis a Narcís Peralta amb 110...”¹³⁸

Amb aquestes reflexions sobre la personalitat de Joan Pau Xammar, ens decidim a conèixer més a fons el seu entorn familiar i a aprofundir encara més en la seva projecció social que era, allora, la del seu llinatge.

Com molt bé diu Ramon Planes Albets,¹³⁹ havia nascut en el si d'una família plenament dedicada al món del dret i a servir la Corona com a oficials reials. El seu pare, Joan de Xammar i Vives, fou un destacat donzell de Barcelona, doctor en dret, assistent a les tenses Corts de Montsó el 1585 i nét de Francesc de Xammar de Barcelona, també doctor en dret, membre durant trenta anys del Reial Consell, regent de la Reial Audiència de Mallorca i que aconseguí la dignitat de cavaller el 1576.¹⁴⁰ Fou gendre del doctor Ferruz, advocat fiscal del rei.¹⁴¹

Si concretem més les circumstàncies familiars dels seus progenitors, cal que tinguem present que el seu pare es va casar tres vegades. La primera amb Estefania Doms, de la qual tingué una filla: Anna Paula Xammar. La segona va ser Eulàlia Sesplenes, amb les seves

138. FERNÁNDEZ LUZÓN, A., *La universidad de Barcelona...*, p. 399.

139. PLANES I ALBETS, R., “ El contracte d'edició de *De Officio Iudicis et Advocati* (Barcelona, 1639) de Joan Pau Xamar”, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 26, 2007, pp. 651-655.

140. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. II, p. 150.

141. Francesc Ferruz fou un conegut oïdor i advocat fiscal de la Reial Audiència de Catalunya. Tant ell com Joan Pau Xammar compartiren una interessant trajectòria en aquesta important institució reial a Catalunya. Passà fugaçment per la plaça de jutge de cort de la Reial Audiència catalana i mentre ocupava aquesta responsabilitat ja se'l va tenir en compte com a adjunt del doctor Bernat Roig. Aquesta vegada el virrei, duc de Monteleón, el va incloure en la seva llista per la seva condició de jutge de cort, però el Consell d'Aragó, que manifestà una sintonia amb el virrei, alterà l'ordre de la proposta i situà al capdavant el doctor Francesc Ferruz. Proposta que finalment es portà a terme. La seva carrera professional culminà uns anys més tard quan aconseguí el nomenament d'oïdor de la sala tercera. No va tenir el suport de tots els integrants en el procés de selecció. El virrei, marquès d'Almazán, no el va incloure en la seva llarga llista i com ja succeí una altra vegada fou el decidit suport del Consell d'Aragó el que possibilità el seu nomenament. Aquest justificà el seu criteri resumint la seva carrera professional des dels temps en què fou assessor del governador fins a les seves més recents responsabilitats a la Reial Audiència. Càrrec que exercí fins a la seva mort poc abans de l'esclat de la guerra dels Segadors. Per tant, l'emparentament del doctor Joan Pau Xammar amb el que seria el seu sogre, el doctor Francesc Ferruz, donà com a resultat una simbiosi molt útil per al nostre jurista. Vegeu, ACA, CA, lligalls, 268 i 269, i especialment el document núm. 118. Consulta efectuada el 25 de març de 1606; núm. 75. Consulta efectuada el 13 d'agost de 1605; núm. 61. Consulta efectuada el 27 d'octubre de 1612.

filles Anna Isabel Xammar i Anna Francesca Xammar. Aquesta última esdevingué religiosa, mentre que les restants es casaren. I la tercera i última esposa va ser Magdalena de Xammar,¹⁴² mare de dos germans: Joan Pau i Francesc Xammar. Per tant, Joan Pau Xammar tenia un bon nombre de familiars. Aquests fills estaven sota la tutela del pare i de l'última de les esposes, la mare de Joan Pau Xammar.

Potser és més interessant escatir les circumstàncies de futur que envoltaven el personatge més rellevant de la nissaga, és a dir del nostre jurista Joan Pau Xammar. El seu matrimoni amb Anna Ferruz està documentat en els capítols matrimonials concertats el 1620.¹⁴³ També s'ha trobat una dispensa matrimonial¹⁴⁴ on es demana que aquesta unió matrimonial es pugui portar finalment a terme, car ambdós personatges tenien un tercer grau de consanguinitat. Ell és presentat com a doctor en dret i donzell. L'any en què es dugueren a terme els capítols matrimonials el seu pare ja havia mort, però la seva mare encara pot presenciar l'enllaç del seu fill; amb la núvia succeí el contrari. El seu pare pot assistir a la boda, mentre que la seva mare és morta. Anna Ferruz aporta com a dot dues mil lliures i unes mil cinc-cents lliures que s'empraran com a despeses. El capítol matrimonial corresponent elogia alguns aspectes de la família d'ella; en concret, especifica que el doctor Josep Ferruz, doctor en drets i canonge de la Seu de Barcelona, li deixa mil lliures; altres familiars cinc-cents... Joan Pau Xammar aporta mil lliures procedents de la seva mare i quatre-cents dels censals familiars, la qual cosa provoca un seguit de discrepàncies familiars. Malgrat aquesta diferència i la que provoca el reconeixement del seu germà com a hereu universal, tot queda reconduït amb un acord final que pretén assolir la pau familiar.

Joan Pau Xammar i Anna Ferruz van tenir tres fills: Joan Xammar i Ferruz que es va casar amb Jerònima Xammar Càncer Fumas i de Puig de Pons, amb la qual va tenir un fill i una filla. Va morir el 1660. Magdalena Xammar i Ferruz, casada amb Francesc Mora, i, finalment, Francesc Xammar i Ferruz, religiós carmelita del convent de Sant Josep.

Pel que fa a la seva vinculació a la Corona, la primera impressió que hom rep és d'una gran implicació en la defensa dels seus interessos. Fou assessor de la Batllia, com molt bé recorda el seu fill Joan

142. AHPB, not. Francisco Pedralbes, *Plec capítol matrimonial, 1572-1588*: capítol matrimonial (05.07.1586).

143. AHPB, not. Rafael Riera, *Liber primum capitulorum matrimonialium, 1606-1622*: capítol matrimonial (15.02.1620), f. 590.

144. ACA, CA, lligall, 552, sense número.

Xammar i Ferrús. Per assolir aquest càrrec va haver de renunciar a la càtedra de Prima i a l'assessoria que tenia de la ciutat de Barcelona. Actuava amb tant zel que fins i tot van intentar cremar-li la casa. Aquesta actitud tan compromesa en la defensa dels interessos de la monarquia hispànica l'obligà a fer front a diverses amenaces dels francesos. Sabem, per exemple, que

en el año 1637 recibiendo informacion del numero de los franceses por orden de VMD porque La recibio de los Criados de Cierta Cavallero Le puso una daga en la garganta para matarle.

En el año 1639 por el sitio de Salses padecio muchissimos trabajos, y ganó muchos enemigos, haçiendo como hiço toda la taxacion de los servicios de los feudatarios por orden de VMD que fue servido escribirle Lo recibira de el.¹⁴⁵

Les seves vicissituds no s'acabaren aquí, sinó que s'incrementaren quan s'hagué d'ocupar de la correcta gestió de l'exèrcit. En aquest sentit, davant la sospita dels habitants de Terrassa i Caldes que volia "quintar" veïns es produí un motí

y ya metiendo fuego en el meson donde vivia para quemarle dentro saltando paredes se escapó por industria del Bayle pasando la noche escondido entre bosques Llegando a Barcelona se huvo de esconder por los desenfrenados motinos havia en Lugares ocultos y indecentes, como fue en uno del Convento de los Padres Carmelitas descalços donde subio el motín y no fue possible hallarle, y en otros muchos donde huvo de estar escondido cerca de dos meses.¹⁴⁶

Les represàlies pel seu alt grau de compromís amb la Corona no acabaren aquí, sinó que en aquelles mateixes dates el Consell de Cent decidí prescindir dels seus serveis com a assessor de la ciutat. L'escalada de la tensió era inevitable en aquell context tan complicat.

De totes maneres, aquesta situació estava destinada a arribar a la seva fi ben aviat. Efectivament, l'octubre de 1652 Barcelona capitulà i aleshores començà la ingent tasca de redefinir les principals institucions reials al Principat, entre elles la Reial Audiència. Tenim les primeres informacions sobre el nostre personatge en la coneguda relació del marquès d'Oliás i de Mortara, el qual, en parlar dels oficis de la Batllia,

145. El memorial que redactà el seu fill, el trobareu a ACA, CA, lligall núm. 553, sense número.

146. *Ibidem*.

esmenta dos assessors: Acaci de Ripoll, que també era advocat fiscal, i Joan Pau Xammar.¹⁴⁷ Ambdós personatges foren molt importants en aquelles circumstàncies, si bé el primer no aconseguí entrar a la Reial Audiència, Joan Pau Xammar, jubilat, a la fi hi accedí.¹⁴⁸

En l'edició del 1639 del llibre de *Officio iudicis et advocati*, frai Francesc de Jesús Maria, religiós carmelita descalç dedica uns sonets i octaves al seu pare:

Rios son caudalosos para el mundo
 los que escribieron libros eloquentes,
 de cuyas ductas plumas los corrientes
 al ingenio dan riego más fecundo:
 Pablo Xammar es mar cuyo profundo
 abarca entre sus olas eminentes
 thesoros ricos bienes excenlentes,
 que podrá ya cualquier coger yocundo.
 Y porque en cuanto al mar en si recibe
 de ostentallo a la orilla se gloria
 oy este mar ostenta su thesoro.
 Quien quisiere tomar no se prohíbe,
 lea pues el Letor con alegría,
 Que este tan singular thesoro es oro.

En l'octava apareix:

Elogio del mismo en alabança de la obra,
 De doctrina blason, de fciencia pompa,
 Eres si ya no pielagpo profundo,
 (ò libro) en quien la nave indocta y zompa
 escarmiento han de fer a todo el mundo:
 oy de la famala eloquente trompa
 te aclama de conceptos tan fecundo,
 que de ydea da timbre galante,
 feudo dvido a tu *saber* triunfante.
 Termino fuiste a la mayor sapiencia,

147. Més enllà de l'informe del marquès d'Olias i de Mortara, vegeu ACA, Reg. Officialium, núm. 16 (1650-1660), 15 de gener de 1653, f. 110r-111r.

148. Jubilat de l'esmentada assessoria fou promocionat a la sala del regent quan el doctor Lluís Ferrer accedí a la sala tercera, ACA, Reg. Officialium, núm. 16 (1650-1660), sense data de nomenament, f. 400r.

Quando al doctor comercio te ofreciste;
 Del bartolo mas alto la eminencia,
 Al ver tu altura de si mismo es chiste:
 no puede ya espirar a mas la sciencia
 del Derecho, porque tu la sumergiste
 de nueva gloria en pielagos fonoros,
 dò quantas olas bullen son tesoros.
 Pare el gallardo buelo de tu pluma,
 A no intentar le sean brve esfera
 las Monarchias de la hinchada espuma,
 Los distritos de luz más altanera:
 Tu doto parto, en breve espacio, es fuma
 De la primera ley, a postrera:
 Dedique pues la voz de nuevos mundos
 a tu pluma laureles sin segundos.

Un altre sonet:

Dedicado a Iuan Xammar en alabança de su padre,
 autor del Libro
 Pisas con pie tan dueño la fortuna
 Quando entregas tus obras a la fama,
 Que en lustrosos aplausos se derrama
 Ambiciosa a tus pies toda la Luna.
 Eloquentes incendios mancomuna
 El Sol, pues rayo a rayo, y llama a llama
 Lo sutil de tu sciencia ufano aclama,
 Sin dexar silenciosa la lauz alguna.
 De tus ecos el cielo es oficina,
 Breve theatro el orbe de tus glorias,
 Es su pension el ayre en triunfo tanto.
 Laureen pues aquestos tu doctrina,
 Y en dulce son festejen tus vitorias
 Victimas, hechos de un plauzible espanto.

Aquestes alabances d'origen familiar no desmereixen en absolut la seva aportació com a jurista d'una època realment difícil. El segle XVII, pel que fa al dret civil català, va ser bastant fructífer: Fontanella va tractar sobre les famílies; i les més importants *Decisions* de la Reial Audiència van anar a càrrec del doctor Antoni Vilosa, Francesc Aguiló i Francesc Romaguera.

El nostre personatge publicà tres llibres: *De officio judicis et advocati liber unus* (Barcelona, 1639), *Civilis doctrina de antiquitate*

et religione, regimine, privilegiis et praeherentibus inclytæ Civitatis Barcinonæ (Barcelona, 1644; una obra que fou reeditada i addicionada per Josep Monràs, Barcelona, 1668), i *Rerum iudicatarum in Sacro Regio Senatu Cathalonie sub diversis definitionibus cum rationalibus, seu (si mavis) allegationibus* (Barcelona, 1657).¹⁴⁹ Abans del primer llibre esmentat, sabem amb certesa que ja havia estat estampada la seva al·legació jurídica intitolada *Ad Constitutionem Tertiam Tit. De Feus y Postats* (Barcelona, 1638, 12 folis),¹⁵⁰ en la qual consta que era membre del Reial Consell i assessor de la Batllia General de Catalunya.

La seva obra tradicionalment més consultada i valorada per la historiografia contemporània ha estat la *Civilis doctrina*, molt tinguda en compte, ja des del segle XIX,¹⁵¹ pels treballs sobre la ciutat de Barcelona i el govern municipal. Jaume Vicens i Vives va escriure que superava de bon tros el que n'havia escrit Andreu Bosc: “tracta més a fons la vida barcelonina, i, per tant, té una més gran seguretat en les dades, en la crítica dels fets i en l'exposició general del mecanisme del municipi”, i, també, que “aprofità molta cosa dels treballs portats a cap per Bruniquer en el nostre Arxiu Municipal”.¹⁵²

La seva primera obra, per bé que no fou la més valorada, mereix una atenció inexcusable. Impresa abans del 1639, és una obra monogràfica per a jutges i advocats dividida en tres parts: la primera tracta sobre la tasca del jutge, la segona se centra en l'ofici de l'advocat i l'última part en les tasques compartides entre ambdós professionals del dret.

149. BROCA, Guillermo M., *Historia del Derecho de Catalunya, especialmente del Civil, y Exposición de las Instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de Espanya y la Jurisprudencia*, vol. I, Barcelona, Herederos de Juan Gili, Editores, 1918, p. 419. Les mateixes tres obres són citades per FERRO V., *El Dret Públic Català...*, p. 475.

150. *Catálogo de la colección de folletos Bonsoms, relativos en su mayor parte a historia de Cataluña*, vol. I: *Folletos anteriores a 1701*, Barcelona, Diputació Provincial de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1959-1972, p. 76. PALAU Y DULCET, A., *Manual del librero hispanoamericano*, tomo XXVIII, Barcelona, Antonio Palau Dulcet, Oxford, The Dolphin Book Co. Ltd., 1977, p. 184, dóna la referència d'una altra al·legació seva que seria del 1628 i que cita a partir d'un catàleg d'un altre llibreter de Barcelona, però mentre no se'n conegui un exemplar, la dada no és segura.

151. BOVÉ, S., *Instituciones de Catalunya*, Barcelona, La Catalana. Estampa de J. Puigventós, 1894, pp. 109-146.

152. VICENS I VIVES, J., *Ferran II i la Ciutat de Barcelona, 1479-1516*, vol. I, Barcelona, Universitat de Catalunya, Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia, Seminari d'història de Catalunya, monografies històriques, 1936, pp. 33-34.

En aquesta obra s'esmenta tot el que Joan Pau Xammar en aquell temps professava: doctor en ambdós drets, comentarista de dret pontifici a la universitat de la ciutat de Barcelona durant setze anys, assessor i conseller del rei amb una presència destacada en dues institucions cabdals per a la Corona al Principat, em refereixo a la seva estada a la Batllia i a l'oficina del mestre racional. Aquesta obra fou supervisada per Francesc Joan Magarola, doctor en dret, el qual en valora, entre altres coses, l'enginy, l'elegància, la gran instrucció i l'eficàcia.

És un llibre doctrinal escrit en llatí el 1644, hi descriu Barcelona des d'una perspectiva política i religiosa tenint en compte els privilegis de la Ciutat Comtal.¹⁵³ El contracte que possibilità la publicació d'aquesta obra fou escripturat¹⁵⁴ el dia 13 de gener de 1639 davant el notari de Barcelona Antic Servat, amb qui havia fet el conegut cens de francesos de l'any 1637. L'atorgaren, d'una banda, Joan Pau Xammar, i, de l'altra, el llibreter Joan Çapera i l'impressor Jaume Romeu, tots dos de Barcelona. Joan Pau Xammar els va vendre el tractat original, fet per ell, intítulat *De officio judicis et advocati*, pel preu de seixanta lliures i quaranta exemplars del llibre estampat; a més es van fer diversos pactes: el primer era que el llibreter i l'impressor havien d'estampar o fer estampar el tractat, pagant-ne el cost, amb l'obligació de fer-ho a la impremta de Jaume Romeu o bé Romeu havia de fer la composició amb lletra anastàsia. La mida havia de ser el full, és a dir, en foli. També hi fou convingut que el tiratge només es podria fer si les proves havien estat corregides, l'estampació havia de començar de seguida que Joan Pau Xammar hagués obtingut la llicència oficial per fer-ho. A partir de la data de la llicència, el llibre havia d'estar enllestit en el termini màxim d'un any.¹⁵⁵

153. ARRIETA ALBERDI, J., *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1994, p. 181, esmenta aquesta obra tot fent avinent "la posició contrària, segons Cristòfol Crespí, a la jurisdicció règia", del seu autor. A partir d'aquesta frase, PALOS PEÑARROYA, J. L., *Els juristes...*, pp. 139-140, inclou *De officio judicis et advocati* dins un grup d'obres o tractats "declaradament antiregalistes".

154. PLANES I ALBETS, R., "El contracte d'edició...", p. 653.

155. AHPB, not. Antic Servat, *Trigesimum sextum manuale omnium contractuum meorum*, ff. 55r-56v. El contingut del contracte amb precisió és el següent: "Ego, Joannes Paulus Xamar, de Regio Concilio Bajuliae Generalis Cathaloniae, domicellus Barcinone domiciliatus, gratis, etc., per me et meos, cum pactis infrascriptis etc., vendo etc. Vobis, Joanni Çapera, bibliopolae, et Jacobo Romeo, impressori, civibus Barcinone, presentibus et acceptantibus, originales tracta[t]us per me factus intitulatus *De officio judicis et advocati*, ad hoc ut ipsum imprimere possitis et de ipso vestras facere voluntades. Hanc autem etc. sicut melius etc. sub pactis sequentibus, videlicet.

Que dits Çapera y Romeo ajen de estampar o fer estampar a ses costes lo dit tractat y la estampa haja de ser en la empremta de dit Romeo o per ell se fasse la compositió de la lletra y, lo demés, per officials pràtics.

Si ens centrem en l'índex veiem que l'autor presenta la història de la ciutat des de la seva fundació fins al segle XVII. Remarca una tradició romana i després se centra en el dret a la ciutat (sobre els ciutadans que se censen, els moribunds, sobre les confraries d'artesans i fabricants...), defineix alhora Barcelona com la pàtria comuna de tots els catalans.

Diferents personatges il·lustres deixen constància d'un seguit de valoracions molt suggeridores sobre aquesta obra. El vicari general del bisbat, des del punt de vista òbviament eclesiàstic, ens diu que aquesta obra és digna de ser impresa ja que és un escrit ple d'elegància i tot el que s'hi diu escau a la ciutat de Barcelona.

L'altra valoració és de l'àmbit del dret, de la Cancelleria Reial i de la Reial Audiència. És curiós perquè, en un primer moment, els representants de les institucions han fullejat l'obra i després afegeixen que l'han examinada detingudament i que el llibre gaudeix de llur aprovació; l'obra no es desvia del camí religiós ni dels costums honestos. Especifica que el llibre facilitarà la pràctica del dret forense i del seu ús per part de qualsevol polític català.

Ja s'ha comentat que Joan Pau Xammar ha estat sempre un gran defensor de la pàtria i, en aquest cas, del dret català. En aquesta obra escriu sobre la pàtria, una reflexió que inclou la religió. Es refereix a Déu concretament, a les tradicions romanes i al seu patriotisme: aquesta aproximació al lector el porta a comparar-ho tot amb l'esmentada

Y la lletra aje ser la que vulgarment se diu anastàsia, conforme la mostra, y lo llibre, de full.

Y que no-s pugue tirar ningun full que dit doctor Xamar o la persona que ell aurà anomenat no aje corregida la prova.

Y que, en tenir dit doctor Xamar licència per a poder imprimir, se haje encontinent de començar a posar mà en estampar. Y aje de ser acabat de imprimir dit llibre dins un any des del die que-s posarà mà en dita estampa.

Y que per lo preu de dita venda, ultra dels pactes demunt dits, dits Çapera y Romeo ajen da dar a dit doctor Xamar sexanta lliures, ço és, trenta lliures lo die que començaran a estampar y altres trenta lliures a cap de tres mesos. Y que quant lo dit llibre sie imprimit li ajen de donar quaranta tomos en espècie ultra les dites sexanta lliures, ço és, vint-y-vuyt tomos en paper y dotze enquadernats, y dels dotze tomos enquadernats li n'ajen de donar sis o vuit dins de Madrid, y, los altres, dins de Barcelona.

Y los dits Çapera y Romeo, y cadahú insolidum, acceptan la dita venda ab los pactes predios y prometen servir, tots y sengles, sots pena de tres-centes lliures Barceloneses, en les quals, com no estigue per ells de no cumplir-los, incidescan, etc. [?] haec atenderé et complere promittimus nos, dicti Çapera et Romeo, sine dilatione, cum salario procuratoris intus Barcinone quinqué et extra quindecim solidorum Barcinonensium et ultra...

Testes sunt Raimundus Vilar, virgarius Baiuliae Generalis Cathaloniae, et Joannes Font agrícola, cives Barcinone".

pàtria, la família, els fills, l'ofici. Cita diferents autors que, en els seus discursos, parlen de la pàtria i, finalment, es permet contradir Sòcrates i Ovidi. Del primer discrepa de la seva frase "*mundanus sum*": aquest jo sóc del món per ell no assoleix una plenitud si no inclou la pàtria, del segon dissenteix pel que fa a "*Omne solum forti patria est, ut piscibuse quor. Ut volucris vacuo quicquid in orbe patet*".¹⁵⁶

L'obra no solament passa per l'aprovació de diferents persones vinculades al dret, també passa per les lleis, prerrogatives i privilegis de la ciutat. I no es contradiu en cap de les que hi ha en l'ordenament legal de l'època.

No obstant això, és una obra de to polèmic, influïda per l'aire enrarrit de les al·legacions jurídiques que aleshores es publicaven abundantment. En aquest cas, Joan Pau Xammar no és un defensor de cap causa concreta, però la seva obra és un al·legat en defensa de la ciutat contra qualsevol que intentés desconèixer o rebaixar l'heroica preeminència de Barcelona, servit amb la fullaraca de la pompa barroca. La guerra de Successió trencà, entre altres coses, el corrent tradicional de la historiografia barcelonina, i les influències estrangeres modificaren el concepte d'allò que encara subsistia.

El seu llibre intítulat *Rerum iudicatarum in sacro senatu Cathaloniae* també mereix una atenció equivalent a l'obra anterior. Aquesta fou impresa el 1657 i fa referència als assumptes dels jutjats, amb al·legacions referides a la Batllia General. L'autor fa una introducció partint dels desordres polítics existents a Catalunya i que l'han afectat.

Restablerta per fi la Nació en el seu estat primigeni, el nostre poderosíssim i eminentíssim Rei de les Espanyes, al qual sempre he honorat des del cor i pel qual havia patit innumerables situacions crítiques en la meua vida i una important pèrdua de béns, amb els quals podria haver marxat apressat ben lluny i anar errant lliurement i molt feliçment, em va retenir i, sabent que jo era fatigat pels anys transcorreguts i cansat per les feines suportades a partir de l'exercici del càrrec d'Assessor del Consell Reial de la Batllia General de Catalunya, en la qual havia servit Per a ell durant onze anys, em concedí un descans tot respectant la meua Dignitat, els meus salaris privilegiats, els dons de gràcia i els seus favors.

156. Qualsevol sòl és Pàtria per al coratjós, Així com l'aigua ho és per als peixos, Així com per a l'ocell lliure ho és qualsevol lloc que se li ofereixi en el món.

Malgrat aquestes afirmacions, plasma un escrit on fa una recopilació de totes les decisions que s'han pres al Senat. Aquest recull deixa entreveure les reflexions, discussions i pensaments de Joan Pau Xammar, ja que en té coneixement i sempre amb els costums referencials dels clàssics. Novament el llibre rep l'aprovació del conseller reial. No és menys significatiu l'elogi del seu fill Joan Xammar i Ferruz. En el discurs, Joan Xammar i Ferruz fa un elogi del pare a través d'altres juristes, doctors i persones de renom, ja que considera que un fill no es pot igualar al seu pare perquè ambdós formen un tot. Utilitza l'elogi de Joan Pere Fontanella quan diu que el considera "l'home més docte amb seguretat i un doctor de categoria".

I acaba amb una citació d'Eneas a l'Eneida:

Mentre els rius correran cap a la mar,
mentre les ombres pels plecs de les muntanyes
s'esmunyiran, mentre l'aire del cel peixerà els estels,
sempre duraran la teva glòria, el teu nom i les teves lloances.
A reveure.

A l'índex es pot observar la gran varietat dels assumptes que es tracten en els jutjats: si un venedor ambulat o un procurador per a la venda poden obtenir una fiança sobre el preu, si hauria de ser pagat el llegat testamentari ordenat a partir dels diners segurs, o bé, si aquests no basten o no n'hi ha, si hauria de ser pagat a partir d'altres. També s'afirma que els fets després d'una apel·lació en un cas no apel·lable, o bé després d'una apel·lació manifestament injusta i després d'una inhibició del Senat Reial, són com atemptats inicialment revocables, dit d'una altra manera, si la inhibició no l'havia precedit, la pena per a l'estupre perpetrat contra una noia verge que encara no és en edat de casar-se és la mort; es tracta sobre la promesa dels testimonis religiosos en una causa del seu monestir i en benefici del seu propi monestir; si es tenen moltes universitats alhora el dret d'establir una terna, si una fa una recusació, és retornat a les restants; o s'afirma que el dret d'escollir al Suprem és suprimit en cas de negligència i de recusació; no ho és en cas d'impediment esdevingut el dia establert.

La valoració que en fa Josep Monràs és una barreja d'admiració i, a la vegada, d'aire d'inferioritat amb un regust d'enveja.

Sens dubte, sempre que accedeixes al Fòrum o bé per litigar o bé per decidir —com passa més sovint—, administres les sàvies sentències més certes per als perits del dret, tant per als foranis com per als locals. No en va ja fa temps que tens una ploma

solemne, dòcil per a tants estudis, instruïda per a tants capteniments, oferida a tants escrits en mans dels europeus.

I d'ella sens dubte brollà aquesta obra molt suada, o bé el tom primer de la tal obra, puix que poses en moviment una ingent obra i sempre romandran moltes coses llestes perquè les encetis.

Així doncs, que n'estigui ben allunyada la plebs profana i que discorri lliure aquest llibre, car no ha de sotmetre's a examen, atès que ja ve amb un examen fet, en tant que la teva il·lustre Família invocà les Abelles perquè et coronessin, sobre les quals diu Virgili a les Geòrgiques: *I certament les Abelles redacten els exàmens.*

ELS SALBÀ

Però si la nissaga dels Xammar tingué amb el doctor Joan Pau Xammar el personatge més rellevant a la darrerria del sis-cents, la dels Salbà tingué amb el conegut jurista Miquel de Salbà i de Vallgornera el seu màxim exponent en aquella mateixa època. Certament els Salbà, com tantes altres nissages de la nostra noblesa catalana, es remunten fins i tot a l'alta edat mitjana. No sempre tenim, però, l'oportunitat de conèixer amb claredat aquests orígens distants.

Aquesta nissaga constava fonamentalment de dues branques, d'una banda, els Salbà del Penedès i, de l'altra, el Salbà dels Santiga. En realitat, fou a partir de Joan de Salbà i de Navés, donzell del Penedès i conseller segon de Barcelona, que assistí a les corts de Montsó de 1563, que se subdividí el llinatge. Fou un avantpassat seu, Bernat de Salbà, un donzell català, que assistí, com a fet rellevant de la seva projecció política, a la cerimònia de coronació de Martí I d'Aragó a Saragossa l'abril de 1399.

Els dos fills de Joan de Salbà i de Navés, Jaume i Pere de Salbà i Bussot de Sitges, encapçalaren les dues esmentades branques d'aquesta família tan rellevant del Principat. El primer encapçalà la del Penedès i Pere de Salbà la de Santiga. Els Salbà del Penedès no aconseguiren una projecció social tan rellevant com l'altra. La comparació és molt evident. Mentre que els diferents personatges de la branca penedesenca sols van detenir el rang de senyor de la Bisbal del Penedès, d'Alba i d'Ortigós, els seus parents de la localitat de Santiga tingueren un major pes dins de la societat catalana. En Joan de Salbà i de Vallseca fou conseller en cap de Barcelona i participà en les rellevants corts de 1599. D'aquesta nissaga també cal destacar Miquel de Salbà i de Vallseca i Miquel de Salbà i de Vallgornera, del qual parlarem a bastament més

endavant, car exercí una molt notable influència a les acaballes de l'època foral catalana.¹⁵⁷

Salvador Ferrer i Miró,¹⁵⁸ estudiós d'aquesta nissaga, ens ha fornít unes dades molt interessants que completen la nostra informació. Al llarg dels temps moderns, constatem com molts membres dels Salbà ocuparen llocs clau, tant en l'administració reial com en les institucions de la terra. Començant per les del Principat, trobem individus que formaren part del govern de la Diputació del General. Em refereixo a Bernat IV Salbà en el trienni 1443-1446 i Jaume Salbà Viure entre 1532-1533. Al llarg del cinc-cents, tres membres de la nissaga foren consellers en cap de Barcelona, concretament Jaume Salbà el 1525; Pere Salbà el 1548 i Joan Benet Salbà sota el regnat de Felip II, el 1564.

Alguns també van detenir càrrecs, potser no gaire rellevants dins l'estructura de poder de la Corona, que hem de tenir molt en compte. Penso, per exemple, en els que foren governadors d'Eivissa i virreis de Mallorca. Les Illes Balears, atesa la seva indubtable situació estratègica a la Mediterrània occidental, eren importants per la seguretat marítima de la monarquia. Tres membres de la nissaga foren nomenats governadors de les illes Pitiüses i només un, justament el rellevant Miquel de Salbà i de Vallgornera, detingué l'esmentat virregnat de Mallorca. Personatge cabdal de la nissaga i alhora del període final de l'etapa dels Àustria, objecte de la nostra atenció en aquest llibre. Ell i el seu pare, Miquel de Salbà i de Vallseca, foren, fins i tot, regents de la Corona d'Aragó.¹⁵⁹

Si bé en Miquel de Salbà i de Vallseca i el seu fill, Miquel de Salbà i de Vallgornera, són els personatges més atraients per a nosaltres, tampoc hauríem d'oblidar la contribució d'altres membres, òbviament anteriors, que d'una manera o una altra situaren el llinatge en un lloc certament rellevant de la política catalana. Fer esment a personatges com Jaume de Salbà i de Biure, que fou diputat a la Catalunya del cinc-cents és inevitable. Emparentà amb la família Manresa i tingué quatre fills. Un d'ells, Joan Benet Salbà, fou conseller en cap de Barcelona l'any 1564 i síndic a les corts generals de Montsó el 1563.

Jaume de Salbà i de Biure fou també escollit conseller en cap de Barcelona com molt bé ens assabenta Salvador Ferrer¹⁶⁰ quan esmenta que "En aquest dia se tech lo consell de cent jurats en presentia del qual

157. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. II, pp. 88-89.

158. FERRER I MIRÓ, S., "Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa catalana d'origen bisbalenc", *Miscel·lània Penedesenca*, XI, 1988, pp. 164-168.

159. *Ibidem*, pp. 168-169. També tenim informació a ARRIETA, J., *El Consejo Supremo...*, p. 624.

160. FERRER I MIRÓ, S., "Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa...", p. 172.

en la forma acustumada foch feta extradicio de consellers y obres per lo any present —Consellers— mossen Jaume Çalbà donzell. E per que lo dit mossen Jaume Çalbà era absent de la present Ciutat li foch fet un correu ab letra dels honorables consellers a la vila de Piera a hont era”. Fins i tot fou escollit mostassà de la ciutat, càrrec que implicava un gran poder fàctic, car era el responsable de contrastar oficialment els pesos i mesures i vetllar per la bona qualitat dels queviures. Uns anys més tard fou elegit membre del govern de la Generalitat en la condició de diputat.

Malauradament el seu testament no ens dóna gaire informació sobre la seva projecció social, car els marmessors que nomena són membres del seu llinatge. Així trobem que designà Joan Benet Salbà, donzell, fra Bernat Salbà de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, Galcerà Salbà, donzell domiciliat a Torelló, la seva filla Àngela Miquela de Vallseca, el seu gendre Miquel de Vallseca, el seu nebot Perot Salbà, donzell, i la seva nora Anna i el seu fill Joan Benet Salbà, espòs de l'esmentada Anna.¹⁶¹

Un mèrit de Salvador Ferrer és que dedica en el seu article un llarg espai a la figura de Bernat de Salbà i de Salbà, bisbe d'Urgell i, per tant, príncep d'Andorra o copríncep en terminologia actual. Fou un franciscà i el seu pare presenta una notable trajectòria al servei de la Corona en temps de Felip II. Fou governador d'Eivissa, enclavament estratègic per a la seguretat marítima de la Mediterrània occidental, com ho fou també Maó. Aquest càrrec afavorí que el monarca li atorgués el privilegi de noble l'any 1586. El nostre personatge prengué l'hàbit franciscà i professà en el convent de Santa Maria de Jesús de Barcelona. Fou guardià dels Col·legis de Sant Tomàs de Vic, de Santa Maria de Jesús de Barcelona i de Sant Francesc, també de la Ciutat Comtal.

En la seva llarga trajectòria com a eclesiàstic, fins i tot fou comissari general de les Índies el 1609, però residia a Madrid. Exercia aquest càrrec quan Felip III el va promoure a l'esmentada Seu d'Urgell. En la seva vessant de copríncep andorrà, junt amb Lluís XIII, portà

161. FERRER I MIRÓ, S., *Assaig sobre testaments dels Salbà (segles XVI-XVII)*, Ajuntament de la Bisbal del Penedès, 1990, p. 20. Com en tants altres casos, en el seu testament també fa una relació inacabable de censals i rendes que va deixant a diferents persones i institucions. Especifica amb molt de detall, la qual cosa no sempre es dóna, les quantitats que destina als seus familiars més directes: “en primer lloc 3Bg. a la parròquia del Pi «de hon so perroquia», una quantitat similar a la seva germana Yolant Terrena, de l'heretat del Magnífic mossèn Ramon de Torrelles, de Martorell, cosí germà seu. Destina 10000 Bg. a fra Bernat Salbà, altres 10000 Bg. al seu fill Galceran Salbà, altres 10000 Bg. moneda Barcelona a la seva filla Miquela de Vallseca, anomena Bernat Pau Salbà, nebot.” Tot seguit passa a establir la resta de l'heretat que atorga a l'hereu.

a terme una política de pacificació confirmant els grans privilegis a les Valls.¹⁶² També fou ministre provincial dues vegades (1593-1596 i 1606-1609), la primera vegada que fou provincial, el 26 de desembre de 1593, va atorgar la professió del tercer orde a Àngela Margarida, la futura primera fundadora de les caputxines d'Espanya.¹⁶³

L'agreujament del bandolerisme al Principat trastocà tot el teixit social català, la qual cosa explica que les famílies més rellevants del Principat també es trobessin implicades en aquesta activitat. Així doncs, en aquest context, sabem que Bernat de Salbà estava relacionat amb Gabriel Torrent de Goula, anomenat Trucafort, del bàndol dels cadells.

Però el segle XVII també fou especialment difícil per l'agreujament de la tensió política que va abocar a la guerra dels Segadors. En aquest context destaca Miquel Salbà i de Vallseca amb una significativa trajectòria de servei a la Corona dins la Reial Audiència catalana¹⁶⁴ en sintonia amb la posició destacada de la seva família en la política catalana. El seu pare, Pere de Salbà i Bussot de Sitges, fou conseller en cap de Barcelona i assistí en la seva condició de donzell a les corts de Montsó de 1563 i 1585. El seu oncle, Jaume de Salbà i Bussot de Sitges, fou senyor de la Bisbal del Penedès, Alba i Ortigós. Gaudí de la confiança de la monarquia ja que fou governador d'Eivissa. Un germà seu, Joan de Salbà i de Vallseca, aconseguí també el càrrec de conseller en cap del Consell de Cent i participà a les corts de 1599 juntament amb un altre germà, Sever de Salbà, senyor de la Pedralba.

Tots tres germans assoliren la dignitat de cavallers i Miquel de Salbà i de Vallseca, en concret, ostentà a més el títol de senyor de Santiga i participà a les corts de 1626. Es va casar amb Melciora de Vallgornera, filla del donzell Escipió de Vallgornera natural de Perpinyà.¹⁶⁵ Fruit d'aquest matrimoni va néixer Miquel de Salbà i de Vallgornera del qual parlarem més endavant.

Miquel Salbà i de Vallseca ja tenia moltes possibilitats de ser escollit regent la cancelleria perquè ocupava el càrrec interinament.

162. FERRER I MIRÓ, S., "Els Salbà, nissaga de la noblesa mitjana...", p. 173.

163. L'activitat d'aquest personatge fou proverbial. Celebrà dos sínodes diocesans el 1610 i el 1616 i restaurà, juntament amb la Paeria, el convent de Santa Clara a Balaguer, que estava situat al costat de l'actual santuari del Sant Crist d'aquesta ciutat. Vegeu un cop més FERRER I MIRÓ, S., "Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa...", p. 173.

164. Entre d'altres oficis fou oïdor de la sala del regent, ACA, CA, llig. 225, doc. núm. 16. Consulta feta el 29 de maig de 1597. Passà posteriorment a la sala tercera a causa de la jubilació de misser Regàs, ACA, Cancelleria, reg. núm. 4867 (1595-1605). Valladolid, 21 de novembre de 1604, f. 260r.

165. AHPB, not. Antic Servat (mayor), *Capitula matrimonialia et concordie, 1604-1611*: capítols matrimonials: (20-12-1608).

Tant el virrei, duc de Monteleón, com el Consell d'Aragó consideraven la seva possible elecció com a molt adequada.¹⁶⁶ El virrei, que no va elaborar una terna pròpiament dita, en la seva relació l'esmenta molt aviat, però d'una forma quasi lacònica; posa l'accent en el fet que en aquell moment és oïdor de la sala tercera. A continuació intenta reforçar la seva argumentació afirmant “que despues del doctor Pineda Advogado fiscal, es el mas antiguo en ella, y a quien ha nombrado que sirva dicho officio en el interim, en consideracion de lo referido, y que es sujeto de calidad, hazienda y partes”. El Consell d'Aragó, que elabora una terna com cal, el proposa ja en el primer lloc. Recorda que ja exerceix provisionalment l'ofici amb competència. Malgrat que no pot votar en el plet de Cardona, no troba cap inconvenient en aquest fet, puix que l'anterior regent la cancelleria tampoc ho podia fer.

La resta de candidats que apareixen en aquesta consulta són magistrats prou coneguts pels serveis que ofereixen a la monarquia hispànica. El duc de Monteleón, sense elaborar formalment una terna, s'inclina sense cap mena de dubte pel doctor Salvador Fontanet i malda per convèncer Felip III quan afirma que “advogado fiscal deste Cons^o mandando VMagd., que se le haga mrd tal, que revença la dificultat, que en ello tuviesse”. El virrei, d'altra banda, palesa una gran simpatia pel doctor Joan Magarola, qui en aquella època ja destacava. El considera ben preparat per fer front a les “matèries criminals” i recorda que podia intervenir en el plet de Cardona. El duc de Monteleón no es mostra tan entusiasmat quan esmenta en penúltim lloc el doctor Jeroni Astor, ja que creu que no seria positiu que deixés l'ofici d'advocat patrimonial. A aquest inconvenient s'hi afegeix el fet que no gaudeix d'una bona salut, per bé que podria intervenir en la més que repetida causa de Cardona com el doctor Jaume Pineda, citat en darrer lloc. D'aquest magistrat sols redacta unes quantes paraules, diu lacònicament que és “persona de edad, y virtud”.

En el fons existí un desacord, de fet no sembla que fos greu, entre el virrei i el Consell d'Aragó pel que fa a la idoneïtat de Salvador Fontanet per a aquest ofici. Fou proposat primer en la més aviat llarga relació d'aspirants controlada pel duc de Monteleón, però el Consell el descarta perquè li interessa que no abandoni les responsabilitats pròpies d'advocat fiscal “(...) por La mucha satisfaction que Lo haze y se tiene de sus Letras, partes, y entereza, VMagd. mandara lo que mas fuere servido”. Insisteixo que més enllà d'aquest aspecte la con-

166. El seu nomenament com a regent la cancelleria a ACA, Cancelleria, reg. núm. 4869 (1605-1610), f. 141r. Posteriorment va fer el salt al Consell d'Aragó on succeí el famós bisbe Joan Sentís, el 1621, vegeu ARRIETA ALBERDI, J., *El Consejo Supremo...*, p. 624.

sulta palesa un grau important de sintonia entre ambdues institucions; un exemple que reforça aquest fet és la preocupació compartida per oferir un sou adient al futur regent la cancelleria. Es mostren, d'altra banda, inquiets atesa la possibilitat que el monarca trigi a proveir la plaça en qüestió, la qual cosa no afavoriria el bon funcionament de la justícia al Principat.¹⁶⁷

Fou inevitable la implicació de Miquel de Salbà i de Vallseca en determinats esdeveniments polítics catalans. Fins i tot abans de ser nomenat regent la cancelleria ja es veié implicat en afers com la denúncia feta a la darrerria del segle XVI del capteniment del virrei, que segons la Diputació no respectava la correcta interpretació d'algun capítol aprovat a les corts de 1599. Sense deixar de banda la inquietud que provocà la visita de 1603, de la qual tenim constància.¹⁶⁸

Amb el pas del temps, la implicació de Miquel de Salbà i de Vallseca va anar en augment. Qüestions de tot tipus l'implicaven d'una manera o una altra. A voltes, els actes cerimonials o de protocol absorbien força el seu temps. A l'agost de 1619, per exemple, l'arribada a Barcelona del virrei duc d'Alcalà ens permet d'escatir la rellevància d'aquests actes. El *Dietari* corresponent ens assabenta que

entrà en la present ciutat de Barcelona per loctinent y capità general de la sacra, catòlica, règia magestat del rey nostre senyor en lo present principat de Cathalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya (...) Don Luís de Tena, bisbe de Tortosa, deputat eclesiàstic, y Miquel Cerdà, burgès de la vila de Perpinyà, deputat real; Paulo Pla, ardiaca de Penadès y canonge de Barcelona, oïdor eclesiàstic, y Bonaventura Montaner, donzell en la vila de Cervera domiciliat, oïdor militar —absents per llur infirmitat los senyors Philip de Sorribes, donzell en Barcelona domiciliat, deputat militar, y Antoni Alzina, burgès de la dita vila de Perpinyà, oïdor real.

La Diputació, com acabem de veure en aquest petit, però representatiu escrit de l'època, sempre s'implicà en aquest tipus de cerimònies com un mitjà per facilitar les relacions, mai fàcils, amb la Corona.

Els alts oficials reials de Felip III a Catalunya gaudien d'un protagonisme certament rellevant en aquest context. Per tant, no podia faltar Miquel de Salbà i de Vallseca, aleshores regent la cancelleria, el qual seguia, a nivell protocol·lari, a la segona autoritat del país, el

167. Tots els detalls sobre les deliberacions prèvies a la seva elecció a ACA, CA, llig. 271, doc. núm. 120. Consulta feta el 18 de novembre de 1608.

168. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya (1578-1611)*, Generalitat de Catalunya, vol. III, Barcelona, 1996, pp. 171, 468 i 473.

canceller. I precedia, no ho oblidem, el regent la tresoreria com veurem tot seguit:

Y exits fora de la present ciutat, arribaren més enllà de la Creu Cuberta, algun tant de camí, y trobaren lo dit excel·lentíssim senyor loctinent y capità general, lo qual venia fent camí envers la present ciutat ab la sua guarda de alabarders y capità de aquella anant devant sa excel·lència, tenint en son costat a la part squerra lo molt il·lustre y molt reverent senyor Antoni Carmona, abbat de Camprodon, canceller per sa magestat en los dits principat de Cathalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya; y després de sa excel·lència venian lo il·lustre y molt magnífic senyor misser Miquel Salbà y Vallseca, regent la real Cancellaria, e lo regent la Real Thesoreria, y molts dels doctors del Real Consell que l'acompanyavan. Y arribats que foren a dita sa excel·lència dits senyors deputats, y dit senyor canceller se apartà del costat de sa excel·lència, retirant-se atrás. Y en aquell, se posà lo dit il·lustríssim y reverendíssim don Luís Tena, bisbe de Tortosa y diputat ecclesiàstic demunt dit, y los demás senyors deputats y oïdors se posaren devant ab los dits porters y maças altas, ab lo demás acompanyament.¹⁶⁹

La vida d'un jurista malauradament no es limitava a possibles incomoditats perquè havia d'assistir a cerimònies protocol·làries com les que acabem de descriure. Els conflictes de competències ocupaven un lloc molt més rellevant en la tasca professional de qualsevol magistrat. Miquel Salbà i de Vallseca va haver de donar resposta al conflicte plantejat per Berenguer D'Oms i de Santa Pau,¹⁷⁰ personatge certament rellevant a Catalunya, en pretendre ser el màxim responsable de les galeres del General.

Tant ell com Josep de Rocabertí foren claus en l'evolució de la Batllia catalana en el moment de reorganitzar les institucions reials catalanes després dels Segadors. Si bé amb el pas del temps va anar assolint més pes específic dins l'organigrama institucional català, en 1615, quan Miquel Salbà i de Vallseca era encara regent la cancelleria, ja era prou important com perquè la Diputació es mogué per intentar evitar les seves pretensions. Això explica que a la darrera d'octubre de 1615,

169. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1611-1623*, vol. IV, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1997, p. 373.

170. Berenguer d'Oms i de Santa Pau era cavaller de l'orde de Sant Jaume de l'Espasa i durant la guerra dels Segadors s'exilià a Gènova. Més informació a ACA, CA, lligall 306, doc. núm. 31. Consulta efectuada el 18 de gener de 1653.

vingueren en consistori los magnífics senyors misser Miquel Salbà y de Vallseca, regent la Real Cancelleria, misser Hierònim Senjust, misser Joan Gallego y misser Joan Magarola, doctors del Real Consell, cridats per ses senyories acerca del negoci de don Berenguer Doms, qui pretén ésser general de les galeres del General, per demanar-los consell del faedor dits negocis. Y, après, los enviaren còpia dels papers que fan per dits negocis.¹⁷¹

La presència en l'esmentada reunió d'assessors i de l'advocat fiscal de la Diputació palesa la importància que atorgaven a aquest tema, tan sensible a causa dels seus interessos.

Encara s'havia d'anar amb més peus de plom amb el conflicte que s'havia creat entre la Inquisició catalana i la Diputació atesa l'acusació que fa la primera de deixadesa de la màxima institució catalana a l'hora de detenir molts heretges que creuen la frontera pirinenca. Tant Miquel Salbà i de Vallseca, en la seva condició de regent la cancelleria, com el jutge de cort Miquel Rollan es veuen obligats a tramitar la denúncia que ha interposat la Inquisició pel fet que hi ha presumptes heretges detinguts a la presó reial enlloc d'estar sota la seva pretesa jurisdicció. La Diputació, però, es defensa amb vehemència i precisa que

dits deputats han fet y fan notable sentiment, per no haver-se entès a dir cosa alguna que semblants enemichs de la fe fossin entrats, ni estiguessen en lo present Principat ni en ses fronteres, y és molt cert que si tal (h) y hagués ne agueren haguda notícia y agueren acudit a llur obligació, prestant favor y ajuda en quant los fos possible per la captura de aquells, com sempre han ben acostumat.¹⁷²

Aquesta col·laboració que la Diputació proclama que està disposada a portar a terme quan afirma que “tindran vostres senyories [s'entén els oficials de la Inquisició] lo costat y acistència dels deputats y los ministres, ab ses vides o y rendas y personas”. Ara bé, aquesta col·laboració es condiona d'una manera o una altra a la retirada de la denúncia que de retruc incomoda a Miquel Salbà i de Vallseca i al doctor Miquel Rollan, aleshores jutge de cort. Els diputats no amaguen aquesta actitud i afirmen sense embuts que

cessant com cessarà y cessa en effecte lo motiu y causa prenen vostres senyories per a fer los sobredits monitoris, se servescan vostres senyories revocar aquells y los demás procehiments com a nul·los, pus ab aquells excedexen les metes de la Inquisició y se

171. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. IV, p. 218.

172. *Ibidem*, p. 670.

usurpan la de sa magestat y regalias té aquest Principat y Comtats causant molt gran dany y scàndol als singulars de aquell per no haver cessat en les censures comminades.¹⁷³

No deixa de ser una constant en determinades famílies nobiliàries que no palesin llurs connexions socials en determinats documents notariaus especialment rellevants com els testaments. Constatació que també es dona en el cas del doctor Miquel Salbà i de Vallseca, car elegí com a marmessors el seu entorn familiar més proper. Així doncs, trobem la seva dona, Marianna de Salbà i Setantí, el seu sogre Escipió de Vallgornera, senyor de Vilanant, el seu fill doctor Joan de Salbà i de Vallseca, ardiaca de Badalona a la seu de Barcelona, i les seves germanes Jerònima Costa i de Salbà i Àngela d'Alentorn.

La seva pietat s'insereix plenament dins dels esquemes mentals de l'època. Escull set esglésies o convents per celebrar els set trentenaris que ha disposat en la seva darrera voluntat, no només per a la seva memòria, sinó també en record d'altres membres de la família. Escull per aquests esmentats trentenaris el monestir de Jesús "fora los murs de la present ciutat de Barcelona", el convent de Sant Francesc, el de Sant Agustí, el de Santa Caterina, el de Sant Francesc de Paula, el de Nostra Senyora del Carme i, finalment, l'Església del Pi, indret on demana ser enterrat.

Per a la celebració de les misses per a membres de la seva nissaga, un altre aspecte cabdal de la religiositat de l'Antic Règim, amplia el ventall de centres religiosos beneficiats. Encomana cent misses a l'església dels pares caputxins en memòria del seu oncle Ramon Vicens de Sentmenat i la mateixa quantitat de misses per a Ramon Vicens de Sentmenat, aquest cop al monestir de Santa Anna. Per a l'ànima de les seves dones, pare, sogres, oncle Ramon Vicenç Sentmenat i tia Aldonça Çalbana vol que es diguin dues-centes misses al monestir de Sant Josep de l'orde de Nostra Senyora del Carme, així com cent misses més a les esglésies de Nostra Senyora de la Mercè, la Trinitat, Santa Caterina, de la branca dels predicadors, Sant Agustí, Sant Francesc de Paula, de la seva parròquia de Sant Just i Pastor, i, com no podia ser d'una altra manera, a l'església del Pi.

Si bé no podem destriar a través del seu testament la seva projecció social, sí que ens ha fornit una valuosa informació sobre les seves inquietuds socials. Les quantitats que destina a ajudar als menys afavorits de Barcelona són certament limitades, però cal reconèixer que els va tenir presents. Les institucions escollides foren les següents:

173. *Ibidem*.

Sinch sous per la parroquia de hont yo morire per dret de parroquiatge (...) 226 lliures al hospital Gral de la Santa Creu, de Barcelona (...) 5 sous per infants orfens (...) 5 sous per l'Hospital de la Misericordia (...) 20 sous pel Bassi dels pobres catius Christians de N. Sra. de la Merce per rescat de catius cristians (...) 5 sous pel Bassi de sant Antoni (...) Dues olles pels pobres presos de les presons Reals de Barcelona.

El gran beneficiat de la seva herència fou el doctor Miquel de Salbà i de Vallgornera, fill seu i destacat membre de la nissaga a la segona meitat del sis-cents. Estableix el típic ordre de primogenitura ressituant en condicions inferiors, però òptimes, la resta de la seva descendència.¹⁷⁴

Miquel de Salbà i de Vallgornera és de tots els Salbà el que potser té una trajectòria realment rellevant en el període que més ens atrau, és a dir, la darrerria de l'etapa foral. Els seus matrimonis ja ens parlen del seu pes a la societat catalana, primer es casà amb Jerònima de Ponts i, posteriorment, amb Eulàlia d'Erill; dames que pertanyien a nobles famílies catalanes vinculades a la Corona. Per tant, no ens hem d'estranyar que aconseguís càrrecs rellevants. Hem de tenir molt present que fou regent la tresoreria des de 1639 i que formava part també de la Reial Audiència, concretament de la sala tercera. Les enormes dificultats des que en va prendre possessió expliquen el seu desànim en aquells moments de reorganització de la institució. El 1653 demana, per exemple, que se li permeti disposar de dos-cents escuts anuals per retribuir un ajudant que li facilités la tasca.¹⁷⁵ S'ocupava de temes realment candents, per exemple la restitució dels drets de la Generalitat. Aquesta institució envià ambaixades directament al virrei Joan d'Àustria demanant que es fes efectiva l'esmentada devolució dels béns com així consta als *Dietaris* de la Generalitat.¹⁷⁶

174. AHPB, not. Antic Servat (major), *Llibre de testaments, 1616-1630*: testament (22-08-1627), f. 88.

175. ACA, CA, llig. 252, doc. núm. 92. Consulta efectuada el 26 de març de 1653.

176. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1644-1656*, Generalitat de Catalunya, vol. VI, Barcelona, 2000, pp. 554 i 1231, bàsicament. Hi ha una informació interessant sobre el personatge a FERRER i MIRÓ, S., *El llinatge bisbalenc dels Salbà. Aproximació històrica*, Ajuntament de la Bisbal del Penedès, la Bisbal del Penedès, 1989, pp. 27-30. Més notícies sobre aquest personatge a MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als consells...". Dades que el mateix autor completà més tard a *Catalunya...*, p. 70.

Pocs mesos abans d'abandonar aquest ofici¹⁷⁷ i passar a ocupar la lloctinència del mestre racional de Catalunya, sol·licita que se l'alliberi de la responsabilitat de gestionar els allotjaments al Principat per la seva avançada edat i poca salut. El Consell d'Aragó veu amb bons ulls aquest relleu, per bé que per motius ben diferents dels que argumenta l'esmentat Miquel de Salbà i de Vallgornera. El Consell no sols considera que la seva gestió al capdavant dels allotjaments ha estat deficient, sinó que, a més a més, aquesta competència no està lligada a l'ofici de regent la tresoreria. Per tot això:

ha parecido al Cons^o en diferentes consultas que ha hecho a VMagd. en estas materias de alojamientos, que por las grandes quejas que se tienen en el Principado deste ministro, y ser el modo de portarse en esto, tan desabrido, por lo qual le han concebido odio general, respecto del daño que reciben todos (...) convenia apartarle desta ocupacion.¹⁷⁸

Però la seva influència no minvà ni per aquest assumpte ni a causa d'altres denúncies que es produïren durant tots aquests anys. Un exemple ben evident d'aquest fet fou quan Felip IV el nomenà, junt amb Josep Romeu i Ferrer, comissari per tal de fixar els límits fronterers establerts per la Pau dels Pirineus. En aquest sentit, la seva obra titulada *Discurs geogràfic, històric i jurídic vers la divisió i límits de l'Espanya i de les Gàl·lies per la part del Principat de Catalunya i Província del Languedoc, en execució de l'article 42 del tractat de la pau entre les dues Corones de l'any 1659* fa una descripció, en resposta a Pere Marca, detallada dels Pirineus, exposa els límits que separen França d'Espanya en temps dels romans i abans que les ocupessin, en absoluta contraposició a les tesis esgrimides per l'esmentat De Marca, i assenyala els confins d'Espanya i França "des del temps dels gods fins avui, defensant la tesi que sols la plana del Roselló s'agregà a la prefectura de les Gàl·lies havent de quedar el Conflent, el Capcir, la Cerdanya, la Seu d'Urgell, la vall d'Andorra i el Castellbò, fins la Vall d'Aran amb el Vallespir, en mans de la Corona espanyola.¹⁷⁹

Malgrat les seves evidents connexions socials, de dificultats no n'hi faltaren a Miquel de Salbà i de Vallgornera; especialment incòmode per a ell fou el procés que patí arran de la famosa visita de 1654.

177. Per poder copsar les dificultats a què havia de fer front Miquel de Salbà i de Vallgornera en aquest càrrec, podeu consultar els comptes que va haver de presentar davant el mestre racional a ACA, CA, lligall núm. 209, doc. núm. 1, anys 1652-1659.

178. Vegeu ACA, CA, llig. 312, núm. 76/9. Consulta efectuada el 2 de març de 1658.

179. SAHLIS, P., *Between France and Spain: Boundaries of Territory and Identity in a Pyrenean Village, 1659-1868*, citat per FERRER I MIRÓ, S., *El llinatge bisbalenc dels Salbà*, p. 29.

La guerra s'acaba l'octubre de 1652 i la visita s'efectuà un cop s'havien fet els primers nomenaments. Els problemes apareixen molt aviat, la qual cosa motivà que el regent del Consell d'Aragó, Pere de Villacampa, hagués de fer front a aquesta responsabilitat. Aquesta desconfiança de la influència, o millor dit del comportament, dels doctors Josep Romeu de Ferrer i Rafel Vilosa de la sala tercera de la Reial Audiència, fou el motiu pel qual, juntament amb Miquel Salbà de Vallgornera, regent la tresoreria, foren els més perjudicats per aquesta visita. Desconfiança que ja es féu evident quan es va debatre si el comte de Robres, oncle del doctor Miquel de Salbà i de Vallgornera, havia de participar en la votació prevista per decidir o rebutjar l'esmentada inspecció dels ministres de la Reial Audiència. El Consell d'Aragó era partidari que no hi participés, mentre que Pasqual d'Aragó defensava la seva implicació, ja que "el conde se halla tan adelantado en las noticias della por lo que las ha ytratado Sera mui esencial su Voto para que de luz al maior açierto".¹⁸⁰ La decisió reial fou favorable al Consell d'Aragó i, per tant, n'impedí la participació.

En un document transcendent, anònim, s'analitza amb detall el protagonisme d'aquests magistrats. La desconfiança és màxima com es demostra en les següents consideracions:

Por el Accidente de la Visita del Señor Regente don Jayme mir fue necesario Buscar modo para que no encomendase leher Los papelles de su Altesa, Consultas, o, otros a Las personas que tenia serca su persona por que setenian por algo sospechosas y se resolvio que se remitieran Los Biletos al Consejo quando estava junto conque seria fuersa los hiziera leyer a uno de los hoydores y si era Cosa sacreta de la resulacion se hazia en el mesmo Consejo. La respuesta Aunque La haperensia desde modo muestra toda justificasion siempre se ha tenido por sierto que seha escojo para que no se despachara negossio alguno sin que tubieran mano en el el Tesorero don miguel Salva Don Josepe Romeu y el Dr Rafael Villosa y para asegurar el successo de alcançar el afecto de qual quier pretension Los tres se An Unido con el secretario Arespachochaga.¹⁸¹

Però si ja teníem notícia del procés endegat contra els doctors Josep Romeu i Rafel de Vilosa,¹⁸² ara hem pogut aportar dades sobre el procés que afectà al personatge que ara ens ocupa.

180. Aquestes consideracions es recullen a ACA, CA, llig. 2645, doc. núm. 38.

181. ACA, CA, llig. 308, doc. núm. "Sobre el despacho de la Real Aud^a de Catha y proceder de los ministros con lo que en todo se podría hazer".

182. MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència...*, pp. 51-56.

Una de les acusacions que va rebre fou que incomplí el pagament a determinats personatges,¹⁸³ de la qual cosa es defensà argumentant, entre altres aspectes, que havia seguit els requeriments establerts en aquests casos.¹⁸⁴ El no-pagament, d'altra banda, del que es devia per unes "manlleutes" fou una altra acusació a què va haver de fer front. Acusació que quedava demostrada segons el visitador perquè el receptor de les "avaries" del General, entre d'altres personatges, declara que no s'han pagat les esmentades "manlleutes". El nostre personatge afirma que sols consigna la quantitat corresponent al monarca "y no la que se cobra por las averias que se deven parte al General, y parte a los escrivanos de mandamiento". A voltes, Miquel de Salbà i de Vallgornera argumenta que la seva decisió es devia al fet que havia rebut instrucció-

183. El primer càrrec del nostre personatge se centrava precisament en aquest aspecte esmentat, afirmava: "(...) que en las quantas que dio de su administración en el officio del Maestro Racional por los años 1653 [subratllat al text] y 1654 puso en su credito y se le passaron en quenta (...) quedandoles deviendo quando dio las quantas (...). Este cargo queda provado con Las deposiciones y dichos de casi todos Los referidos, que deponen de su credito, y, por una relacion sacada del mesmo Libro de la Real Tesorería por el ayudante del mesmo don Miguel Çalbà, en que haze de les quedavan deviendo dichas quantidades, conforme consta en el Libro del Officio, y por otra del Racional de 10 de enero de 1657 consta que todas las dichas cartas de pago las puso en data de Las quantas de dichos años 1653 y 1654." Es pot llegir amb detall a ACA, CA, lligall 306, doc. núm. 3/11.

184. La seva defensa fou enèrgica, argumentant amb precisió tots aquells aspectes que considerava fonamentals: "Ha deducido y provado don Miguel Çalbà plenamente, que en el Officio del Mro Racional, y en Las quantas que se passan en el no se admiten partidas pagadas à personas particulares, devidas por su Magd. sino es constando de La paga con despachos finales que son La orden de su Magd, o, de Su Lugartiniente General y la carta de pago=

Que por esta causa se estyla que con La Orden de Su Magd, o, de su Lugarte firma el acrehedor la carta de pago de la cantidad devida a favor del Regte. La Rl Theso. en poder del escrivano de racion de su Magd. que es quien habilita La Orden y credito, diziendo en ella que la recibì á Su Voluntad, sin haver recibido aun dinero, sino con la esperança que se le pagará=

Que siendo considerable La cantidad contenida en la carta de pago, o, no haviendo bastante dinero en La Rl Thesoreria para pagarla, acostumbra el acrehedor entregar La orden y carta de pago al Regte la Rl Thes^a, por el qual se le da credito en el libro de su officio, y al enquentro se va dando debito de todo lo que á quenta de aquella carta de pago le va dando=

Que si antes de acabarse de pagar esta deuda, o, otras semejantes se ofrece el haver de dar quenta de su administracion en el officio de Maestre Racional el Regte la Rl Theso, es fuerça que La ponga integramente en data por no poderse partir la deuda desta calidad, y, porque de dexarla de dar quedaria con muchos resagos, por no tener con que dar descargo de lo que habria pagado destas deudas, sino se le passava en quenta integramente toda La partida=

Que no por esto quedan fraudados los acrehedores, que entregaron Las cartas de pago sin ser acabados de satisfazer por esta."

ons perquè d'algunes només en cobrés una part, com fou el cas de la "manlleuta d'Anglada",¹⁸⁵ el Consell criminal insistí que tingués aquest capteniment prudent.

L'incompliment dels deutors creava, doncs, moltes preocupacions al nostre personatge, fins al punt que aquest fet fou, o així ens ho vol fer creure, la causa que els seus comptes no fossin complets, és a dir tancats. En aquest sentit, ell mateix afirma que:

quando presento (...) las dichas quantas Le quedavan deviendo desta obligacion como lo testifican Los mesmos obligados que sin embargo desto, de Las averias destas manlleutas, tenia pagadas à los escrivanos de mandamiento por la quarta parte que Les toca 50 ll. y por la resta les tenia ofrecida una consignacion sobre esta mesma obligacion la qual hizo en poder de Juan forès y montagut escrivano de Racion a 6 de abril de 1657.¹⁸⁶

Pel que fa a les quantitats que s'havien de donar a la Diputació i que Miquel de Salbà i de Vallgornera no va tramitar, ho justifica perquè la Diputació devia a la seva família, concretament a la seva filla Caterina de Salbà i Pons i a ell, com a legítim administrador d'ella, dos censals de trenta-cinc lliures respectivament. L'ajudant de l'escrivà major de la Diputació i els oïdors de comptes eclesiàstic i militar són els individus, que des de llur responsabilitat institucional, justificarien aquesta mesura presa per ell.¹⁸⁷

També se l'acusà de no pagar una part dels comptes corresponents a l'exercici de 1654 "que son las que dexó de pagar a Pedro Aymerich, y demas acrehedores expressados en el primer cargo (...) por Las averias del Sigundo, y Las de la sobredicha resta en que quedó deudor y havia dexado de pagar Las dichas cantidades del primero y segundo cargo". Acusació que el visitador creia que justificava amb la documentació custodiada a l'oficina del mestre racional el 31 de gener de 1657. El nostre personatge la rebutjà enèrgicament, com molt bé reflecteix la

185. El document que inclou tota la informació sobre aquest procés ens diu que pel que fa a aquesta "manlleuta" les dificultats de pagament deriven de "(...) haverse retirado a La Iglesia Los fiadores, y pretender que no las devian por haverse pasado al enemigo y ser caso de confiscacion como La instava el fiscal, y haver de cobrar de La mesma hazienda Los fiadores Las (...) con que se ajustó con ellos, que firmandolas carta de pago de las (...) el Regte La Rl Thes^a Le firmassen ellos una obligacion de (...) que se havian de pagar a Navidad á Pasqua de Resurreccion del año 1655 y Las restantes a S. Juan del mes de junio del mesmo año, y dieron Las restantes de contado, y assi se executó y se firmaron Los autos a 7 de octubre de 1654 en poder de Pedro Martir ferrer escrivano de Bar^a(...)". ACA, CA, lligall 306, doc. núm. 3/11.

186. *Ibidem.*

187. *Ibidem.*

documentació que hem emprat.¹⁸⁸ Malgrat tots aquests inconvenients, Miquel de Salbà i de Vallgornera gaudí d'un protagonisme indiscutible durant bona part de l'època que estudiem; tots aquests entrebancs als quals va haver de fer front no foren altra cosa que això, entrebancs, car continuà gaudint de la confiança de la Corona.

La incomoditat que li provocà la visita, per bé que fou important en la seva activitat professional, no ha de deixar de banda la seva gran influència que queda palesa amb la presència continuada en la vida política, sobretot a partir de 1652. Les relacions no sempre seran fàcils amb les principals institucions de la terra, la qual cosa no implica que no es respectessin les qüestions de cerimonial pròpies d'una societat fonamentada en el privilegi. En aquest sentit, la Diputació no dubta, per exemple, a felicitar el doctor Miquel de Salbà i de Vallgornera quan el monarca l'anomenà regent del Consell d'Aragó,¹⁸⁹ la qual cosa no impedeix que tot seguit palesi la poca predisposició a cobrir la seva retribució econòmica.

Aquest fet generà tot un seguit d'incomoditats entre la Diputació i el Consell de Cent, car la font de finançament ha de procedir del controvertit impost de la "nova ampra", que a les corts de 1701-1702 intentaren reestructurar pels problemes que provocava. La primera acta data del mes de març de 1661:

188. Reproduïm tot seguit la seva vehement defensa, la qual ens és especialment útil per conèixer més a fons les habilitats jurídiques i dialèctiques del nostre personatge: "ha deducido y provado plenamente (...) que la conclusion y definicion de Las quantas del año 1654 se hizo en dos de Noviembre 1655 y que en ella quedo acrehedor en que en la fe que a dado el officio de mre Racional en 31 de enero de 1657 Lo confessa ser assi el Lugarte. de dicho officio, y añade, que por haver mandado su Magd. en carta de 26 de agosto 1656 que se descontassen á don Miguel Çalbà de su salario los mil reales que cada mes tenia señalados desde que se reduxo Bar^a á la obediencia de su Magd. y gozava antes, reduciendoles al Salario ordinario que Le tocava al año por dicho officio, certificava que assi como se hallava acrehedor en dicha resta del año 1654 en (...) conformidad de dicha real orden seria deudor en la qual cantidad se le haria cargo en Las quantas que se le examinarian por La administracion del año siguiente de 1655. de donde infiere don Miguel Çalbà que en realidad de verdad fue hallado acrehedor en La resta del año 1654 (...) y que se puso en credito el salario de Los mil reales cada mes con la buena fe que tenia fundada en Los despachos de Su Magd de 23 de deze 1644 y de 15 de julio 1652 y en la deliberacion de la Junta". ACA, CA, lligall 306, núm. 3/11.

189. Les fons són molt explícites quan afirmen que: "En aquest mateix die ses senyories, per medi de mossèn Joan Guinart, cavaller, regent los comptes del General, y del doctor Gismundo Boffill, ciutadà honrat de Barcelona, ha anat a donar la benvinguda al senyor don Miquel Çalbà, y al senyor don Joseph Romeu, doctor del Real Consell, juntament ab lo per a bé de la mercè era estat servit sa magestat, que Déu guarde, fer-los, ço és, a don Miquel Çalbà del lloch del Consell d'Aragó de capa y espasa, y al senyor don / Joseph Romeu, del lloch de regent del Consell Supremo de Aragó", *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*,..., vol. VII, p. 122.

En aquest die ses senyories me han ordenat a mi, scrivà major, cusís en lo present dietari un paper despatxat per Cancellaria, enviat per sa excel·lència, lo senyor marquès de Olías y Mortara, loctinent y capità general en lo present Principat, per medi de don Anton Reart, scrivà de manament, lo qual decret és en orde als salaris se han de donar al loctinent y capità general d'esta província y a don Miquel Salbà, del Consell de sa magestat en lo Supremo de Aragó, del diner de la nova ampra, dit de guerra, juntament ab una carta incorporada al dit despatx, com més llargament en aquelles és de vèurer, lo qual és assí cusit.¹⁹⁰

Tot seguit comunica aquest fet al Consell de Cent, però només n'obté una resposta ambigua, forçada per la petició directa de la Diputació del General. La necessitat de trobar un mecanisme adient per fer front a les despeses econòmiques dels principals càrrecs de la monarquia a Catalunya fou una constant que no fou resolta de forma satisfactòria al llarg de tot aquest període.

La influència de Miquel de Salbà i de Vallgornera anirà creixent amb el pas del temps. Fins i tot el monarca intentarà que pugui accedir a diputat de la Generalitat malgrat la seva condició de membre del Consell d'Aragó. En la carta que el monarca envia als diputats afirma explícitament que

Por vuestra carta de 22 de julio / pasado he entendido la excepción que se puso con un voto y parecer de vuestro abogado fiscal por los habilitadores y vosotros al noble, magnífico y amado consejero don miguel de Çalbà de Vallgornera, de ser habilitado a la suerte de diputado militar, reputándolo por official real, por hallarse sirviendo en este mi consejo Supremo en la plaza de capa y espada por esse Principado y que, no obstante con parecer de las salas de la Real Audiencia despachó mandatos por Cancillería don Gabriel de Llupià, portante vezes de mi general governador, para que se le habilitasse.¹⁹¹

Malgrat que el mateix escrit reial parla d'una suposada actitud receptiva del govern de la Diputació, aquesta afirmació no deixa de ser en el fons protocol·lària car tot seguit demana als diputats que realment acceptin la seva petició, bo i afirmant que

Y, habiéndose visto muy particularmente en mi Consejo Supremo los que hablan en estos casos, ha parecido deziros que no impidan ni embarazan al dicho don Miguel Çalbà para concurrir

190. *Ibidem*, p. 128.

191. *Ibidem*, p. 150.

en dicha suerte con el pretexto refferido, y que son justificados los mandatos que para ello hizo el governador, como también el haverlo vosotros executado, de que me doy por servido.¹⁹²

Les qüestions de cerimonial tampoc no li eren totalment alienes. Quan l'octubre de 1671 es veié obligat a viatjar a Madrid, creié convenient acomiadar-se oficialment del govern de la Diputació, la qual cosa el *Dietari* corresponent ho recull fefaentment quan afirma que

En aquest die a les quatre horas de la tarde és vingut en la present casa de la Diputació lo molt il·lustre don Miquel Salvà y de Vallgornera, del consell de sa magestat en lo Supremo de Aragón, a efecte de despedir-se de ses senyories. Fonch rebut per los senyors oïdors militar y real, magnífichs assessors, advocat fiscal y altres oficials de la present casa ab verguers ab massas altas al cap de la scala de aquella; reberen-lo los demés senyors consistorials a la sala dels Reys; entraren-se'n tots a la sala del consistori, anant devant los dits magnífichs assessors y demés oficials, y després los demés senyors consistorials, anant al mitx dels senyors deputats ecclesiàstich y militar lo dit senyor don Miquel Salvà. Y després de haver-se fet las degudes cortesies, digué dit senyor don Miquel que se partie per la cort de sa magestat a hont estarie per a acudir a tot lo que fos útil y benefici de la Generalitat, a què respongueren ses senyories (...) que axí mateix acudirie lo consistori en quant pogués y fos en servey de dit senyor don Miquel Salvà.¹⁹³

Com molt bé reflecteix la font en Miquel de Salvà i de Vallgornera mai va descurar la necessària atenció a la màxima institució del Principat, per bé que la seva trajectòria professional i política es va fer a l'ombra de la Corona.

Tot plegat, no obsta que a voltes, a causa de la seva llarga trajectòria professional, es veié implicat en tensions derivades de mecanismes de control del govern de la Diputació. A l'agost de 1680, per exemple, si bé aconseguí que fos acceptat per la visita dels diputats i oïdors de comptes del trienni tot just acabat de 1677, no va veure's implicat en una sentència d'excomunicació. Per bé que la documentació ens descriu de bell antuvi un acte de ceremonial propi de l'època quan ens assabenta que

Y essent arribats y estant junts per lo aposento a hont fan sa residència los magnífichs assessors y advocat fiscal del General

192. *Ibidem*, p. 151.

193. *Ibidem*, p. 439.

ordinaris de la present casa de la Deputació, a hont se acostuma fer lo jurament de dits senyors visitadors. Y arribats en ella, manaren avisar los dits senyors visitadors per al effecte sobredit, los quals arribats en la presència de ses senyories y fetas las degudas cortesias se asentaren en uns banchs colxats de vallut carmesí en la forma següent, ço es, los senyors deputats y oydors conforme estan assentats quant hi ha brassos, tenint la tauleta devant ab lo juratori, lo senyor deputat ecclesiàstich seguint després d'ells, los magnífichs assessors, advocat fiscal y scrivà major després, a mà dreta del senyor deputat ecclesiàstic, de espatlles, devés la part que dóna al carrer de sant Honorat, lo molt il·lustre oficial y vicari general, y després de ell, consequutivament, los tres senyors visitadors ecclesiàstics, seguidament los militars y últimament los reals.¹⁹⁴

Semblava, doncs, que la transcendència que en el fons representa tota visita, quedava més o menys reduïda a una qüestió de ceremonial, però no fou així perquè ben aviat esclatà la tensió quan els visitadors protestaren pel tracte que rebien en aquesta cerimònia, tot manifestant que “ni poguéis danyar-los, en la pretenció que tenen de estar assentats interpol·ladament ab los senyors del estament ecclesiàstich, ço es, un ecclesiàstich primer, després un militar y després un real, volent que llur dret los reste salvo y sens que se'ls sia fet perjudici algú, per poder deduhir de ell en les primeras corts o allà a hont més los convinga”.¹⁹⁵ Atesa aquesta actitud reivindicativa, la reacció del vicari general fou molt dura car els excomunicà solemnement. El prestigi del nostre personatge pogué superar situacions tan desagradables com aquesta darrerament viscuda, però palesa la soterrada conflictivitat de la vida política del Principat al llarg de tota l'etapa foral i no sols en moments de màxima tensió per tots coneguts. Malgrat tantes dificultats fou un dels membres de la nissaga més reconeguts i que li donà un prestigi i una influència indubtables.

ELS DESCATLLAR

Els Descatllar foren una altra família noble que considerà el servei a la monarquia hispànica com un mitjà útil per assolir un cobejat enlairament social. Al llarg de l'edat moderna, constatem que hi hagueren tres branques destacades d'aquesta nissaga: els Descatllar de Puigcerdà, els de la Pobla de Lillet i els de Besora; deixem de banda,

194. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 433.

195. *Ibidem*.

car els citarem més endavant, els Descatllar òlim d'Alemanys Descatllar. Les dues primeres branques, pel que sabem suara, descendien de Bernat Descatllar, senyor d'Avià, Espinalbet i Valldan, que va tenir un destacat protagonisme en les primeres corts de Carles V a Catalunya, és a dir, les de 1519-1520.

Pel que fa als Descatllar de Puigcerdà, hi ha diversos personatges de la nissaga que participaren en les rellevants corts de 1599. Pere Descatllar i de Riera ostentava, entre altres títols, el de senyor de Bruy i baró de Prullans i la Bastida; exercí el càrrec de veguer de la Cerdanya. El seu fill i un dels seus néts també estigueren presents en aquestes mateixes corts, em refereixo a Dalmau Descatllar i de Perpinyà i Cristòfol Descatllar i de Fivaller. Un altre nét, Jacint Descatllar i de Fivaller, i un besnét, Jacint Descatllar i d'Ortodó van assistir a les corts de 1626 i 1701-1705, respectivament. Jacint Descatllar i d'Ortodó es casà amb Maria de Pasqual i Quintana.¹⁹⁶ En aquests dos darrers casos assoliren la dignitat de noble, la qual cosa ens confirma el seu enlairament social dins de la noblesa mitjana catalana.

La branca de la Pobla de Lillet no tingué cap representant a les úniques corts celebrades en temps de Felip III. Antoni Descatllar i de Rosset, senyor de la Força de Terà i natural de l'esmentada Pobla de Lillet, participà en les conflictives corts de 1626 amb el seu fill Francesc Descatllar i de Sorribes. Descendents directes seus, Francesc i Jaume Descatllar i Tord, fills del donzell Francesc Descatllar i d'Ollers,¹⁹⁷ tingueren un cert protagonisme a les corts de 1701-1702, just a l'inici del regnat de Felip V. Francesc Descatllar i Tord assistí de nou a unes corts, en aquest cas les convocades per l'arxiduc el 1705.

La branca dels Descatllar de Besora ha merescut més estudis. Aquesta branca, com la de Puigcerdà, va tenir un membre destacat a les corts de 1519-1520, moment àlgid en les relacions entre la classe política catalana i l'emperador. M'estic referint a Ramon Pons Descatllar, òlim d'Alemanys, senyor de Catllar, Vervessor de Besora, senyor de Montesquiú i Formigueres. Fou l'avi de Lluís Descatllar i de Cardona, personatge important que també intervingué a les corts de 1599, com Pere Descatllar i de Riera i els seus immediats descendents.

El fill i el nét de Lluís Descatllar i de Cardona tingueren lògicament protagonisme durant les posteriors corts celebrades al Principat. Lluís Descatllar i Desbach, fill de Descatllar i de Cardona, fou habili-

196. Tenim constància d'aquest personatge a AHPB, not. Francisco Dagui, *Pliego capítulos matrimoniales, 1672-1686*: capítol matrimonial (29-06-1677).

197. El seu testament es troba a AHPB, not. Pedro Pablo Vives, *Pliego testamentos, 1623-1675*: testament (24-07-1660).

tat per les corts de 1626 i el seu nét, Narcís Descatllar i de Sarriera, fou segurament el personatge de la nissaga que aconseguí un major enlairament social quan obtingué de Carles II el títol de marquès de Besora l'abril de 1698. Va participar a les actives corts de 1701-1702 presidides pel primer Borbó. Un fill seu, Joan Descatllar i Desbach de Cartellà, noble, aconseguí la dignitat de cavaller del Toisó d'or.

Com ja hem esmentat anteriorment, la branca procedent de l'indret del castell de Basora gaudí d'un major protagonisme. Lluís Descatllar i Desbach fou també senyor de la baronia de Santa Maria de Besora, senyor de la baronia de Sant Quirze de Besora, senyor de Saderra i Sora, senyor de Sant Pere el Pla, senyor de Sant Pere Despuig, senyor de Sant Muç, senyor de Sant Salvador Prat i de la Roca de Palanca.

Lluís Descatllar i Desbach heretà de la seva mare, Maria Descatllar i Desbach, diverses possessions al regne de València.¹⁹⁸ La majoria d'aquestes donacions les havia heretat del seu germà Pere Desbach, fill d'Hug Desbach i d'Estefania Desbach i Gualbes.¹⁹⁹ Lluís Descatllar i Desbach es casà en primeres núpcies amb Maria Rocabertí i de Pax amb la qual tingué una filla, Cecília de Descatllar i de Rocabertí. Es casà per segona vegada el 1624 amb Elvira de Sarriera i de Sarriera²⁰⁰ amb la qual tingué dos fills, Narcís Descatllar i de Sarriera i Joan Descatllar i de Sarriera.

El títol de senyor de Besora, que en Lluís Descatllar i Desbach heretà del seu pare, fou rebut per Lluís Descatllar i de Cardona de mans del batlle general de Catalunya, que l'investí del feu del citat castell de Besora el 24 d'abril de 1599. Aquest títol, com molt bé afirma Diana Torres,²⁰¹ aportà a la família riquesa però també innombrables preocupacions. Les típiques disputes jurisdiccionals foren una de les causes de les contínues preocupacions de Lluís Descatllar, car els jurats i prohoms de Besora no estaven disposats a reconèixer-lo com a senyor jurisdiccional seu, sinó tan sols com a senyor alodial. Quasi set anys durà la disputa fins que el 6 de novembre de 1627, Felip III donà en feu honorat a Lluís Descatllar tota la jurisdicció del terme i del castell de Besora. Tot i la impugnació feta pels besorans aquesta restà sense efecte a causa de la reial sentència del 23 de gener de 1630.

198. BC, Queralt 8/23: "Nota dels actes per les rendes de València del marquès de Besora (1571-1692)".

199. *Ibidem*. L'acte de donació que fa Maria Descatllar i Desbach al seu fill Lluís Descatllar és del 30 d'agost de 1621. Fa donació del castell de Rocabruna i de les possessions esmentades a València.

200. Els capítols matrimonials entre ambdós a la BC, Font Queralt 8/7.

201. Llegiu l'interessant estudi de TORRES TAMBORERO, D., *La família Descatllar...*, p. 29.

Més enllà d'aquestes típiques disputes jurisdiccionals, el nostre personatge també hagué de fer front a les revoltes intermitents pròpies de la situació socioeconòmica de l'Antic Règim. A Catalunya la tensió social que s'anava acumulant progressivament al llarg de la primera meitat del sis-cents es manifestava, de tant en tant, en determinades revoltes com la que tingué lloc a Vic i que van cridar l'atenció de personatges rellevants de l'època. Zudaire Huarte ens ha deixat, pel que fa a aquesta revolta vigatana i a les conseqüències que tingué per al nostre personatge, una relació dels esdeveniments realment interessant:

El 26 de mayo viéronse pasquines por las calles y las plazas de Vich, en los cuales se denunciaba por sus nombres y apellidos, a trece o catorce personas como traïdores de la patria. Todos eran ricos y por tanto la ojeriza de los revoltosos era contra el dinero. Por la noche, una partida de estudiantes que, a imitación de los portacristos que entraron en Barcelona, se denominaron "las ánimas del purgatorio", rondaron las calles arma al hombro. Con los primeros arcabuzazos, que era la señal convenida, acudió gran chusma de amotinados. Secretamente protegidos por personas de alcurnia, y al grito de "¡Viva el rey!, ¡Mueran los traïdores y malos cristianos!", pegaron fuego al palacio del caballero Don Miguel Juan de Granollachs y de Prat, por haber sido en la campaña de Salces y perdido en ella dos hijos, y por haber dado albergue al Juez de la Real Audiencia Don Bernardo Pons. Incendiaron luego la casa del conseller en cap Antonio Illa, hombre entrado en años e incapaz de hacer mal a nadie, y le asesinaron. Don Luis Descatllar, señor del termino de Besora, salvó con su ausencia su vida, más no su palacio vigitano.²⁰²

En canvi, els consellers de Vic donaren una altra versió dels fets en un informe que enviaren al virrei del Principat, bo i afirmant el següent:

Ha sucedido la noche pasada que, después de retiradas las rondas situadas en los portales por precaución, se presentó en uno de los portales un tropel de gente forastera armada que, después de enderrocadas las puertas, se dirigió a poner fuego a la casa de Miquel Juan Granollachs, en la que estaba instalado por orden de V.E. el noble D. Bernardo de Pons; y después a la casa del consejero primero Antonio Illa, el cual intentando apagar el fuego de su casa le tirotearon mortalmente en la cabeza, falleciendo poco después. A continuación pusieron fuego a las puertas de D. Luis

202. ZUDAIRE HUARTE, E., *El Conde-Duque y Cataluña*, p. 292.

Descallar, pero gracias a las diligencias de muchos eclesiásticos y religiosos salieron provisionalmente con el Santísimo Sacramento, acompañados de muchos ciudadanos, apagaron los incendios, consiguiendo que los delincuentes saliesen de la ciudad.²⁰³

El mateix Lluís Descatllar, com molts altres nobles, va descriure la persecució de què havia estat objecte:

hasta que me retiré a mi casa y baronías, donde me he conservado tres años sustentando todos aquellos partidos de la Plana de Vich, montañas de la veguería de Camprodón y sus contornos, en la buena ley de vasallos de V.M. por cuya causa los ministros de Francia me desterraron al condado de Rosellón en 1643.²⁰⁴

Posats a aprofundir, més enllà de les afirmacions de caràcter general que hem fet anteriorment, en les causes d'aquest pronunciament contra el monarca constatem que els motius són difícils d'escatir. Examinat aquest fenomen revolucionari, observem que són comptats els membres de la primera aristocràcia que participaren en la revolta. Trobem més adeptes entre la noblesa inferior i, especialment, com va fer notar Juan de Garay, entre els feudataris dels comtats. Aquests cavallers havien estat els que, segons l'informe del protonotari en 1635, havien fet fracassar les corts de 1626 i les de l'any 1632. Seria, doncs, el ressentiment per l'actuació de la Corona el motiu principal que portà a aquests nobles, entre ells Lluís Descatllar, a revoltar-se.

Durant la guerra dels Segadors, Lluís Descatllar se situà contra el Principat. Ell protagonitzà un dels episodis de la resistència armada als Pirineus. Concretament ell, el seu germà Francesc i el cavaller Sebastià Duran van ser els polaritzadors de la resistència armada al Ripollès i a les muntanyes que limiten amb el Berguedà.²⁰⁵ Sabem que a més d'aquests tres cavallers es van aixecar "vasallos, deudos y amigos" i que arribaren, sota la direcció del rector de Sant Quirze, a matar un governador i a ferir un comissari. Sobre aquest moviment que es creu que va ser irregular i esporàdic sabem que començà el 1641, quan el seu principal dirigent és expulsat de Barcelona perquè s'havia mostrat fidel a Felip IV en les reunions dels braços generals.²⁰⁶

A mitjan octubre de 1643 Lluís Descatllar, detingut pels francesos, era conduït a Perpinyà; però, a Olot, pogué escapar. Detingut de nou a Ripoll, on s'havia amagat, fou deslliurat a escopetades per una quinzena

203. ACA, Secció Cancelleria Reial.

204. Versió del nostre personatge que podeu comprovar a ACA, CA, lligall 253, doc. núm. 127.

205. ACA, CA, lligall 293, doc. núm. 53.

206. ACA, CA, lligall 293, doc. núm. 43.

de súbdits. En aquesta mateixa acció morí el rector de Besora i fou ferit, el 10 de gener de 1644, el cap de l'escorta. Finalment, després de ser agafat i haver-se escapat tres vegades, fugí junt amb els seus seguidors cap a l'Aragó. El 29 de setembre de 1644 li confiscaren el castell de Besora amb l'acusació de traïció.

Després de la guerra la procedència dels exiliats fou diversa. Molts marxaren principalment a Madrid, regne de València, Itàlia o com el nostre protagonista a l'Aragó. Si fem una anàlisi de la pertinença d'aquests exiliats, s'observa que una bona part són membres de l'estament militar i eclesiàstic, i per contra hi ha una destacada mancança d'aristocràcia urbana. Cal tenir present que aquesta noblesa exiliada abandonava llurs possessions i càrrecs polítics. Lluís Descatllar fou un d'ells en aquell context dramàtic. Ara per ara no tenim cap constància que Lluís Descatllar rebés cap càrrec, títol o dignitat, ni cap tipus de donatiu en metàl·lic.²⁰⁷ Tot i així, les possessions de Lluís Descatllar eren moltes, tantes que els documents de l'època parlen de la seva potència econòmica.²⁰⁸ La majoria dels béns són donacions fetes a Maria Descatllar i Desbach, mare de Lluís Descatllar, heretades de Pere Desbach, fill d'Hug Desbach i d'Estefania Desbach i Gualbes. Maria Descatllar va heretar també les propietats del seu germà difunt, Pere Desbach.²⁰⁹

La seva mort el 1645 no representà cap minva d'influència de la família; ans al contrari, el seu hereu, Narcís Descatllar, la potència en esdevenir el primer marquès de Besora.

Coneixem moltes de les seves dades personals i de les diferents dignitats de què gaudí al llarg de la seva vida. Diana Torres²¹⁰ ha trobat els testaments d'ambdós cònjuges; documents que ens ajuden a conèixer amb més precisió les estratègies familiars de la nissaga. Així doncs, per diverses vies, estem assabentats que el 28 de juliol de 1679 Narcís Descatllar es casà amb Maria Desbach i Cartellà amb la qual va tenir quatre fills.

En el seu testament, datat el 9 de juliol de 1699, en poder del notari Juan Francisco Verneda, notari públic de Barcelona, instituí

207. Per a la confirmació dels privilegis s'ha fet servir *Índice de todas las concesiones nobiliarias hechas por Felipe IV (1621-1665)*. Relació elaborada per Eduardo Gonzales Hurtelise; citat per TORRES, D., *La família Descatllar...*, p. 31.

208. "Desde el 1620 a 1626 ejerció cargo tan honroso (Tesorería Real), del que dependían los aguaciles y comisarios de justicia y por el que gozaba del voto en todas las Salas de la Real Audiencia. Renunció por no anticipar los salarios a sus subordinados, con ser de los más ricos hombres de su estamento en esta tierra". ACA, CA, lligall 274, docs. núms. 43-44.

209. BC, Queralt 8/23.

210. TORRES, D., *La família Descatllar...*, pp. 33 i 38.

usufructuària la seva muller, Maria de Cartellà, i hereu universal el primogènit Joan, substituït, si moria sense descendents, pel secundogènit, Cayetano i, encara, si aquest darrer no tenia fills, per la seva filla Francesca.

Abans de l'esclat de la guerra de Successió, la família Descatllar i especialment Narcís Descatllar ja tenia un protagonisme actiu en la complexa situació política que vivia el Principat. Es veié implicat en la defensa que fa el Consell de Cent de les seves competències militars el 1675 per fer front als conflictes bèl·lics. Defensa que perquè fos efectiva havia d'aconseguir el vistiplau reial a les seves intencions que consistien, entre d'altres, en el fet que: "lo coronel conceller deu tenir la avantguardia després del regiment del rey nostre senyor, que Déu guarde."²¹¹ La defensa requeria la prèvia col·laboració de la Diputació abans d'enviar la preceptiva carta al monarca per obtenir el cobejat reconeixement.

Per afrontar aquesta delicada situació, que tingué lloc el 1675, la Diputació decidí convocar un seguit de personatges per intentar trobar una sortida adient tant pels interessos del consistori barceloní com per la Corona; sabem que en aquesta convocatòria participaren els següents personatges:

Divendres, a XVIII. En aquest die al matí han fet convidar ses senyories, per tractar los negocis de la present ciutat de Barcelona, segons lo paper que lo die de air los fonch reportat per part dels molt il·lustres senyors concellers de aquella, los senyors vescompte de Joch, don Francisco de Areny, baró de Claret, don Narcís Descallar y don Pedro Planella, per a què junt ab las personas que nomenarà la ciutat aconcullen lo fahedor en matèria tant grave. Y per medi de Joseph Sauleda, cavaller, y lo doctor Gismundo Boffill, ciutedà honrat, han enviat una embaxada a dits molt il·lustres senyors concellers fent entendre a ses senyories la diligència havie fet lo molt il·lustre consistori y que per las quatre de la tarde del die present estarien junts en la present casa de la Diputació los sobredits senyors vescomte de Joch y demás aguardant las personas nomenadoras per dits molt il·lustres senyors concellers.²¹²

Aquesta demostrada implicació del nostre personatge en disputes d'afers jurisdiccionals, tan rellevants per la mentalitat de l'Antic Règim, palesa de totes totes el prestigi creixent d'aquesta nissaga i, molt concretament, del nostre personatge.

211. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 87.

212. *Ibidem*, pp. 86-87.

Els enfrontaments constants amb França fou un maldecap continu per a la classe política catalana i, òbviament, per a la monarquia hispànica. Cada cop que els francesos aconseguien, ni que fos temporalment, un objectiu a casa nostra tensava encara més la vida política catalana, la qual cosa tornà a succeir el juny de 1678 quan l'exèrcit francès va conquerir Puigcerdà, en un dels interminables conflictes bèl·lics amb França al llarg de tot el sis-cents. El Consell de Cent, quasi sempre més actiu a l'hora de fer front als problemes més compromesos del Principat, demanà un cop més la implicació de la Diputació del General per afrontar aquest constant malson. Ambdues institucions acordaren crear una "conferència", segons el llenguatge de l'època, per tal de donar una resposta coordinada davant el repte que tenien plantejat.

Narcís Descatllar hi estava cridat a tenir un protagonisme destacat, com ens ho demostra la documentació:

E poch après, lo consistori anomenà una Novena de// personas de tots estaments per dita conferència. És a çaber, per lo bras ecclesiàstich, los senyors: fra don Gaspar Casamitjana, abat de Ripoll, lo noble don Lluís de Josa, ardiaca de Santa Maria del Mar y canonge de la Seu de Barcelona, lo doctor Sagimon Sala, cabiscol y canonge de la Seu de Barcelona; per lo bras militar, los senyors: don Joseph Bru, don Francisco Gamis, don Narcís Descallar; per lo bras real, los senyors : Hyacintho Sagrera y Xiffré, lo doctor mícer Miquel Grimosachs, lo doctor micer Gismundo Boffill, tots ciutedans honrrats de Barcelona.²¹³

Pel que fa als esdeveniments polítics vinculats a la guerra de Successió, la família Descatllar es declarà inequívocament austriacista. Durant la revolta de 1705, Narcís Descatllar assegurà en tot moment la comunicació amb Barcelona i formà part activa de la Junta del Braç Militar que l'arxiduc Carles creà el 18 de setembre de 1705. Fonts dignes de confiança situen Narcís Descatllar a l'entorn del pacte secret que el 20 de juny de 1705 acordaren els catalans amb la reina Anna d'Anglaterra, l'anomenat pacte de Gènova. Durant la guerra de Successió Narcís Descatllar participà activament a favor de l'arxiduc Carles. El 1707, prengué part en la defensa de Vic contra la invasió francesa i el 1710 fou ajudant general a la campanya de Balaguer.

Ja hem comentat, ni que hagi estat breument, que Lluís Descatllar i Desbach va tenir una activa vida política i que va participar en les corts de 1701 i 1705. Precisament de les corts de 1701, que se celebraren a Barcelona, es conserva una de les seves participacions:

213. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 310.

D. Narcís Descatllar, Marqués de Besora, otro de los tratadores de las Córtes, con sentimiento de la acción quiso decir, que en Catalunya habia noblesa muy atenta al servicio de sus Reyes, con quien no podía ser delito sino mérito el representarles la imposibilidad del desempeño y el poco decoro de empeñarse sin poder cumplir los ofrecimientos.²¹⁴

També ens consta que Narcís Descatllar va participar en diferents convocatòries del Consell de Cent barceloní:

En aquest dia, entre les deu y les onse ora antes mitg dia, estant iunt lo concistori dels senyors consellers y les set personas anomenades per ocurrèntias corrents en lo aposento de bax Trentenari, entraren los sinch cavallés don Joseph de Pinós, lo marquès del Arropit, lo baró Terré, don Narcís Descallar y don Joan Amat, persones obligades en los pactes que sa excelència lo marquès de Leganés feu ab la gent de las vilas y lloch de la província, qui estaven aplegats devant la present ciutat, de la qual convocació ne nasqué enviar un correu a sa magestad, com bax lo dia subsegüent se narrà.²¹⁵

Hom té constància de l'assistència de Narcís Descatllar a més reunions del Consell barceloní com la que es produí el divendres 19 d'abril de 1705:

En aquest dia se tingué conferència de vuyt cavallers en la casa de la Deputació asserca lo tocant a las precedencias y prerrogatives te la present Ciutat quan ordena aixir un conceller per coronel, assistin en dita conferència per part dels senyors diputats, los nobles senyors don Anton de Perapartussa, bescome de Joch, don Francisco Areny y de Toralla, baró de Claret, don Narcis Descatllar.²¹⁶

Més enllà d'altres representacions que dugué a terme representant el Consell de Cent davant la cort,²¹⁷ la seva trajectòria professional continuà essent rellevant. El 23 de març de 1707, Narcís Descatllar va ser nomenat batlle general de Catalunya substituint el comte de Centelles, Francesc de Blanes. Si bé les dates en què accedí al càrrec no són segures. Castellví el situa el 1705, però altres documents certifiquen que durant els anys 1705 i 1707 el càrrec l'ocupà el comte de Centelles.

214. LÓPEZ DE MENDOZA Y PONS, A., *Historia de las guerras civiles de España*, p. 81.

215. *Manual de Novells Ardits, Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, vol. XX, p. 315.

216. *Ibidem*, vol. XIX, p. 249.

217. TORRES, D., *La família Descatllar...*, pp. 34-35.

La Batllia de Catalunya no patí modificacions ni en la seva estructura ni en el seu funcionament durant el govern de l'arxiduc. Pi y Arimón²¹⁸ explica que els batlles generals formaven part del Consell Reial, que gaudien del càrrec de per vida i que provenien de les famílies més riques del Principat. També va ocupar el càrrec de mestre racional. Per bé que els marquesos d'Aitona havien patrimonialitzat el càrrec des de 1560, l'arxiduc quan confiscà els béns del marquès d'Aitona va decidir atorgar el càrrec de mestre racional a una persona aliena a la família, l'escollit fou Narcís Descatllar, un dels nobles preferits per l'arxiduc. Aquesta mesura es va prendre a les corts de 1706 quan l'arxiduc Carles li va concedir, el 22 de juny de 1706, el privilegi de ser mestre racional vitalici amb la facultat que el seu fill Joan Descatllar heretés el càrrec. A la llista de "nombres de los comunes y particulares a quienes el rey Carlos hizo mercedes que se publicaron en Barcelona antes de su partida, que fue en 23 de Junio" que fa Castellví²¹⁹ consta que l'arxiduc Carles el nomenà mestre racional.

Pocs mesos després d'aquest nomenament, el marquès de Besora es posà malalt i no va poder exercir el càrrec ni anar personalment a prendre'n possessió. El 6 de febrer de 1707 Narcís Descatllar feia testament i deixava constància que deixava aquest càrrec al seu fill Joan. Joan Descatllar devia ser molt jove perquè quan va morir el seu pare aquest encara era menor d'edat, com podem comprovar tot seguit: "el temps no hi hagué Mestre Racional comensants en lo mes de setembre 1706 fins lo die jura lo Illustre D. Narcis Descallar, marquès de Besora, que fou als 6 febrer 1707 fins lo die jura lo Illustre D. Narcis Descallar, marquès de Besora, sen fill, que fou als 23 de mars de dit any 1707".²²⁰

Pel que fa a les circumstàncies entorn de la vacant, conservem una súplica dirigida pel lloctinent del mestre racional, Juan Gualbes de Bonaventura i Copons, al marquès de Besora el 27 d'abril de 1711:

ha presidit offici fins al present y corrent any axi per la enfermetat del Ilustre Mestre Racional com despues per la menor edat y ausencia del V.S. invigilant no sols en sa asistencia, sino també en que ab tot cuydado y puntualitat se passen y despachasen los comptes que en ell se anavan presentant y que en observensa de las muchas Reals Pracmaticas que per son govern y administracio havian concedidas los Serenissims Senyors Reys de Arago de inmortal memoria se presentasen en ell pera examinarse los

218. PI Y ARIMON, *Barcelona antigua y moderna*, vol. I, p. 64 i 65.

219. CASTELLVÍ, F., *Narraciones Históricas*, vol. II, p. 240.

220. ACA, MR, reg. 1398, f. 16 i reg. 768, f. 1.

comptes dels reals secrestos y demes administracions reals nos perdes prerrogativas so prehemencia alguna de las que goza per reals concessions y observansas subseguidas; com ab major expressio podra V.S. manar examinarho ab las moltas consultas que en tot lo dit temps ha posat en la real ma de S.M. ques troban registradas.²²¹

La seva activitat com a mestre racional fou molt variada. Una de les tasques més incòmodes que va haver de dur a terme possiblement fou el compliment de la disposició reial datada el 19 de juny de 1707, que l'obligava a rebre els comptes de Ramon de Vilana Perlas,²²² administrador del dret de segell:

El Rey.

Ilustre Marques de Besora, Maestre Racional de mi casa y Corte. Por quanto den del dia 5 de noviembre de 1705, los registros y sellos de la Cancilleria de Aragón han corrido y corren de mi orden y voluntad a cargo y por cuenta del noble, magnífico y amado Don Ramón Vilana Perlas, mi Secretario de Estado, cumpliendo enteramente con las obligaciones, trabajo, ocupación y riesgo de dicha Administración, habiendo entendido sew le dificultan las cuentas della que ha entregado en esse officio, por no presentar despacho mío de Protonothario, hame parecido conveniente ordenar y mandaros (como lo hago) que le admitais y passeis en este officio las quantas del sello que hasta oy ha administrado y regentado, y de lo que en adelante exijiere y cobrare, bonificandole en su favor las mismas partidas de quitación, vestuario y gracia ordinaria, quarta decima, azemila, portes de cartas, candelas y demas cosas y derechos que hasta oy han gozado, persibido y lucrado los protonotarios en la forma se contiene en las cuentas y diffiniciones que se hallan en este officio, que así procede de mi deliberada voluntad. Dada en Barcelona a diecinueve del mes de junio de 1707.= Yo el Rey.²²³

És un personatge que apareix molt sovint en la documentació que emprem. També destacats personatges que s'han ocupat d'aquest període el tenen present, per exemple Castellví. En la seva obra també apareix el nom de Narcís Descatllar on l'autor cita personatges als quals Carles, el 18 d'agost, al mateix temps que declarava que es casava

221. *Ibidem*.

222. Consulteu la coneguda obra de LLUCH, E., *L'alternativa catalana...*, pp. 57-86.

223. ACA, MR, reg. 684, f. 1.

concedia diferents gràcies. La gràcia de “Grandes” va ser concedida a divuit nobles, entre ells Narcís Descatllar de qui Castellví deia: “Esta gracia fue concedida del rey en favor de don Narciso Descallar, marqués de Besora, y no publicada”.²²⁴ Aquest nomenament de gentilhome amb motiu de les noces de Carles amb la princesa Elisabeth Christine de Brunswich-Wolfenbüttel també el recorda Virgínia León: “En 1707, con motivo del anuncio de su boda con Isabel Cristina, se nombraron gentileshombre de la Cámara al conde de Cavellá, al marques de Cosjuela, al conde de Sástago y al marqués de Besora”.²²⁵

Narcís Descatllar, com hem pogut demostrar, tingué un paper rellevant en la vida política de l'època. Econòmicament, podem afirmar que tenia unes vastes i ben dotades possessions a la zona de Bisaura, a més de propietats immobiliàries a Barcelona de les quals cobrava una bona renda.²²⁶ De totes elles sobresurt l'anomenada, més endavant, casa de Besora que Narcís Descatllar el 1693 havia comprat junt amb algunes edificacions annexes.²²⁷ Tenim una concòrdia entre Besora i Sant Quirze sobre l'adquisició d'un reial privilegi per imposar sises durant trenta anys i fer el repartiment de productes entre ambdues parts el 30 d'octubre de 1692; Narcís Descatllar autoritza aquest privilegi amb la condició que en quedés exempt l'hostal de la seva propietat.

A finals del segle XVII, el marquès de Besora posseïa el castell i la nova casa, Planeses, les Codines, Francàs, el molí draper, l'hostal de Montesquieu, Beví gros, Beví petit, Llastanosa, Lascala, Sant Moí, Ravell i la Sala de Sora, amb un rendiment d'unes 815 lliures.²²⁸ Sabem que l'any 1671 la renda anual de Narcís Descatllar es computava en 3.680 lliures, mentre que els seus deutes en censals en 983.²²⁹

Si els Descatllar de Besora, especialment els dos darrers personatges que hem acabat d'analitzar, van tenir un paper cabdal a l'hora de definir la projecció social d'aquesta família, tampoc hem d'oblidar una família molt propera a aquesta, em refereixo als Alemany Descatllar. Aquest llinatge gaudí també d'un important reconeixement a la nostra societat en els segles moderns. Destacats membres d'aquesta família participaren en les Corts de 1626, em refereixo a Jaume d'Alemany Descatllar i de Palmerola, noble de Catalunya i senyor de Callús i

224. CASTELLVÍ, F., *Narraciones Históricas*, vol. II, p. 432.

225. LEÓN, V., *Carlos IV, El emperador que no pudo ser rey de España*, p. 144.

226. ACA, *Diversos Patrimoniales*, Fons Queralt.

227. VOLTES, P., *Els castells catalans*, vol. IV, pp. 96-114.

228. ACA, *Diversos patrimoniales*. Consulteu també BC, Fons Queralt, “Especificació de las rentas del noble señor don Narcís Descatllar. 1692-1693”.

229. ACA, CA, lligall 524, s/núm.

Sant Bartomeu de Grau. El seu fill, Jaume d'Alemaný Descatllar i de Castelló, també noble, participà en les mateixes corts que el seu pare.

De totes maneres, la nissaga van intervenir amb més intensitat a les darreres corts de l'etapa foral, és a dir les de 1701-1702. Lluís d'Alemaný Descatllar i de Bru, fill de Jaume d'Alemaný Descatllar i de Castelló, fou potser el personatge amb més influència de la nissaga aleshores, i consta que participà a les corts de 1701. Detenia el càrrec de regent la tresoreria de Catalunya i havia heretat els títols familiars, ja esmentats, de senyor de Callús, Palmerola i Sant Bartomeu de Grau. El seu fill, Jaume Vicent d'Alemaný Descatllar i Puig, present a les corts de 1701 i 1705, heretà del seu pare una posició preeminent, ja que el monarca el nomenà regent adjunt la tresoreria. Aquest personatge de la nissaga, com era habitual amb famílies rellevants pertanyents a la mitjana noblesa catalana, aconseguí el títol de marquès de Callús amb l'arxiduc el 1708. Promesa d'influència que no quallaria ateses les conegudes circumstàncies històriques. Altres individus també foren habilitats a les primeres corts de Felip V, penso en Francesc d'Alemaný Descatllar i de Solanell i el seu germà Maurici d'Alemaný Descatllar.

Més enllà d'aquestes constatacions, hem pogut comprovar com alguns, en especial Lluís d'Alemaný Descatllar i de Bru, en la seva condició de regent la tresoreria, participaren força en la vida política i social del Principat. A començaments de març de 1689, amb l'òbit de la reina Maria Lluïsa d'Orleans, fou un dels encarregats de comunicar a la Diputació aquest trist esdeveniment, com ens ho fa saber la documentació pertinent:

En aquest mateix dia és vingut en lo concistori de sa senyoria don lluís de Alemaný y Escallar, regent la Real Thesoreria, acompanyat de Balhezar Oriol y Marcer, menor, escrivà de manament y secretari de província, y ha entregat a sa senyoria una real carta de sa magestat, Déu lo guarde, ab que participa la mort de la sereníssima senyora reyna, sa esposa, com en dita carta llargament apar, la qual és assí cusida, signada de lletra.²³⁰

Per la seva condició de regent la tresoreria, i per tant un dels representants més importants de la monarquia hispànica al Principat, es veié implicat en totes aquelles decisions transcendents de la seva època. Un dels fets de pes, previs a l'esclat de la guerra de Successió, fou la revolta dels gorretes,²³¹ que precipità tot un seguit de mesu-

230. Podeu trobar informació més precisa a *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. VIII, 1674-1689, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2003, vol. VIII, p. 1049.

231. Els estudis al voltant d'aquesta revolta han anat augmentant molt en els darrers anys. Vegeu DANTÍ RIU, J., *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*, Curial, Barcelona, 1990. Feu una ullada al capítol tercer.

res repressives per part del virrei, duc de Villahermosa, que afectaren d'una manera o una altra la vida al Principat. Malgrat que finalment el mateix personatge endegà una política general de perdó, hi van haver excepcions i Lluís d'Alemaný Descatllar, en la seva condició de regent la tresoreria, s'hi veié implicat com un dels destacats representants de la política reial. Un exemple del que afirmem data de començaments de 1690, quan el duc de Villahermosa, tot i la política general de perdó, deixà ben clar que bona part de les mesures preses en el moment de la revolta es mantenien sense cap mena de dubte:

Entès també y declarat que ab lo present perdó no enté condonar, agraciari ni remètrer las personas y penas dels condemnats ni los béns de aquells, encara que no sian exhecutadas las sentèncias, ni relaxar los béns confiscats com y també ni los que han pres pacte voluntari, de manera que no obstant lo present perdó hajan de complir las penas de sas condemnas y temps de sos pactes respectivament ab las penas imposadas en aquells en cas de contrafació. Declarant, axí mateix, sa excel·lència, que los dos ecclesiàstichs// que vuy en dia se troban presos en los càrcers reals de la present ciutat per orde de jutje subdelegat del breu apostòlich, no pugan en manera alguna valer-se ni gosar del present perdó, havent sa excel·lència per sa benignitat exhortat lo dit jutje subdelegat del breu per a què no inquiresca ni prosehesca contra qualsevols altres ecclesiàstics per rahó dels delictes sobremencionats. E perquè las ditas cosas sian a tothom notòrias, mana sa excel·lència ésser y publicada la present pública crida.²³²

Declaració institucional que, entre altres personatges, anava signada òbviament pel virrei, duc de Villahermosa, pel regent la cancelleria i, com no podia ser d'una altra manera, per Lluís d'Alemaný Descatllar en la seva condició de regent la tresoreria. El seu fill, Jaume Vicens d'Alemaný Descatllar i Puig, continuà al servei de la Corona i, fins i tot, estava al capdavant d'una companyia per contribuir a un correcte servei militar al monarca.²³³ Als mateixos *Dietaris* de la Diputació consta, reiteradament, aquesta continuada contribució al servei de la Corona, la qual cosa li donà un especial protagonisme junt amb el càrrec d'adjunt de la tresoreria.

Podríem arribar a pensar que ambdós personatges foren els únics que aconseguiren projectar-se amb força en aquest període històric, la qual cosa ens menaria a un error, car el pare de Lluís d'Alemaný

232. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. IX, p. 50.

233. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya...*, vol. VIII, p. 1070.

Descatllar, Jaume Alemany Descatllar i de Castelló, gaudia d'un important prestigi social si bé optà pel seu estricte nucli familiars a l'hora de nomenar els seus marmessors. Ara bé, les seves arrels familiars queden ben paleses quan escollí com a lloc de sepultura el monestir de Ripoll "en lo vas de mos passats La qual sepultura vull esser feta y per ella missas de ters die novena y cap de any vull esser gastat lo que apareixera a dits mos marmessors (...) y en lo entretant vull esser depositat en lo convent de St Joseph dels carmelitas descalsos de la pnt Ciutat".²³⁴

La preocupació pel seu benestar espiritual també s'adapta sense fissures a l'esquema mental del grup social a què pertany quan decideix encarregar un nombre elevat de misses "sien dites y celebrades per salut y repos de la mia anima mil misses çoes quatre centes en lo monastir de St. Joseph, dos centas en lo monastir de St. Francesch, cent al monastir del bon Succes, cent al monastir de Sta. Monica tots de la pnt ciutat y Les restants doscentes en las Iglesias que apareixera a dits Srs. Marmessors". Les preocupacions materials assoleixen la mateixa intensitat que les espirituals i es preocupa no sols del benestar econòmic dels membres de la seva família, sinó que també palesa una preocupació pels més desemparats de la societat quan ordena que s'entregui una dotació econòmica a l'Hospital General de Barcelona, a l'Hospital de la Misericòrdia i al dels Infants Orfes de la Ciutat Comtal.

Les especials bones relacions entre la branca dels Descatllar de Besora i els Alemany Descatllar s'observa especialment en el testament d'Enric d'Alemany Descatllar i Bru, germà del regent la tresoreria Lluís d'Alemany Descatllar. En l'esmentat protocol nomena Narcís Descatllar marmessor seu. També destaca la presència del donzell Ramon Castelló i del doctor en drets Josep Delfau,²³⁵ burgès honrat de Perpinyà.

A diferència d'altres individus de la nissaga no té un especial interès a precisar l'indret de la seva sepultura i es limita a afirmar que

elegesch la sepultura al cos meu fahedora en la Iglesia parrochial o, de monestir que a dits srs. Marmessors meus aparexara y ab lo modo que ben vist los será suplicantlos sie vestit mon cadaver ab lo habit de sant franch caputxi lo qual demano per amor de

234. AHPB, not. Bartolomé Plea, *Primus liber testamentorum, 1645-1665*: testament (30-09-1654), f. 145.

235. Era un jurista conegut, per bé que no aconseguí formar part de la Reial Audiència catalana, que fou tingut en compte en algunes consultes de jutge de cort sense reeixir en l'intent. Vegeu ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 92. Consulta efectuada el 5 de novembre de 1687 i ACA, CA, lligall 225, doc. núm. 103. Consulta efectuada el 16 de novembre de 1686.

Deu sem sie concedit y que ab lo demes de ma sepultura sie fet ab la menor pompa possible.

Palesa, d'altra banda, un especial interès pel manteniment del culte religiós quan disposa que es destini a la capella de Nostra Senyora de la Concepció, construïda dins la Seu de Barcelona:

dos doblas en or o, Lo just valor de aquellas y una Sortija de smeraldas y robis que tinch empenyada ab altres prenas per la quantitat de dotsa doblas de or de les quals ne corresponch Interes de Cambi a tal Carbonell viuda que lo dit Sr. Doctor Dalfau Say qui es La qual sortija y demes prenas recull sien quitadas de dita Carbonell y entregadas ço es dita Sortija a dita Capella de nostra Senyora de Conceptio eo als Adors. de aquella y Las demes a dir Sr. Doctor Dalfau marmessor meu perque La entregue a La persona que de paraula La li tinch encomenat.

La preocupació pel patrimoni és ben present al llarg del testament i, a més de nomenar hereu universal el seu germà Lluís d'Alemaný Descatllar, pren tot un seguit de mesures per evitar possibles plets derivats de dos llegats que la seva mare, Isabel d'Alemaný Descatllar i de Bru:

feu ab sos ultims testaments y codicils que feu y firma en poder de franco Cotxet y Soler ferran notts publich de Barz^a de 500 ll quiscu de aquells en paga y satisfaccio de mas llegitimas paterna y materna y demes drets pugues lo thenir en sos bens y de dir Dn Jaýme Alemany y Descallar mon para y Señor per ser molt tenuos y no suficients per Integra paga de ditas mas llegitimas y demes drets sobre dits per las Causas y rahons que sperava deduhir Perço per evitar tots plets debats y questions tot allo mes quant que quantsie y porian Inportar ditas mias legitimas y demes drets sobre dits ho dexo y llego y en quant menester sia Cedesch en favor de dit Sr Don Lluis Alemany y descallar mon germa (...) la summa de 3000 lliures Barz vull se donen per satisfets y pagats de dit mon germa hereu que es de dits mos paras.²³⁶

Per copsar millor la capacitat econòmica de la nissaga, ens hem de remetre inevitablement a la informació que ens ha fornit Lluís d'Alemaný Descatllar i de Bru, del qual ja tenim força informació no només per la seva projecció social en aquells anys tan decisius per a la història del Principat, sinó també per detenir un càrrec d'especial confiança del monarca. En els seus capítols matrimonials amb la senyora Maria Anna Fons i Puig, vídua del ciutadà honrat Jeroni Fons, hom observa

236. Per a una anàlisi més aprofundida de totes les seves disposicions, vegeu AHPB, not. Esteban Cols, *Liber primum testamentorum, 1678-1687: testament (07-02-1680)*, f. 8.

la forta capacitat econòmica d'ambdues famílies. La seva futura esposa en qualitat d'hereva del seu pare, Pau Puig, aporta diverses propietats immobiliàries, però també tot un seguit de censals on es pot comprovar que el futur sogre de Lluís d'Alemanys Descatllar i de Bru havia prestat importants quantitats de diners al Consell de Cent:

Item tot aquell censal mort ja creat de preu y propietat quinze milia lliures y pensio sinch centas vint y sinch lliures que tots anys als 4 dias del mes de febrer fa y presta La present ciutat de B^a en virtut de venda y original creatio que lo clavari de dita ciutat ne feu al sobre dit honor Pau Puig mercader (...). Item tot aquell altre censal mort ja creat de preu y propietat sis centas sinquanta lliures y de pensio trenta y duas lliures deu sous que tots anys a 26 del mes de octubre La dita pnt ciutat fa y presta (...) Item tot aquell altre censal ja creat de preu y propietat Sis centas lliures y en temps passat de pensio vint y quatre lliures y vÿt sous (...) que tots anys als nou dias del mes de novembre Li fa y presta La dita pnt Ciutat de B^a en virtut de venda y original creatio feta per lo alt (...) Clavari als alt dits tutors y curadors ab acte rebut en La screvania Maÿor de dita ciutat als set dias del mes de novembre de 1654 (...) Item tot aquell altre Censal mort ja creat de prey y propietat tres centas lliures pensio quinze lliures que tots anys als 27 del mes de febrer Li fa y presta.

La selecció dels censals més rellevants que acabem de fer, concreta i aclareix encara més l'exitosa política matrimonial dels Alemanys Descatllar que reforçarà llur posició dins la noblesa catalana de finals de l'època foral.

ELS MARIMON

Els Marimon foren una altra família noble destacada del Principat. Com en tants altres casos formà un llinatge de funcionaris reials, nobles i ciutadans honorats documentats a Barcelona des del segle XIII. Entre els seus membres destaquen, en època medieval, Romeu de Marimon (1256-1309) que assumí el control del castell de Montcada per ordre del rei Pere el Gran a l'època de la guerra contra els francesos, i posteriorment el càrrec de veguer de Barcelona a començaments del segle XIV. Bernat de Marimon fou conseller en cap de Barcelona tres cops en els anys 1325, 1336 i 1344 i exercí també el càrrec de conseller segon el 1328 i conseller tercer el 1332 i 1340. En 1391 un altre membre de la nissaga, Ferrer de Marimon, fou també veguer de Barcelona. Un altre membre de la família, Joan de Marimon, fou ambaixador de la Generalitat davant el rei Alfons el Magnànim i membre destacat de

la Biga. La família aconseguí el títol de senyors del castell de Sant Marçal a començaments del cinc-cents.²³⁷

El membre més destacat de la família durant el segle xvii fou Aleix de Marimon i Jaffer, senyor del castell esmentat de Sant Marçal i cavaller de Sant Jaume i, des de l'any 1613, portantveu del general governador a Catalunya. Quan l'investigador José Guillermo Azurza fa aquesta afirmació, per bé que és correcta, hauria d'haver matisat una mica car aquesta família va mantenir al llarg del sis-cents una posició molt influent al Principat. Sabem, òbviament per Morales Roca,²³⁸ que les diferents corts de l'època moderna comptarem amb la presència de destacats membres del llinatge. Per començar, a les corts de 1599, l'esmentat Aleix de Marimon, fill de Bernat Joan de Marimon i de Franc, aconseguí la dignitat de noble l'octubre de 1542; un dels seus avantpassats era Bernat de Marimon, conseller reial. Però el seu germà, Guerau de Marimon i de Jafre, també assistí a les corts de Felip III i àdhuc a les de 1626. Exercí el càrrec de veguer de Girona i del Conflent. Un fill d'Aleix de Marimon, Bernat de Marimon i de Reguer participà també a les de 1626. Tenia la dignitat de noble i senyor de Sant Marçal fou també nomenat cavaller de Sant Jaume i superintendent de les drassanes reials.

Un exemple més de la molt considerable projecció social de la família, el trobem en Joan de Marimon i de Cartellà Farners, fill de Bernat de Marimon i de Reguer. Fou regent la tresoreria de Catalunya i, fins i tot, protector del Braç Militar. El seu fill, Fèlix de Marimon i de Tord fou un personatge rellevant a la segona meitat del segle xvii. Aconseguí càrrecs importants dins l'organigrama de poder de la monarquia hispànica. Membre destacat del Consell d'Aragó i del Consell d'Itàlia, derivat d'aquest. Com el seu pare fou regent la tresoreria i, segons Morales Roca,²³⁹ virrei de Mallorca. A més a més fou cavaller de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem. Tingué una presència destacada a les corts de 1701-1702. El seu fill, Josep de Marimon i de Corbera Santcliment, continuà la carrera ascendent del pare, aconseguí una plaça de conseller del Consell de Castella. Un enlairament social consumat i amb futur, car eren destacats filipistes.²⁴⁰

237. AZURZA RIVAS, J. G., "El gobernador del Principado Don Aleix de Marimon y Jafre (1567-1639)", treball inèdit presentat per assolir el DEA, p. 1.

238. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, pp. 299-300.

239. Lloctinència confirmada per JUAN VIDAL, J., *El sistema de gobierno en el reino de Mallorca (siglos xv-xviii)*, El Tall, Palma de Mallorca, 1996, p. 180.

240. Vegeu la relació de ALBAREDA I SALVADÓ, J, *Els catalans...*, p. 339.

Posats a aprofundir les referències que fins ara hem donat, hem de tenir present que Aleix de Marimon és membre d'un llinatge de funcionaris que han fet carrera al servei de la Corona. El seu besavi Joan de Comallonga fou secretari de l'emperador Carles V a la secretaria de Catalunya. El seu avi, Joan de Comallonga, fou governador de les drassanes reials a Barcelona durant una dècada, veguer de Barcelona i secretari del Consell d'Aragó. El servei a la monarquia el continuà el seu pare Francesc de Marimon, capità d'infanteria a Catalunya i Flandes, i el seu germà Julià de Marimon, que serví sis anys com a soldat als terços a Lombardia i la Mediterrània a les ordres del duc de Savoia, Joan Andrea Doria, Hortensi d'Armengol i Joan de Cardona. Un altre parent, Bernat de Marimon, serveix a la Corona defensant els seus interessos al Consell de Cent a causa del plet del jurament del bisbe Sentís. El mateix Aleix de Marimon segueix el mateix camí traçat per la seva família. Serveix durant disset anys a Flandes i a França com a capità d'infanteria, durant nou anys serveix a les galeres de la Mediterrània, posteriorment presta servei a Aragó i Catalunya arran de l'expulsió dels moriscos, més tard és nomenat governador del castell de Salses el 1612, després d'un primer intent frustrat de designació el 1604,²⁴¹ i culmina la seva carrera com a governador del Principat,²⁴² càrrec que exercirà fins a la mort el desembre de 1639.

Hem de reconèixer a Aleix de Marimon i de Jafre que fou, sens dubte, un dels personatges de la nissaga que contribuï més a consolidar la projecció de la família en aquella època tan complexa abans d'esclatar la guerra dels Segadors. Ell prefigurà un sistema d'aliances que engloba diverses famílies destacades de la noblesa catalana. Acostumaven a enllaçar-se amb famílies del seu cercle social, era realment atípic que entronquessin amb famílies de l'alta noblesa catalana. A voltes també es casaven amb lletrats o juristes que ocupaven alts càrrecs dins l'administració espanyola.

Ell mateix procedeix de l'enllaç matrimonial de les famílies Marimon i Comallonga, per part de la seva mare, i entronca matrimonialment amb dues il·lustres famílies. En primer terme amb la família Roger pel seu matrimoni amb Petronella Roger, o Petronella de Marimon i Roger, matrimoni del qual van néixer cinc fills: Alemanda, Francesc Daniel, Gertrudis, Teresa i Joan. A més de la responsabilitat que el

241. ACA, CA, Secretaria de Catalunya, lligall 266, 13 de juliol de 1604. Document on consta Aleix de Marimon com un dels candidats que pretenien el càrrec.

242. ACA, CA, Secretaria de Catalunya, lligall 272, doc. 51. 9 de desembre de 1613 i 22 d'agost de 1623. ACA, CA, Secretaria de Catalunya, lligall 266, 12 de març de 1602. I també ACA, CA, Secretaria de Catalunya, lligall 267, doc. 86. 11 de desembre de 1604.

governador adquireix sobre el futur de la seva filla, nascuda del primer matrimoni de la seva esposa amb Guillem Sunyer, Eulàlia. En un segon terme, després de la mort de Petronella, el governador entronca amb Anna de Pinós, filla dels comtes de Quitra i Centelles, matrimoni que no té descendència. Així doncs, el governador Marimon entronca successivament amb una família de la petita noblesa i posteriorment, com a reflex de l'augment d'influència que a la família proporciona el càrrec de governador, amb una família de l'alta noblesa, com són els comtes de Quitra.²⁴³ Influència que el governador, seguint les pràctiques de les famílies nobiliàries de l'època, voldrà augmentar mitjançant els matrimonis de les seves filles. Totes es casaran i, cosa curiosa a l'època, cap ingressarà en un convent. Alamanda es casa amb Francesc de Junyent i Pons, cavaller de la petita noblesa del Principat, la família del qual entroncaria amb les famílies Sunyer i Peguera, dues famílies notables del Principat, la segona fou el bressol del famós juriconsult Lluís de Peguera.

Quant a la segona filla, Gertrudis, sembla que com les altres es casarà, però no tenim notícies de amb qui ni en quin moment va contraure matrimoni. Gertrudis quan féu testament palesà amb força la seva vinculació familiar, especialment en el moment d'escollir els marmessors que seran "los senyors Ramon Calders senyor de Segur, la senyora dona Teresa de Calders y Marimon muller sua cunyats y germana mias respectives, lo senyor Miquel Joan Taverner doncell en Barcelona domiciliat, la senyora dona Madrona Taverner muller sua y cosina mia y a la senyora dona Eulalia Camps y Sunyer muller del senyor don Joan Camps mitja germana mia".²⁴⁴

Quant a la tercera, Teresa, serà la que millor es col·locarà, car maridà amb Ramon de Calders futur governador del Principat a la mort d'Aleix de Marimon. Els seus capítols matrimonials palesen una situació certament privilegiada. El pare i el germà, Daniel de Marimon, li atorguen la rellevant quantitat de dues mil lliures barceloneses que li prometen que li donaran

lo dia de les sponsalls entre dits esdevenidors conjuges celebradores sens de catio exceptio ni sensa alguna ab restitutio de totes despeses sobre les quals nes cregut a la dita senyora dona Teresa y alls seus de son simple jurament (...) Las cosas desobre

243. AHPB, not. Juan Jerónimo de Talavera, *Tercii liber testamentorum*; AHPB, not. Juan Jerónimo de Talavera, *Plec de documentació*. Testament d'Aleix de Marimon i Jafre (22-07-1632).

244. AHPB, not. Francisco Reverter, *Primus liber testamentorum (1638-1649)*: testament (11-10-1644).

cotengudes tindran fermas y agradables y contra aquellas no faran ni vindrán ni las revocaran per raho de ingratitut ni propia necessitat ofensa ni per altra qualsevula causa o raho renunciant quant en asso a tot y qualsevol ley o dalt tal revocació permeten y que valer y ayudarlos puges.²⁴⁵

Teresa de Marimon també es beneficià d'altres dues mil lliures barceloneses que li concedí Maria Anna de Pinós, comtessa de Quitra. Igualment es casarà l'afillada Eulàlia Sunyer, en el seu cas amb el cavaller Joan Camps.²⁴⁶

En la seva recerca de prestigi social, Aleix de Marimon no sols aconseguí accedir als ordes militars castellans. En una època en què el poder monàrquic es trobava concentrat al regne de Castella, convertit des de l'inici de la monarquia dels Àustria en el veritable centre polític de l'anomenada monarquia hispànica, els títols i els honors castellans havien esdevingut un bé cobdiciat per la noblesa dels regnes i senyories perifèrics. Un d'aquests honors era l'entrada en un dels exclusius ordes militars castellans. Aleix de Marimon fou un dels pocs nobles catalans que aconseguí de ser-hi admès. Fou acceptat en el més prestigiós de tots: l'orde de Santiago, conegut a Catalunya amb el nom de Sant Jaume de l'Espasa. Aquest orde era un dels més antics de la corona de Castella i sols l'igualava en prestigi l'orde del Toisó d'Or, fundat per Felip el Bo de Borgonya al segle xv i portat a la península per Carles V quan va prendre possessió de la corona dels regnes hispànics. N'era, com en el cas de l'orde de Sant Jaume de l'Espasa, gran mestre el monarca. L'entrada en aquest orde suposava formar part d'un cercle restringit de favorits, la majoria dels quals eren del regne de Castella.

Així amb l'adquisició d'aquest honor Aleix afegia a la seva família un mèrit que poques famílies catalanes tenien. Aquest honor, a més, era transmès pel governador al primogènit d'Aleix, Daniel, el qual també va poder afegir al seu nom i cognoms l'honor i títol de "cavaller del orde y militia de San Jaume de la Espasa de Ucles" fent-ne esment en les seves darreres voluntats. D'aquesta manera Aleix de Marimon assolí una important fita en l'estratègia d'enlairament social i en la recerca de prestigi per a la seva família. Carrera d'honors en la qual el seu nomenament com a governador de Catalunya fou l'esgraó final.

245. AHPB, not. Antonio Juan Fita, *Liber quartus capitulorum (1637-1638)*: capítol matrimonial (09-03-1638).

246. AZURZA RIVAS, J. G., *El gobernador del Principado...*, p. 3. Porta a terme una exhaustiva anàlisi de les estratègies familiars que val la pena llegir amb atenció.

Però deixant de banda l'entrellat d'aliances i pactes matrimonials establert a l'entorn de la figura del governador. ¿Com era la família i el personatge? En el cas de Marimon es confon la figura pública amb la figura privada i és difícil establir un retrat del seu caràcter i personalitat independentment del retrat públic que ofereix la documentació oficial dels consells i instàncies del poder.

A partir de la documentació notarial de què disposem hom pot intentar esbossar una imatge de la seva figura. De l'estudi de la documentació disponible hi ha un aspecte de la seva personalitat, personal i familiar, que ressalta immediatament: el de la seva forta religiositat, que se situa en la mateixa línia que hem analitzat al llarg d'aquest estudi. Aquesta pregona religiositat és alhora teatral i respon a l'esquema propi de l'Antic Règim: abundància de misses i cerimònies d'expiació per la seva ànima en altars privilegiats, misses perpètuas per a la salvació de la seva ànima. Una època en què la religiositat s'expressa, més que en una oració i fe intimista, en una exaltació mística i teatral de gran cerimonia i sumptuositat ornamental en què cada família, cada individu s'esforça a demostrar amb la seva exhibició de fe i riquesa l'abast de la seva religiositat i, en conseqüència, de la seva fe.

Capteniment religiós que es palesa també en la resta de la família, els membres de la qual demostren la mateixa passió religiosa que el governador. Això és cert especialment en les seves filles, a les quals s'ha inculcat el mateix amor pel ceremonial i la mística religiosa: misses cantades, perpètuas i tota la consegüent exhibició barroca. Aquesta religiositat sembla que es modera en el cas del nét del governador Francesc Junyent i Marimon que demana expressament un funeral presidit per la senzillesa sense exhibició d'escuts i armes senyoriales, amb el fèretre amb el cos portat a baix i no a les espatlles dels portadors, si bé no renuncia a l'abundància de misses per la seva ànima celebrades en distintes esglésies.²⁴⁷

Aquesta religiositat troba una altra característica de l'època, un reflex en les obres de caritat que es realitzen. La família del governador no és una excepció. Cap dels seus membres oblida en el seu testament la caritat vers els necessitats feta per "amor de Déu". Però mentre que el governador té una caritat més estereotipada, en el fons l'habitual del seu grup social, car es dirigeix a institucions com l'hospital de la Santa Creu de Barcelona o l'hospital de la Misericòrdia de la mateixa ciutat, es tracta a més de xifres simbòliques, en el cas dels

247. AHPB, not. Juan Francisco Verneda, *Liber secundum testamentorum* (1694-1707): testament (26-02-1694), f. 14. Citat per AZURZA RIVAS, J. G., *El gobernador del Principado...*, p. 6.

seus familiars pren un caire més personalitzat. Així doncs, la seva filla Alamanda assegura la subsistència després de la seva mort del pobre beneficiat, així es coneixen els pobres dependents de la caritat d'una família, Miquel Bordas mitjançant un llegat total de set-centes lliures barceloneses. A més d'assegurar amb diferents llegats el futur dels servidors més lleials. El mateix faran altres membres de la família com la seva germanastra Eulàlia i les seves germanes.

En canvi, en el cas del governador; si deixem de banda els llegats, que sols representen quantitats petites, en dues institucions no constatem llegats fets a familiars necessitats, servents o pobres mantinguts. No sembla, per tant, que Aleix de Marimon, a diferència d'altres membres de la família, tingués afinitats o relacions de familiaritat amb inferiors o dependents de la família, és a dir criats. Sí que es deixa entreveure alguna cosa en el cas d'altres membres de la nissaga com les seves filles, mitjançant un llenguatge proper amb el qual s'expressen sobre les persones a què atorguen llurs donatius. Així, en els testaments d'Alamanda, Teresa, Gertrudis i Eulàlia es deixa sentir en l'expressió dels donatius o llegats la proximitat, o almenys fa aquesta impressió, de les testadores vers llurs beneficiats. Proximitat constatada en el llenguatge emprat, en les expressions. Gertrudis de Marimon remarca la seva voluntat de vetllar pel futur de la filla del matrimoni Martí, servidors de la família, amb paraules que expressen aquesta esmentada proximitat: "Item deix a Tereseta filla de dita Martina en temps y per sa col·locació lo que aparexera a dita senyora dona Teresa Calders, ma germana y hereva davall escrita donarli de mes cosas."

Les mateixes manifestacions les trobem amb els beneficiats de les donacions, criats o dependents, que es reflecteixen en els testaments de les altres germanes. Característica allunyada, com ja s'ha dit, del llenguatge fred del testament del governador. Una fredor que s'estèn a la família. En les referències testamentàries Marimon fa referència a la seva família des d'un llenguatge distant i protocol·lari, no hi ha expressions de proximitat i familiaritat. Trobem referències al bon servei rebut i a la companyia proporcionada. Quelcom que, en canvi, sí que es troba en les referències testamentàries de les seves filles. Així, Alamanda de Marimon i Roger, la seva filla gran, troba l'oportunitat d'expressar en un testament l'estimació que sent per la seva néta Maria Teresa Junyent i Soler, a la qual deixa hereva d'una part dels seus béns.

Familiaritat i proximitat que també podem constatar en la relació que mantingueren dues germanes, Gertrudis i Teresa Marimon, amb la seva germanastra Eulàlia Camps. Proximitat que s'expressa en l'elecció que en fa Gertrudis de Marimon com una de les seves marmessores i en la confiança que Gertrudis Marimon diposita en la seva germana

Teresa, per disposició testamentària, per a la protecció i cura del seu fill petit Francesc Camps en el cas de faltar a aquesta obligació el seu primogènit Jaume Camps. No sembla que les relacions familiars de les filles del primer matrimoni amb la segona esposa d'Aleix de Marimon, Anna de Pinós, fossin distants o almenys no es deixa entreveure en els documents. En el cas del matrimoni entre Teresa i Ramon de Calders la mare d'Anna, la comtessa de Quitra i Centelles, palesa una generositat vers la filla adoptiva de la seva filla en forma d'un substanciós donatiu de dues mil lliures barceloneses entregades en concepte de dot matrimonial, com ja hem recordat anteriorment. Per la qual cosa no sembla que hi haguessin males relacions entre les filles del primer matrimoni i la nova esposa.²⁴⁸

Un altre aspecte que cal ressaltar del caràcter del governador i la seva família, que hom ha pogut deduir del llenguatge notarial, és la vinculació de la família a la ciutat de Barcelona. Vinculació que es palesa mitjançant els lligams amb les institucions religioses de la ciutat: hospital de la Santa Creu, hospital de la Misericòrdia, convent de Jesús i convent de Sant Agustí. Institucions escollides pel nostre personatge i la seva nissaga perquè els hi enterrin o bé en els feus familiars de Segur o Sant Marçal, als quals atorguen donatius i llegats testamentaris.

La vinculació de la família amb la Ciutat Comtal també la detectem pel fet que la majoria dels membres de la família escullen la ciutat com a residència principal. Així, el mateix Aleix de Marimon hi fixa la residència durant els períodes que no ha de recórrer les comarques catalanes en compliment de les obligacions del seu càrrec estipulat per les Constitucions de Catalunya, i el mateix fan les seves filles i els seus gendres. Per tant, podem considerar la família Marimon com un cas més de noblesa urbanitzada com n'hi havia tants a la Catalunya de l'època, en realitat era un fenomen que comença a desenvolupar-se al segle xv. Impressió que es reforça amb el coneixement dels esmentats lligams de la família amb membres del grup de lletrats de la Reial Audiència mitjançant els matrimonis d'una tia del governador, Dionisia, i una germana, Laura, amb juristes de l'esmentada institució.

També és un tret del governador i de la seva família la vinculació a la monarquia i a les seves institucions. A diferència d'altres famílies de la noblesa catalana, vinculades més a les institucions del país que a la llunyana monarquia, els Marimon són, com ja he insistit, una família vinculada a l'administració i al servei reial. Aquesta realitat

248. Consulteu un altre cop AZURZA RIVAS, J. G., *El gobernador del Principado...*, p. 7.

s'expressa en el seu cercle de relacions familiars, on són destacables els vincles amb famílies de juristes i funcionaris de la Corona, i també en les carreres públiques dels membres de la família vinculades al servei reial. Però també s'expressa en l'aspecte personal mitjançant les dades que ens forneix la documentació notarial en la qual els membres de la família fan expressa professió de lleialtat a la Corona. Així és com Eulàlia Sunyer, filla adoptiva del governador, no desaprofita l'ocasió que li ofereix el testament per palesar la seva lleialtat a la Corona i el desig que els seus descendents mantinguin aquesta lleialtat. Arriba a disposar que siguin desprovistos de llurs drets sobre l'herència tots aquells descendents acusats de deslleialtat a la monarquia o delictes de lesa majestat. Igualment poden considerar-se en el mateix sentit les repetides expressions de lleialtat a la Corona que conté la correspondència del governador amb la cort, més enllà del que poden tenir d'actes de justificació de les seves actuacions o de manifestacions cortesanes.

El nostre personatge consolidà una xarxa social i política rellevant. Cal que recordem, en aquest sentit, les estretes relacions amb el virrei Sentís a causa del ferm suport que li oferí quan el Consell de Cent no era partidari de la seva candidatura al càrrec de lloctinent del Principat. Durant tot aquest conflicte, Aleix de Marimon i de Jafre afavorí sense fissures les tesis del virrei i de la Corona.²⁴⁹ Com no podia ser d'una altra manera, aquesta decidida actitud d'Aleix de Marimon despertà les pregones simpaties del mateix bisbe de Barcelona, Joan Sentís. No deixa de ser suggerent la significativa relació que mantingué la família amb el Capítol catedralici de Barcelona, especialment amb els canonges que apareixen en el seu testament de 1623. Relació que arriba fins al punt de confiar, en la mateixa disposició testamentària, la cura i tutela dels seus fills abans que arribin a la majoria d'edat en cas de mort de la seva dona.

Més enllà de les ja esmentades relacions eclesiàstiques, la sociabilitat d'Aleix i de la seva parentela assoleix un respectable nombre de famílies de la petita i mitjana noblesa: cavallers i donzells. A part de les relacions amb famílies com els Calders, Roger o Junyent, emparentades amb els Marimon, el governador i la seva família mantenen relacions amb d'altres importants famílies de cavallers del Principat. Famílies com els Aimerich, els Cruilles o els Ferran, un membre d'aquesta família és titular de l'ofici de correu major de Catalunya, els titulars dels quals

249. Generalitat registre lletres trameses. Documentació corresponent al trienni de 1620 registre 3r, sig. 838. Carta dels diputats del General al governador de 8 d'octubre de 1622 f. 99 i ACA, CA, lligall 371. Carta del governador al rei del 4 de març de 1623 i carta del virrei al rei de la mateixa data. Documentació que hem conegut gràcies a AZURZA RIVAS, J. G., *El gobernador del Principado...*, p. 9.

són esmentats el 1619 per l'oncle del governador, Guerau de Marimon, com a marmessors nomenats en les seves darreres voluntats.

Relacions que impliquen la pràctica de transaccions i acords financers com els establerts entre Alamanda de Marimon i Roger, filla primogènita del governador, i Isabel Meca i de Cardona, parenta de l'abat del monestir de Ripoll Jaume Meca. En el cercle dels Marimon no falten tampoc ciutadans honrats de Barcelona o d'altres ciutats del Principat com Sabadell o Manresa, on són coneguts, a vegades, com burgesos honrats. Membres d'una oligarquia urbana que per hàbits, costums i relacions familiars s'integren en la noblesa participant en molts dels cercles socials i institucionals nobiliaris, però que això no obstant no són membres del grup nobiliari per sang i ascendència, la qual cosa fa que es trobin en una situació ambivalent pel que fa a la seva condició nobiliària.

Atesos els esdeveniments polítics, els funcionaris sempre es troben en una situació complicada. Com a catalans devien lleialtat a les lleis i constitucions del seu país. Però al mateix temps, com a funcionaris i súbdits devien lleialtat al seu monarca. Aquesta doble lleialtat no havia de ser conflictiva, però a la pràctica el creixent conflicte entre les institucions del país, defensores de les constitucions, i la Corona, que cada vegada més considerava aquestes com un obstacle per als seus objectius, col·locà als membres de l'administració reial —governadors, Reial Audiència, Batllia i oficina dels Maestre Racional— en una situació en què de forma creixent havien de fer front a un conflicte d'interessos entre llur fidelitat al rei i la fidelitat a les constitucions i capítols de cort del país. D'una banda, la Corona n'exigia col·laboració lleial en la seva política al Principat i s'impacientava davant els escrúpols constitucionals que, per exemple, els jutges de la Reial Audiència podien plantejar o davant la manca d'interès a l'hora de prendre mesures que podien ser qualificades com a *contrafacció* per les autoritats catalanes.

La majoria dels oficials reials intentaren cercar un equilibri impossible, aconseguint solament descontentar ambdues parts implicades. Aleix de Marimon i Jafre, com la majoria dels esmentats oficials reials, es trobava immers en aquest dilema. A l'hora de la veritat, per la seva condició de governador de Catalunya, sempre s'acabava inclinant pel monarca, la qual cosa li garantia l'enfrontament amb les institucions de la terra i especialment amb el Consell de Cent, sempre més actiu en la defensa del sistema legal català.

La situació no canvià totalment després de la guerra dels Segadors. Fèlix de Marimon i de Tord, per bé que ja no amb la virulència d'abans de la guerra de Separació, hagué de fer els pertinents equilibris perquè les institucions de la terra no estiguessin del tot descontentes pel que fa a les pretensions reials.

Heretà dels seus avantpassats el títol de senyor del castell de Sant Marçal, de Cerdanyola, que amb ell esdevindria marquesat, també fou senyor de Vilacorba i de Sant Vicenç del Rec.²⁵⁰ En 1683 adquirí la successió de la meitat de la baronia de Gelida, la qual cosa provocà un plet a la Reial Audiència de Catalunya amb l'altre coharó, Antoni de Bournonville, marquès de Rupit. Malgrat la insistència del marquès de Rupit, la Reial Audiència mantingué Fèlix de Marimon i de Tord en possessió de la meitat de l'esmentada baronia.

Un dels problemes a què va haver de fer front fou el dels allotjaments, que explica la convulsió social de la guerra dels Segadors. Etern problema de difícil solució. Ell mateix afirma “que no podia, en la distribució dels allotjaments, apartar-se de peu de llista que per a est effecte se li entregave”. Malgrat aquestes reflexions del tresorer Fèlix de Marimon i de Tord, les queixes de diverses localitats catalanes continuaren. Ciutats tan distants com Gandesa, Agramunt, Igualada i Mataró, entre moltes altres, insistiren en les dificultats greus en què es trobaven, la qual cosa els impedia donar la resposta adient a les peticions reials, bo i afirmant el següent:

Y los suplicants, desitjosos del major servey de sa magestat, reportant-la a vostra excel·lència, esperen que vostra excel·lència, com a tan zelós de ell, atenent als treballs, necessitats y afliccions que pateix tota esta provincia y que acosats de ellas los naturals y de les càrregas tants grans que soporten de allotjaments, donatiu voluntari y execucions que esperen per lo dret de coronatge, no poch desemparen sens cases, per faltar-los en ellas lo precís y natural sustento, y principalment que segons les poques y limitades forçes en que-s troben les universitats, tenen per dificultós poder suportar, en quant los allotjaments, corrent en la mateixa forma y disposicio, y fins vuy, que vostra excel·lència se servirà de tenir aquella commisseració que tot lo principat solícite.²⁵¹

L'ascens al Consell d'Aragó representà per al nostre personatge, i per al llinatge com a tal, un salt qualitatiu de primer ordre. Des del primer moment, la classe dirigent catalana, com era habitual, s'apressà a felicitar-lo. Així doncs, a l'abril de 1683, quan aconseguí el nomenament de conseller de capa i espasa²⁵² de l'esmentat Consell, rebé la visita protocol·lària de Francesc Martí i Genovès, donzell, i Josep Cathà i Bertran, ciutadà honorat de Barcelona. A Fèlix de Marimon i de Tord l'acompanyaven els comtes de Robles i de Guara, la qual

250. MORALES ROCA, F. J., *Próceres habilitados...*, vol. I, p. 300.

251. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, 1674-1689...*, pp. 454-455.

252. AGS, DGT, inv. 2, lligal 5.

cosa palesa quins eren els aliats del nou conseller. Aquest càrrec, més enllà de les possibilitats reals de poder dins el joc polític català, li permeté aprofundir les seves relacions socials com s'evidencia en l'acte d'acomiadament celebrat a la Diputació, el juny de 1689, perquè havia de marxar a Madrid a complir amb els deures de conseller. L'acte es desenvolupà de la següent manera:

En aquest die, a las sinch oras de la tarde, és vingut en la present casa de la Deputació lo molt il·lustre senyor don Fèlix de Marimon (...) a effecte de despedir-se del molt il·lustre concistori de sa senyoria per estar de partida per Cort de sa magestat (...) és estat rebut per lo scrivà major y demés officials de la present casa al replà de la escala qui puja en la present casa per los magnífichs accessors y advocat fiscal al capdemunt de dita escala y, encaminant-se per lo terraplè dels tarongers, a la porta de la sala dels reys, lo reberen los molt il·lustres senyors oïdors ecclesiàstich y real ab los verguers ab massas altas, trobant-se absent del concistori lo senyor oïdor militar.²⁵³

En ple conflicte bèl·lic, concretament el 1708, fou nomenat conseller de capa i espasa del Consell d'Itàlia²⁵⁴ amb un sou anual de 19.455 rals de billó. Va morir el setembre de 1721 quan ocupava aquest ofici.

El seu fill, Josep de Marimon i de Corbera Sant Climent, continuà, com el seu pare, molt implicat en el servei a la Corona. En 1684 ja aconseguí un càrrec rellevant com el de superintendent de les reials drassanes de Barcelona.²⁵⁵ El sou que li fou assignat era de 8.800 rals de billó a l'any i també aconseguí una llicència reial per poder disposar d'aquest ofici a favor d'un fill seu el setembre de 1709. Aconseguí la futura tant de conseller de capa i espasa del Consell d'Aragó com del d'Itàlia; futura que inicialment fou concedida al seu pare, el primer marquès de Cerdanyola.

La seva decidida opció filipista li reportà un seguit d'avantatges. Pels volts de 1711, quan el conflicte bèl·lic es començava a decantar, ja va rebre com a compensació per la seva lleialtat una pensió de dos mil ducats sobre els béns confiscats a Cerdenya. Aquesta pensió, en realitat, era una forma de pagar-li el sou de la plaça de conseller del Consell d'Itàlia.²⁵⁶ Però aquesta no fou l'única mesura que palesà la confiança que li tenia Felip V, car l'agost de 1713 fou nomenat pel rei per acompanyar el duc de Popoli, nou capità general, al Principat. Fins

253. *Ibidem*, pp. 634 i 1127.

254. AGS, DGT, inv. 2, lligall 5.

255. AGS, DGT, inv. 2, lligall 7.

256. Aquest cop podeu trobar la informació adient a AGS, Estat, lligall 437.

i tot, en aquelles difícils circumstàncies, aconseguí rebre una quantitat a compte del sou que li devia el monarca com a conseller d'Itàlia.²⁵⁷

El 1714, any en què va concloure finalment la guerra de Successió, li foren proposats dos càrrecs més. Un ja l'havia tingut a l'inici de la seva carrera, em refereixo al de superintendent de les reials drassanes de Barcelona. I l'altre, el setembre d'aquell any, ministre de la Junta Interina de Barcelona; càrrec que reflectia la gran confiança que el monarca li havia dipositat.²⁵⁸ La mort del seu pare el convertí en el personatge més rellevant de la nissaga, car heretà el títol de marquès de Cerdanyola fins a la seva mort el desembre de 1747.

257. Ambdues decisions que evidencien, un cop més, el filipisme del nostre personatge consten a l'Arxiu Històric Nacional, llibre 7931 i llibre 8004, respectivament.

258. AGS, GM, lligall 5679.

L'ARRIBADA DEL SET-CENTS O LA PROJECCIÓ D'UN ESPLET DE NISSAGUES

A mesura que ens apropem a la darrerria de l'etapa foral apareixen, sens dubte, altres famílies que, com els Marimon, s'implicaren en la defensa dels interessos de Felip V i, per tant, es beneficiaren d'una forma més sensible de la quota de poder en les institucions centrals.

ELS MONTSERRAT I ELS CAMPORRELLS

Quan hem parlat dels Salbà, hem emfatitzat la influència efectivament notòria de Miquel de Salbà i de Vallgornera, però tampoc hauríem d'oblidar la personalitat del marquès de Tamarit i d'Antoni de Camporrells. El reusenc Francesc de Montserrat i Vives, marquès de Tamarit, fou un dels principals financers de la Corona al Principat. Després de la capitulació de Barcelona actua com a arrendatari d'impostos pertanyents a l'Església, a la Corona i, fins i tot, a la Diputació del General. També ens consta que fou nomenat administrador d'aprovisionament de l'exèrcit i alt responsable de les galeres reials. Una filla seva emparentà amb l'esmentat Antoni de Camporrells, nét d'un destacat regent la tresoreria, Cristòfol de Gallart. Havia estat escollit com a diputat militar de la Generalitat i fou nomenat posteriorment membre del Consell de Finances. La presència de catalans en les institucions financeres de la monarquia seria incompleta si sols esmentessim Miquel de Salbà i de Vallgornera.

A mesura que ens apropem a la darrera centúria moderna tenim més dades sobre el capteniment de les famílies polítiques més rellevants. La guerra de Successió, com també la guerra dels Segadors, obligà les principals famílies del Principat a posicionar-se davant d'aquells esdeveniments. Sota el qualificatiu de famílies *botifleres*, és a dir filipistes, coneixem l'evolució dels Prous, Portell i Ametller; entre d'altres.¹

1. MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als Consells...", pp. 233-239.

ELS PROUS

Melcior Prous, que fou jutge de cort des de 1698,² es beneficià de la seva actitud finalment filipista ja que va aconseguir que l'ascendissin el 1713 al Consell d'Hisenda. La seva fidelitat, com en altres casos, possibilità que la seva família, concretament Baltasar Prous, s'introduís en el nou ajuntament borbònic de Barcelona.

Recordem, en aquest context, com algunes de les restants famílies esmentades al llarg d'aquest estudi compartiren, pel que fa a la carrera política dels seus membres principals, destins semblants. Tinguem present que Francesc Portell i Fèlix de Marimon i Tord, representants de llinatges amb una significativa trajectòria de servei a la Corona, formaren part del Consell d'Aragó. El primer, en qualitat de fiscal de l'esmentada institució, va tenir un paper capital a les corts de 1701, mentre que al marquès de Cerdanyola li va correspondre l'honor de ser el darrer conseller de capa i espasa català de l'esmentat Consell.

ELS PORTELL

Quan s'abolí el Consell d'Aragó ambdós personatges continuaren formant part de la polisinòdia. L'amistat entre Francesc Portell i Melcior de Macanaz va valdre al primer que el nomenessin un dels presidents del Consell de Castella; en canvi, Fèlix de Marimon formà part del Consell d'Itàlia. Francesc Ametller, destacadíssim personatge en aquelles circumstàncies històriques, ocupà una plaça de conseller de Castella amb Francesc Portell.

Els seus inicis no foren meteòrics, ja que es va haver d'esperar vint-i-un anys per obtenir una plaça a l'Audiència, temps d'espera excessiu si tenim en compte que aconseguí ser catedràtic de la universitat de Barcelona a una edat primerenca. Sols el descendent de Francesc Portell, Francesc Portell i Font, continuà ocupant càrrecs a l'administració central, en els seus últims anys de vida ascendí al Consell de Castella.³

ELS GÜELL

El nucli del partit filipista no s'exhaureix amb aquestes famílies, sinó que destaquen especialment els Güell i, evidentment, els Aparici.⁴ Els primers procedeixen de Vilafranca del Penedès i tingueren una

2. ACA, CA, llig. 226, doc. núm. 39.

3. MOLAS RIBALTA, P., "Catalans a l'administració central al segle XVIII", *Pedralbes*, 8, 1988, vol. II, pp. 184-185.

4. *Ibidem*.

carrera política brillantíssima i palesen, com per exemple els Portell, l'existència d'una espessa xarxa de relacions entre magistrats. Iniciaren la seva trajectòria a la darrerria del segle XVII a l'Audiència catalana amb Josep Güell i Soler, que fou nomenat degà del Consell d'Hisenda.⁵ El seu fill, Ventura Güell, fou segurament el català que va tenir més èxit en l'administració central borbònica. El seu currículum és impressionant. Fou nomenat conseller d'Hisenda, fiscal de la Cambra de Castella, conseller de Castella i, a partir de 1740, conseller de la Cambra de Castella fins a la seva mort.⁶ Però els seus descendents, sense arribar al seu nivell, també gaudiren de càrrecs rellevants. L'àmbit hisendístic continuà comptant amb la presència d'aquesta família, ja que un fill i un nét seus foren nomenats conseller d'Hisenda i membre de la Contaduría Mayor de Cuentas, respectivament. El seu fill, Josep Güell i Serra, havia pertanyut a la sala d'alcaldes. Va projectar, en el cas del seu nét, Joan Ignasi Güell i de la Encina, la seva presència en altres institucions distintes de l'àmbit estrictament polític i ja ben entrat el segle XVIII sota el regnat de Carles III.

ELS APARICI

En canvi, les distintes generacions dels Aparici compartiren un mateix model de carrera política. Més enllà de la seva presència inicial a l'Audiència de Catalunya, un fill i un nét del mercader Josep Aparici, que inicià la projecció política de la família, prestaren llurs serveis com a funcionaris a la Casa de Contractació de Cadis. El seu nét, Pere Aparici i Álvarez, aconseguí introduir-se a la Secretaria d'Estat o Ministeri d'Índies, i amb el temps assolí la categoria d'oficial primer. El fill de Pere Aparici, Josep Manel, va repetir la carrera del seu pare a la Secretaria d'Índies i va reforçar encara més aquesta branca familiar a Madrid, beneficiant-se els seus familiars residents a Barcelona d'aquesta projecció pública.⁷

ELS ALÒS

Altres llinatges es consoliden a mesura que avança la centúria. Penso en la influent família dels Alòs, els quals des de la segona meitat del segle XVII fins al segle XX els podem trobar ocupant diferents càrrecs

5. ACA, CA, llig. 226, exp. 49, memòria de Josep Güell i Soler.

6. MOLAS RIBALTA, P., "Los Fiscales de la Cámara de Castilla", *Cuadernos de Historia Moderna*, 14, 1993, pp. 12-16; MOLAS RIBALTA, P., "Catalans a l'administració...", pp. 186-187.

7. MOLAS RIBALTA, P., "Catalans a l'administració...", pp. 190-191.

en l'administració central, en la magistratura, l'exèrcit, el municipi, l'Església i la universitat. Dins del règim borbònic destacà la personalitat de Josep Francesc d'Alòs, que, després d'haver estat nomenat assessor de la intendència, alcalde major de Barcelona, auditor de la guerra i considerat un personatge rellevant en el si de la Reial Audiència de Catalunya, fou ascendit a "alcalde de Casa y Corte" i posteriorment conseller honorari de Castella. Un descendent seu, Josep Ignasi d'Alós i Barrera, també va estar present en la polisinòdia, concretament al Consell d'Hisenda, en qualitat de diputat de millones.⁸

ELS FELIU I SISTERNES

Sense gaudir del pes específic dels Alòs, també els Feliu i Sisternes destacaren a Madrid.⁹ En realitat, la línia Feliu s'exhaurí ràpidament, ja que l'hereva de Francesc Feu Feliu de la Penya, Saiol i Quarteroni es casà amb un alt funcionari borbònic, el valencià Manel Sisternes i Feliu, fiscal de l'Audiència de Catalunya a mitjan segle XVIII. Aquest fou ascendit a "alcalde de Casa y Corte" i uns anys més tard fou fiscal del Consell i de la Cambra de Castella.¹⁰ Un fill del seu matrimoni amb l'hereva de Francesc Feu i Feliu de la Penya ascendí també a "alcalde de Casa y Corte", prèviament havia exercit com el seu pare, la carrera de magistrat en diferents audiències.

Martínez i Codina situaren, òbviament cada nissaga en funció de les seves circumstàncies, algun membre al Consell de Castella. En canvi, altres com els Ponsich, destacaren pel fet de tenir diputats de l'Ajuntament de Barcelona a la cort, que pel que fa als Ponsich els va permetre arrelar-se a Madrid.¹¹ Posició aconseguida per aquests últims gràcies al seu emparentament amb els Alós. Però mai aconseguiren estar presents en els organismes de la polisinòdia. El mateix succeí a la família Jover de Tàrraga. Els membres d'aquestes famílies van ocupar durant varies generacions càrrecs municipals i territorials de la mateixa naturalesa. La seva presència en l'àmbit judicial també és

8. PÉREZ SAMPER, M.ª Àngeles, "La familia Alós (siglo XVIII)", *Cuadernos de Investigación Histórica*, 6, 1982, pp. 195-239; "La Audiencia de Cataluña en el siglo XVIII", *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, 13-14, 1995, pàgs. 66-67; MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als Consells...", pp. 243-244.

9. Vegeu un altre cop MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als Consells...", pp. 244-245.

10. MOLAS RIBALTA, P., "Los fiscales...", op. Cit., pp. 24-25.

11. MOLAS RIBALTA, P., "Catalans als Consells...", pp. 245-250.

digna d'esment i va estar subjecta als distints avatars de la política espanyola de la darrerria de l'edat moderna.¹²

ELS TUDÓ

Precursor dels Tudó del segle XVIII, Jacint Tudó ocupà després de la victòria borbònica el càrrec de cònsul mercader de la Llotja de Mar, però fou la tercera generació la que efectuà un salt qualitatiu. A aquesta va pertànyer el conseller de Castella Jacint Tudó i Alemany, que ocupà aquesta posició després d'exercir diferents càrrecs judicials a l'Ajuntament de Barcelona i a la Reial Audiència. El seu fill, Francesc Antoni de Tudó i Peaguda, seguí la carrera judicial i fou membre de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres, però no va tenir cap càrrec en l'Administració central.

ELS MARTÍNEZ PONS

La trajectòria de la família de José Martínez Pons fou més complexa. Els seus inicis s'han de relacionar amb la presència del seu avi, Agustí Martínez, en l'estament dels mercaders, al cap d'uns anys aconseguí ocupar la quarta regidoria de l'Ajuntament de Barcelona. La segona generació destacà en la carrera judicial, ja que el pare de José Martínez Pons va treballar a la Reial Audiència de Mallorca i a la Chancillería de Valladolid. El seu fill hauria culminat aquesta trajectòria quan fou nomenat conseller de Castella després d'una satisfactòria experiència judicial adquirida durant la seva estada a la Reial Audiència de Catalunya i després també d'haver presidit els tribunals de Sevilla i Valladolid.

ELS CODINA

Els Codina, procedents d'una família noble de Vic, tingueren en la persona de Domènec Codina i Alavall el seu personatge més destacat. Fou nomenat "alcalde de Casa y Corte" sense haver servit en cap tribunal territorial, i a causa de la seva encertada estratègia durant les intrigues polítiques del moment fou nomenat conseller de Castella el 1792. Set anys més tard fou el darrer que ocupà el càrrec de fiscal de la Cambra de Castella. Es dona així la paradoxa que amb un català s'inicià i va concloure la nòmina de fiscals de la Cambra de Castella.

12. MOLAS RIBALTA, P., "Relacions de mèrits de la família Jover i altres lleidatans", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, 7, pp. 151-156.

Malauradament no disposem d'estudis que analitzin l'activitat política de rellevants personatges eclesiàstics a l'Espanya de l'Antic Règim. Si bé foren molts els cardenals que tingueren una presència política important, en el millor dels casos, són esmentats d'una forma succinta. La informació és encara més escassa quan aquests no detingueren càrrecs civils. Sabem que alguns aconseguiren ocupar un lloc destacat en l'organigrama de la monarquia. És en una època allunyada de l'objectiu d'aquest estudi quan observem la presència de destacats eclesiàstics al Consell d'Estat revitalitzat pel comte d'Aran-da. Pere Molas ens parla de dos eclesiàstics: l'arquebisbe de Toledo, Lorenzana, i el català Antoni de Sentmenat i de Cartellà, que gaudia des de 1784 de la dignitat de patriarca de les Índies Occidentals. La trajectòria familiar, com en l'àmbit civil, era decisiva, ja que el seu avi, Manel de Sentmenat i de Lanuza, fou virrei a la darrereria del segle XVII.¹³

ELS RUBÍ

Les dades que ens proporcionen les successives monografies ens autoritzen a afirmar que els descendents dels que destacaren per la seva lleialtat a la Corona durant la guerra dels Segadors, no sintonitzaren totalment amb la causa de Felip V. La família Rubí, sens dubte, en fou una.¹⁴

A començaments del segle XVII ja es trobava ben incardinada en els centres de poder polític de Catalunya. Junt amb la seva política matrimonial, que com en tants altres casos féu possible la consolidació de la seva privilegiada situació política i social, el seu interès per formar part de la magistratura els portà a ingressar en els més destacats col·legis majors. En aquest context esclatà la guerra dels Segadors que va merèixer per part dels Rubí un ferm rebuig a les pretensions de les institucions de la terra. El personatge del llinatge més destacat en aquell moment, Ramon de Rubí i Marimon, va aconseguir com a recompensa per la seva decidida actitud el nomenament de regent del

13. MOLAS RIBALTA, P., "El món polític del cardenal Despuig", *Memòries de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics*, 6, pp. 6-7.

14. MOLAS RIBALTA, P., "La família del marquès de Rubí, dels Àustria als Borbó", *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 20, 1995, pp. 61-71.

Consell d'Aragó.¹⁵ El seu fill, Pere de Rubí i Sabater, apareix citat per Jordi Vidal com a exiliat.¹⁶

En canvi, Josep Antoni de Rubí i Boixadors, marquès de Rubí, fill de l'esmentat Pere de Rubí, fou un destacat austriacista. Com Magí de Ninot fou capità de la Coronela i en 1708 coronel d'infanteria. Posteriorment aconseguí, com el seu pare, el grau de general d'artilleria, i en 1711 fou nomenat virrei de Mallorca fins a l'arribada de les tropes borbòniques. En resum, una carrera compromesa sense embuts a la causa de l'arxiduc. Un cop acabada la guerra de Successió el marquès de Rubí continuà servint fidelment l'emperador Carles VI. Ara bé, aquesta actitud no provocà, com podria ser comprensible, una ruptura amb aquelles famílies que es comprometeren a fons amb la causa austriacista. Les relacions familiars, entre aquests els Pignatelli i els Aymerich, no es veiren en absolut afectades per les vicissituds polítiques, com ho ha demostrat Pere Molas.¹⁷ Els Pignatelli, per exemple, eren notoris borbònics; actitud que no implicà una ruptura amb els seus parents austriacistes de l'esmentada família Aymerich ni amb els Peguera, parents d'aquests.

15. Es confirma que l'accés al Consell d'Aragó es produïa després de contrastats i dilatats serveis a la Corona (SERRA I PUIG, E, "Els Gassol, de cavallers de Tremp a Protonotaris del Consell d'Aragó", *Pedralbes*, 7, 1987, pp. 43-77; SERRA I PUIG, E., "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle xv a l'enllaç nobiliari del segle xvii", *Actes del I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984, pp. 479-497.

16. VIDAL, J., *Crisi dels segadors i canvi social*, Edicions 62, Barcelona, 1983, apèndix I, núms. 373-375.

17. MOLAS RIBALTA, P., "La família del marquès de Rubí...", p. 69.

LA CONSOLIDACIÓ D'UNA NOBLESA LLEIDATANA EN EL NOU CONTEXT BORBÒNIC

ELS MOIXÓ

Un mateix llinatge o individu efectuava a voltes un canvi d'estratègia en vista d'una situació política complicada. El llinatge dels Moixó va estar present en el govern de la ciutat al segle XVI, quan Miquel Moixó va ser-ne el racional. A començaments del sis-cents es va produir l'ingrés a l'estament nobiliari: el 1612 Jeroni de Moixó va esdevenir cavaller.

Rafel Moixó, membre d'un llinatge d'origen mercantil i que al segle XVI formava part del poder municipal de Cervera, va rebre títols dels dos monarques enfrontats: del rei d'Espanya i del de França. Aquest personatge fou síndic de Cervera a la Junta de Braços convocada per la Diputació del General al setembre de 1640. Fou escollit per formar part de la *Trentasisena*, també era membre de la Junta de Guerra. Uns anys més tard canvià d'actitud i s'apressà a escriure un memòria on exposava la seva provada fidelitat a Felip IV. Segons aquest document, havia estat perseguit per ordre de Pau Claris, li havien cremat la casa, havia rebutjat una plaça de jutge de l'Audiència que li havia ofert el nou govern i havia defensat persones acusades de deslleials, "con maña y estudio". El memorial¹ era especialment detallat quan parlava de la seva actuació en el moment del retorn de l'autoritat de Felip IV els anys 1651-1652. S'havia oposat a allotjar soldats francesos i, finalment, essent paer en cap l'any 1652, va depositar el veguer. Aquesta actitud va fer que els miquelets li saquegessin el lloc de Clariana, a la comarca

1. BC, Follets Bonsoms, núm. 2197. Memorial presentat a la reina governadora Marianna d'Àustria pel Dr. Rafel de Moixó, assessor del governador de Catalunya i comtat de Cerdanya. Citat per MOLAS RIBALTA, P., "Al servei de la monarquia: els Moixó de Cervera", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, 1993, p. 169.

de l'Anoia, amb la roba que havia portat fugint de la pesta de Cervera. El governador de Lleida, Pedro de Valenzuela, va certificar els seus bons serveis a la causa i el rei li va enviar una carta d'agraïment. El 1653, Rafel de Moixó va ser convocat al Parlament presidit per Joan Josep d'Àustria, i aquell mateix any Felip IV li va concedir la dignitat de noble. Moixó va servir l'administració reial com a assessor del portantveus del governador general. Pere Molas també ens diu que a les ciutats de Vic i Montblanc va pacificar les lluites de bàndols. Va aconseguir ocupar una de les assessories de la Batllia General i morí a Cervera el 1683.²

En els moments inicials del moviment austriacista Jeroni de Moixó, cavaller de Cervera, participà activament contra la revolta i continuà palesant la seva fidelitat. El 1708 sabem que era coronel d'un regiment format a Tàrraga.³

ELS MARANYOSA

La família Maranyosa, de la noblesa urbana de Lleida que emparentà amb els Moixó, també va tenir una actitud canviant durant la guerra dels Segadors, ja que el 1640 seguiren el partit de la revolta, però en 1644, tal com van fer altres famílies del seu grup social, optaren per tornar a l'obediència de Felip IV. Canvi d'estratègia que els fou rendible, ja que continuaren el seu procés d'ennobliment fins aconseguir la categoria de noble el 1697.

Un clar exponent d'aquesta estratègia va ser el que segurament fou el personatge més destacat de la nissaga, el doctor Tomàs de Maranyosa i d'Aranyó. Fou nomenat assessor de la Batllia el 1673, però no formà part de la Reial Audiència catalana malgrat els seus intents per aconseguir-ho.

En la seva interessant relació de mèrits no dubtà a detallar els serveis prestats a la Corona per la seva mare Isabel de Maranyosa i d'Aranyó, vídua. El governador de la plaça de Lleida l'any 1649 també certifica que

aviendo quedado por muerte de su marido (que sirvio à su Magestad con todo afecto) con tres hijos, y una hija, y con crecida hazienda de casas, propiedades, y censales, todo se lo destruyeron, y talaron, dexandola con mucha necesidad, y pobreza, que ape-

2. Biblioteca Universitària de Barcelona (=BUB), Ms. 1765. Dietari del ciutadà honrat Josep de Monfar i Sorts per a l'any 1683, 8 d'octubre. Citat per MOLAS RIBALTA, P., "Al servei de la monarquia...", p. 170.

3. MOLAS RIBALTA, P., "Al servei de la monarquia...", pp. 169-170.

nas podia sustentar à sus hijos. Y no obstante esto, assistió con gran fineza à los alojamientos continuos, transitos de Exercitos, y demas cosas del servicio de su Magestad; y en los dos sitios que padeciò dicha ciudad de Lerida en los años de 1646. que intentò el Frances suprenderla por hambre; y en el de 47. por ataque, y fuerça de armas, y particularmente en el de 46. acudiò al sustento de los soldados, partiendo con ellos los alimentos, que tenia preservados para su necessario sustento, y extrema necesidad, à que todos llegaron en el discuros de siete meses que durò aquel sitio, aviendole derribado para las fortificaciones de aquella Plaça algunas casas, y una de campo, y un molino de papel, y harina de mucha consideracion, juzgandola el Governador por su varonil obrar (...) que era digna de merecer merced de la Real mano de Su Magestad.⁴

El doctor Tomàs de Maranyosa i d'Aranyó potser pensà que seria insuficient aquest relat sense aportar testimonis de pes que li donessin la cobejada credibilitat, per aquest motiu aconseguí que la Paeria lleidatana, d'una banda, i les màximes autoritats acadèmiques de l'Estudi General de Lleida, de l'altra, ratifiquessin aquestes afirmacions. Van redactar-li un informe breu però molt compromès en la defensa dels seus interessos.⁵

Com era normal en la mentalitat de l'època de l'Antic Règim, també considerà oportú fer esment dels serveis del seu germà, Josep de Maranyosa i d'Aranyó, cavaller de Lleida:

assistió en todas las ocasiones del Real Servicio, acompañando al dicho governador à todas las operaciones del servicio de su Magestad, que en aquellas fronteras se ofrecieron, como tambien en los alojamientos de la gente militar, por lo qual padeciò por causa de las guerras, los menoscabos de su hazienda, y del

4. ACA, CA, lligall 552, doc. 4. Memorial del Dr. Thomas Maranyosa y de Ararion, para la pretension de plaza. 1671.

5. *Ibidem*. En aquestes dues certificacions, una datada el 21 de març de 1671 "consta largamente de todos los servicios, y Actos literarios de oposiciones, conclusiones, y lecturas de Catedras que ha hecho, y tenido el dicho doctor Tomàs Maranyosa. Y especialmente consta en la de los Paheres, que Iuan Maranyosa, Ciudadano Honrado de dicha Ciudad, y abuelo paterno del dicho Doctor Tomás Maranyosa, que por las inteligencias que dió à los Cabos del Exercito de su Magestad (executandolas con tan evidente peligro de su vida, que aviendo los Franceses manifestado su animo en diferentes ocasiones de quitarsela, en una particularmente intentaron con tumulto popular quemarle en su casa, pegandole fuego, por lo qual le fue preciso huir de ella con su familia, y retirarle una Iglesia) se le deviò gran parte de la recuperacion de aquella Ciudad. Y estando sitiada por las Reales Armas de su Magestad, fue uno de los sugetos principales que dispusieron el rendimiento de dicha Plaça à la devida obediencia de su Magestad".

dicho Tomàs Maranyosa su hermano, que arriba van referidos. Y que assimismo assistieron ambos hermanos à la defensa de aquella Plaça en los Sitios que padeciò por Franceses, y à otras funciones de dia, y de noche con el valor, y fineza que èl viò, y entendiò tambien por relacion de sus antecessores.⁶

Per bé que la trajectòria del nostre personatge estigués centrada quasi exclusivament en la carrera judicial, també féu una contribució militar; car fou soldat d'una de les companyies de Lleida amb un paper actiu en els dos setges que patí la ciutat durant la guerra dels Segadors. On realment dóna a conèixer els seus mèrits personals és quan passa a descriure el seu currículum professional i afirma:

que se ha adelantado tanto en los estudios de Canones, y Leyes, que ha merecido obtener con mucha aprobacion dos Cathedras; la una de Decretales, que leyò dos años, y despues de ellos la de Vísperas en Canones, que ha ocho que posee; y que por espacio de otros dos años ha regentado la de Prima de la misma facultad, y en todo ha dado muy entera satisfacion, como tambien en los pleytos en que ha abogado en los Tribunales de aquella Ciudad, recomendandole a su Magestad, assi por sus servicios, como por sus estudios, para que sea servida de hazerle merced de emplearle en algun puesto de Iudicatura.

No satisfet amb aquesta pretensió, i intentant reforçar la seva posició per enlairar-se socialment i professionalment, adjuntà fins i tot la declaració que havia fet el secretari de l'Estudi General de Lleida, Tomàs Capdevila, on consta que fou:

abogado en los Tribunales de la Ciudad de Lerida, lo fue tambien de su Universidad, cuyo Rector, y Consejo le cometieron diferentes pleytos (...), tocantes a la jurisdiccion, y rentas, que por Reales concesiones goza la misma Universidad y otros muchos negocios graves que ocurrieron en la visita que hizo de orden de su Mag. El Excelentissimo señor Fr. D. Miguel de Escartin, Obispo que era entonces de Lerida; y que en todos dió muy entera satisfacion, aviendo recuperado desde el año de 1660. hasta el de 68. mas de treientos escudos de renta, con otras cantidades, que por ser creditos antiguos, y accidentes de la guerra, estavan ofuscados, los quales con dicha renta ha cobrado, y cobra aquella Universidad, reconociendo deverlos al cuidado, desvelo, y aplicacion del dicho Doctor Maranyosa, por sus estudios, y buenas prendas.⁷

6. *Ibidem.*

7. *Ibidem.*

Aquests serveis a la Corona els reforçà quan ocupà una plaça d'assessor de la Batllia del Principat, ja que tant ell com els doctors Vicenç Sabater i Rafel de Moixó, com a assessors es veieren en la necessitat de defensar la seva posició en vista de l'atac que patiren per part del síndic de la Llotja de Mar de Barcelona a l'hora de precisar les competències de la Llotja pel que feia als béns afectats per un naufragi. La Llotja fins i tot va recórrer al Consell d'Aragó i aconseguí que la visita del doctor Llorenç Mateu tingués en compte els seus arguments. Això obligà els esmentats assessors de la Batllia a presentar un escrit de descàrrec contra l'acusació que finalment presentà el visitador esmentat.

En el primer escrit de descàrrec, volem defensar l'actuació del procurador fiscal de la Batllia, bo i afirmant que:

En el mes de Nouiembre de 1675. hallandose (...) en el Puerto de Barcelona un Nauio Inglés llamado Ricardo, cuyo Capitan era Simon Inson, sobreuino vna borrasca, que naufragando el Baxel diò a fondo (...) a la orilla salieron pedaços de madera, y algunas cosas ligeras de la carga del Nauio. Y teniendo estaq noticia el Procurador Fiscal de la Baylia General de Catalunya, à quien toca la ocupacion de los bienes vacantes, y naufragados. Diò peticion en 10. de Nouiembre 1675. pidiendo que se hiziessen los embargos necesarios, para ocupar los bienes naufragados que se ivan perdiendo, y no parecia dueño, como parece en la copia del processo se ha presentado.

Tenint en compte aquesta lògica exposició, els tres assessors exposen que, en realitat, van ser sensibles a les argumentacions del capità del navili, Pablo Feu, mercader de Barcelona, que els demanà que suprimissin els embargaments que havien imposat sobre els béns del navili, amb la qual cosa estigué d'acord el Reial Consell de la Batllia. Ateses les pretensions dels cònsuls i de la resta d'oficials de la Llotja que no acceptaven aquesta decisió de la Batllia i que, per tant, posaven en perill la legítima jurisdicció reial, o que així ho considerava l'esmentada institució reial, el procurador fiscal decidí:

para que en lo venidero no pudiesse auer embaraço, y que se viesse lo que podian hazer dichos Consules. En 16. de dicho mes de Nouiembre se introduxo causa en el Consejo Real de la Baylia, para que se declarasse que los Consules de la Lonja solo tenian jurisdiccion para conocer de los naufragios, en quanto ay qüestion es entre las partes interessadas, para hazer constar de los daños; no emperò para ocupar los bienes naufragados de oficio, y mas quando el Fisco pretende le pertenecen como bienes vacantes, segun resulta de la suplicacion introductoria, y demás procedimientos que se han continuado en dicha causa.

És una argumentació matisada que sobretot té la finalitat de contrarrestar la incòmoda sentència emesa pel visitador Llorenç Mateu. En aquest sentit, no dubta a criticar amb força la línia argumental de l'esmentat jurista visitador quan afirma que:

La Sentencia del Señor Visitador contiene en si dos contradicciones manifiestas. La vna, que dize, y supone, que el Procurador Fiscal de la Baylia era en la causa de la querela (...) y el Procurador Fiscal no estaua en la causa, ni como à tal podia ser conuenido, delante Nauio, y interesados, y auiendo sucedido el naufragio pocos dias auia, y se veian reliquias del Nauio, no se podia impedir que se recogiesse lo que se hallaua, pues no tenia derecho el Fisco, ni fundada su intencion. Pero en quanto al arambre militan muy diferentes razones.

Estem, doncs, davant d'una defensa ben estructurada que no tenia cap altre objectiu sinó el de servir els interessos de la monarquia hispànica. La continuïtat, després d'aquest afer, dels tres assessors és un bon exemple de la seva preparada defensa en tot aquest conflicte jurisdiccional.⁸

Durant la guerra de Successió foren austriacistes convençuts. Però mentre un dels Maranyosa s'exilià i vivia a Milà el 1725, el seu fill intentava accedir al poder local. Les circumstàncies personals podien, doncs, donar lloc a aquestes situacions curioses.⁹

ELS BORRÀS

Famílies amb un menor pes específic en l'esfera política catalana com els Borràs de la localitat lleidatana de Tàrraga, també tingueren llurs pròpies estratègies.¹⁰ En aquest sentit, Josep Maria Planes observa que en aquest esmentat llinatge els més privilegiats que aconseguiren la ciutadania honrada de Barcelona foren austriacistes durant la guerra de Successió. En canvi, aquelles famílies, entre elles la branca corresponent als Borràs, que integraven les classes mitjanes de Tàrraga foren filipistes. Els motius que podrien explicar aquesta presa de posició són en l'actual estat de la investigació desconeguts per l'autor.

8. BC, Fullets Bonsoms, núm. 388. Si voleu conèixer la posició del magistrat de la Llotja haureu de llegir el núm. 389 de la mateixa col·lecció.

9. MOLAS RIBALTA, P., "Al servei...", p. 171.

10. PLANES, J. M., "Els Borràs de Tàrraga", *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, 3, 1991, pp. 165-180.

CONCLUSIONS

La incidència de la noblesa en el si de la societat catalana sota domini dels Àustria ha quedat, així ho creiem de debò, ben reflectida al llarg d'aquest llibre. Si algun aspecte ha estat especialment clarificat és que la seva projecció social s'accentua amb el pas del temps, ni que sigui perquè llur presència institucional compta amb un seguit de disposicions legals que es produeixen entre el segle xv i el xvii. Això pot semblar una contradicció perquè amb el final de l'època moderna deixa de ser un grup privilegiat.

Els *Dietaris* de la Diputació ens han permès d'escatir l'abast d'aquesta esmentada influència. Hem constatat com la condició nobiliària de cavallers i de nobles obre les portes a les institucions més representatives del Principat, deixant de banda la mateixa Diputació que lògicament la va acollir des del primer moment amb Pere el Cerimoniós.

Però aquesta constatació no és fruit de la casualitat sinó que és el resultat de la seva implicació en la marxa de la monarquia; és a dir, el servei a la Corona és clau per entendre tot aquest fenomen. Hem constatat que la mitjana noblesa catalana en la majoria dels memorials que redacta posa especial èmfasi en el servei militar al monarca, especialment en el tema sensible, per no dir estratègic, de gestionar el proveïment de l'exèrcit. Assumpte que esdevé especialment important en temps de guerra, la qual no és l'excepció sinó que malauradament el país hi està avesat. Seria realment estrany que no trobéssim en les nissagues a què hem fet referència al llarg d'aquest llibre, algun personatge que no estigués implicat en aquesta activitat. En alguns casos podria semblar poc lucrativa quan l'interessat recorda en el memorial corresponent que ha hagut d'invertir diners propis per assegurar-lo. Però el que normalment no s'explica és que es mouen molts diners en aquesta activitat no sempre controlats per la Corona, la qual cosa

assegura uns importants guanys en un futur més o menys immediat. Quan aquests cobejats beneficis no s'acaben de concretar, aleshores sempre hi cap la possibilitat de rescabalar-se mitjançant la influència assolida davant del monarca o d'altres institucions per aquesta implicació en el manteniment de l'exèrcit.

No és estrany que aquesta dedicació al servei militar de la monarquia hispànica es combini amb la preparació jurídica, aquesta és al final la que amb el pas del temps pot tenir més incidència, com a mínim en determinades nissagues. Ara bé, reconec que no sempre és fàcil establir una evolució prou satisfactòria del capteniment nobiliari i, cal reconèixer, que l'activitat militar d'una manera o una altra sempre va estar molt present.

En aquest sentit, cal tenir present una frase que ja fa uns anys va escriure Pere Molas quan afirmà que la major part de la noblesa mitjana estava integrada per juristes, els quals s'havien projectat amb èxit a la Reial Audiència del Principat. També hem constatat que llur presència en l'alt tribunal català és el resultat d'una experiència aconseguida en pràcticament tots els esgraons de l'Administració un cop finalitzats els estudis de dret a la universitat.

Totes aquestes consideracions ens porten a una afirmació de pes: hi ha una especial vinculació entre la Reial Audiència i la noblesa mitjana catalana. Els mateixos *Dietaris de la Generalitat*, per exemple, són un testimoni contundent d'aquest fet. Les nissagues més rellevants, que han tingut un espai reservat en aquest estudi, ho ratifiquen. Ésser jutge de l'Audiència no sols dóna una influència estrictament judicial, si se'm permet l'expressió, sinó que com que aquesta és una institució hereva de l'antic Consell Reial de la monarquia catalanoaragonesa, oferia la possibilitat de participar en les tasques de govern del Principat, car la sala tercera tenia també encomanada la missió d'assessorar políticament el virrei de torn.

La documentació que hem emprat exhaustivament al llarg d'aquest llibre no para de donar-nos contínues referències de la presència d'aquests juristes que alhora acostumen a ser nobles o donzells del Principat en intrincats assumptes de jurisdicció, moltes vegades es veuen en la desagradable tasca d'haver d'emetre sentències que impliquen institucions rellevants de la Corona i de la terra, principalment la Diputació del General i el Consell de Cent, sense oblidar els enfrontaments, mai anecdòtics, amb els ajuntaments. Per tant, topades amb la Inquisició, haver de dirimir els sempre intrincats conflictes de competències amb la marina reial, etc., eren el pa de cada dia.

La vessant jurídica i de govern que destacades famílies nobiliàries han protagonitzat, i que han quedat recollides en moltes fonts de l'època,

no obsta perquè aconseguim un significatiu apropament al capteniment social de la noblesa mitjana a través de la documentació notarial, la qual és de totes totes imprescindible. En aquest sentit, els capítols matrimonials i els testaments de les nissagues estudiades ens han permès conèixer amb profunditat les estratègies familiars i de poder de totes elles.

No hem trobat una radical diferència a l'hora d'establir els pactes o condicionants que havien de configurar aquestes fonamentals aliances matrimonials, tant pel que fa a la consolidació del llinatge com a assegurar tots aquells mitjans que permetin un enfortiment del patrimoni i una major presència institucional. La íntima connexió entre família i poder és el leitmotiv d'aquestes aliances i els protocols notariais la font ideal perquè aquestes es concretin amb plenitud.

Aquests capítols matrimonials ens han permès una acurada radiografia de les característiques del patrimoni d'aquesta mitjana noblesa. A voltes la descripció dels censals implicats en l'imprescindible finançament dels dots i d'altres donacions per assegurar la viabilitat del nou matrimoni contractat és tan detallada que qualsevol inventari *post mortem* no aconsegueix en aquest aspecte millorar la quantitat i la qualitat de la informació rebuda. Hem observat que aquesta política creditícia no s'ha basat únicament en préstecs efectuats a particulars sinó que trobem també implicats rellevants institucions públiques catalanes, des del Consell de Cent, per exemple, passant per ajuntaments més o menys influents fins a determinats personatges pertanyents a rellevants famílies del país.

Una xarxa de poder no queda sols establerta mitjançant les aliances matrimonials, les quals són òbviament una peça clau per aquest objectiu, sinó que els testaments també són peces determinants per assolir una reconeguda influència. L'anàlisi acurada dels marmessors allà on ha estat possible sempre ens proporciona unes dades molt fiables, per bé que complementàries a les fornides pels capítols matrimonials. Quan detectem la inclusió en aquestes llistes de col·legues de professió és una mostra indiscutible d'aquests interessos compartits. La ressenya d'altres conegudes famílies nobiliàries complementa encara més les dades aconseguides mitjançant llurs vinculacions estrictament professionals. Tot apareix, d'una manera o una altra, en aquestes fons notariais. La informació seriada que proporcionem en aquest treball ens ha possibilitat reconstruir moltes de les aliances més significatives de les nissagues que han merescut la nostra atenció.

BIBLIOGRAFIA

- ALBAREDA SALVADOR, J., *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Fund. La Caixa- Inst. Vicens Vives, Barcelona, 1993.
- AMELANG, J., *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*, Ariel, Barcelona, 1986.
- CHACÓN JIMÉNEZ, F., (ed.), *Historia Social de la Familia en Espanya*, Alicante, 1990.
- ELLIOTT, J., *La revolta catalana, 1598-1640*, Crítica, Barcelona, 1989.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E., “El factor familiar en el *cursus honorum* de los magistrados espanyoles del siglo XVIII”, *Familia y poder. Sistemas de reproducción social en Espanya (Siglos XVI-XVII)*, Universidad de Murcia, Murcia, 1995.
- LAZERME, Ph., *La noblesa catalana*, París, 2 vols., 1975.
- LLUCH, E., *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Eumo, Barcelona, 2000.
- MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, M. A., *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006.
- MOLAS RIBALTA, P., “Catalans a l'administració central al segle XVIII”, *Pedralbes*, 8, 1988, vol. II, pp. 184-185.
- *Família i política al segle XVI català*, Rafel Dalmau, Barcelona, 1990.
- *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*, Eumo, Barcelona, 2004.
- PÉREZ SAMPER, M. A., “La Audiencia de Cataluña en el siglo XVIII”, *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, 13-14, 1995, pp. 51-72.

- PÉREZ SAMPER, M. A., “La Audiencia y el Capitán General de Cataluña: civilismo frente a militarismo, un siglo después de la Nueva Planta”, *El mundo hispánico en el Siglo de la Luces*, Madrid, vol. II, 1996, pp. 1033-1050.
- SERRA I PUIG, E., “1640: una revolució política. La implicació de les institucions”, *La Revolució catalana de 1640*, Crítica, Barcelona, 1991, pp. 3-65.
- “Catalunya després del 1652: recompenses, censura i repressió”, *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*, 17, 1997, pp. 22-29.
- TORRAS I RIBÉ, J. M., *Poders i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustria*, Eumo, Barcelona, 1998.
- *Felip V contra Catalunya*, Rafel Dalmau, Barcelona, 2005.

